İMAM-I GAZÂLÎ

ÖLÜM ve ÖTESİ

Cennet
Cehennem
Kıyamet
Kabir azâbı

SAĞLAM YAYINEVİ

ÖLÜM
ve
KIYAMET

–ÖLÜME HAZIRLIK–

İMAM-I GAZALÎ

SAĞLAM YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. Yücer Han No: 46/2
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel.: 527 52 79 - 513 67 70

Dizgi : Saray Ltd. Şti.
Baskı :
İstanbul - 1999

«Ölüm insanlara öğütçü olarak yeter.»

Hadis-i Şerif

ÖLÜMÜ HATIRLAMAK

Ey İlâhî sırları öğrenmek isteyen! Bir kimse:

1 — İşlerin sonu: Ölüm,

2 — Son durağı: Kabir,

3 — Kendisine gelecekler: Münker, Nekir,

4 — Vâdesi: Kıyâmet,

5 — Ebedî kalacağı yer: Cennet veya Cehennem olduğunu bilirse, o kişiye ölüm düşüncesinden daha önemli bir düşünce gelmez. O kişi, akıllı ise ona ölüm tedbirinden üstün tedbir olmaz. Nitekim Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Akıllı olan şu kişidir ki, nefsini zelîl kılarak emre uydurur ve ölümünden sonra kalacak işlerde (hazırlıklarda) bulunur.

Bir kişi ölümünü çok anarsa çaresiz onun hazırlığını görmeğe başlar. Kabrini Cennet bahçelerinden bir bahçe bulur. Bir kişi, ölümü unutursa onun çalışması dünya için olur. Âhiretin azığından gaflet içine düşer. Kabrini de Cehennem mağaralarından bir mağara olarak bulur. Bundan ötürü ölümü anmak büyük bir fazîlettir. Resûl (S.A.V.) de:

— Ey dünya lezzetlerine kendilerini kaptıranlar! diyerek şöyle buyurmuştur:

— Siz bütün lezzetlerin yok edildiği (yağma edildiği) zamanı anın!

— O zaman ne zamandır? diye sordular.

Peygamber Efendimiz:

— Ölüm zamanıdır, diye cevap verdiler.

Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

— Eğer hayvanlar ölüm haberini sizin bildiğiniz gibi bilselerdi, hiç bir kimse semiz et bulup yiyemezdi!

Hazret-i Âişe (Allah o kadından razı olsun) şöyle buyurdu:

— Ben Resûl (S.A.V.) Hazretlerine: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim. Hiç bir kimse şehitler mertebesinde olur mu?

Resûl (S.A.V.) :

— Evet! Günde yirmi kere ölümü anan kişi şehitlerle birlikte haşrolunur.

Resûl (S.A.V.) bir gün bir insan topluluğunun yanına varmıştı. Onların kahkaları uzaklara kadar yayılıyordu. Onlara: Bu meclisinizi bütün lezzetleri bozan şeyle karıştırınız! diye buyurdu. Onlar da: O şey nedir, yâ Resûlâllah? diye sordular. Allah'ın Resûlü: Ölümdür! cevabını verdi. Enes (Allah ondan razı olsun) şöyle dedi: Resûl (S.A.V.) bana dedi ki: "Ölümü çok an ki, o seni dünyadan yüz çevirtir ve günahlardan korur."Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu: "Ölüm, insanlara öğütçü olarak yeter." Bir gün Resûlullah Efendimiz'in huzurunda bir kişiyi övup duruyorlardı. Resûlullah: Onun kalbinde ölüm haberi nicedir? diye sordu. Onlar da: Ondan, ölümü andığı hakkında bir şey işitmedik! dediler.

O zaman Resûl (S.A.V.):

— O kişi, sizin düşündüğünüz değer halkasında değildir! diye buyurdu.

Ebû Süleyman-ı Dârânî dedi ki: Ümmü Harûn'a: Ölmeği ister misin? diye sordum. O da: İstemem! dedi. Niçin dilemezsin? dedim. O şu cevabı verdi: Eğer bir insana âsi olsam, bir kusurda bulunsam onun yüzünü görmekten kaçınırım. Bu kadar günahla Hak Teâlâ'nın dîdârını ben nasıl dileyeyim?

ÖLÜMÜ ANMAK ÜÇ TÜRLÜDÜR

Ölümü yâd eylemek, anmak üç türlü olur:

Birincisi: Şu gâfil kişinin anmasıdır ki, dünya işleriyle uğraştığından ötürü ölümü düşünür de onu çirkin görür:

— Dünya şehvetinden, dileklerinden geri kalırım! diyerek korkar. Ölümü kötüler, onun zemminde bulunmağa başlar ve:

— Bu ölüm, ne fena, ne yararsız şeydir ki, önümüzde belirmektedir! der.

O istediği kadar şikâyet etsin. Dünya bu güzellikleriyle terkedilecektir. Ölümü bu yolda anmak onu Hak Teâlâ ile meşgul etmiş olur. Eğer bütün dünya ona bulanık ve sıkıntılı gelirse, o da dünyadan nefret duyar, tiksinirse, bu da faydadan uzak kalmaz.

İkincisi: Tevbe ehlinin ölümü anmasıdır ki, bu kişiler ölümü kendilerini mağlûp etsin, yensin diye anarlar. Cennet azığını tedarikte ve şükürdedirler. Bu hâlin, bu türlü ölümü anışın sevabı çok büyüktür. Tevbe ehli olan kişi ölümü çirkin ve kötü görmez. Yalnız ölüm hazırlığını görmeden giderse diye, ancak bu korku ile ölümü fena görür. Ölümü bu yolda istememek, onun gecikmesini dilemek ziyan vermez.

Üçüncüsü: Ölümü ârif kişilerin anmasıdır. Âriflerin ölümü anışı şundan ötürüdür ki, Allahü Teâlâ'nın dîdârına ölümden sonra kavuşmak umududur. Seven kişi sevdiğine kavuşmanın vâdesini unutmaz. Belki daima o vâdeyi bekler. Daima Yüce Allah'ın dîdârına kavuşmanın arzusunda olur.

Huzeyfe (Allah ondan razı olsun), can çekişirken şöyle dedi:

— Dost geldi, tam vaktinde geldi!

Ve yine şöyle dedi:

— Ey Allah'ım! Fakirliği zenginlikten, hastalığı sağlıktan, ölümü de dirilikten daha çok sevdiğimi bilirsin. Ölümü bana kolaylaştır. Tâ ki, senin dîdârınla rahat olayım.

Bu dereceye varmanın ötesinde bundan daha büyük bir derece de vardır ki, o da ölümü ne kerîh görür, ne de talep eder, ne acele gelmesini ister, ne de ölümün gecikmesi dileğinde bulunur. Yalnız Hak Teâlâ ne hükmeylerse onu diler. Kendi tasarrufunu (kendi dileğindekileri yapmayı) bırakır. Böylece teslim ve rıza makamına erişmiş olur.

Bu ölüm onun yâdına gelince ölümün hallerinden korku çekmediği, hatta ölüme hiç aldırmadığı zaman olur. Çünkü o, dünyada daima müşahede âleminde olur ve Hak Teâlâ'nın zikri ona galip gelir. Artık ölüm de, dirim de onun için birdir. İkisi de eşittir. Bütün hallerde Hak Teâlâ'nın zikrine ve muhabbetine dalmış olur.

ÖLÜMÜ ANMANIN KALBE TESİRİ

Ölüm büyük bir iştir ve ulu bir tehlikedir. Lâkin insanlar bundan gâfildirler. Ölümü ansalar bile bu anış gönüllerine işlemez.Dünya işlerine öyle dalarlar ki, başka bir şeye gönüllerinde yer kalmaz. Bundan ötürüdür ki, zikrin ve tesbihin de o kadar lezzetini bulamazlar.

İşte bunun ilâcı şudur: Mürîd olan bir kişi bir tenha yer, bir halvet ister. Gönlünü bir saat için o tenhalıkta ölüm düşüncesine salar. Kendisine şu hitapta bulunur:

— Ey nefis! Ölüm günü yaklaştı. Belki de bugün gelir. Ey sâlih kişi! Sen bil ki, sana:"Bir karanlık eve gir!" deseler. Sen o karanlık evin dehlizinde bir kuyu veya serseri bir köpek mi vardır bilemezsin. Ya da yolun üzerinde bir taş mı vardır, ya da başka bir engel mi vardır, haberin yoktur. Bundan dolayı o karanlık dehlize girmekten ödün kopar, korkudan dizlerinin bağı çözülür. Bil ki, ölümden sonraki hâl de bilinmiş değildir. Kabirde olan tehlike, bu tehlikeden aşağı değildir. Bundan gâfil olmak, bunları bilmemek ne acâip bir cürettir! Buna asıl ilâç, kendi yaşdaşlarına, akranlarına bakmaktır. Onların çoğu ölmüşlerdir. Onların yüzlerini, hayâllerini hele bir aklına getir. Düşün ki, her biri bir makam, bir mevkide, kendi muradında niceydi! Onların dünyadaki sevinci, ne kadar gaflet içinde olduklarını gösteriyormuş. Bir gün ansızın ölüm gelip onları nasıl kaptı? Şimdi sen düşün ki, kabirde onların vücutları, yüzleri nicedir. Uzuvları birbirinden nasıl ayrılmıştır. Onların derilerine, etlerine, gözlerine ve dillerine kurtlar nasıl üşüşmüşlerdir! Onlar bu belâya çatmışken, arkadaki mirasçıları malını paylaşıp yemektedirler. Hattâ karısı başka bir erkeğe de

varmıştır. Onu temaşâ etmekte eski kocasını unutmaktadır.

Sen yine arkadaşlarının durumunu ve günlük yaşamalarını düşün ki, onların âlemi seyredişlerini, gülmelerini ve gafletlerini aklından geçir. Yirmi yılda erişebildikleri işlerin tedbirleriyle uğraştıklarını fikreyle. Onlar bu kadar zahmetler çektiler. Oysa kefenleri bezci dükkânında bulunmaktaydı. Bundan habersizdiler. Sen de kendi kendine:

— Sen de onlar gibisin! Senin de gafletin, hırsın, cahilliğin, bilgisizliğin, aptallığın onlarınki gibidir. Sana öyle bir saadet nasip oldu ki, onlar senden önce dünyadan ayrıldılar. Bundan sen ibret almalısın. Nitekim: "o kişiye ne mutludur ki, bir başkasından öğütlenir!" diye buyurulmuştur! demelisin.

Sonra da kendi ellerini, ayaklarını, parmakların, gözlerini, dilini düşünmelisin. Hepsi de biribirinden uzaklaşacaklardır. Az zaman içinde de akreplerin gıdası, yılanların ve yerde yaşayan başka haşerelerin yiyeceği olacaktır.

Sen kabirdeki kendi yüzünü, vücudunu hayâle getir ki, bunlar, pis koku içindedirler, vücudun dağılmıştır. Uzuvların birbirinden ayrılmış, murdar bir hale gelmiştir.

Ve sen ey sâlih kişi, buna benzer şeyleri, her gün kendi özüne kalb dili ile söyle. Tâ ki, bâtının haberdar olsun. Ölüleri görünce dille yâd etmenin etkisi olmaz. Âdemoğlu daima kendisini cenazelere bakarken görür. Sanır ki, daima başkalarının cenazesini görecek, kendisinin cenazesini görmeyecektir. Çünkü o, kendisini hiç bir kere ölü görmüş değildir. Gözle görülmeyen şey de vehme gelmez. Bundan ötürüdür ki, Resûlullah Efendimiz bir hutbede şöyle buyurdu:

— Doğru söyleyin! Ölüm bizim üzerimize yazılmış mıdır? Şu alınıp götürülen cenazeler tez geri dönecek konuklar mıdır? Biz onları toprağa koyarız, miras olarak bıraktıklarını yeriz. Biz kendimizden gâfil kişileriz.

İnsanlara ölümü unutturan şey de çok zaman tûl–i emel (bitmeyen istekler)dir. Bütün fesatların, kötülüklerin, fenalıkların başı da bu tûl–i emel, sonu gelmeyen isteklerdir.[1]

EMEL AZLIĞININ FAZİLETİ

Bir kimse çok yaşayacağını, ömrünün uzun süreceğini ölümün kendisine tez erişemeyeceğini düşünürse, o kişi ölümü hatırlamaz olur ve onun din işlerini yerine getirdiği görülemez. Çünkü kendi kendine şöyle der:

— Önümüzde çok zaman var. Ne zaman sevap işlemek istesek işleyebiliriz. Hele şimdiki zamanda rahatımıza bakalım. Sevabı daha sonra düşünürüz!..

Ama, bir kişi ölümü yakın bilirse, bütün hallerde öümün tedbiri (hazırlığı) ile uğraşır. Bütün saadetlerin aslı budur.

Resûl (S.A.V.), İbn-i Ömer'e şöyle buyurdu:

— Sabaha çıktığım vakit akşama kadar sağ kalacağına ihtimal verme. Diriliğinde ölüm azığını hazır et. Sağlığında da hastalık yiyeceğini bir yana koy. Çünkü, ey Abdullah, yarın Hak Teâlâ'nın katında halinin ne olacağını bilmezsin.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Sizin için hiç bir şeyden korkum yok. İllâ iki şeyden korkuyorum. Bunlardan biri havanıza uymanız, öteki de uzun ömür dilemenizdir.

Resûl (S.A.V.) abdest almak için su aranmaya başlanırken derhal Teyemmüm eder, toprakla abdest alırdı. Ashâb-ı kiram:

— Yâ Resûlâllah! Su yakındır! dediklerinde Alah'ın Resûlü de:

— Su getiren kişi bana erişinceye kadar ya sağ kalırım, ya kalmam! derdi.

Resûl (S.A.V.) bir gün bazı ashâbına:

— Ey sahâbelerim! Cennet'e girmeyi diler misiniz? diye sordu.

Onlar da: Evet, Ya Resulallah! dediler.

O zaman Resûl (S.A.V.):

— Emellerinizi azaltın! Ölümü daima gözünüzün önüne getirin! Hak Teâlâ'dan hakkı ve lâyıkı ile hâyâ edin! diye buyurdu.

Bir kişi bir kardeşine mektup yazıp dedi ki:

— Dünya uykudur. Âhiret ise uyanıklıktır. Bu ikisinin arasında ölüm bir haldir ki, bize sataşır. Bu iki halin birbirine karışması da yorumu yapılamayan, sadık olmayan rüyalardır, vesselâm.

UZUN ÖMÜR İSTEMENİN SEBEPLERİ

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, Âdemoğlu uzun ömrün sevgisini kalbinde yaşatır. Bu iki sebepten ötürüdür. Bunların birisi cahillik, diğeri de dünya sevgisi'dir.

Eğer dünya muhabbeti fazla olursa ölüm onu sevdiği şeylerden ayırır. Âdemoğlu da bunu düşünür, ölümü sevmez. Onu kendisine düşman sayar. Onu kendisine uygun bulmaz. İnsan, kendisine uygun gelmeyen her şeyden uzaklaşmak ister. Kalbini kendi arzusuna uygun olan şeylere bağlar. Bu arzular içinde daima ömür sürmek, mal sahibi olmak, kadınlarla evlenmek, çocuk sahibi olmak gibi istekler vardır. Bunların gayesi yeryüzünde kalmaktır. Ölüm bütün bu dileklerine aykırı düşer. Ölüm neymiş unutur. Eğer bir lâhza hatırına ölüm gelse onu sebepsiz geriye atar. Kendi kendisine:

— Önümüzde nice zaman vardır. Kendi önemli olan işlerimizi daha büyüdüğümüz zamanlar yaparız! derler.

Fakat büyüyünce de:

— Sabret, hele ihtiyar olsun! der.

Ama yaşlanınca da:

— Hele şu binaları tamam edeyim, oğullarıma ev-bark yapayım. O zaman gönlümü onların düşüncesinden kurtarırım! der.

Toprağı sular, üstüne tohum eker. Yine:

— Gönlümü ölüm fikrinden uzaklaştırıp bundan kurtulursam, ancak bundan sonra ibâdet lezzetine kavuşurum! diye yorumlar yapar.

Böyle bir düşman onun gönlünü karıştırır, onun kulağını burar. Bundan ötürü Âdemoğlu ibâdetini geri bırakır. Ansızın da ölüm gelir. İbâdet hasreti canında kalır. Cehennem ehlinin feryadı çok kere böyle işlerini geriye bırakmaktan olsa gerektir. Yâni:

— Cennet hazırlığını bugün veya yarın yaparım! demelerinden ötürüdür.

Bunların hepsinin aslı dünya sevgisidir. Hem de gafletin ölümü akla getirmemesindendir. Nitekim Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

— Siz neyi ve kimi dilerseniz dileyin, sizden onu geri alacaklardır.

Ama cehalet şudur ki, gençliğe güvenilir. Hattâ şu bile bilinmez ki, bir kişi yaşla-nınçaya kadar bin genç ve bin çocuk ölür, gider. Şehirlerde bundan ötürü ihtiyarların sayısı azdır. Çünkü yaşlılığa çok az kişi erişir, insanların çoğu daha yaşlanmadan ölüp gider. Cehaletin bir sebebi de şudur ki, insan kısmı vücudu sağlam ve sağlıkta iken ansızın ölümün gelmesini uzak sanır. O kadar bir şeyi bilinmez ki, ansızın gelen ölüm ne kadar enderse, hastalığın ansızın gelmesi öyle ender değildir. Hastalık ansızın gelince ölüm de ansızın gelebilir. O halde insan ölümün göz önünde bir güneş gibi parlayıp durduğunu bilmeli. O güneşin önüne bir gaflet bulutu getirip daima onun gölgesinde yaşamayı bir rahatlık bilmemelidir.

UZUN EMELDEN KURTULMANIN ÇARESİ

Uzun emelden kurtulmanın çaresi, onun sebebini ortadan kaldırmakla olur. Sebebi ise bilindi. Şimdi onun giderilmesine, çaresine bakmalı. Dünya sevgisinin atılması çarelerini bundan önce açıklamıştık. Sözün kısası bir kimse dünyayı bilirse dünyayı sevmez. Onun lezzetinin birkaç gün olduğunu bilir. O lezzet de çaresiz olarak ölümle bâtıl olur. Şimdiki zamanda da bulanıklıktan ve acıdan, belâdan

uzak olmadığı, hiç bir kişinin bunlardan sâfî kalmadığı bilinir. Bir kişi âhiretin bâki kaldığını ve insan ömrünün kısalığını düşünürse şunu anlar ki, âhireti dünyaya satan, rüyasında birkaç akçeyi uyanıklığında bin altından üstün gören gibidir. Zirâ, dünya uyku ve rüya âlemine benzer. Hadîs-i şerifinde Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— İnsanlar uykudadırlar. Öldükleri zaman uyanırlar.

Ama cehlin ilâcı, tertemiz düşünceler ve gerçek mârifetle olur. Şöyle bilinmeli ki, ölüm kimsenin elinde değildir. İnsanın kendi dilediği zamanda gelmez. Ne zaman geleceği de belli olmaz. Bunun için, gençliğe veya başka bir şeye de güven duyulmamalıdır.

UZUN EMELİN DERECELERİ

İnsanlar ömür ve emel uzunluğunda ayrı ayrı düşünmektedir. Kimi kişiler dünyada süresiz kalmak isterler. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Sizin kiminiz bin yıl ömrü olmasını ister." (Bakara Sûresi: 96).

Kimi kişi olur ki, bir yıldan ziyâde ümitlenmez. Gelecek yıl için tedbir almaz. Kimi kişiler olur ki, bir günden ziyâde umutlanmaz ve ertesi günü tedbirinde bulunmaz. Nitekim İsâ aleyhisselâm şöyle demiştir:

— Yarınki rızkın için gam yeme. Eğer ömür kalmışsa rızkın da kalır. Eğer ömür kalmamışsa, başkalarının rızkı için niçin zahmet çekersin?

Kimi kişi olur ki: Bir saatlik bile yaşama umudu yoktur. Nitekim Resûl (S.A.V.) teyemmüm ederken su istediği vakit:

— Olur ki, su bana erişmeden ecel erer! diye buyurdu.

Yine kimi kişiler vardır ki, ölüm onun gözü önünde olur. Öyle ki, hiç bir zaman gözünün önünden gitmez. Nitekim Resûl (S.A.V.) Muâz bin Cebel'e (Allah ondan razı olsun) şöyle sordu:

— Ey Muâz! İmânın hakikati nedir?

Muâz bin Cebel de şu cevabı verdi:

— Hiç bir adım atmadım ki, ikinci bir adım atmak için düşünmüş olayım!

İnsanların bir çoğu bu yolda ayrı ayrı düşünceye sahiptir. Eğer bir kimsenin ümidi bir ay kadarsa, ümidi kırkgün olandan fazileti daha ziyâdedir. Bu dereceler onların işlerinden belli olur. Meselâ bir kişinin yolculukta iki kardeşi olsa biri bir ay içinde, ötekisi bir yıl içinde geri dönecek olsalar, önce ilk geri dönecek olan kardeşi için hazırlık tedbirinde bulunur. İkinci kardeşinin hazırlığını geri bırakır.

Her kişi kendisini kısa emelli sanır. Lâkin onun nişânesi, yapacağı işleri çabuk yapmağa koşması, her aldığı nefeste ecelin kendisine mühlet verdiğini ganimet bilmesidir. Nitekim Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Beş şey gelmeden önce şu beş şeyi ganimet bilin:

1 — İhtiyarlık gelmeden gençliğin,

2 — Hastalık gelmeden sıhhatin,

3 — Meşguliyet vakti gelmeden boş zamanın,

4 — Ölüm gelmeden hayatın,

5 — Fakirlik gelmeden önce zenginliğin kıymetini bilin.

Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Sizin her birinizin dünyadan bekleyeceği şeyler ancak şunlardır:

1 — Ya azdırıcı zenginlik,

2 — Ya unutturan yoksulluk,

3 — Ya fesada veren hastalık,

4 — Ya insanı kayd altına alan ihtiyarlık,

5 — Veya hızlı bir ölüm,

6 — Yahut meşhur yalancı deccâl ki, o şerrin deccâlıdır,

7 — Ya da tez gelen kıyâmettir."

Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— İki nimet vardır ki, insanların çoğu onlarda aldanmışlardır: Birisi sıhhat, öbürü boş zaman fırsatıdır.

Bir hadîs-i şerif'te şöyle denilmiştir:

— Sûr'a birinci kez üflemek demi geldi. Onu ikinci kez üflemek takip edecektir.Ölüm de bütün ağırlığiyle gelmiş olacaktır.

Resûl (S.A.V.) ashâbını gaflette gördüğü zaman, onların ara yerinden dik bir sesle şöyle buyururdu:

— Gerçek olarak size ölüm gelecektir. Ya saadetle, ya şekavetle size erişecektir.

CAN ÇEKİŞMENİN ŞİDDETİ

Âdemoğuluna can çekmenin acısından başka şiddet ve elem olmasaydı bile, eğer akıllı bir kişi ise, onun korkusundan, düya lezzetinden hiç bir lezzet duymamış olması gerekirdi. Çünkü o:

— Oda kapısından içeri bir hırsız girse, bir topuzla bana vursa! diye düşünse, korkudan uyuyamaz ve uykunun tadını alamaz. Belki hiç bir hırsız gelmeyebilir. Ama Melekil-Mevt'in (ölüm meleğinin) gelmesi ve canını alması mümkün ve mukadderdir. Takdir-i İlâhi'dir. Bu ise bir haydudun gelip baskın yapmasından, başını topuzlamasından daha korkunçtur. Böylece:

— Ben ölümden korkmam! demek gafillikten başka bir şey değildir.

Can çekişmenin acı ve zahmetleri için bütün din büyükleri söz birliği etmişler ve:

— Can verme, bir kimseyi kılıçla yaralamaktan yahut testere ile ikiye biçmekten daha çetin, daha zordur! demişlerdir.

Sen bil ki, yaranın acısı şundan olur ki, bir uzvumuz ne zaman yaralansa, ruhumuz ondan haber alır. Ve açık bir gerçektir ki, kılıç yarası ruha büyük bir ıstırap verir. Bundan ötürüdür ki, ateşin acısı bütün vücut parçalarına geçer, dağılır. Can çekişme öyle bir acıdır ki, yalnız ruhta belirir ve ruhun bütün varlığı o acıya boğulur. Can veren kişinin susması, ses çıkaramaması, güçsüzlüğündendir. Öyle ki, can vermenin güçlüğünden ötürü dil tutulur. Akıl şaşkına döner. Bunu da ancak bunu tadan, bu hâli yakînen görmüş olan, ya da nübüvvet nuru ile bu hali görmezden önce bilmiş olan bilir. Nitekim İsâ aleyhisselâm şöyle demiştir:

— Yâ havâriyyûn! Dua edin, tâ ki, Hak Teâlâ benim canımı almayı kolaylaştırsın! Ben ölümden o kadar korkuyorum ki, ölümün verdiği bu korkudan öleceğim.

Resûl (S.A.V.) de ölüm dakikalarında şöyle derdi:

— Ey Allah'ım! Sen Muhammed'e can vermeyi kolaylaştır.

Hazret-i Ayşe Hatun (Allah ondan razı olsun) şöyle dedi:

— Bir kişinin can vermesinin kolaylığı olsa ben, o kolaylıktan ümitlenmem. Çünkü, Resûlullah'ın can vermesinin güçlüğünü gördüm ve ölüm vaktinde Resûlullah şöyle derdi:

— Ey Allah'ım! Bu ruhu kemiklerimin arasından ve sinirlerimin içinden çıkar! Sen bu zahmeti bana kolaylaştır.

Resûlullah Efendimiz ölümün vasfını anlatır, şöyle buyururdu:

— Ölüm acısını çekmek üç yüz kılıç vuruşu gibidir.

Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

— Can vermenin en kolayı yün yumağı içinden dikenli bir dalı çekmek gibidir ki, kolaylıkla ayrılması mümkün değildir.

Hazret-i Ömer'e (Allah ondan razı olsun) Kâ'bül-Ahbar sordu:

— Can çekşimenin hâli nicedir?

O da ona şu cevabı verdi:

— Bir dikenli ağacı bir kimsenin göğsüne soksalar ve her diken bir damara girse, güçlü bir kişi de o dikeni dışarı çekse ne acı duyulursa, işte ölürken can çekmek de o acılara benzer.

CAN ÇEKİŞMENİN KORKULARI

Can çekişmede, bu anlattığımız şeylerden başka üç büyük belâ vardır.

Birinci Belâ: Melekül-Mevt (Ölüm Meleği) olan Azrail'in yüzünü görmektir ki, bir haberde şöyle gelmiştir:

"İbrahim aleyhisselâm can alıcı meleğe:

— Seni, günahı olanların canını aldığın şekilde görmek isterim! dedi.

Ölüm Meleği:

— Buna güç getiremezsin! dedi.

İbrahim aleyhisselâm da:

— Öyle görmünmeni istiyorum! diye ısrar etti.

Ölüm Meleği de kendisini ona o surette gösterdi. İbrahim, o zaman karşısında bir kişi gördü ki, kapkara ve çirkin bir yüzü vardı. Pis bir koku yayıyordu. Kılları diken diken kabarmıştı. Kara giysiler giyinmişti. Ağzından dumanlar ve ateşler fışkırıyordu. İbrahim aleyhisselâm hemen düştü, bayıldı. Aklı başına gelince Ölüm Meleğini yine kendi biçiminde gördü ve:

— Ey Melekil-Mevt, dedi. Eğer âsî bir kişi seni ölmezden önce bu sûrette görse ona bu korku yeterlidir."

Ama Allahü Teâlâ'nın buyruğuna itaat edenler, bu korkudan kurtulmuşlardır. O Meleği gayet güzel bir görünüş içinde görürler. Öyle ki, âhirette, onun yüzüne bakmakla duydukları rahatlıktan başka hiç bir rahatlık bulmasalar, bu da onlara yeterli olur.

Veheb bin Münebbih şöyle anlatıyor:

"Bir gün bir Pâdişah ata binmek istedi. Kaftan giymek istedi. Bir çok kaftan getirdiler. Hiç birisini beğenmedi, en sonunda çok güzel bir tane kaftan getirdiler. Onu giydi. Sonra:

— Bir at getirin! dedi.

Birçok at getirdiler. Onların da hiç birisini beğenmedi. En sonra gayet güzel bir ata bindi. Süslü askerlerle şehirden çıktı. Kibrinden kimseye bakmıyor, kimseyi görmüyordu. Melekil-Mevt çirkin yüzlü bir fakir şeklinde gelerek mağrur padişaha selâm verdi. O ise cevpa vermedi. Melek onun atının dizginlerini tuttu. Padişah:

— Elini çek! Ne yaptığını bilmiyor musun? dedi.

Melekül-Mevt:

— Senden bir dileğim vardır! dedi.

Padişah:

— Sabret. Hele bir attan ineyim! dedi.

Fakir görünüşlü kişi:

— Olmaz! Şu anda bunu konuşmak istiyorum! dedi.

Padişah da:

— Haydi söyle! deyince Ölüm Meleği ağzını Padişahın kulağına yaklaştırıp:

— Ben Ölüm Meleğiyim! Bu anda canını almaya geldim! dedi.

Padişahın birden rengi soldu. Dili tutuldu:

— İzin ver! Çoluk-çocuğuma varayım! dedi ise de Ölüm

Meleği hemen onun canını aldı. Oradan da ayrılıp gitti. Padişah da cansız olarak atından yere yuvarlandı.

Ölüm Meleği oradan bir mü'minin evine geldi. Ona:

— Sana söyleyecek gizli bir sözüm var! dedi.

O kişi:

— Söyle, nedir? diye sordu.

Ölüm Meleği:

— Ey kişi! Ölüm Meleği dedikleri Melek işte benim! dedi.

O da:

— Merhabaaa! Geç geldin. Seni bekliyordum zaten! Şimdiye kadar hiç gazi bir kimse benim yanıma gelmiş değildi. İşte, buyur, al canımı! dedi.

Ölüm Meleği:

— Biraz otur. Ne hacetin varsa onu gör. Ne işin varsa onu da yap! dedi.

Mümin kişi:

— Benim Allahım'a varmaktan başka önemli işim yoktur! dedi.

Ölüm Meleği de:

— Öyleyse ne halde dilersen canını o şekilde alayım! dedi.

Mü'min kişi de:

— Sabret ki, abdest alıp namaz kılayım! Ben secde halinde iken sen de canımı al! dedi.

Ölüm Meleği de onun dediği şekilde ruhunu kabzetti."

A'meş buyurdu ki:

— Ölüm Meleği, Hazret-i Süleyman'ın yanına girmişti. Süleyman'ın nedimelerinden birisine keskin keskin baktı. Ölüm Meleği dışarı çıkınca o nedime:

— Ey Süleyman! O bana keskin bakışlarla bakan kimdi? diye sordu.

Hazret-i Süleyman:

— O, Ölüm Meleğiydi! dedi.

Nedime:

— Yoksa benim canımı almak mı diliyordu? Ne olur, rüzgâra ferman buyur, beni Hindistan'a götürsün! diye ricada bulundu. Eğer bir daha o buraya gelirse beni görmesin, bulamasın, dedi.

Süleyman'ın fermanı ile yel o kişiyi Hindistan'a götürdü. Ölüm Meleği tekrar Süleyman aleyhisselâm'ın yanına gelince:

— Ey Melekül-Mevt! Benim o nedimeme dik bakışlarla bakmıştın. Neden ötürü öyle baktın? diye sordu.

Melek de:

— Bana Hisdistan'a gidip onun canını almam emir buyurulmuştu. Varayım onun canını alayım! dedim. Sana uğramıştım. Onu burada gördüm! Onun bir anda nasıl Hindistan'da bulunabileceğine şaştım, kaldım. Vaktâ ki, Hindistan'a vardım. Onu orada gördüm. Canını aldım, dedi.

Bu hikâyelerden maksadımız, Ölüm Meleği görmemenin çaresi olmadığını bildirmektedir.

İkinci Belâ: Kirâmen Kâtibeyn'i görmektir ki, onları ölen kişinin üstüne müekkel koymuşlardır. Onu gözetlerler. Haberde gelmiştir ki, bu iki melek ölümün son deminde o kişiye görünürler. Eğer Hak Teâlâ'ya itaat etmiş, buyruklarını yerine getirmiş bir kimse ise ona:

— Allahü Teâlâ sana hayırlı karşılıklar, ivazlar versin! Bizim katımızda çok tâat kıldın. Bizi rahat ettirdin! derler.

Âsi ise:

— Bizim önümüzde çok günahlar, çok yasaklanmış işler işledin! Bizi hoşnut kılmadın! derler.

İşte bu vakit, ölünün gözünü havaya diktiği ve bir daha yummadığı zamandır.

Üçüncü Belâ: Kişi, kendi âhiret mekânının Cennette mi, Cehennemde mi olduğunu görür ki, eğer Allah'ı, Allah'ın sevdiklerini seven ve onların yolunda giden bir kimse ise Ölüm Meleği ona:

— Ey Hak Teâlâ'nın dostu! Sana müjdeler olsun! Sen cennetliksin! derler.

Günahkâr kula da:

— Ey Hak Teâlâ'nın düşmanı! Sana Cehennem müjde olsun! derler.

Bu halin acısı can almak acısının iki katı olur. (Bundan Allahü Teâlâ'ya sığınırız.)

Bu yolda Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Sizden bir kişi, nereye varacağını bilmeden, hattâ Cennet'teki veya Cehennem'deki yerini görmeden dünyadan dışarı çıkmaz.

Bunlar şu hallerdir ki, dünyada görülür, kabirde ve kabirden sonra görüleceklere göre çok küçük ve hafif kalan şeylerdir.

KABRİN ÖLÜ İLE KONUŞMASI

Resûl (sallâllah aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

— Ölüyü kabre koydukları zaman kabir ona şöyle der: "Vay sana, ey Âdemoğlu! Sen neye mağrur oldundu?. Sen bilmiyor muydun ki, ben mihnet eviyim, yalnızlık eviyim ve karanlığın eviyim? Yılanlar, akrepler durağıyım? Âsilerin zindanıyım. Sen neye aldandın? Oysa yanıma gelince hemen kaçardın! Şaşkına dönmüş biri gibi bir ayağı geri basardı."

Yine haberde gelmiştir ki, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Allah'ın buyruğuna itâât eden kulu kabre koyarlar. O kişinin iyi ameleri onun çevresini sarar. Ve onu muhafaza altına alırlar. Ayağının ucundan azab melekleri gelirler. NAMAZ, onları karşılar:

— Onun yanına varmayın! O, Allah için ayakta çok durmuştur! der.

Melekler ölünün başı ucuna ilerler. ORUÇ, o zaman onların karşısına dikilir:

— Onun yanına varmayın, o Allah yolunda çok susuzluklar çekti! der.

Sonra azap memlekleri ölünün yanına gelirler. O zaman SADAKA karşılarına çıkar ve:

— Buna dokunmayın. O, bu eli ile çok sadaka vermiştir! der.

Melekler ardından gelince HAC ve GAZA dile gelerek onlara:

— Ona değmeyin! O Hak Teâlâ'nın yolunda zahmetler çekmiştir! derler.

O zaman melekler o ölüye:

— Sana bu makam mubarek olsun! deyip çekilirler.

Ondan sonra RAHMET MELEKLERİ gelirler. Cennet'ten bir yatak getirirler. Yatağı döşerler. O kişiye kabri gepgeniş ederler. Gözün görebildiği yere kadar kabri genişler. Sonra Cennet'ten bir kandil asarlar. O mubarek ölü tâ Kıyâmet Gününe kadar o kandilin nuru ile aydınlanır.

Abdullah bin Ubeyd (Ondan Allah razı olsun) Resûlulah Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

— Ölü, kabre konunca cenazesinin ardından gelen işilerin ayak seslerini işitir. Herkes dönüp gider. Onunla konuşan kimse kalmaz. Onunla konuşan şimdi kabirdir. Kabri ona: "Benim vasfımı, benim heybetimi ve benim darlığımı sana nice kez söylememişler miydi? Benim için ne amel işledin, ne hazırladın?" der.

MÜNKER ve NEKİR'İN SORULARI

Resûl (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Kul ölünce ona iki melek gelir. İkisi de kapkara yüzlü, gök gözlü melektir. Birinin adı Münker, ötekisinin adı Nekir'dir. Bu iki melek kula:

— Hak Teâlâ'nın ve Peygamberin hakkında ne dersin? diye sorarlar. Eğer kul mü'min olursa: Hak Teâlâ birdir ve Muhammed O'nun Resûlü ve kuludur. Bundan sonra yetmiş arşın genişliği ve yetmiş arşın uzunluğu kadar kabre genişlik ve büyüklük verilir. Kabrin her köşesi nurla doldurulur ve ona: Rahat rahat yat burda! derler. O da: Beni, kavmim ve akrabamın yanına koyun! Onları benden haberli edin! der. Melekler de ona: Burada yat. Yeni bir gelin nasıl uykuya varırsa öyle uyu. Seni hiç kimse uyandırmaz. Ancak çok sevdiğin birisi uyandırabilir!derler.. Allah esirgesin eğer o münâfık bir kişi ise ona: Hak Teâlâ'yı ve Peygamberi nasıl bilirsin? diye sorduklarında der ki: Halkın ağzından bir şeyler işitirdim. Söylenip dururlardı. Ben onların dediğini derim! diye cevap verir. O zaman toprağa: Onu sık! denir. Yer onu öylesine sıkar ki, kaburga kemikleri biribirine girer. Böylece Kıyâmete kadar azapta kalır."

Resûlullah Efendimiz, Hazret-i Ömer'e (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

"Ey Ömer! Kendini nasıl görüyorsun? Sen ölünce adamların sana bir mezar kazarlar ki, dört arşın uzunluğunda, bir arşın ve bir karış genişliğindedir. Ondan sonra seni yıkarlar ve kefenine sararlar. O kabire koyarlar. Üstüne toprak döküp geriye dönerler. Sonra sana kabir yoldaşı Münker ve Nekir gelir. Onların sesleri gök gürültüsü gibidir. Gözleri şimşek çakar gibi olur. Kılları yerde sürünür. Dişleriyle mezarının toprağını yararlar. Seni tutarlar, kaldırıp silkerler ve sarsarlar."

Ömer de Resûlullah Efendimiz'e şöyle sordu:

— Ey Allah'ın Resûlü! O lâhzada benim aklım başımda olur mu?

Resûlullah:

—Olur yâ Ömer! dedi.

Hazret-i Ömer de:

— Korkmam öyleyse! Ben onlara kâfi gelirim! dedi.

Bir hadîs-i şerif'te şöyle buyurulmuştur:

— Kâfire kabirde iki canavarı sataştırırlar. Bunların ikisi de kör ve sağırdır. İkisinin de elinde demir bir sırık vardır ki, başları develere su verilen kovalar kadardır. O sırıkla onu döverler. Tâ kıyamet gününe kadar bu hâl sürer. Ne gözü vardır ki, görüp acısın, ne kulakları vardır ki, işitip şefkat göstermiş olsun.

Hazret-i Ayşe (Allah o kadından razı olsun) şöyle buyurdu:

— Kabrin öyle bir sıkması vardır ki, eğer ondan bir kişi kurtulabilseydi Said bin Muâz kurtulurdu.

Hazret–i Enes (Allah ondan razı olsun) şöyle dedi:

— Resûlullah'ın kızı Zeyneb, Allah'ın dâvetine uymuştu. Onu mezara koydular. Babası Resûlullah Efendimiz'in yüzü baştan başa sarardı. Yüzünün rengi eski halini alınca, biz:

— Ey Allah'ın Resûlü! dedik. Bu ne haldir ki, sana geldi?

O da:

— Kabrin sıkıştırma safhalarını ve azabını hatırladım. Bana, ona edilecek azabın az olacağı bildirilmişti. Ama kabir onu öyle sıktı ki, bütün âlem işitti.

Resûlullah Efendimiz sonra şunları buyurdu:

— Kâfirlere kabir azabı şu biçimde olsa gerektir ki, doksan dokuz ejderha iledir. Hem ejderha bilir misiniz ki, doksan dokuz yılandır ve her birinin yedi tane başı vardır. Ölüyü kimi zaman ısırır, kimi zaman yalarlar. Kimi de tenine zehirlerini akıtırlar. O zehirle onu şişirirler. Bu hâl kıyâmet'e kadar böyle sürer, gider.

Yine Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurdu:

— Kabir,âhiretin ilk uğrağıdır. Eğer kabir kolay olursa, ondan sonraki duraklarda işi daha da kolay olur, eğer zor olursa sonrakiler daha da zorlaşır.

Ey İlâhî sırlara ermek isteyen! Sen bil ki, kabirden sonra gelen, sûrun üflenmesidir. Ona Nefha–i Sûr denir.

Ondan sonra Kıyamet Günü'nün uzunluğu, sıcaklığı ve ter döktürmesi gelir.

Bundan sonra gelen, günahların soruşturulması korkusudur.

Ondan sonra da Amel Defteri'nin sağdan mı verilir, soldan mı verilir korkusu gelir. Daha sonraki korku Mahşer halkının arasında rezil olmak, kınanmak korkusu vardır. Daha sonra terazi korkusu gelir. Kişi: İyilikler kefesi mi ağır gelecek? Kötülükler kefesi mi ağır gelecek? diye korkar. Bundan sonra hasımlara zulmetmesi sorulur. Onlara cevap vermek korkusu da vardır.

Ondan sonra Cehennem'deki zebâniler korkusu vardır.

Bundan sonra da: Boyunlara geçirilen zincirlerin, yılanların, akrep ve haşerelerin korkusu vardır. Bu azaplar da iki türlüdür. Biri Cismânî Azâb, ötekisi de Ruhânî Azâb'tır.

KABİR EHLİNİN HİKÂYELERİ

Bu âlemde olan kişilere ölmüşlerin halini bilmenin yolu yoktur. Yalnız Mükâşefe (yâni Allah'ın evliyasının keşfi) ile bilinir ve öğrenilir. Veya uyku âleminde yahut uyanıklık âleminde bu mükâşefe olur. Fakat duygularımızın o gayb âlemine hiç bir yolu yoktur. Ölmüşler, öyle bir âleme erişmişlerdir ki, bu beş duygumuzun hepsi, onları anlamaktan uzaktır. Nitekim kulak, renkleri, şekilleri görmekten uzaktır. Ancak Âdemoğlundan gaybın gizli hallerini keşfedecek bir özellik vardır ki, zâhirî duyguların zahmetleri ve dünya meşgaleleri ile örtülü kalmıştır. Âdemoğlu uykuya varınca örtüsünde bulunduğu meşgaleden kurtulur. Hâli de ölmüşlerin haline yakınlaşır. O ölmüşlerin yaşayışları, halleri ona açılmaya başlar.

Yine bu özellikten ötürüdür ki, ölüler de bizden haberli olurlar. O zaman da bizim güzel amellerimizle sevinirler, günahlarımızdan ise kaygılanırlar. Nitekim bu da Peygamber Efendimiz'in hadîs–i şerifinde bildirilmiştir. Onların haber almaları Levh–i Mahfuz aracılığı iledir. Başka bir vasıta ile değildir. Çünkü gerek bu dünyadakilerin, gerek öteki dünyadakilerin halleri Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır. Âdemoğlunun Levh–i Mahfuz'la ilgili olursa öteki âlemdekilerin halleri Levh–i Mahfuz'dan bilinir. Onların da Levh-i Mahfuz'la ilgisi olduğu için onlar da bu dünyadadakilerin halini oradan bilirler.

Levh–i Mahfuz'un benzeri şu ayna gibidir ki, her şeyin şekli o aynada görünür. Âdem'in ruhu da bir ayna gibidir. Ölenlerin ruhu da ayna gibidir. Bir ayna, karşısında bulunan bir aynanın içindekilerini nasıl tekrar gösterirse Levh–i Mahfuz'da yazılanlar da bizim ve ölmüşlerin ruh aynaarında öyle görülür. Ama sanma ki, Levh-i Mahfuz ağaçtan, ya da kumaştan veya başka bir şeyden yapılmıştır. O, baş

gözü ile görülmez. Bunun imkânı yoktur. Orada yazılmış olan yazıyı okuyamayız. Onun benzeri olan bir şeyi görmek istersen bunu kendi varlığından iste. Çünkü bütün yaratılmışların bir örneği de sende vardır. Tâ ki, o vasıta ile bütün şeyleri bilmek belki sana yol olur. Lâkin sen kendi özünden gafilsin. Ya başka şeyleri nasıl bilebilirsin?

Levh-i Mahfuz'un örneği, hâfız olan bir kişinin dimağıdır. Hâfız kişi bütün Kur'ân'ı ezberler. Sanki Kur'ân beynine yazılmıştır. Kur'ân'ı sanki dimağında yazılı olarak görür. Ama bir kişi dimağı zerre zerre ayırsa ve baş gözü ile onlara baksa, Kur'ân'ın bulunduğu yeri orada göremez. Böylece sen de Levh-i Mahfuz'da, eşyanın yazılışını bu cinsten bilmelisin. Levh–i Mahfuz'da yazılan şeylerin ucu-bucağı yoktur. Başımızın görünen gözüyse sonu olan şeyleri görür, başka bir şey görmez. Böylece sonsuz olan bir şeyi, sonu olan bir şeyde nakş–i mahsusla tasvir eylemenin yolu yoktur. Böylece Yüce Allah'ın Levhası, Kalemi ve onu yazan el, hiç senin bir şeyine benzemez. O'nun kendisinin de sana benzerliği yoktur. Maksadımız, gayb âlemindekilerin bizim de onlardan haber almamızın imkânsız olmadığını anlatmaktır. Nitekim rüyada da görürsün sen! Ölüleri güzel veya çirkin halle görmek, onların diri olduğuna veya —Allah esirgesin—azapta olduğuna bir delildir. Onlar yok olmuş değillerdir. Nitekim Kur'ân-ı âzimüşşan onların diri olduklarını şu âyet-i kerimede bildirir:

"Onlar ki, Hak yolunda şehid olmuşlardır, siz onları ölülerden sanmayın. Aksine, onlar yaşıyorlar, diridirler. Rablerinin katında rızıklanmışlardır. Allahü Teâlâ'nın kendilerine fazlından verdiği şeylerde ferah bulucudurlar. Arkalarından henüz (şehit olup) kendilerinin derecelerine erişmeyenlerle beşâret bulucudarlar; onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar." (Âl-i İmrân Sûresi: 169-170).

RÜYA YOLU İLE ÖLÜLERİN HALLERİNİN BİLİNMESİ

Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

— Bir kimse beni rüyada görürse gerçek bilsin ki, o rüyada beni görmüştür. Çünkü şeytan benim kılığıma giremez.

Hazret-i Ömer (Allah ondan razı olsun) dedi ki: Resûlullah'ı rüyamda gördüm ki, bana karşı bir üzüntüsü vardı. O'na: Yâ Resûlâllah! Ne oldu? dedim. O da: Oruçlu ekin karını öpmemek elinden gelmez mi? diye buyurdu. Evet! Oruçlu iken ev halkını öpmek gerçi haram değildir. Fakat yapılmaması daha iyidir. Nitekim Hazret-i Ömer bundan sonra oruçlu iken karısını hiç öpmedi. Sıddık olanlarda böyle birşey hoş görülmez. Belki başkalarında göz yumulabilir, müsamaha gösterilir.

Ömer bin Abdül-Aziz dedi ki:

— Ben Resûlullah Efendimiz'i rüyamda gördüm. Ebû Bekir ve Ömer'le oturuyordu. Ben de birlikte oturdum. ansızın Ali ile Muâviye'yi getirdiler, bir odaya sokup kapıyı kapadılar. Ali (Allah ondan razı olsun) hemen odadan dışarı çıktı ve:

— Hüdâ hakkı için benim hakkımı verdiler! dedi.

Sonra da ardından Muâviye hızla çıktı:

— Beni de Hüdâ hakkı için bağışladılar! dedi.

Zübeyde'yi rüyada gördüler. Ona:

— Hak Teâlâ sana ne kıldı? dediler.

Zübeyde:

— Hak Teâlâ beni yarlıgadı ve bana rahmet kıldı! dedi.

Ona:

— Kâbe yolunda nafaka kıldığın maldan ötürü mü? dediler.

O da:

— Onların sevabı o malın sahiplerine gitti. Beni ise niyetimden ötürü yarlıgadı! dedi.

Süfyân-ı Sevrî'yi rüyada gördüler. Ona:

— Hak Teâlâ sana ne kıldı? dediler.

O da:

— Bir ayağımı sırat köprüsünün üstüne koydum, birini de Cennet'e astım! dedi.

Ahmed bin el Havârî dedi ki:

— Bir kadını rüyada gördüm. Onun güzelliğini hiç bir şeyde görmemiştim. Onun yüzü, parlaklıkta şimşek nuru gibiydi. Ona:

— Bu senin yüzünün parlaklığı nereden geliyor? dedim.

O:

— Hatırında mıdır ki, filân gece Hak Teâlâ'yı anıp ağlardın! dedi.

— Hatırımdadır! dedim.

Kadın da:

— Senin gözünün yaşını yüzüme sürdümdü. Bütün bu nur ondandır! dedi.

Kettânî, Cüneyd-i Bağdâdî Hazretlerini rüyada gördü ve ona sordu:

— Hak Teâlâ sana ne kıldı?

Cüneyd de şu cevabı verdi:

— Hak Teâlâ bana rahmet kıldı.O bütün ibâdet ve taatlerim yele savruldu. Bana onlardan hiç bir yarar olmadı. Yalnız iki rekâtlık bir namazı gece kılmıştım, o bana fayda sağladı! dedi.

Zübeyde'yi rüyada gördüler. Ona:

— Hak Teâlâ sana ne kıldı? dediler.

O da:

— Bana rahmet kıldı! Hem de şu dört cümleden ötürüydü ki, şöyle derdim:

— "Lâ ilâhe illallahu,
Efne biha ömrî Lâ ilâhe illallah,
Edhul bihâ kabrî Lâ ilâhe illallah,
Ehlû bihâ vahdî Lâ ilâhe illallah,
Elka bihâ rabbî Lâ ilâhe illallah."
— Allah'tan başka ilâh yoktur!
Lâ ilâhe illallah'la ömrümü tüketeyim,
Lâ ilâhe illallah'la kabre gireyim,
Lâ ilâhe illallah'la yalnız kalayım,
Lâ ilâhe illallah'la Rabbime kavuşayım.

Bişr-i Hâfi'yi rüyada gördüler. Ona:

— Hak Teâlâ sana ne yaptı? dediler.

O da:

— Bana rahmet kıldı ve: "Benden bu kadar korku duymağa utanmaz mıydın?" dedi.

Süfyân-ı Sevrî'yi rüyada gördüler. Ona:

— Allahü Teâlâ sana ne yaptı? dediler.

O da:

— Rahmet eyledi! dedi.

Yine:

— Yâ Abdullah bin Mübarek'in hali nedir? diye sordular.

O da:

— Ona her gün iki kez izin verirler, Hak Teâlâ Hazretlerini görür, dedi.

Mâlik bin Enes'i rüyada gördüler. Ve ona:

— Hak Teâlâ sana ne yaptı? dediler.

O da:

— Osman bin Affan'dan işittiğim bir sözle rahmet kıldı. Ne zaman bir cenâze görse: "Sübhane'l-hayyi'llezi lâ yemût — Tesbih ederim o Allahü Teâlâ'yı ki, diridir ve ölmez," buyururdu, dedi.

Hasan-ı Basrî (Allah rahmet eylesin), Allah'ın emrine boyun eğip O'na kavştuğu gece bi rkişi rüyasında gök kapılarının açıldığını ve şöyle nidâ edildiğini duydu. Bu ses:

— Hasan, Hak Teâlâ'yı gördü ve Rabbı ondan hoşnud oldu! diyordu.

Cüneyd-i Bağdâdî, şeytanı rüyada görmüştü. Bağdat çarşılarında çıplak dolaşıyordu. Cüneyd ona: Şu Âdemoğullarından utanmaz mısın? diye sordu. Şeytan da: Bunlar adam değil ki! dedi. Adam olan onlardır ki, Şunîziyye Mescidinde bulunurlar. Hem de beni zebûn kılmış, âciz bırakmışlardır, dedi. Cüneyd sonrasını şöyle anlattı: Ertesi sabah Şunîziyye Mescidine vardım. O kişilere uzaktan baktım. Hepsini düşünürken gördüm. Başlarını dizlerinin üstüne koymuşlardı. Bana seslenip: O mel'unun sözüne bakıp aldanma sakın! dediler.

Ukbetül-Gulâm, Cennet hurîlerinden birisini rüyasında gördü. Güzel mi güzel bir hurîydi. Utbe'ye: Ben sana vurgunum, âşıkım. Sakın, beni senden yasaklayacak bir iş işleme! dedi Utbe de: Dünyayı üç talakla boşadım. Tâ sana erişinceye kadar onun çevresinde dolaşmayacağım! dedi.

İmâm-ı Şafiî dedi ki: Bir müşkül işle, karşılaşmıştım. Onu çözemedim. Âciz kaldım. Rüyamda bir kişinin geldiğini gördüm. Bana: Şu duayı oku! dedi. Dua şuydu: "Ey Allah'ım! Benim kendi nefsimin zararı veya yararı, ya da yaşaması veya ölümü kendi elimde değildir. Senin ihsan buyurduğundan başka bir şey almaya gücüm yok. Senin beni korumandan başka sakınmak da elimden gelmez. Ey Allah'ım! Sen bana sevip rıza gösterdiğin söz ve hareketlerde yardım buyur."

Bu duayı, uykudan uyanınca okudum. Kuşluk zamanına kadar o güçlüğümü çözdüm.

Utbe binGulâm'ı kimi kişiler rüyada görmüşlerdi. Ona: Öldükten sonra Hak Teâlâ sana ne kıldı? diye sordular. Utbetil Gulâm da: Hak Teâlâ bana rahmet kıldı! dedi ve sonra içlerinden bir kişiye: Bu rahmet de senin evinin duvarında yazılı bulunan duadan ötürü oldu! dedi. Ertesi sabah o kişi uykudan uyandı. Gerçekte evinin duvarında Utbet-il Gulâm'ın kendi elyazısı ile yazılmış olan şu duayı gördü: "Ey azmışlara hidâyet verici, ey günahkârlara rahmet edici, ey din yolunda sürçenleri kurtarıcı olan Allah'ım! Ey hata edenlerin hatasını bağışlayıcı! Büyük tehlikede olan bu kulunu bağışla sen! Ve bütün müslümanlara mağfiret eyle ve bizi kendilerini ebedî hayatla diri kılıp nimetlerinle rızıklandırdığın dostlarından eyle ki, onlar nebîler, sıddıklar ve şehitlerdir. Ey âlemlerin Rabbi! Duamızı kabul eyle."

MAL VE VÜCUDA BİR ZARAR GELDİĞİ ZAMAN ÖLÜMÜ İSTEMEKTEN SAKINDIRMAK

Buhâri ve Müslim'in Enes (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Sakın kimse kendisine dokunan bir zarardan dolayı ölümü istemesin. Eğer kendini ölümü istemekten alıyokamıyorsa şöyle desin:

"– Rabbim, yaşamak bana daha hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat; ölümüm bana daha hayırlı olduğu zaman ruhumu al."

Müslim'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivâyetine göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Hiç biriniz ölümü aslâ istemesin ve ölüm gelmeden de gelmesine duâ etmesin. Çünkü sizden biriniz öldüğü zaman ameli kesilir. Hem de, müminin ömrü kendisine hayırdan başka bir şey arttırmaz."

Buhari ve Nesâi Ebu Hüreyre (r.a.)'den o da Peygamber efendimizden; şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir:

"Sakın hiçbiriniz ölümü istemisin; eğer iyi ise umulur ki iyiliğini artırır. Şâyet kötü ise umulur ki vazgeçer."

Câbir (r.a.)'den riâyet edildiğine göre, Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ölümü istemeyiniz. Çünkü, ölümden sonra, âhirette haşrın korkunçluğu çok şiddetlidir. Hem de Allah, insana tevbe ve dönüşü nasip edinceye kadar ömürünün uzaması, mutluluktur."

Buhâri ve Müslim'in rivâyetlerine göre, Enes (r.a.) şöyle buyurmuştur:

"Eğer Rasûlullah, (s.a.v.) ölümü istemekten nehyetmeseydi, ölmemizi isteyecektik."

Buhâri de Kays İbni Ebu Hâzım (r.a.)'dan şunu nakletmiş:

"Habbab (r.a.)'ın yanına gittik. Onu ziyaret edecektik. Hasta idi yedi yerindeki yarası dağlanmıştı. Bize:

"Eğer Rasûlullah (s.a.v.) bizi, ölümü istemekten menetmeseydi, ölümümü isteyecektim." dedi.

Mervizi'nin Muaviye kölesi Kasım (r.a.)'den rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in işiteceği bir tarzda, hastalığı sırasında Sa'd ib-i Ebu Vakkas (r.a.) ölümü istedi. Rasûlullah, (s.a.v.):

"Ölümü isteme, eğer Cennet ehlinden isen kalmak sana daha hayırlıdır, eğer cehennem ehlinden isen, ne acelen var ki, ona koşuyorsun" diye buyurdu.

Hâtib'in, tarih kitabında İbn-i Abbâs (r.a.)'dan rivayetine göre, Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Hiç kimse ölümü istemesin, çünkü kendisine ne hazırlandığını (Yani başına ne geleceğini) bilmez."

İmam Ahmed, Ebu Ya'la, Taberani ve Hakim'in, Ümmül-Fadl (r.a.)'den rivayetlerine göre:

Rasûlullah, (s.a.v.) yanlarına geldiği amcası, Abbâs (r.a.) hasta idi, şikayetlenip ölümü istiyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ona:

"– Amca! Ölümü isteme, eğer sen iyiysen ecelini ertelenip iyiliğini arttırman senin için daha hayırlıdır; eğer kötü isen, ecelinin ertelenip kötülüğünden vazgeçmen yine senin için daha iyidir, sakın, asla ölümü isteme! diye buyurdu.

İmam Ahmed'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kendisine ölüm gelmeden hiç kimse ölümü istemesin ve ameline güvenmeden ölümün gelmesine dua etmesin."

ALLAH'A İTAAT İLE GEÇEN UZUN ÖMRÜN ÜSTÜNLÜKLERİ

Ebu Bekre (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre:

Bir adam:

"– Ya Rasulallah, insanların hangisi daha hayırlıdır?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) cevaben:

"– Ömrü uzun olup ameli güzel olandır." buyurdu.

Sonra, adam:

"– İnsanların hangisi daha şerlidir?" diye sordu.

Rasûlullah (s.a.v.): "Ömrü uzun olup ameli kötü olandır" diye buyurdu.

Hâkim'in, Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.):

"En hayırlınız ömrü en uzun, ameli en güzel olanınızdır." buyurdu.

İmam Ahmed, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.):

"En iyiniz, ömrü uzun olup, ameli güzel olandır." diye buyurdu.

Tâberâni'nin Ubâde bin Sâmit (r.a.)'dan rivâyetine göre, Rasûlullah (s.a.v.):

"– En iyinizin kim olduğunu söyleyeyim mi?" dedi.

Sahâbiler:

"– Evet ey Allah'ın Rasûlu!.."

Rasûlullah (s.a.v.):

"– Doğru dürüst gitmek şartıyla İslâmiyet içinde en uzun yaşayanınızdır." diye buyurdu.

Yine Taberâni'nin Avf bin Mâlik (r.a.)'dan rivâyetine göre, şöyle demiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu:

"Müslümanın ömrü uzadıkça kendisinin hayrı artar."

İmam Ahmed ve İbn Zenceveyh Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivâyetlerine göre şöyle demiştir:

"Huza'a kabilesinin bir köyünden iki adam vardı. Rasûlullah'ın (s.a.v.) hidayetiyle müslüman olmuştular. Biri şehid düştü, diğerinin eceli bir sene ertelendi.

Talha bin Ubeydullah (r.a.) şöyle dedi:

"Cennet bana göründü." Eceli ertelenen şehidden önce cennete konduğunu gördüm. Bundan hayrette kaldım. Sabahleyin bunu Rasûlullah (s.a.v.)'e anlattım. Rasûlullah (s.a.v.):

"O, diğerinden sonra bir Ramazan orucunu, altı bin rekât farz ve nice sünnet rekâtlarını edâ etmedi mi." diye buyurdu.

İmam Ahmed ve Bezzar, Talha (r.a.)'dan rivâyetlerine göre, Rasûlullah (s.a.v.):

"Allah katında tesbihinden, tekbirinden, tehlilinden ötürü, islâmiyet dini içinde ihtiyarlayan kişiden daha üstün yoktur" diye buyurdu.

Ebu Nuaym'in, Said bin Cübeyr (r.a.)'den rivâyetine göre şöyle demiştir:

"Farzları yapmak, namazları kılmak ve Allah'ın nasip ettiği zikri yapmak üzere müslümanın her bir gün yaşaması onun için bir ganimettir."

DİNÎ BİR FİTNE KORKUSUNDAN DOLAYI ÖLÜMÜ İSTEMEK VE GELMESİNE DUÂ ETMENİN CEVÂZI

Malik'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.v.):

"Kişi diğerinin kabrinin yanından geçip keşke onun yerinde olsaydım, demeden kıyamet kopmaz" buyurmuştur.

Mâlik ve Bezzâr, Sevbân (r.a.)'den rivayet etiklerine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Yâ Rabbi hayırlı ameller işlemeyi, günahlardan sakınmayı ve miskinleri sevmeyi bana nasip et. İnsanlara bir fitne musallat etmek istediğin zaman beni fitneye bulaştırmadan yanına al..."

Mâlik'in, Ömer (r.a.)'den rivayetine göre, şöyle demiştir:

"Ey Allah'ım, güçsüz kaldım, zayıfladım, yaşlandım, duygularım denetimimden çıktı. Hiç bir şeyimi kaybetmeden, eksiltmeden beni yanına al." Bunun üzerine bir ay geçmeden Hz. Ömer (r.a.) vefat etti.

Süleym el-Kindi'den rivâyet edildiğine göre şöyle, demiştir:

Bir dam üzerinde Ebu Abs el-Gifari (r.a.) ile berabedim. Veba'dan bir topluluğun öldüğünü görüyorduk. Ebu Abs:

"Ey veba beni de al" dedi ve bu dediğini üç sefer tekrarladı.

Ona dedim:

"Neden bunu söylüyorsun? Rasûlullah (s.a.v.):

"Kimse ölümü istememeli! Çünkü ölümle ameli kesilir ve dönüş yapmak için de dünyaya geri gönderilmez." demedi mi? Ebu Abs:

"Rasûlullah (s.a.v.)'den işitmedin mi ki diyordu: "Altı şeyi geçmek (yani kurtulmak) **için ölüme koşunuz:**

1- Sefih insanların âmir olması.

2- Rezil insanların çok bulunması.

3- Hakem satışlarının olması.

4- Kanların hafife alınması.

5- Sıla-i rahimin kopukluğu.

6- Bâzı sarhoşlar ki Kur'an'ı çalgı edinirler. Dini bilgileri onlardan az olduğu halde adam tutarlar ki, onları Kur'an'la eğlendirsin.

Hakim'in Hasan'dan rivayetine göre, şöyle demiştir:

Hakem bin Amir:

"Ey vebâ beni al" dedi. Birisi ona:

"Neden bunu söylüyorsun? Halbuki Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim ki:

"Sakın hiç biriniz ölümü istemesin" dedi. **Hakem bin Amir:**

"Sizin işittiğinizi ben de işittim. Fakat altı şeyi geçmek istiyorum" dedi.

– Hakem satışını.

– Rezillerin çokluğunu.

– Çocukların âmirliğini.

– Kanların dökülmesini.

– Sıla-i rahimin kopukluğunu.

– Bâzı sarhoşlar ki, âhir zamanda kurra olurlar, Kur'an'ı çalgı edinirler."

İbn-i Sa'd, **"Tabakat"** adlı kitabında Hatib bin Ebu Füdale (r.a.)'dan rivayetine göre;

Ebu Hüreyre (r.a.) sanki ölümü istiyormuş gibi, ondan bahsetti. Bâzı arkadaşları, **"Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in "İyi-kötü hiç kimseye ölümü istemek yakışmaz, iyi ise iyiliğini arttırır, kötü ise vazgeçer." sözünden sonra, nasıl ölümü istersin dediler. Bunun üzerine Ebu Hüreyre:**

"Ben nasıl ölümü istemeyeyim. Halbuki ben altı şeyin bana yetişeceğinden (ilişeceğinden) korkuyorum:

1- Günahları hafif görmek.

2- Hakem satışı,

3- Sıla-i rahim kopukluğu,

4- Rezillerin çokluğu,

5- Bazı sarhoşlar ki Kur'an'ı çalgı edinirler.

Taberani'nin Amr bin Abese' (r.a.)'dan, onun da Rasûlûllah (s.a.v.)'den rivayetine göre, şöyle buyurmuştur:

"Ameline güvenmedikten sonra, kimse ölümü istememeli. Eğer müslümanlar içinde altı hasleti görürse-

niz o zaman ölümü isteyiniz. Eğer nefsiniz elinizde ise onu Ahirete gönderin..." (O hasletler de şunlardır):

1- Kan dökmek,

2- Çocukların amir olması,

3- Rezillerin bol olması,

4- Sefihlerin amir olması,

5- Hakem satışlarının olması,

6- Kur'an'ı çalgı edinen sarhoşların bulunması...

Ebu Nuaym, İbn-i Mes'ud (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir:

"Mümin ölümden önce başka hiçbir şeyi sevmeyecek hale gelmeyinceye kadar Deccal çıkmaz."

İbn-i Ebu Dünya, Süfyan (r.a.)'dan rivayetine göre:

İnsanların başına öyle bir zaman glecek ki, ölüm o zamanın kurralarına (alimlerine) kızıl altından daha sevimli olacak."

Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Yakındır ki, mümin için ölüm, içtiği soğuk bal şerbetinden daha sevimli olur."

Ebu Zer (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

"İnsanların başına bir zaman gelecek, içlerinde cenaze geçerken "keşke ben onun yerinde olsaydım' diyecekler.

İbn-i Sa'd, Ebu Seleme bin Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre:

"Ebu Hüreyre hasta idi, yanına gidip ziyaret ettim.

"– Yâ Rabbi Ebu Hüreyre'yi şifa et." dedim.

O, "Yâ Rabbi Ebu Hureyre'ye eski sıhhat halini verme", dedi ve şöyle devam etti:

"– Ey Ebu Seleme yakındır ki, insanların başına bir zaman gelir, Ölüm onlar için kızıl aldından daha sevimli olur.

Yâ Ebu Seleme, yakındır ki, adamı kabrin yanından geçerken keşke ben senin yerinde olsayım diyecek. Yakın bir zamana kadar yaşarsan bunu görünsün."

Mervezi cenâzeler konusunda **Mürretü'l-Hemedani**'den rivâyet ettiğine göre şöyle demişler.

"Abdullah kendisine ve ailesine ölümü temenni eti. Ona denildi ki:

"Sen âilene ölümü istiyorsun! Kendine neden istiyorsun?" Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi:

"Eğer bu halinizde sağ salim kalacağınızı bilseydim içinizde yirmi sene yaşamayı isteyecektim."

Ebu Osman'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Bir gün İbn-i Mesud (r.a.) kendi avlusunda iken falan ve filan iki de şerefli güzel hanımı yanında vardı. Her ikisinden de güzel çocukları vardı. O arada iken başı üstüne bir serçe yavrusu gelip içini İbn-i Mesud'un elinin üzerine damlattı.

Sonra kendisini şöyle dedi: Eğer Abdullah (İbn,i Mes'ud)**un âilesi ölüp peşlerinde o da gitse, bana bu serçenin ölümünden daha sevimli olur."**

Kays (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Abdullah'ın çocukları vardı. Ona sarılıyordular. Abdullah:

"Bunları görüyorsunuz, bana bunların ölümü sayılarınca böceklerin ölümünden daha kolaydır, dedi."

Hasan'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Bu şehrimizde bir âbid adam vardı. Mescidden çıkıp ayağını üzengiye koyduğu zaman ölüm meleği ona geldi. Adam:

"Merhaba hoşgeldin, zaten sana çok iştiyaklıydım, dedi. Bunun üzerine melek hemen onun ruhunu kabzetti."

İbn-i Sa'd, Tabakâtında ve Mervezî, Halit bir Mervan (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre şöyle demiştir:

"Kara ve denizde hiç bir hayvanın ölümüne karşı bana fedâ olmasını istemiyorum. Eğer ölüm yarış nişânesi olsaydı kimse beni geçmezdi; benden güçlü olan kişiden başka..."

Yine Ebu Nuaym Ma'dan (r.a.)'dan rivâyetine göre, şöyle demiştir:

"Vallah eğer ölüm bir yere konulsaydı ilk önce ona koşan ben olacaktım."

Abd-i Rabbih bin Sâlih'den rivâyet edildiğine göre Mekhul ölüm hastalığından iken, o yanına girip demiş:

"Allah sana şifa versin. Mekhûl:

Hayır; afvı umulana kavuşmak, şerrinden emin olunmayanla yani insi şeytanlar, iblis ve askerleriyle kalmaktan daha hayırlıdır, demiştir.

İbn-i As'akir tarihinde Ebu Müshir'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Bir adam Said bin Abdulâziz Et-Tenuhiyye Allah senin ömrünü uzatsın diyordu. Said kızıp;

Hayır, Allah beni rahmetine çabuk kavuştursun, dedi."

Ebu Nuaym'ın Ubeyde bin El-Muhacir (r.a.)'den rivâyet ettiğine göre, şöyle demiştir:

"Eğer, bu oduna dokunan kişi ölür dense; kalkıp hemen dokunacağım."

Ebu Abdullah es-Sanabihî'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Dünya fitneye çağırır. Şeytan ise yanlışlıklara... Allah'a kavuşmak ise bunlarla beraber kalmaktan daha hayırlıdır."

İbn-i Ebu Dünya Amr bin Meymûn'dan rivâyet ettiğine göre:

O ölümü istemiyordu. Hergün şu kadar namaz kıldığını söylerdi. Tâ ki Yezid bin Müslim ona gönderildi, Onu sıkıştırıp zulum edince: Ya Rabbi! Beni iyilere kavuştur. Şerlilerle bırakma, demeye başladı.

Ümmü'd-Derda (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Ebu'd-Derda, bir adam salih bir hal üzere öldüğünde, bu ölüm sana âfiyet olsun keşke ben senin yerinde olsaydım, derdi. Ümmü'd-Derda; ona, neden böyle söylüyorsun? deyince;

Ebü'd-Derda: Ey ahmak! Bilmiyor musun ki adam mümin olarak sabahlar, münâfık olarak akşamlar. Farkına varmadan imanı ondan alınır. İşte bunun için ben, bu ölünün namaz ve oruç içinde kalmasından fazla onun ölmesine gıpta ediyorum."

İbn-i Ebu Şeybe **"Musannaf"** adlı kitabında ve İbn-i Ebu Dünya Ebu Cuhayfe'den rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Hiç bir nefsin hattâ sineğin nefsinin dahi ölüme karşı bana feda olması beni sevindirmez."

İbn-i Ebu Dünya, el-Hatib, ibn-i Asâkir, sahabi olan Ebu Bekre (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Vallahi hiçbir canlının hattâ bu uçan sineğin de ölmesi bu canımın ölmesinden bana daha sevimli değildir."

Oradakiler korkup:

"Neden demişler, Ebu Bekre:

"Korkarım başıma bir gün gelir, o günde iyiliği emredip kötülükten nehyedemem. O günün bana ne hayrı kalır?" diye cevap vermiştir.

İbn-i Ebu Şeybe **Musannef**'inde İbn-i Sa'd ve Beyhaki Şuab'de- Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre:

Bir adam onun yanından geçti. Ebu Hüreyre:

"Nereye gidiyorsun?" dedi. O:

"Çarşıya" dedi.

Ebu Hûreyre (r.a.) "Çarşıdan dönmeden önce bana ölümü satın alabilirsen getir" dedi.

İbn-i Ebu Dünya ve Taberani **"El-Kebir"** kitabında ve **İbn-i Asakir,** Urve bin Ruveym tarikiyle;

Irbad bin Sariye (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'in yaşlı sahabelerindendi. Ve ruhunun alınmasını istiyordu. Şöyle duâ ediyordu:

"Allah'ım yaşlandım. Kemiklerim zayıfladı. Beni kendine al."

İşte bu zattan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir:

"Bir gün ben Şam Camiisinde namaz kılıp ruhumun alınmasına duâ ederken, erkeklerin en güzellerinden genç bir adam yanımda bulundu, üzerinde yeşil bir elbise vardı. Dedi:

"Neden böyle dua ediyorsun?" Dedim:

'Ey kardeşim nasıl dua edeyim?' Dedi:

'Şöyle söyle: Yârabbi amelimi güzelleştir, ecelimi genişlettir.' Ben:

'Allah seni bağışlasın, kimsin sen?' Dedim O:

'Ben ehl-i imanın kalbinden gizlice hüzün ve kederi alan Retatil'im dedi. Ben yüzümü çevirdim, kimseyi göremedim."

ÖLÜMÜN ÜSTÜNLÜKLERİ

Âlimler demişler ki;

"Ölüm mahza yokluk değil, sırf fena olmak değildir. O, ancak ruhun bedenden ilişkisinin kesilmesidir. Ölüm bir ayrılıştır. Ruh ile beden arasına giren bir perdedir. Ölüm bir değişmektir. Dünyadan ahirete göçmektir."

Ebu'ş Şeyh (tefsirinde) ve Ebu Nuaym, Bilal bin Sa'd'den rivayet ettiklerine göre o, va'zında şöyle demiş:

"Ey ebed ehli ve ey beka ehli, siz yokluk, fenâ için değil, ebedi kalmak için yaratıldınız. Siz bu dünya diyarından ahiret memleketine göçeceksiziniz."

Ömer İbn-i Abdül-Aziz'den (r.a.) rivayet edldiğine göre şöyle demiştir:

"Siz ancak ebed ve beka için yaratıldınız. Diğer bir diyara nakl olunuyorsunuz."

Abdullah bin Amir (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Müminin armağanı ölümdür."

Deylemi, Hüseyn İbn Ali (r.a.)'da rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.):

"Ölüm mümin için bir güldestedir" buyurmuştur.

Aişe (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.):

"Ölüm ganimettir. Masiyet, musîbettir. Fakr, rahattır. Zenginlik cezâdır. Akıl, Allah'tan bir hidayettir. Cehil, dalâlet ve sapıklıktır. Zulüm, pişmanlıktır. Taat, göz nurudur. Allah korkusundan ağlamak, ateşten kurtulmaktır. Gülmek bedenin felaketidir. Günahtan tövbe eden günahsız gibidir" buyurmuştur.

Sahih bir senedle Mahmûd bin Lebid (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İki şey var ki insanoğlu onlardan iğrenir. Ölümden iğrenir, halbuki onun için ölüm fitneden daha hayırlıdır. Malın azlığından iğrenir, halbuki az malın muhasebesi daha azdır."

Beyhaki bu hadisi zayıf görmüştür.

Zür'ate bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İnsan, hayatı sever, halbuki ölüm, onun nefsi için daha hayırlıdır. İkincisi insan mal bolluğunu ister, halbuki, az malın muhasebesi daha azdır."

Şu hadis mürseldir. (Sened, tabiinlere kadar yükselmektedir.)

Buhari ile Müslim'in Ebu Katade (r.a.)'dan rivâyet etiklerine göre;

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanından bir cenâze geçti. Resûlullah (s.a.v.):

"Bu müsterih veya müsterahun minhdir" buyurdu.

Bunun üzerine:

"Yâ Rasûlallah, müsterih nedir, müsterah nedir?" dediler. Rasûlullah (s.a.v.):

"Müsterih, mümin kuldur, dünyanın yorgunluk ve eziyetinden kurtulup Allah'ın rahmetine kavuşur, istirahat eder. Müsterahun minh ise günahkârdır ki mem-

leket, insan, bitki ve hayvanlar ondan kurtulup istirahat ederler" buyurdu.

İbn-i Ebu Şeybe, Yezid bin Ebu Zeyyad'dan rivâyetine göre:

Ebu Cuhayfe (r.a.)'nin yanından bir cenaze geçti. Ebu Cuhayfe:

"O da kurtuldu, âlem de ondan kurtuldu" dedi.

İbn-i Mübarek ve Taberani, Abdullah bin Amr bin Âs (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre, Rasûlullah (sa.v.):

"Dünya müminin zindanı, kaht ve galasıdır. Dünyadan ayrıldığı zaman kaht ve zindandan kurtulur" buyurdu.

İbn-i Mübarek, Abdullah bin Amr (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Dünya kafirin cenneti mü'minin zindanıdır. Ruhu alındığı zaman mü'minin misali, hapiste olup da açılıp yerde gezen adamın misali gibidir."

İbn-i Ebu Şeybe **"Musannef"**inde Abdullah bin Âmir'-den rivâyet etiğine göre şöyle demiştir:

"Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir. Mümin öldüğü zaman yolu boşaltılır. İstediği gibi Cennette gezer."

Ebu Nuaym, İbn-i Ömer, (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) Ebu Zer'e şöyle buyurdu:

"Yâ Ebu Zer, Dünya müminin zindanıdır. Kabir emniyetgâhıdır. Cennet onun karargâhıdır. Yâ Ebu Zer, dünya kâfirin cennetidir. Kabir onun azâbıdır. Cehennem onun dönüş yeridir."

Nesâi, Taberani, İbn-i Ebu'd-Dünya, Ubâde bin Sâmit (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine öre, şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a.v.):

"Ölüp de Allah katında hayır gören hiç bir nefis, dünyanın bütün nimetlerini ve içindekilerini almak üzere de olsa dönmek istemez. Şehid müstesna. O, Allah'ın bol sevabını gördüğünden dolayı, dönüp bir daha öldürülmek ister" buyurdu.

İbn-i Ebu Şeybe, **"Musannef"**inde Mervezi **"Cenâzeler"** konusunda ve ibn-i Ebu Dünya ve Beyhaki, İbn-i Mes'ud (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Dünyanın duru halleri gitti. Kalan ancak bulanık hallerdir. Öyle ise ölüm müslüman için bir (kurtuluş) **armağandır."**

Yine aynı zâtların İbn-i Mes'ud (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Ne güzeldir hoşa gitmeyen o iki şey, ölüm ile fakirlik..."

İbn-i Ebu Şeybe ve Mervezi, Tâvus (r.a.)'den rivâyet ettiklerine göre şöyle demiştir:

"Kişinin dinini, ancak girdiği çukur korur."

İbn-i Mübârek ve İbn-i Ebu Şeybe ve Mervezi'nin Rebi' bin Haysen'den rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Müminin beklediği gaybi şeyler içinde, ölümden daha hayırlı hiç bir şey yoktur."

İbn-i Ebu'd-Dünya, Mâlik bin Mi'vel'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Öğrendim ki; müminin ilk sevinç ve sürûru ölümdür. Bu sevinç onun ilahi ikram ve sevâbı gördüğü içindir."

İbn-i Mes'ud (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Allah'a kavuşulmadan, mümin için rahat yoktur."

Said bin Mansûr ve İbn-i Cerir, Ebu Derda (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Hiçbir mümin yoktur ki ölüm onun için hayırlı olmasın, hiç bir kâfir yoktur ki ölüm onun için hayırlı olmasın. Kim beni tasdik etmezse işte bu âyetleri okusun.

"Allah katındaki şeyler iyiler için daha hayırlıdır. Kâfirler zannetmesinler ki onlara verdiğimiz mühlet, onlar için... Günahları artsın diye mühlet veriyoruz. Ve onlar için aşağılayıcı bir azâp vardır."

İbn-i Ebu Şeybe "Musannef"inde, Abdurrezzak, Tefsirinde, Hâkim, Müstedrek'inde, Taberani ve Mervezi Cenâzeler konusunda, İbn-i Mes'ûd (r.a.)'dan rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"İyi kötü hiç bir nefis yoktur ki ölüm onun için yaşamaktan daha hayırlı olmasın." Eğer hayırlı ise işte Allah, şöyle diyor:

"İyiler için Allah'ın katındaki daha hayırlıdır."

Eğer kötü ise yine Allah şöyle diyor:

"Kafirler zannetmesin ki, onlara verdiğimiz mühlet, onlar için hayırlıdır. Günahları artsın diye mühlet veriyoruz."

İbn-i Mübarek ve İmamı Ahmed "Zühd"te Habbân bin Ebu Cebele'den rivâyet ettiklerine göre, Ebud-Derdâ (r.a.) şöyle demiştir:

"Ölmek için doğuruyorsunuz, yıkılmak için yapıyorsunuz. Fâni şeylerle hırs gösterip, baki şeyleri bırakıyorsunuz.

Ne güzeldir hoşa gitmeyen o üç şey: Ölüm, fakr ve hastalık."

İmam Ahmed, Zühd'te İbn-i Mes'ud (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre, şöyle demiştir:

"Ne güzeldir hoşa gitmeyen o üç şey: Ölüm, hastalık ve fakirlik.."

Ebu Dünya, Cafer el-Ahmed'den rivâyet ettiğine göre, şöyle demiştir:

"Kim ki ölümde ona hayır yoksa, hayatta da ona hayır yoktur."

İbn-i Sa'd, **Tabakat**'ında, Beyhaki, **Şuab**'da Ebu Derdâ'dan rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir:

"Rabbime tevâzu için fakirliği severim. O'na kavuşmak için ölümü severim ve günahlarıma keffâret olması için hastalığı severim."

İbnî Sa'd ve İbn-i Ebu Şeybe ve İmam Ahmed; "Zühd"de Ebu Derda (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre, şöyle olmuştur:

Ona denilmiş ki; "Sevdiğin kişi için ne istersin?"

Demiş: "Ölümü."

Demişler: "Eğer ölmezse ne istersin?"

Demiş: "Mal ve veledinin az olmasını isterim."

İbn-i Ebu Şeybe, Ubâde bin Sâmit (r.a.)'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Dostum için istediğimiz, malının azlığı, ecelinin tacil edilmesidir."

İmam Ahmed, Zühd'te ve İbn-i Ebu Dünya Ebu Derda'dan rivâyet ettiklerine göre, şöyle demiştir:

"Hiç bir kardeşim İslam'dan daha sevimli bir hediyeyi bana hediyye etmemiştir. Ve onun ölümünden daha acâyip bir hayır haberi (kulağıma) **ilişmemiştir."**

İbn-i Ebu Dünya, Muhammed bin Abdül Aziz'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Abdül'-A'la et-Teymiyye'ye denilmiş:

'Kendine ve sevdiğine ne istersin?'

O: "Ölümü isterim, demiş."

Taberâni, Ebu Malik el-Eşari (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Rasûlullah (sa.v.):

"Yâ Rabbi, senin elçin olduğuma inanan herkese ölümü sevdir" diye duâ etti.

İmam- Ahmed'in rivâyet ettiğine göre:

Ölüm meleği Hz. İbrahim (a.s.)'a ruhunu almak için gelmiş. Hz. İbrahim ona:

"Yâ melek'ül-mevt! Hiç bir dost, dostunun ruhunu alır mı?"

Bunun üzerine ölüm meleği Rabbine dönünce Allah ona şöyle demiş:

"İbrâhim'e söyle: Hiç bir dost, dostuna kavuşmaktan çekinir mi?"

Melek gelip bunu deyince, Hz. İbrahim (a.s.):

"Hemen şimdi ruhumu al" demiştir.

İsfahâni Tergip'de, Enes (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle buyurmuştur:

"Eğer vasiyetimi dinlersen; senin için ölümden daha sevimli hiç bir şey olmasın."

İbn-i Sa'd Hasan (r.a.)'dan rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

Hüzeyfe (r.a.)'ya ölüm meleği geldiğinde, şöyle dedi:

"Ayıkken gelen bir dosttur bu. Kahr olsun pişman olana. Allah'a sonsuz hamdler olsun ki beni fitneden önce götürdü."

Sehl bin Abdullah Et-Tüsteri de şöyle demiştir:

"Ancak üç kişi ölümü ister:

Biri, ölümden sonra, ne olduğunu bilmez.

İkincisi, Allah'ın takdiratından kaçmak ister.

Üçüncüsü de Allah'a kavuşmak ister, ona müştaktır.

Hayyam bin el-Esved şöyle demiş:

"Ölüm bir köprüdür, dostu dosta kavuşturur."

Ebu Osman da:

"Allah'a kavuşma iştiyakının alâmeti, rahatta iken ölümü istemektir" demiş.

Bazıları da şöyle demiştir:

"Allah'a müştak olanlar, ölümün tatlılığını ölüm gel-

diğinde sezeler. Çünkü açılan kavuşma lezzeti, baldan daha tatlıdır."

İbn-i Asakir, Zün-Nûh-i Mısrîden rivâyet ettiğine göre, şöyle demiştir:

"Şevk, makamların en yücesi, derecelerin en yükseğidir. Kul bu makam ve dereceye yükseldiği zaman, Rabbine kavuşma iştiyakından ve görmesini isteğinden dolayı ölümün hızla gelmesini ister."

Sahabi olan İbn-i Ebu Utbe el-Hulani (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, ona:

Abdullah bin Abdil-Melik, taun (veba)dan kaçarak memleketi terketti, denilmiş o da: "İnna lillah ve inna ileyhi raclun" demiş. Bunları işitecek kadar yaşayacağımı bilmiyordum. Kardeşlerinizin (diğer sahabelerin) **tuttuğu yolları size haber vereyim mi:**

Birincisi, Allah'a kavuşmak, onlar için baldan daha tatlı idi.

İtincisi, az çok hiç bir düşmandan korkmuyordular.

Üçüncüsü, dünya ihtiyaçlarından korkmuyordular. Allah'ın rızıklarını vereceğine güven ve itimatları vardır.

Dördüncüsü, içlerinde vebâ hastalığı çıktığında Allah hükmünü yerine getirinceye kadar (oradan) **çıkmıyorlardı."**

Ebu Nuaym, Hilye'de İbn-i Abdi Rabbihi'den rivâyet ettiğine göre, Mekhûl'e şöyle demiştir:

"Cenneti sever misiniz?"

Mekhûl:

"Kim cenneti sevmez?"

İbn-i Abdi Rabbihi:

"Öyle ise ölümü sev. Çünkü sen ölmeden cenneti göremezsin."

Abdurrahmam bin Yezid bin Câbir'den rivâyet edildiğine göre, Abdullah bin Zekeriyya şöyle diyormuş:

"Eğer yüz sene Allah'ın itaatinde yaşamak ile bugün veyâ bu saatte ölmek arasında, muhayyer bırakılsam, bugün ve bu saatte ölmeyi tercih ederdim... Allah'ın Resûlüne ve sâlih kullarına kavuşma iştiyakından dolayı..."

Ebu Nuaym ve İbn-i Asâkir, Tarih'inde, Ahmed bin Ebu'l-Havari'den rivâyet ettiklerine göre şöyle demiştir:

"Ebu Abdullah en-Nebbaci'den işittim ki diyor:

Dünya yaratıldığından beri bütün nimetleriyle benim olmak şartıyla kıyamet gününde ondan hesâba çekilmeyeceğim halde dünyada yaşamam ile, bu saatte ölmem arasında şayet muhayyer bırakılsam, ölmemi tercih edecektim... Hiç istemez misin efendine kavuşasın..."

Enes (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a.v.):

"Ölüm her müslümanın (günahı) **için keffârettir"** buyurdu.

İbn-i Arabi bu hadisi sahih görmüştür.

Kurtubî de şöyle demiş:

"Bu keffâret şundan dolayıdır: Meyyit ölümde çok elem ve ağlarla karşılaşır. Halbuki Rasûlullah (s.a.v.) şöyle **buyurmuştur:**

"Diken batması veya daha ağır eziyet kendisine dokunan hiç bir müslüman yoktur ki o eziyetle Allah onun günahlarını silmesin. Diken batması böyle iken tutmalarından bir tutması (sekeratı) **üçyüz kılıç darbesinden daha şiddetli olan ölümün nasıl keffaret olacağını sen düşün."**

İbn-i Mübârek, **"Zühd"**de ve İbn-i Ebu Dünya Mesrûk'dan rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir:

"Allah'ın azâbından emin ve dünya eziyetlerinden kurtulmuş olarak kabirde yatan mümine gıpta ettiğim kadar hiç bir şeye gıpta etmedim."

İbn-i Mübârek, Heysem bin Mâlik'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Eyfa bin Abedâni ile konuşuyorduk. Ebu Atiyye el-Mezbûh da ordaydı. Allah'ın nimetlerini düşünüyordu. Dedi:

'İnsanların en fazla nimetdarı kimdir?'

Dediler:

'Falan ve filandır'. Eyfa:

'Yâ Atiyye sen ne diyorsun?' dedi.

Ebu Atiyye:

'Ben size o falandan daha nimettarını haber vereyim mi? 'İşte Allah'ın azâbından emin olmuş kabirdeki bir cesed ondan daha nimettardır' dedi."

Muhârib bin Dessar'dan rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Hüseymete, bana: 'Ölüm hoşuna gider mi' dedi.

Dedim:

"Hayır." O:

"Nakıs eksik olmadıktan sonra, ölüm hoşuna gitmeyen hiç bir kimseyi bilmiyorum" dedi.

Abdullah bin Ahmed, **"Zevaid-i Zühd"**te şunu şu şekilde rivayet etmiştir:

"Ölümün hoşuna gitmemesi, senin için büyük bir eksikliktir."

İbn-i Mübârek, Ebu Abdurrahman'dan rivâyet etiğine göre, bir adam, Ebu A'ver es-Sülemi'nin meclisinde şöyle dedi:

"Vallahi, Allah, benim için ölümden daha sevimli hiç bir şeyi yaratmamış." Ebu A'ver:

"Eğer ben senin gibi olsaydım. Bu benim için bütün mor koyunlardan daha iyi idi." dedi.

İbn-i Ebu Dünya, Safvân bin Süleym'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

"Ölümde zorluk, sıkıntı varsa da, onunla mü'min dünyanın şiddetli (fırtınalı) **hallerinden kurtulur."**

Muhammed bin Zeyyad'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:

"Bâzı feylesoflardan bilgi edindim ki, akıllı için ölüm, gafil âlimin hatasından daha kolaydır."

Süfyan (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiş:

Eskiden deniliyordu ki: "Ölüm âbidlerin rahatıdır."

KENDİNİ TANIMAK

Allahü Teâlâ'yı (c.c.) tanıma kapısının anahtarı, önce insanın kendi nefsini bilmesi ve ruhunun hakikatini anlaması, idrak etmesidir. Allahı tanıma (mârifetullah) kapısının kilidi ancak bu anahtar ile açılır. Nitekim:

— "Nefsini tanıyan Rabbini tanır," Hadis-i Şerifi ile,

— "Biz, hak açık seçik anlaşıncaya kadar âfâkta ve enfüslerinde âyetlerimizi (işaretlerimizi) göstereceğiz." (Fussilet Sûresi: 53). ayeti kerimesi buna delildir.

Hak Teâlâ buyurur ki: "İnsana âlemde olan kudretleri ve kendi nefsinde olan ibretleri ben izhar eyler, gösteririm. Tâ ki, kendi marifetinden bir marifeti hal edinip Esfel-i Safilin'den (en alçak yerden) Âlây-i İlliyin'e (yücelerin yücesine) yükselmiş, geçmiş olsun". Ve insana kendi nefsinden daha yakın bir şey yoktur. Böylece eğer kendi nefsinin marifetinden (bilgisinden) nasipsiz olursa, Allah bilgisi'ne hangi yolla yaklaşılabilir?

Sana senden yakın hiç bir şey yokken ve sen bu nefsinle bir şey olduğunu bilmezken, anla ki, kendi nefsini bilmek hiç bir zaman elinden gelmez. Sen bunu bilmekten âcizsin. Böylece senden başkası senden uzaktır. Onu bilmek nasıl mümkün olur? Allahü Teâlâ bilinmeğe muhtaç değilken ve onun hakikatinden haber vermek hiç bir suretle mümkün değilken, sen O'nu nasıl idrak eder ve anlayabilirsin?. Ve eğer sen:

— Ben nefsimi kemaliyle bilirim, bunda hiç kuşkum yoktur, dersen biz de deriz ki:

— Senin bildiklerin etin, başın, gözündür, ağzın, yüzün, elin, ayağındır. Bunları senin bildiğin gibi başka canlılar da bilir. Senin ancak içyüzünde, batınında bilip anladığın, idrak ettiğin şey budur: Aç kaldığın zaman yemek istersin. Soğuk olsa giyim istersin. Ve eğer cinsi gücün fazlalaşıp artsa, çiftleşmek istersin. Bunları başka hayvanlar da bilir ve isterler. Buna göre Allahü Teâlâ'yı bilmeye sebep olan (Nefs bilgisi) bu değildir. Belki bilinmesinde gerek varsa şunları bilmelisin:

1 — Sen nesin?.

2 — Yaradılışın nasıl olmuştur?

3 — Ne vakit, nerede ve ne hizmetle dünyaya geldin?

4 — Nereye gideceksin?

5 — Senin saadetin, mutluluğun ne ameldedir?

6 — Âsiliğin, umutsuzluğun, şekavetin nedir? Ve ne ameldedir?..

Senin iç yüzünde, öyle sıfatlar, özellikler, türlü haller vardır ki, bunların bir kısmı dört ayaklı canlıların, bir kısmı yırtıcıların, canavarların, bir kısmı şeytanların ve bir kısmı da meleklerin sıfatıdır. Sen de acaba hangi gereken sıfatla yaratıldın? Yine, acaba saadetin, mutluluğun hangi gereken sıfat üzerindedir? Eğer dört ayaklı ehli hayvanlar gibi yaratıldınsa, onların işi gücü (gerçekliği) yemek yeme, içme ve çiftleşmedir. Eğer sen de hayvan cinsinden isen gece gündüz bunlara kendini verirsin. Yer, içer, eşine yaklaşınca da onunla cinsi çiftleşme istersin. Eğer sen yırtıcı canavarlar sınıfında yaratıldı isen ki, onların aslı parçalamak, yırtıcılıktır, her kişiye cefa eden, her canlıyı inciten onlardır, içgüdülerinde herkesi öldürmek, yok etmek vardır. Sen de böyle isen parçalar, yırtar, öldürürsün. Her kişiye zarar verirsin.

Ve eğer şeytanların saflarında yaratıldı isen, onların aslı kötülük, aldatmak ve yalancılıktır, tuzak kurmak, hile yapmak, ve eğri yola sapmaktır. Eğer sende bu sıfatlar varsa bil ki, sen de onların yaratılışındansın.

Eğer Melâike sıfatı üzerine yaratıldı isen, onların sıfatı kalb temizliği ve gönül sevgisi ile Allahü Teâlâ Hazretlerine ibadet etmektir. Ve her dem Yüce Allah'ın mübarek Cemâlini müşahede ve seyretmektir. Temaşada bulunmaktır. Sen de gece ve gündüz rahatını düşünmeyerek çalış ve mücahedede bulun. Tâ ki, Hazret-i Allah'ı görmeye lâyık bir kişi olasın.

İnsan, acizlik ve noksanlık ile kulluk kapısında durup vuslat kapısının açılışını beklemek ve Allah'ın cemâlini yakından görme saadetine kavuşmak için yaratılmıştır. Nitekim Allahü Teâlâ mübarek kelâmında şöyle buyurmuştur: "Ben, cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etmeleri için yarattım." (Zâriyât sûresi: 56) Dört ayaklı ehli ve yırtıcı hayvanlarla, şeytanların sıfatının insanlara da konulmasının sebebi şudur: Beden bu sıfatlarla düzene girer. Ve ruhun bineği, taşıyıcısı olmaya kabiliyet kazanır. Ruh da bu fânî âlemde, bu ölümlü dünyada o bineğin üstünde Marifetullah Hümasını, Muhabbetullah Ankasını avlamaya niyetlenmelidir. Tâ ki bu gariplik ülkesinden O Allah'a yakınlık makamına varınca iki sırra kavuşmuş olsun. O iki sırrı Hak Teâlâ şöyle buyuruyor: "Oraya selâmetle, güvenlik içinde girin" (Hicr sûresi: 46). "Onlara çok esirgeyen Rableri sözle selâm verir." (Yâsin Sûresi: 58) Bu şeref ve tazime insan ancak Cennet'te ve Cemâlullah'ı görmekle kavuşabilir. Bu selâmet, seçkin Müminler için Allah'ın zatıdır, umumi halk için O cennettir. Ne yazık ki, her kimin bu bilgiden nasibi yoksa o kişinin yürüdüğü yolda büyük tehlikeler vardır. O kişiye iman yolu da kapanmıştır.

İNSANIN YARATILDIĞI İKİ ŞEY

Eğer sen kendini bilmek istersen, önce şunu bil ki, Allahü Teâlâ Hazretleri seni iki şeyden yaratmıştır ki:

1 — Biri görünürde olan bedenindir. Vücudun, maddi varlığındır.

2 — Biri de içyüzünün mânasıdır ki, ona da ruh, kalb ve nefsderler. Onu da ancak görür gözle değil, ruhla, gönülle, kalbin bakışiyle anlamak, idrak etmek mümkündür. Biz ona gönül deriz. İster gönül, ister kalb denilsin, murat edilen mâna "RUH"tur. Ama kalb diye söylenir ki, bu, insanın göğsünün solunda olan bir et parçası olan yürek sanılmasın. Çünkü o yürek, ölüde de, başka canlılarda da ve öteki hayvanlarda da bulunur. O kalb gözle görülür, elle tutulur, görünür âlemdendir. Ama gönül ki, biz ona RUH adını vermekteyiz, bu görünür âlemden değildir. Bu şehadet (görme ve tanıklık etme) âlemine garip gelmiştir, garip gidecektir.

Gönül, ruh, bedenin hakanı, padişahıdır. Beden onun bineğidir. Gözle görünen veya görünmeyen uzuvlar onun askerleri, ordusudur. Mârifetullah (Allah'ı tanımak) ve Allah Hazretlerinin Cemâlini görmek, ruhun sıfatıdır. Teklif ona yapılmıştır. Allah'ın hitabı da yalnız onadır. Saadet, yani mutluluk ve şekavet, yani âsilik onun sıfatıdır. Onun hakikatinin bilinmesi, Marifetullah'ın (Allah'ı bilip tanımanın) anahtarıdır.

Bunu bilmeğe çalış. Çünkü O beden Hakanı, O mânevi kalb, O gönül, O ruh, mübarek bir cevherdir. Ondan yüksek bir cevher yoktur. Onun aslı, Hazret-i Allah'tandır.

O'ndan gelir, yine Hazret-i Allah'a döner. Bu görünür dünyaya alış veriş etmek, güzel tohumlar ekmek için gelmiştir. Sen de bu mânevi ticareti dünyada yapmayı, âhiret tohumlarını dünyada ekmeyi bilmelisin.

GÖNLÜN HAKİKATİNİ BİLMEK

Gönlün varlığını, hakikatini, askerini, ordusu ile ilgisini bilmeyince onun bilgisini elde etmek de mümkün değildir. O halde, O'nun sıfatları nelerdir? Bunlarla Marifetullaha nasıl varılır? O'nun saadeti, mutluluğu nedir? Ve saadete nasıl ve ne zaman erişilir? Bunlar bilinmedikçe gönül de bilinmez.

O halde bilinmeli ki, gönlün varlığı besbelli, apaçıktır. Bunda şüphe yoktur. Ama bedenden gelmiş değildir. Çünkü bu beden ölüde de, her türlü hayvanda da vardır.

Diyelim ki, eğer bir kişi gözünü açıp yere, göğe, kendi vücuduna bakarken gözlerini yumsa, bütün varlıklar göz önünden kaybolur, gider. Hatta kendi bedenini bile görmez olur. Ama ruhunun varlığı o kişiden uzaklaşmaz, kaybolmaz.

Ölüm zamanında beden toprak olur. Ama gönül ki, ruhtan başka bir şey değildir, yok olmaz. Fâni değil, ebedidir. Lâkin ruhun hakikatini, onun ne gibi bir şey olduğunu bilmeğe dini izin verilmemiştir. Nitekim Allahü Teâlâ Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed, sana Ruhu sorarlarsa, sen de ki: — RUH, Rabbimin emrindendir. Size ilimden çok az bir şey verilmiştir." (İsrâ Sûresi: 85) Evet, Ruh buyruklar âlemindendir. Varlıklar ise iki bölümden meydana gelmiştir. Bunlardan biri emir âlemi, diğeri halk âlemidir. Cenâb-ı Allah şöyle buyurur: "Güneş, ay ve yıl-

dızlar Allah'ın buyruğuna uyarlar. Halk etmek (takdir etmek) de, buyurmak da O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir." (Âraf Sûresi: 54). Emir âleminden olanlarda mesafe (Uzunluk, kısalık, genişlik) ve kemiyet (sayı) ve miktar (azlık-çokluk) yoktur. Halk âleminden olanlarda ise, yani yaratılan âlemde, kemiyet ve miktar vardır, yukarıdaki âyet içindeki "Halk" kelimesi TAKDİR anlamınadır. Yaratmak anlamında değildir. Ruh da yaratılmıştır! Ona: Kadimdir, ezelidir diyenler yanılmışlardır. Çünkü kadim olan, yani ezelden beri var olan yalnız Allahü Teâlâ'nın zâtı ve sıfatlarıdır. Ruh arâzdır! diyenler de hata etmiş, yanılmışlardır. Çünkü Ruh bedenden çıkınca da mevcuttur. Araz başkasiyle birliktedir. Onunla kaimdir. Ruhsa vücutla değil, asıl vücut ruhla kaimdir. Araz ise kendi kendine var olmayıp başka bir cevherle meydana gelen hâl ve keyfiyettir. Ruh cisimdir! diyenler de hata etmişlerdir. Çünkü cisimler bölünebilirler. Ama Ruh bölünmez. Parça parça edilemez.

HAYVANÎ RUH

Bir ruh daha vardır ki, ona "Hayvanî ruh" derler. O ruh bölünebilir. Öyle ruh dört ayaklılarda da vardır. O ruh, marifetullah (Allah bilgisi) olan ruh değildir. Ruh, ne cisimdir, ne de arazdır. Yalnız Meleklerin sıfatı gibi sıfatla yaratılmış bir cevherdir.Onun hakikatini anlayabilmek, idrak etmek güçtür. Onun beyanına şeriat izin vermemiştir. Marifet yoluna ilk girene (sâlike) Onu bilmek de gerekmez. Çünkü sâlike, ilâhi yollardan birine giren kişiye, önceleri lâzım olan şey mücahededir. Din yolunda cehd göstermek, çalışmaktır. Çünkü, Onu bilmek, anlamak cehdin ve gayretin tamamlanması ile hasıl olur. Allahü Teâlâ Sâlike, Din yolu-

nu tutana kendi lûtfu ile O ruhun hakikatını bildirir. Nitekim Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurur: **"Bizim uğrumuzda cehd edenlere biz elbette yollarımızı gösteririz. Hiç şüphe yok ki, Allah iyi iş yapanlarla birliktedir."** (Ankebût Sûresi: 69). Eğer bir kimse cehdini (kendi nefsine karşı cihadını) tamamlamış değilse, bu ruhun hakikatini o kişiye bildirmek gerekmez. Ama gönlün askerlerinden bilgi vermek câizdir. Çünkü o kişi o askerlerle cihada koşacaktır. Onları tanımak, bilmek gerektir.

TEN, CANIN ÜLKESİDİR

Beden ülkesinin sultanı insan ruhudur. Bedenin içinde sayısız asker vardır. Nitekim Allahü Teâlâ Kelâm-ı Kadiminde şöyle buyurur: **"Rabbinin askerlerini ancak kendisi bilir."** (Müddessir Sûresi: 30) Öyleyse sen bil ki, gönül Allah'ı öğrenmek için yaratıldı ki, saadet, ondadır. Allah'ın sun'u ve kudreti anlaşılmayınca marifetullah da hasıl olmaz. Allahü Teâlâ'nın yarattıkları, ibret gözü ile görülüp her birinde bir halin varlığı anlaşılır. Yaratılanların şaşkınlık verici işlerini anlayabilmek, ancak duygularla elde edilebilir. Duyguların da var oluşu, bedenledir. Böylece Allahü Teâlâ'yı bilmek gönlün avlamasıdır. Duygularımız da bu avın ağı, tuzağıdır. Allah'ın her sun'u ve kudreti duygularımızla idrak olunur ki, bunlar da beş tanedir:

1 — Duyma, işitme duygusu.

2 — Görme duygusu.

3 — Tad alma duygusu.

4 — Koku alma duygusu.

5 — Elle dokunma duygusu.

Bu beş duygunun hepsi bedende bulunduğu için vücuda ihtiyaç duyuldu. Bu duyguların işlediği yer bedendir. Bedenin de terkibi, dört şeyden, birbirine aykırı görünüşte dört unsurdan yapılmıştır. Bunlar da şunlardır:

Su, Toprak, Hava, Ateş. Bu yüzden bedenin yapılışı zayıftır. Her zaman için ölüm tehlikesi içindedir. Gerek içten, gerekse dıştan nice düşmanlar ona saldırmaktadır. Dış âlemin düşmanları: Yırtıcı hayvanlar, canavarlar, suda boğulma, yangında yanma gibi açıktan gelen düşmanlardır. İç âlemin düşmanlmarı da: Açlık, susuzluk, hastalık gibi şeylerdir. Bunları ortadan kaldırmak için görünen ve görünmeyen türlü türlü askerlere bedenin ihtiyacı vardır. Meselâ görünen âlemde: El, ayak, göz ve kulak gibi. Batında da yeme, içme gibi ki, yeme içmeye görünen ve görünmeyen araçlar lâzım oldu. Meselâ el, ağız, mide, bağırsak ve başkası gibi. Bir de iştiha gücü, hazım gücü (yenilenleri sindirme gücü) vardır ki, bunlar için de araçlar gerekti. Bunları yerli yerinde kullanmalı.

Ayrıca batıni duygular vardır ki, onlar da beştir ve zahirdeki araçlara, yeri gelince yardım ederler:

1 — Hayal kuvveti,

2 — Düşünce kuvveti,

3 — Akılda tutma (hıfzetme) kuvveti,

4 — Anma (akla getirme) gücü,

5 — Kuruntu gücü.

Bunlardan her birinin yeri de dimağdır.

Beş gücün her birinin belirli hizmetleri vardır. Bunları, bu işlere ehil olan kimseler bilir. Eğer bu adını saydığımız şeylerin yalnız birine zarar gelecek olursa, insanın işi ak-

sar, adaletsizliğe uğrar, bozulur. Bunların hepsi, içte olsun, dışta olsun, kalbin askerleridir. Hepsi onun buyruğu altındadır. Onun her emrine uyarlar. Diyelim ki, vücudun hakanı olan can, kulağa izin verirse o işitlir. Eğer göze izin verirse göz bakar, görür. Eğer ayağa izin verirse ayak kımıldar, hareket eder. Bu düzen üzerinde bütün uzuvlar, bütün iç ve dış araçlar, vücudun padişahı canın buyruklarına boyun eğmişlerdir. Beden birkaç gün böylece korunur. Can, O bedende ahiret alış verişini yapar. Ekeceğini eker, ahiret saadeti tohumunu toplayarak bunları asli vatanı olan ahiret yolculuğunda kendisine azık yapar. Bu çeşit çeşit askerler, canın (ruhun) buyruğunu tutmakta tıpkı Meleklere benzerler. Melekler Allah'ın katında nasıl hiç bir aykırı harekette bulunamazlarsa, bu askerler de canın emrinden dışarı çıkamazlar. Onun her dileğini yerine getirirler.

CAN ÜLKESİNDE ŞEHVET VE GAZABIN YAPTIĞI İŞLER

Ten, canın memleketidir. Ve beden bir büyük şehir gibidir. El, ayak, ağız ve başka uzuvlar sanayi ehli gibidir. Şehvet, nefsin bu azgınlığı ise ülkenin bir sancak beyi gibidir. Can ise padişahtır. Akıl ise vezirdir. Padişahın, bunların hepsine ihtiyacı vardır.

Ama, vücudun sancak beyi olan şehvet, yalancının biridir. Gurur ve kibir ehlidir. Hırs (şiddetli istek) içindedir. Canın veziri olan aklın buyruklarının aksini işlemeğe kalkar. Beden şehrinde ne görürse onu kendisine çekmek ve tasarrufu altına almak ister. Onların, avucunun içinde bulunmasını murat eder.

Öfke (gazap) ise şehrin subaşısıdır. Şerirdir, fesat bürüyücüdür. Haydutluk ve kötülük işlemeğe düşkündür. Kan dökmek, ırz yıkmak ister. İşte bu zamanda, ülkenin hakanı olan can ile veziri olan akıl, baş başa verirler. Yalancı şehvetin uygunsuz hareketlerini görerek onun üzerine kızgınlığı öfkeyi (gazabı) saldırtır, musallat eder. Öfke, şehveti, aklın (vezirin) yönetimi altında kahra uğratır ve yenik düşürürse, padişah, öfkeye de yüz vermeyip vezir pençesi altında onu da kahra uğratır, yenik düşürürse, sınırdan geçip can ülkesine el uzatamaz, memleketin hali de düzene girer. Ve bütün uzuvlar ne hizmet için yaratıldılarsa o hizmeti görürler. Bu hizmetler kabul edilerek ölümsüz mutluluğa (ebedi saadete) kavuşulmuş olur.

Eğer padişah olan can, veziri olan aklı, sancak beyi şehvetin ve subaşı olan öfkenin eline teslim ederse, memleket, o iki şeririn fesadından dolayı ne yazık ki, harabeye yüz tutar, padişah olan can da memleketini koruyamadığı ve adaleti yerine getiremediği için bahtsızlığa uğrar, helâk olur, gider (Allah saklasın.)

BEDEN ÜLKESİ, CANA TESLİM EDİLMİŞTİR

İnsanda şehvet ve gazap sıfatları, yeme ve içmeyi elde etmek için yaratılmıştır. Yeme ve içme, vücut bineğinin besini, gıdası, azığıdır. Vücut da beş duygunun bineği halindedir. Duygularımızın hepsi aklın casusu, gözetleyicisidir. Haberleri toplar. Akıl da canın (ruhun) kandili, çırağıdır. Onu ışıklandırır. Can, bu ışıklarla Allah'ın Cemâlini görmek için yaratılmıştır.

Böylece şehvet ve öfke, yeme ve içmenin hizmetkârıdır. Yeme ve içme de bedenin hizmetkârıdır. Beş duygu da aklın hizmetçisidir. Akıl canın mumu, çerağı, şem'ası kılın-

mıştır ve O çerağ sayesinde cismâni karanlıklardan kurtulup Melekler âleminde (âlem-i gayb)da dolaşır, Hazret-i Allah'ın mubarek cemâlini görmek için istidat, kabiliyet kazanır.

Şu halde bilinmelidir ki, Allahü Teâlâ canı (ruhu), kendini tanısın, ilâhi sıfat muhabbetini müşahede etsin diye yaratmıştır. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: **"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."** (Zariyat Sûresi: 56) Allahü Teâlâ, beden ülkesini, can kendisine binek yapsın ve bu fani dünyadan O bekâsı olan ebedi dünyaya dönebilsin, böylece kendini tanımayı nihayete ulaştırsın diye yarattı. Bu fâni dünya, alçakların en alçağı bir yer, Esfel-i Sâfilin'dir. Beka âlemi ise Âlâyi İlliyyindir. Ve Allah'ın kelâmı, bu "İlliyyin" makamını şöyle bildirir: **"Allah'a itaatkâr olan iyi kimselerin defterleri illiyyin'dedir. O, yazılmış bir kitaptır. İlliyyinin ne olduğunu sen nerden bileceksin. Allah'a yakın olanlar onu görür."** (Mutaffifin Sûresi: 18-21). O yüce illiyyin, asli vatandır. Ruh oraya dönmek için dünyada din azığını iyi tedarik etmiş bulunmalıdır. Ey doğru yolun yolcusu! Eğer, bu nimetlerin şükrünü edâ edip âhiret diyarında süresiz mutluluğa, ebedi saadete erişmek istersen, canın bir padişah gibi beden ülkesindeki tahtında oturup kulluk kapısında dursun. Hakkın dergâhını Kıble edinerek Hazret-i Allah'ın Cemâlini, O mübarek yüzünü görmeyi murat edinsin. Akıl denen nesneyi kendisine vezir, danışman, fikir hocası seçsin. Şehveti sancak beyi, gazabı beden şehrinin kollukçusu, zabıta memuru, subaşısı yapsın. Akıl da beş duyguyu casus edinsin. Beş duygunun her birini başka başka yerlerde görevli kılsın. Hayal gücünü —ki, ön beynin içindedir- bu casusların beyi yapsın. Tâ ki, bu hafiyeler, bu casuslar, bu gizli haber alıcılar, sırları öğrenip ona haber ye-

tiştirsinler. Hafıza kuvvetini -ki arka dimağdadır- hazinedar etsin ki, casuslar (beş duygu), olanı biteni onda toplasınlar, zamanında da vezir olan akla bildirsinler. Vezir de ona göre beden memleketinde tedbir alsın.

Eğer askerlerden itaattan baş çekip kendi hava ve hevesine uyanlar olduğunu görürse onu padişaha bildirir. O âsi askeri mağlûp ederek kahra uğratırlar. Fakat bütün bütün yok etmezler, yalnız uslandırmayla bırakırlar. Çünkü asli vatana dönüş için, her birinin belirli hizmeti vardır. O zaman o hizmet işlemez, yürümez bir hale gelir. Yazık ki, padişah olan can (ruh) bu saltanatında yanılır da, aklı kendisine danışıcı, vezir yapmazsa, sancaktar şehvete ve subaşı öfkeye kendisini kaptırır, onlara uyar, boyun eğse, bütün askerleri şehvet ve öfkeye baş eğerler, memleket de fesada varır, ebedi yıkımlar meydana gelir. (Allah korusun).

İNSANDAKİ CANIN BEDEN ASKERLERİYLE BAĞLILIĞI

İnsanın, bu anlattığımız sıfatlardan beden askerinin her birisiyle zahirde ilgisi vardır. Ayrıca her bir insanın açıkladığımız sıfatlardan bir sıfatı mevcuttur. O sıfatlardan kimisi insanın saadetine ve kimisi şekavetine (âsiliğine) sebeptir. Ve bu ahlâkın vasıfları çoktur, korunması güçtür. Lâkin hepsi de dört sınıfa ayrılır.

1 — Biri: Dört ayaklı, ehli hayvanların sıfatı, ahlâkıdır.

2 — Biri: Yırtıcı, paralayıcı hayvanların, canavarların sıfatıdır.

3 — Birisi: Şeytanların ahlâkıdır.

4 — Birisi de: Meleklerin ahlâkı, huy ve tabiatıdır.

Hal böyle olunca, insanda şehvet mevcut olsa, dört ayaklıların, ehli hayvanların işlerini işler. Meselâ yemek, içmek, çiftleşmek, hırs gibi işleri yapar. Eğer onda öfke varsa, canavarların, paralayıcı ve acı verici amellerinde bulunur. Döğer, söğer, yaralar, öldürür. Tıpkı arslan, kurt ve köpeklerin yaptığını yapar. Eğer insanda şeytanlık sıfatı belirirse, o zaman o kişide şehvet ve gazap sıfatı zafer bulur. Bunlar da hile, düzenbazlık, doğru yoldan çıkarma, dalâlet yoluna saptırma ve fitne gibi şeylerdir. Can (ruh) melâike sıfatı ile yaratılmış olduğundan, ilim ve mârifete, halkın arasını düzeltmeye ve rezilce işlerden çekinerek kalbı temizlemeye çalışır. İnsana da emrolunmuştur ki, aklın nurunu yol kılavuzu edinsin. Şeytanların sıfatını dikkatle ayır, aşikâre kıl ki, gönül askerleri suçları ortaya çıktığından dolayı ondan çekinsinler.

Nitekim Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. "Her kişinin, elbette bir şeytanı vardır. Hatta benim de şeytanım vardı. Lâkin Yüce Allah, bana yardımcı oldu. Onu bana mağlûp ve kahrettirdi. Şimdi hiç bir şekilde fesat çıkartmaya gücü kalmamıştır." Hak Teâlâ tarafından yine emrolunmuştur ki, hırs ve şehvet denilen o domuzu ve öfke denilen o köpeği aklın eli altında tutmalı ve onlar da Şeriat yolunca hizmetlerine devamlı olmalıdırlar. Tâ ki, asli vatanı olan âhirete yolculukta onların da faydası görülmüş olsun. Ne yazık ki, eğer, insanın basiret gözü açılıp da bir kez kendisine baksaydı, hizmet kemerini gece ve gündüz beline bağlayıp iradesinin dizginini kimlerin eline verdiğini görürdü. Onların hizmetinde çalışmakla Melekler ahlâkını şeytanca vasıfların elinde bırakmasından dolayı kendini rüyasında kimi zaman köpeğe hizmet eder, kimi yine köpekle dostluk kurar, kimi de domuzla ilgilenir ve hatta ona hizmet eder görür. Çünkü rüyada kalbdeki gizlilikler açıldığı gibi her kişi dünyada ne sıfatta ise, ne huy ve ahlâk edindi ise sonunda da o türlü haşredilecektir. Nitekim Ce-

nâb-ı Hak Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurur: "Sûra üfürüldüğü zaman o kıyamet günü mezarlarınızdan kalkıp mahşer meydanına takım takım geleceksiniz." (Nebe Sûresi: 18)

KENDİ HÂL VE HAREKETLERİNİ GÖZET, SÖZLERİNİ BİL

Madem ki iç dünyada bu dört kahraman suretin, dört sıfatın hakim olduğunu öğrenmiş bulunuyorsun, şimdi kendi hâl ve hareketine bak. Onu gözet. İşini, sözünü, duruşunu bil. Öğren ki, bunlardan hangisinin hükmü altında bulunmaktasın ve sen hangi kahramanın emrine uymuşsun? Hangi kuvvete kul olup itaat etmişsin?

Sen eğer şehvet domuzuna uymuşsan, senden ortaya çıkan şey hırstır, murdarlıktır, münafıklıktır, düşmanına gelen belâdan sevinmektir. Eğer nefsini cezalandırır ve onu doğru yola çekersen, o da yolunu değiştirir, edep sınırlarına çekilirse, onda kanaat, namuskârlık, kimseye saldırışta bulunmama halleri başlar.

Eğer öfke köpeğine baş eğmişsen, sende görünen kızgınlıktır, lâf atmaktır, halkı incitmek, onları horlamaktır. Kendinde böbürlenme, gururlanma başlamasıdır.

Eğer nefsini güzellik ve edeple aklına itaatkâr kılarsan, sen ona boyun eğdirirsin. Ondaki o kötü sıfatlar değişir. Sende sabır, soğukkanlılık, bağışlama, şecaat, sükûnet, alçak gönüllülük ve cömertlik doğmağa başlar.

Eğer şeytanlık sıfatlarına baş eğmişsen, sende kalan vasıflar ve ahlâk değişir ki, onun işi olan şehvet ve öfke sıfatları artar. Sana hile, düzenbazlık, hiyanet ve sahtekârlık öğretilir. Bunlar ruhuna dolar. Sende söylediğimiz bu kötü sıfatlar meydana gelir.

Fakat sen, onu alteder ve kahra uğratırsan, böylece ona üstün gelirsen sende ilim, marifet, hüner, iyilik ve hikmet, güzel huy, güzel ahlâk ve saadetin tohumu olan din reisliği, Allahü Teâlâ indinde sevaplar kazandıran güzel ameller doğmağa başlar. O söylediğimiz kötü işlerin meydana gelmesine, dini emirlere itaatsizliğe, günaha ma'sıyet denir. İyi ahlâkın doğmasana da itaat denir. İnsanın hareketleri, duruşları, yaptığı işler ve güttüğü haller, bu iki şeyden, ma'sıyet ve itatten birisi ile ilgilidir.

Bilinmeli ki, gönül, lekesiz, tertemiz, parlak, saf bir aynaya benzer. Kötü ahlâk ise aynayı karartan duman, is gibidir. Bunlar, kötü ahlâktan meydana gelir. Gönül aynası pas bağlar. Cemâl (güzellik) nuru olan Hazret-i Allah'ın ışığını aksettirmez. O pas, o nurun aynada görünmesine engel olur. Ruhani geçişe örtü çeker.

Ve sen bil ki, güzel ahlâk vasıfları, öğülen güzel huylar, tıpkı nurlar, ışıklar gibidir. Sende bu güzel sıfatlar doğduğu zaman gönül aynasındaki o günahlardan meydana gelmiş karanlığın pasları kalkar, ayna temizlenir, saf ve cilâlı olur, parlar.

Nitekim Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: "Her günahtan sonra bir sevap işle ki, o günahını yok etsin?" Bilinmelidir ki Kıyamet Gününde kararan kalblerle, temiz, içi parlak kalbler bir araya gelir. Yüce Allah Kelâm-ı Kadiminde şöyle buyurdu: **"O gün ne mal fayda verir, ne de evlât. O gün ancak, temizlenmiş, selim, noksansız selâmet üzere olan bir kalble gelen fayda bulur."** (Şuarâ Sûresi: 88-89). İnsanın içindeki mânevi kalb, yaratıldığı ilk anda parlak bir çelik ayna gibidir. Bütün evren bu aynada görünebilir. Onun tertemiz olmasına dikkat edilmelidir. Yoksa günahlarla paslanır. Artık hiç bir şeyi aksettiremez olur. Bu sebeple Allahü Teâlâ, Ke-

lâm-ı Kadiminde şöyle buyurdu: **"Hayır, onların kendi elleriyle kazandıkları şeyler, kalblerinin üzerine pas olmuştur."** (Mutaffifin Sûresi: 14). Günah paslariyle dolu kalbler kıyamet gününde Cenâb-ı Allah'ın rahmetine kavuşmayacaklardır. Bu yolda Kelâm-ı Kadim'de Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Hayır, hayır! Doğrusu onlar, o gün Rablerinden mahcup (örtülü) kalacak. O'nu göremeyeceklerdir."** (Mutaffifin Sûresi: 15). Ancak nur misali olan güzel vasıflardır ki, ruh, Hazret-i Allah'ın nurunun parlaklığını kabul eder ve Cemâlullah'ı görmeğe kabiliyet kazanır.

İNSANIN KENDİ MAKAM VE MERTEBESİNİ BİLMESİ VE BİLMEMESİ HALLERİ

Eğer sen dersen ki:

— İnsanın kalbi melâike sıfatlariyle yaratılmışken, geri kalan hayvan, şeytan, yırtıcılar gibi geçici olan üç vasfı nasıl ve nereden bileceğiz? Ve yine insanın melek vasıflarında yaratılmış olduğunu, ne biçim bir yolla anlayacağız? İnsanda meleklikten sonra gelen sıfatlar ki, onlar garip ve arızidir, nasıl ispat edeceğiz?

Evet, bu soruların cevabı da şudur:

— Biliyoruz ki, yeryüzünde insandan daha şerefli bir yaratık yoktur. Her yaratığın şerefi ve kemâli ne hizmet için yaratıldı ise o işi meydana getirip o işte başarılı kaldığı müddetçe anlaşılır. Meselâ hayvanlardan biri olan eşeek, yük taşımak için yaratılmıştır. Eğer arkasındaki yük sürçüp yere düşmezse veya yükünü yere fırlatmazsa sıfatı kemâle ermiş, olgunlaşmış demektir. O makbul olur, her hareketi beğenilir.

Hayvanların birisi de attır. At, savaş ve birçok gaza için yaratılmıştır. Yük çekmek için de ona güç, kuvvet verilmiştir. Eğer seğirtirse, düşmana saldırmakta olağanüstü bir güç gösterirse, bu savaş hizmetini yerine getirirse ve gazada sıçrar ve koşarsa güzelce hizmeti beğenilir. Eğer hizmetinde kusur gösterirse, sırtına eyer vurulur gibi palan vurulur ve eşeklerle birlikte ona yük çektirilir. Böyle bir at gözden düşer, yiyeceği ve içeceği, her türlü azığı kesilir.

Eğer, insan yalnız yemek, içmek için yaratılmış olsaydı, dört ayaklı hayvanların insandan daha faziletli, daha üstün olması gerekirdi. Çünkü, dört ayaklılar yemede, içmede, çiftleşmede insandan daha ileridedir. Belirli olmayan, sayısız hizmetleri de vardır. Meselâ yük çekerler, ekin ekmekte kullanılırlar. Kimisinin etinden, yağından ve sütünden gıda elde edilir. Eğer insan, döğmek, söğmek, memleket ve ülkeleri ele geçirmek için yaratılsaydı, yırtıcı hayvanların insandan daha mübarek, daha kutsal olması gerekirdi. Çünkü başka canlıyı kahretmede, ona üstün gelmekte, yurdunu istilâ etmekte, ele geçirmekte, yırtıp parçalamada, yırtıcılar daha öndedir. Ayrıca onların görünür faydaları da vardır.

Köpekleri ele alalım: Köpek hırslı bir hayvandır. Avının ardında durmaz, koşar. Avcıya hizmette bulunur. Kimi hayvanların da derilerinden elbise yapılarak faydalanılır.

Ama insan öyle mi? Bu gibi işler için o yaratılmadı! Belki, Allah'a karşı olan kulluğunu öğrenmek, Allah'ı tanımak ve bu tanıma bilgisini elde etmek için halk olunmuştur. Bu aşikâre bir şeydir. Her yönde görülmektedir. İnsana akıl, düşünce, anlmayı, zihin açıklığı verilmiştir. Tâ ki âleme ve olanlara ibretle baksın. Her nefeste nice incelik, her şeyde nice güzellik seyredip, resme bakınca ressamını anlasın, sanat işlerine bakınca sanatkârını bilsin. Böylece insanın

kendisinin âcizlikte ve kusurda sonuncu olduğunu anlar, bâki olan, zevali olmayan Hazret-i Allah'ın ilim ve kudretinin ve her sıfatının kemâlde olduğunu idrak eder. Gece ve gündüz acz ve noksanlığından Hak Teâlâ'ya yalvarır, dualarının kabul edilmesini niyaz eyler.

— Ey Allah'ın, ey bu mülkün Mâlik'i! Ben kulunu yüce katına vâsıl eyle. O yere ulaştır, eriştir, melekler gibi kulluk merkezinde devamlı kıl! diye yakarır. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Allah, göklerde ve yerlerde olanlmarın hepsini sizin hizmetinize vermiştir."** (Câsiye Sûresi: 13). İnsan, yaratılırken, her ne kadar üstün sıfatlarlma yaratıldı ise de bunların hepsi geçici bir emânettir. İnsan bu dünyadan geçince ne şehvet, ne kızgınlık kalır. Melekler gibi ilâhi mârifet, bilgi ile süslenir. Meleklerin sıfatını alır.b O melekler ki, her zaman Yüce Allah'ın katındadırlmar. Nitekim Cenâb-ı Hak, Kelâm-ı Kadimi'nde şöyle buyurmuştur. "Onlar sebat ederek durunca güzel ve temiz bir yerde, her şeyi yapmaya gücü yeten Melik'in katında ve rızasında bulunurlar." (Kamer Sûresi: 55). İnsan, eğer kendisinin makam ve mertebesini bilmezse, yırtıcıların ve şeytanların sıfatında olursa, yarın âhirette de yırtıcı hayvan şekil ve sıfatında, şeytanlarla birlikte hoşrolunacaktır. (Allah saklasın). Bu gibilerin öteki dünyada başları daima eğiktir. Nitekim Cenâb-ı Hak bir Âyet-i Kerime ile kullarına şöyle buyurmuştur: **"Görmez misiniz ki, mücrimler, Rablerinin önünde başları eğik dururlar."** (Secde Sûresi: 12). Ya bu yer neresidir? Âhiret'te bu yer Siccin cehenneminde'dir. Şeytanlar burada cezalarını çekerler. Haklarında da Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurur: **"O kıyamet gününde insanlar âlemlerin Rabbine hesap vermek için kalkacaklardır. Çünkü kâfirlerin defteri Siccin adı verilen bir yerde yazılıdır. Siccin'in ne demek olmduğunu bildin mi?"** (Muttaffifin Sûresi: 6, 7, 8).

RUHUN MELEKÛT ve CİSMÂNİ ÂLEMLERE AÇILAN İKİ PENCERESİ

Canın (ruhun) acaip amellerinin, şaşılacak hallerinin sonu yoktur. Fakat canın da şeref, üstünlmüğü vardır. Biri bilgi iledir. Biri de kudretle...

İlimle (bilgi ile) olan şerefi de iki türlüdür. Biri zahirdir, açıktadır. Onu herkes idrak edebilir, anlar. Ötekisi ise gizli şeref ve üstünlüktür. Onu herkes idrak edemez. Bu son derecede azizdir. Zahir şeref dediğimiz ise şudur: Ruhta bir kuvvet vardır ki, bütün geometri (Hendese), Hekimlik, Kozmografya, Aritmetik ve Şeriatın ilimlerini, bütün san'atları o idrak eder. Ruh öyle bir şeydir ki, bölünemez. Ama bütün bölüntüleri içine alınır. Yukarıda saydığımız her ilim ona sığabilir. Bütün bir evrenin bütün bilgileri onda vardır.b Hattâ bütün âlemler, onun gepgeniş katında zerre, bir küçük tane gibidir. Öyle ki, deniz yanında bir damla gibi kalır.

Muselâ bir lâhzacık düşünce ile bu yeryüzünden yukarı çıkar. Doğudan batıya, batıdan doğuya gider. Kendisi toprakta ve yeryüzünde iken yıldızların uzunluk ve genişliğinin kaç mil olduğunu bilir. Güneş ve ayın gidiş gelişini özelliklerini bilir. Bulutların ve yağmurun, yıldırımın, şimşeğin aslını ve nedenlerini de bilir. Balığı deniz dibinde ve kuşu gökyüzünün tepesinde tuzağa düşürür. Fil, deve, yırtıcı kaplanı bilgisi ile büyüler, avcu içine alır. Bütün bilgileri, gerek görünür ve gerek görünmez duygulariyle bilir. Görünür dış duyguları "göz, kulak, ağız, burun, el" olduğu gibi görünmez iç duyguları da "hayal, hafıza, zekâ"dır. Ama şaşılacak şudur ki, sanki âlemin içinde bir pencere açılmıştır

da oradan dünyayı seyreder, durur. Ona, "gayb âlemi" veya "akılla bilinen âlem" yahut "ruhâni âlem" de denilir.

Ama insanların çoğu ancak görünür âlemi, mülk âlemini görür. Ona da gözle görünür âlem, "Şehadet âlemi" ya da "Cismani âlem" denilir. Bu âleme ait bilgilier, ötekine göre az ve kısadır.

Bu cismani âleme kalbde açılan bir pencereden bakılır. Onu bu ikinci pencereden seyreder. Canda bu pencerelerin açıldığına iki delil vardır. Biri rüyadır ki, insan ne zaman uykuya dalsa o pencereler açılır. Melekût âlemini seyreder ve Levh-i Mahfuz'dan gelecek günlkerde başına gelecek halleri bilmiş, anlamış olur. Veya apaçık görür. Bu rüyalar hemen hemen ya ayniyle ortaya çıkar ya da misal ile gözler önüne serilir. Ehli olan kimse rüya yorumundan bunu anlar.

Lâkin bilmek gerektir ki, ruh, saf, lekesiz, parlak bir ayna örneğidir. Çünkü insan uykuya varınca bütün beş duygunun yolu kapanır. Kötü alışkanlmıklardan, fena hmuylardan temizlenen, parıl parıl parlayan ruh, o Levh-i Mahfuz'a açılır. Orada yazılı olan mênevî suretler, keyfiyetler, gayba ait garip haller, ona akseder. Böylece ruh nice garip şekilleri ve garip halleri o akiste seyreder. Ama ruh, bulanık kalmıp safi, parlak bir hale gelmezse, uyanır, beş duygusu harekete geçerse, o zaman rüya yolu hemen kapanır, Levh-i Mahfuz perdelenir, o da hiç bir şeyi göremez, seyredemez olur.

Her ne kadar uyku halinde beş duygu işlemezse de hayal gözü işlemesini kaybetbetmez. Gönül aynasına akseden şeyleri kendisinde muhafaza eder.b Fakat görünür beş duygu ile değil, hayal ile bu akisleri zaptetmiş olduğundan açık seçik seyredemez. Ancak bir hhayal görünür. Ama ölüm haline, beş duygu bütün bütün ortadan kalktı-

ğından, beden örtüsü de kaldırıldığından dolayı can, Melekût âlemini ve gayb sırları dolayını perdesiz, örtüsüz olarak, tıpkı parlayan, çakan şimşek ve yıldırım gibi dolaşır durur. Allahü Teâlâ Kur'ân'da şöyle buyurur: "And olsun ki, sen bundan gafildin. İşte sende gaflet perdesini kaldırdık. Bugün artık görüşün dahha keskindir." (Kaf Sûresi: 22). Yine Hazret-i Allah, bir âyet-i kerimesinde şöyle buyurur: "Yâ Rabbi! Gördük, işittik ve sana döndük. İyi ve doğru sözlü peygamberlerin doğruluğunu anlmadık. Şimdi kesin inanç sahibi olarak bizi yeniden dünyaya yolla. Güzel ve salih amellerde bulunalım." (Secde Sûresi: 12). Ruh pencerelerinin açılışındaki birinci delilleri yukarıda gördük. İkinci delil de şudur: Hiç bir kişi yoktur ki, onun kalbine hatıralar ve türlü düşünceler gelmemiş olsun. Diyelim ki, görmediği, işitmediği şeyleri seziş, ilham yolu ile idrak etmiş bulunsun. Ama o kişi bunlmarı bildiğini ve nasıl anlmamış olduğunu da bilmez. Çünkü ruh, Melekût âlemindendir. Fakat o uykudan uyanınca görünen âlemle uğraşmaya başladığından yüksek mânalar âlemi artık ona kapatılmış, kapısı örtülmmüştür. Ruhani dolaşış, gönül seyri ondan menedilmiş, yasaklanmıştır.

İNSANIN RUHU NE ZAMAN MELMEKÛT ÂLEMİNDE MELÂİKE VE ENBİYA RUHU İLE BULUŞUR?

Sen canındaki pencerenin ölümünden veya uykudan başka bir zamanda açılmayacağını sanma. Belki de aksine bir kimse yeyip içmeyi azaltır, her türlü şeyde perhize geçer, nefsinin isteklerini kırar ve nefsi terbiye ederse onun kalbi aşağıdaki yönlerde ve uyanıkken Melekût âlemi ile yakınlık kazanır:

1 — Nefs ile her türlü heves ve hazlardan kendini çekme mücahedesine girerse,

2 — Kalbini kötü huy ve ahlâk paslarından arındırır, tertemiz kılarsa,

3 — Tenha bir yere çekilip gözle görülür duygularından uzak kalırsa,

4 — Candan ve gönülden daima "Allah, Allah" demekle meşgul olursa, melekût âlemine dalar, cismânî âlemden ilişkisini keser, o madde âleminden habersiz kalır. Gönlünde Allahü Teâlâ'dan başka bir şey kalmaz. İşte o zaman melekût âlemi ona görünür, gönül pencereleri aralanır. Başkalarının rüyalarda gördüğünü o, gözlerinin önünde açık seçik görür.b Meleklerin, nebilerin ruhlariyle konuşur, onlardan faydalanır. Gökyüzünün, dünya ve âhiretin, gayb âlemlerinin pencereleri ona açılır. Bu haller hangi kimsenin gözüne açılırsa ona dahha büyük şeyler açık seçik görünür. Bunlar nedir? Onun beyanını bizler yapamayız! Çünkü beyana gelmez. Resulûllah (S.A.V.) Mirâç'tan sonra şu hadisi beyan buyurmuşlardır: "Yeryüzü benim için toparlandı, dünyanın doğusunu da, batısını da tüm olarak gördüm." Allahü Teâlâ Hazretleri de Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurmuştur: "Biz İbrâhim'e bu gerçekleri nasıl gösterdik ise, ilm-i yakin sahiplerinden olması için göklerin ve yerin de güzelliklerini gösterdik." (En'âm Sûresi: 75). İşte bu âyet-i kerimede buyurulduğu gibi gayb âlemleri bir nebiye böyle açılmıştır. Hatta bütün nebilerin bilgileri bu yolda olmuştur, öğrenme ve öğretilme yolu ile değil. Bu, Melekût dünyasının açılışının meydana gelmesi ve oraya varma, ancak nefis mücadelesi yapmakla, her türlü geçici heves ve hazlardan mahrum kalınmakla elde edilir. Ayrıca Allah ile tek ve tenha kalınır, ondan başka her türlnü cismânî varlıklarla, dünya ilgisiyle ilişkiler kesilir. Nitekim Allahü Teâlâ Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurur: **"Rabbinin adını an ve her şeyden ilgini kes, O'na ihlâs ile ibadet et."** (Müz-

zemmıl Sûresi: 8). Ve yine Allahü Teâlâ'ya tam tevekkül ile bağlanarak, halktan umut kesilerek melmekût âlemine varılır. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, o Fürkan-ı Aziminde şöyle buyurur: **"O, doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. Öyleyse O'nu kendine vekil tut."** (Müzzemmil Sûresi: 9). Aynı sûre içinde Yüce Allah, emirlerine şöyle devam buyurmaktadır: "Puta tapanlara, Allah'a ortak koşanlara ve onların söylediklerine karşı sabret, onların yanlarından güzel güzel, uzaklaş." (Müzzemmil Sûresi: 10).

İşte bu âyetler, insana her türlü maddi yiyecek ve içeceklerden perhiz yolunu, onlarla mücahedeyi öğretir. Gönül ve dünya şehvet ve isteklerinden, halka düşmanlıktan ve beş duygunun yanlmış yola götürmesinden temizlmenir, yalnız Hazret-i Allah'ı müşahede eder. Ve bu yol mutasavvıfların yolu, nebilerin tarikıdır. Ama, amelini öğrenmekle elde etmek caizdir.

Ulemâ tarikına gelince: O da büyük bir yoldur. Ama nebî yoluna göre az ve kısadır. Bu keşfi, ulu kişelerden birçoğu, tecrübe ile ve aklın kılavuzluğu ile elde etmiştir. Ama peygamber ve veliler bilgilerini kimseden öğrenmezlmer. Onlar, bu ilâhi bilgileri kalplerine akmış olarak bulurlar. Eğer her hangi bir kişi öğrenmek istiyorsa, her türlü kusurdan arınmış, zan ve şüpheden selmâmet bulmuş bir zevk ve akıl kılavuzluğu veya bilenlerden öğrenme ile elde etmeli. Eğer bunu başaramazsa, yâni gayb âlemi yolu ile o kişiye açılamıyorsa, sakın bunu inkâr yoluna sapmamalı. Ehline başvurmalı ki, onların en küçük mertebesinden de mahrum kalmasın ve hak yolundan geri dönmesin, ona şeytanlık, hile karışmasın.

Bu anlattıklarımız, ruhun acaipliklerindendir, insana şaşkınlık veren izlenimlerindendir. Gönlün yüceliği, insan kalbinin şerefi bunlarla aşikâre olur.

ALLAH BİLGİSİ VE ALLAH SEVGİSİ KALBLE İLGİLİDİR

Eğer sen:

— İnsanın saadetinin Allah'ı tanımakta (marifetullah'da) ve insanın duyduğu lezzetin kemali Allah'ı sevmekte (muhabbetullah'da) olduğu neden malûm olur? dersen cevabı şudur:

— Sen bil ki her şeyin saadeti, bir lezzet, tat aldığı ve rahat ettiği yerdedir. Nitekim şehvetin lezzeti, yemek içmekte ve çiftleşmektedir. Hışmın lezzeti, bir kimseden öc almakta, başkasını kahretmektedir. Gözün lezzeti, güzel yüzlere, hoş suretlere bakmadadır. İşitme lezzeti, güzel seslere kulak kabartmadadır. Bunlar gibi kalbin lezzeti de ne için yaratıldı ise ondadır. Her şeyi bütün gerçeği ile bilmekte, gücü yettiği kadar da Allahü Teâlâ'yı tanımaktadır. Bu sebepledir ki, her insan bilmediği şeyle öğünür. Meselâ satranç bilen bir kimse, bilmeyenin üzerine gururlanır. O satranç bilen kişi, satranç oynanmasına bakarken yanlış, kusurlu bir oyun görürse, güya çok bildiğini göstermek ve bir diği ilme öğünmek için o garip oyuna karışmamaya sabır gösteremez.

Sen işte böylece bildin ki, yeryüzünde en şerefli yaratık insandır ve insanda en şerefli yer kalbdir, gönüldür. Gönlün lezzeti, eş dostla ilgi kurmaktadır. Bir şey ne kadar aziz olursa olsun, onun bilgisi, mârifeti dahi o kadar aziz olur. Meselâ bir kimse, memleketin tedbirinde bir Başbakanın sırrını bilmse sevinir, ama Padişahın sırrını bilse daha da çok sevinir. O bilginin lezzeti o kadar çok olur.

İş böyle olunca varlık âleminde Allahü Teâlâ'nın zatından ve sıfatlarından daha izzetli ve şerefli hiç bir şey yoktur. Çünkü bütün varlıkların acaipliği ve yaratıkların garip halleri, O'nun sun-ı ilâhisinin, kudretinin eseri ve yüceliğinin delilidir. Öyleyse kalb, can, Hazret-i Allah'ın yüzünü görmek için yaratıldığından dolayı ona bundan daha lezzetli hiç bir şey yoktur.

Yine böylece bilindi ki, canın saadeti Allah'ı tanımakta ve Allah sevgisindedir. Ama her can, her kalb, Allah'ı tanıma ve Allah muhabbeti yolunda da olmayabilir. Belki de dünyaya rağbeti ve isteği olur. O zaman can öyle bir hastaya benzer ki, onda gıdaya iştihası kalmamıştır. Belki de gıda olmayan şeyler ister. Söz gelimi toprak, balçık gibi yiyecekten uzak şeylerden diler. Eğer o hastaya yarar ilâç bulunmazsa ve tezce de yemek yeme iştahı kabarmazsa, midesi fesatta kalır, hastalığı günden güne artar ve bu hal sürüp giderse hasta ölür, dünya saadeti de elinden gider.

İşte bu örnekte olduğu gibi bir canda ki, Allah mârifeti ve Allah sevgisi olmazsa başka eşyaya karşı sevgisi artar. O can da hasta düşer ve ölüme yaklaşır. Eğer tezce ilâç verilmezse ve o gönülden eşyaya karşı olan sevgi kaldırılmazsa, Allah muhabbeti yerleşip eşya sevgisine üstün gelmezse, Allah korusun ölür, âhiret saadeti de elinden gider, sonsuz hüsranda, zarar ve ziyanda kalır.

Duygularla alınan bütün dünya lezzetleri, ölümle ortadan kalkar. Ama Allah bilgisi ve Allah sevgisinin lezzeti ki, kalble ilgilidir, işte o lezzet bâkidir. Görünür beş duygunun mânileri ölümle ortadan kalkınca kalbin nuru ve aydınlığı artar. Ve Cenâb-ı Hakkın yüzünü müşahade dolayısiyle o nur daha da artar.

ALLAH'I TANIMA VE ALLAH SEVGİSİ

İnsanın kalbi, kendinin bir rüknü, direğidir. Bir direk de bedendir, vücuttur. Bedenin yaradılışında acaip ve garip şeyler öyle çoktur ki, sayıya gelmez. Her görünen ve görünmeyen uzuvda nice hikmetler, yüce fazilet ve faydalar vardır ki, insan onlardan habersizdir. Ey aziz, sen şunu bilesin ki, insan bedeninde nice bin damar ve sinir vardır. Ayrıca nice kemik bulunur. Bu kemiklerin her biri bir şekil ve biçimde ve her biri bir sıfattadır. Her biri bir iş için, bir ödevle yaratılmıştır. Ve sen hepsinden habersizsin. Ancak şunu bilmektesin ki, el, tutmak, ayak, yürümek, dil de, söylemek için yaratılmıştır. Ama sen ayrıntılı olarak bir şey bilmezsin. Elde kan ve kemik olduğunu, kaç sinir ve kaç damar bulunduğunu, her birinin gördüğü işi ve faydasını da bilmezsin. Göz ki, on tabakadan yaratılmıştır. Bu tabakalar nelerdir? Faydası nedir? Onu da bilmezsin. O göz tabakalarından birine bir zarar gelecek olsa o zararın nereden geldiğinden haberin yoktur. Karnında olan organların da biçimi nedir? Faydası nedir? Tüm olarak yine bilmezsin! Meselâ şunlar ciğer ve dalak, öd, böbrek, ötekiler ise onlar gibi sana hizmette bulunan organlardır. Sen bunlardan gafilsin. Onlar da kendi hizmetlerinden bir an uzak kalmazlar.

Çeşitli yemekler mideye gider. Ondan sonra karaciğere iner. Ciğer onu karıştırıp kan haline getirir, ama üstünde kara köpek şeklinde bir şey belirir. Ona Sevda derler. Dalak sevdayı ciğerden çeker. Kendine benzetir. O kan su ile karışır, kalır. Fakat kıvama gelmez. Böbrek o suyu kandan ayırır, saf bir hale getirir. O kan yedi organa yayılır. Her organa güç sağlar. Erkeklerde meni, dişilerde süt ve kadınlık menisi o kandan meydana gelir. Eğer dalağa bir hasta-

lık gelip de o sevdayı ondan ayırmazsa sevda ile karışmış olan kan bedene yayılır. Sevdaî hastalıklar meydana gelir. Bunlar delilik, cüzzam, dalak sancıları, hümmâ gibi hastalıklardır. Eğer merareye, yâni öd kesesine bir hastalık gelir de o safrayı ondan ayırmazsa safraî hastalıklar meydana gelir. Eğer böbreğe bir illet yerleşip o suyu da kandan ayıramazsa siroz denilen, karında su biriktiren veya buna benzer hastalıklar doğar. Sirozda karından başka uzuvlarda da su toplanabilir. Allahü Teâlâ'nın yüce emri ile bütün uzuvlar bir hizmet için vazife almışlardır. Eğer böyle olmasaydı beden helâk olur, ölür giderdi.

İnsan büyük, hatta en büyük bir âlem (bir âlem-i kübrâ)dır. Bütün eşyanın örneği, benzeri onda bulunmaktadır. Meselâ kemikler, dağlara örnektir. Damarlardaki kan yağmur ve akarsular misalidir. Bedendeki kıllar ise ağaç gibidir. Dimağ gökkubbeyi andırır. Beş duygu organlarımız ise yıldızlara benzer. Yâni yer ve gökler, bunlarda bulunan her şey insanda toplanmış gibidir. İnsanlarda hayvanlardan da örnek vardır. Kimisi domuz gibidir. Haris ve arsızdır. Kimisi köpek gibi olur, yırtıcıdır. Kimisi karınca gibi mal toplayıcıdır. Kimisi horoz gibi şehvet düşkünü olur. Kimisi örümcek gibi avcı olur. Kimisi deve gibidir, sabırlı olur. Kimisi aslan gibi cesurdur. Kimisi tilki gibidir ve hileci olurlar. Ey aziz! İnsan bedeninde sanat ehilleri örnekleri de vardır. Meselâ midedeki hazım gücü aşçıya benzer. Yemeği ciğer ve bağırsaklarda paylaştıran güç, üzüm sıkan şıracı gibidir. Yenilenleri kan rengine dönüştüren kuvvet, boyacı gibidir. kandan meni ve süt meydana getiren güç çamaşırcı gibidir. Mideden sidiği sidik kesesine (mesâneye) indiren kuvvet sakaya benzer. Artıkları dışarı çıkaran kuvvet, tuvalet temizleyicisi gibidir. Sevda ile safrayı bedende karıştıran kuvvet, hilekâr ve fesatçı bir adam gibidir. Safrayı ve sevdayı ve yediklerimizin her birini vücutta yerli yerine

paylaştırıp dağıtan kuvvet de adaletli bir hâkim gibidir. Ey aziz kişi! Zamanın dört mevsiminde de insanlara örnekler vardır. Meselâ çocukluk bahar günlerine benzer. Yaz günleri ise yiğitlik, delikanlılık çağıdır. Güz, sonbahar ayları, orta yaştaki çağ dönümüne benzer. İhtiyarlık, kış mevsimini andırır. Bunun uzatılması bu kitapçığa sığmaz. Muradımız, insanın bir âlem-i kübrâ (en büyük âlem) olduğunu sana bildirmektir. Tâ ki, insan bedeninde bu kadar hizmetçilerin bulunduğunu sana bildirmektir. Sen de bilesin ki, sen zevk eder ve dünyayı dolaşırken, yatarken, otururken, Allahü Teâlâ'nın buyruğu ile bu kadar sayısız uşaklar sana hizmette bulunmaktadır. Bir dakikacık, bir ancık bile hizmetlerinden geri kalmazlar.

Gel, şimdi biraz insaf et. Senin bir uşağın bütün ömrünce sana baş eğip itaat etmekte.. Bir gün emrine karşı gelse, senin elinden hiç bir şey yapmak gelmezken, o senden önce harekete geçmeye yetenekli ve senden iyi bir efendi bulmaya kadir iken, sen o hizmetçiyi döğmek, hışımla koğmak istersin. Ya Allahü Teâlâ sana bu kadar nimetler ve uşaklar vermişken ve sana zerre kadar ihtiyacı yokken, sen kendi nefsini nasıl mabut edinirsin, hem nefsinin havasına uyarsın? Allahü Teâlâ'nın mübarek rızasını nasıl bırakırsın? Seni yoktan yaratana ve rızkını verene karşı gece gündüz isyan üzerine bulunursun, hem de Allahü Teâlâ'nın ve senin düşmanın olan şeytana baş eğersin!.. Bunu neden revâ görürsün?.. Ey ilâhi sırları öğrenmek isteyen! Sen bil ki, beden yapısının terkibi, uzuvların sanatı, hüneri, faydası, teşrih kitaplarında uzun uzadıya bildirilmiştir. Ama denizden katre ve güneşten zerre nasıl belirli bir şey demek değilse, Yüce Yaradan'ın ilmini yaratılanın anlamaması, idrak etmesi de öylece mümkün değildir. En kadim olan Allahü Teâlâ'nın iş lerinin sırlarını, sonradan yaratılanın anlaması hiç mümkün mü?

İNSANA VERİLEN EN GÜZEL MÜCEVHER: CAN

Mademki canın (kalbin) şerefini, ün ve izzetini öğrendin, şimdi bil ki, o nefis, güzel mücevherleri sana şu sebeplerle verdiler ve gizli kıldılar:

1 — Sen onu dünya ilgilerinden kesesin, onların eseri olmaktan kurtarasın, diye.

2 — Onu kemâle ve rahata erdiresin, diye.

Bil ki, onun saadeti âhiret yurdunda belirir. Yâni:

1 — Vuslat ülkesinde öyle bir süresiz vakte erişeceksin ki, fâni olması yok.

2 — Bir safaya ereceksin ki, cefası yok.

3 — Ve bir sevince ereceksin ki, sana bezginlik vereceği yok.

4 — Bir kudrete ereceksin ki, âcizliği yok?

5 — Bir marifete ereceksin ki, şüphesi, kuşkusu yok.

6 — Ve en sonunda da öyle bir yüceler yücesini müşahade bahtına ereceksin ki, zevkinin sonu yoktur. Bu da Müşahede-i Cemâlullah'tır.

Bunlara karşı sen kendi izzet ve şerefine emek vermezsen, dünya işlerine ve nefsânî lezzetlerine gönlünü kaptırırsan o zaman senden, senin gibi bir insandan daha âciz, daha noksan, daha zilletli bir yaratık yoktur. Çünkü dert, gam ve tasa seni esir etmiştir. Kimi kez hastalığa tutulursun, elemin artar. Kimi zaman açlığın, susuzluğun, kimi kere de hırsın ve cimriliğin, tamahın esiri olursun. Dünyada rahatlıkla geçirilen bir gün dünya ehline nasip olmaz. Hele nefsinin zevklerine de düşkün olursa nice zaman mihnetten kurtulamaz. Belâ ve musibetten el çekemez. Meselâ, bir anlık çiftleşme zevki için nice kez boy abdesti almak zahmetleri çekilmek zorunda kalınır. Hele yemek yeme zevki çok olursa

önce ağırlığı ve şişmanlığı artar. İkinci olarak da o ağırlığı çekemez, ibadeti gecikir. Onu kaza meşakkatine uğratır.

Sözün kısası, o kişi, her zevkine sonradan nice pişmanlık duyar. İlim ve kudretle, irade gücü ve çalışmakla, güzel bir şekilde dünya şerefine varılabilir. Ama insan öyle bir âlemdir ki, eğer başı ağrısa sebebi nedir, bilmez! Yüreğinde bir zahmeti, bir sancısı olsa yine: Sebebi nedir, ne yoldadır, bu ağrılar niçin artar, eksilmez? İlâcı, şifası nedir? Bilmez. Hattâ, gözünü önündeki otlardan, bitkilerden, devâ olacak şeylerden biri elinde olsa yine bilemez. Yarın başına ne gelecektir, ne işte rahat eder, ne iş işlerse zahmet çeker, bunu da bilmez!

Öyleyse insandan daha âciz ne yaratık vardır?

Eğer insanın gücüne, kuvvetine bakarsan insandan daha âciz ne olabilir ki? Ona bir küçük sinek veya sivrisinek saldırsa onları kovmaya gücü yetmez. Eğer bir hastalığa tutulsa ondan kurtulmaya, ilâç bulmaya da gücü yoktur. Bütün ölüm duraklarında kendisini ölümden kurtaracak kudreti yoktur.

Ey aziz kişi!.

Eğer insanın yaptığı işe, zevk ile çalışmasına bakarsan ondan daha cimri, daha hasis dünyada ne vardır? Bir akçeden veya bir lokma ekmekten, biraz bir şey kaybetse, ziyan görse rengi değişir, rahatsızlaşır, hasta olur. Eğer bir dilenci:

— Allah rızası için! deyip önüne gelse, ondan yüzünü çevirir. O dilenciye göz bile atmaz.

Eğer sen insanın yüz güzelliğine bakarsan o bir deridir ki, murdarlık ve kanla örtülmüştür. Kendisini günde birkaç kere çiş ve büyük abdesti sıkıştırır. Onlardan kurtuluncaya kadar nice zahmetler çeker. O güzel yüz nasıl asılır, çirkinleşir.

Rivayet edilmiştir ki, bir gün Ebû Said-i Ebul-Hayr (Allah

rahmet eylesin) sufilerle yolda giderken bir yere gelirler. Çirkef sularının ve insan dışkılarının akması içni açılan lâğım temizleyicilerini görmüşler. Sufiler o yere yaklaşınca lâğım kokusundan kimisi parmağı ile burnunu tıkamış, kimisi necasete sürünmesin diye lâtasının eteklerini kaldırmış, kimisi de yüzünü çevirip arka köşeden dolaşmaya başlamış, Şeyh Said-i Ebul-Hayr, onların bu halini görünce:

— Ey dervişler! demiş. Biliyor musunuz ki, bu necaset, bu çirkef suları, bize söğüp sayarak hal dilleri ile ne kelimeler, ne küfürler savurmaktadırlar?. Derler ki:

— Dün çarşıda en güzel, en lâtif bir şey yiyecek idim. Siz geldiniz. Benim için akçe ve altın harcadınız. Kiminiz vücudunuza sardığınız örtülere koydunuz. Kiminiz eteklerinize doldurdunuz. Bana saygı ve sevgi gösterdiniz. Beni alıp evinize götürdünüz. Bir gece sizin yanınızda kaldım. Bu kötü kokulara, gözünüzle görmek istemediğiniz bu çirkin biçimlere uğradım. Şimdi siz benden kaçıyorsunuz. Oysa benim sizden kaçmam gerekti. Sufîler, şeyhlerinin bu kapalı sözlerindeki mânayı anlayınca başlarını eğdi ve şaşırıp kaldılar. Sözün kısası, eğer insanlardan kim kendisini hayvan ve yırtıcıların ve şeytanların huyundaki sıfatlardan kurtaracak olursa, Âhiret'te saadete erişir. Melâikeden daha faziletli ve daha şerefli olur. Yüce Allah'ın mübarek cemâlinin müşahedesiyle ganimetlenmiş olur. Ama o kişi dünyaya gönül bağlarsa, yırtıcı ve dört ayaklı hayvanların sıfatını kendisine yakıştırırsa, hâli onlardan da beter olur. Hepimizi bundan Allah saklasın. Çünkü kedi, köpek, at ve başka hayvanlar gibi dört ayaklılar ve kaplan, arslan, sırtlan gibi yırtıcılar toprak olacak ve elim azaptan kurtulacaklardır.

İşte insanın izzet ve şerefini, zelil ve hakir oluşunu bildin, öğrendinse kendini tanımanın Allah'ı tanımaya ne yolda bir anahtar olduğunu da anladın. Nefis bilgisinde bu kadar anlayış yeterlidir. Daha fazlası bu küçük ve kısa kitaba sığmaz. Allah daha âlâsını bilici ve daha iyi hüküm vericidir.

ALLAH'I TANIMAK

ALLAH'I TANIMANIN ANAHTARI KENDİNİ TANIMAKTIR

Geçen Enbiya (Aleyhümussalâtü Vesselâm) Hazretlerinin gökten inen kitaplarında: **"Nefsini tanı ki, Rabbini tanıyasın."** buyrulmuştur. Sonra haberlerde de şöyle gelmiştir: "Kim nefsini (kendini) tanırsa Rabbini tanımış olur." Bu sözler, insan nefsinin tertemiz, saf, lekesiz, pastan uzak bir ayna olduğuna bir delil, bir işarettir. İnsan, her ne vakit o aynaya baksa Allahü Teâlâ'yı orada, kendi nefsinde görür. Eğer sen: Çok kimse var ki, nefsine bakar. Yaratıldığını, bir mahlûk olduğunu anlar, fakat gerisini bilemez! dersen, sen bil ki, nefsi tanıma bilgisinden Allah'ı tanıma bilgisine geçiş ve onu delille anlayış iki türlü olur:

Birincisi: Çok anlaşılmaz, kapalı, dolaşık yoldur. Onu, ilimle uğraşanlar, nefsini riyazet ve perhizlerle meşgul eden din adamları, nakipler ve ileri gelen necip kişiler, hattâ şeyhler bile anlamaktan âcizdirler. Nerede kaldı ki, zahiri ilimden bile yoksun olan, bilgisiz kişiler anlayabilsinler..

İkincisine gelince: Onu, aklı ergin olan bir âmâ, iki gözü kör kişi de idrak edebilir. Öyle açık seçik delildir. Öyle olunca, bilinmeli ki, insan kendi varlığından Hâlikin varlığını ve kendi sıfatından Yaradan'ın sıfatını bilir, anlar. Kendi ülkesine -yâni bedenine- sahip oluşundan, tasarrufundan, Allahü Teâlâ'nın bütün âlemin sahibi olduğunu ve bu mülk üzerinde nasıl tasarrufta bulunduğunu anlar. Bunun açık-

lanması şöyledir: İn ne zaman ki, kendi varlığının izi ve alâmeti ve kendisinden haberi ve izi yokken kendi varlığını görüp bilseydi ve kendi yaradılışına, hilkatine dikkatle baksaydı, bilirdi ki, aslı bir damla, bir katrecik sudandır. O zaman ne akıl, ne de idrak ve anlayışı vardı. Ne eti, ne kemiği, ne de yağı bulunuyordu. Nitekim yüce Allah, Kelâm-ı Kadiminde şöyle buyurmuştur: **"Gerçekten insan, var olup kendisinden söz edilir bir hale gelinceye kadar uzun bir zaman geçmiştir. Çünkü biz insanı karışık meniden (dişi erkek evlâdın doğmasına sebep olan sudan) yarattık. Böylece onun işitmesini sağladık. (Ona kulak verdik.) Görmesini sağladık. (Ona göz verdik)"** (Dehr — İnsan sûresi: 1 - 2).

İnsan, gerek kendi uzuvlarının gözle görülür kısmına(meselâ el, ayak, dil ve ağzına) bir baksa, iç organlarını (meselâ ciğer, mide, dalak gibi kısımlarını) incelese her birinin bir türlü hikmetle yaratıldığını ve her birinin faydalı bir işte bulunmak için hâlkedildiğini görür. Bu organların her biri yerli yerinde ve en mükemmel şekilde, kemal haddinde halkolunmuştur.Böylece insan bu halleri idrak etse bilir ki, yaradanı her şeyi yaratmaya, nasıl dilerse, o şekilde yapmaya kadirdir. İlminin ise, bütün yaratıkların görünür veya görünmez varlığını kemal derecede ihata ettiğine hüküm verir. Her uzvunda, her organın en küçük parçasında bile kudretinin bulunduğunu anlar ve hikmetinin hükmünün her zerreye işlemiş olduğuna şahit olur.

Bir insan, bedeninin yaradılışının uzun uzun anlatılmasına, iç-dış organlarının kendisine olan faydalarının çokluğuna göz atsa Hâlikına, kendisini yaratana sevgi ve tazimi artar. Meselâ insan düşünse ki, elleri bir şeyi tutmağa, kapmağa, düşmanlardan kurtulmağa yarasın diye ve bedenden ayrı olarak -direk gibi- yaratılmıştır. Hem de elleri-

nin ve ayaklarının ucuna beşer parmak konulmuştur. Dört parmak sanki saf tutmuş gibidir. Kimisi uzun, kimisi kısadır. Tâ ki avuçladıkları bir şeyi el içinde birlikte tutsunlar. Ya baş parmak? O da onların karşısında ve onlara göre daha kısa, daha kuvvetlidir. O da dört parmağa yardımcı olsun, bir şeyi avuçlayınca, avuç içinde diğer dört parmağı karşıdan destekleyerek sıkı sıkı tutsun diye. Dört parmakta üçer mafsal, boğum yeri vardır. Başparmakta iki mafsal yapılmıştır. Tâ ki, birbirine eklendikleri zaman bir kepçe, bir kevgir gibi olsunlar. Açıldıkları zaman da bir tabağı andırsınlar ve böylece faydalar meydana gelsin... İnsanın ön dişleri, yiyecekleri kesmek ve parçalamak için önceden yaratılmıştır. Yan dişleri ise, yiyecekleri ezmek ve öğütmek için yassı kılınmıştır. Dil ise, yiyecekleri boğaza atmak için kaşık gibi yaratılmıştır. Dilin altına da bir güç verilmiştir. Çiğnenen lokmanın üstüne su döker, onu hamur eder. Yutmayı ve midede sindirilmesini kolaylaştırır. Sözün kısası, bütün organların düzeni en güzel bir biçimde ve terkibi en faydalı biçimde yaratılmıştır. Her biri gece gündüz ödevli kılındıkları hizmeti yaparlar. Ne durgun, işsiz, tembeldir ne de uykudadırlar! Öyle ki, eğer akıllıların aklını, âlimlerin bilgisi, hikmet sahiplerinin hikmeti bir yere toplansa ve dünya yaratılalıdan beri düşünüp dursalardı, bu düzenden daha güzel, bu terkipten, bu karışımdan daha faydalı ve güzelini bulamazlardı. Meselâ, eğer gözler başın tepesinde farz olunsa veya kulak ensede veya ağız arkada, ensede veya parmaklar 6 tane veya 3 tane farz edilse, o belli olan kişilerce bilinir ki, hiç birinde yukarıda bildirdiğimiz faydalar meydana gelmediği gibi onlardaki şekil güzelliği ve biçimlilik, mükemmellik de vücut bulamazdı.

Eğer yalnızca, insanın muhtaç olduğu şeylere bir kez baksan, neler neler görürsün. Meselâ insanın yemek ye-

meğe, elbise giymeğe, oturulacak yerlere, yağmur ve buluta, kokuya, sıcaklığa, soğukluğa ihtiyacı vardır. Elbisesi için ketene, o keteni bürmek için iplikçiye- çulhaya, dokuyucuya ihtiyaç görülür. Bunların da nice nice sanata ve araca ihtiyaçları bulunur. Bunlar da demirci, ekip biçici (tarımcı), dülger. doğramacı, ekmekçi, deri boyayıcı, deri sepileyici (debbağ) gibi ustalardır. Odun, demir ve kurşuna da ihtiyaç vardır. Bu sanatkârların o araçlara ve araçların bu sanatkârlara hediye edilmesi gibi, her sanatın nasıl meydana geldiği düşünülecek olursa, insan dehşet içinde kalır. Aklını kaybeder. Bu kadar aletlerin ve sanatların vücuda gelmesi yalnızca Allahü Teâlâ'nın lûtfundan ve rahmetinin bolluğundan ve inayetindendir. Nitekim Cenâb-ı Hak Kelâm-ı Kadîminden şöyle buyurur: "Allah buyurdu ki: Ben dilediğimi azaba uğratırım. Fakat rahmetim her şeyi kuşatmıştır." (Arâf Sûresi: 156). Hem de Allahü Teâlâ'nın nebileri yaratması, bize göndermesi, bizi onların şeriatine ve sevgisine sevketmesi de tüm ihsanlarından ve şefkatinden güzel bir örnek, güzel bir kokudur. Nitekim Cenab-ı Allah şöyle buyurur: "Benim rahmetim, gazabımdan daha aşkındır.." Resûlullah (S.A.V.) de şöyle buyurmuştur: "Cenâb-ı Hak, kullarına karşı yavrusuna süt veren analardan daha şefkatlidir." Böylece bilindi ki, insan kendi varlığından, kendisini yaradanın varlığını bilir. Vücudundaki parçaların ve etrafının uzun uzadıya incelenip araştırılmasından Allahü Teâlâ'nın yüce kudretini anlar. Kendi uzuvlarının ne gibi faydalarda bulunduğunu, terkibinin düzenini, ilim ve hikmetinin kavrayışını anlar ve bilir ki, bu kadar lûtuf, bu kadar ihsan bağışlaması -hem de dilemeden ve güçlük çekmeden- insana karşı olan rahmetinin bolluğundandır. Öyleyse bunlara kavuşmuş olan bir nefsin kendini tanıması, Mârifetullah'ın (Allah'ı tanımanın) anahtarı ve aynası olabilir.

RUHUN SIRLARINI AÇIKLAMAYA İZİN YOKTUR

Kendi vücudundan, varlığından ve sıfatlarından Allahü Teâlâ'nın varlığını ve sıfatlarını kısaca anlar gibi oldun. Öyleyse şimdi Allahü Teâlâ'nın tenzihini, kutsallığını da,senin kendi nefsinin misalinden idrak etmek, anlamak mümkündür.

Öyleyse sen bil ki, Allahü Teâlâ, vehme (yâni kalbe ve zihne dilekten gayri arız olan kuşku ve tereddüde) ve hayalde meydana gelen herhangi bir şeye benzetilmekten, zamandan ve mekândan münezzehtir, tenzih edilmiştir, uzaktır. O'nun tasarrufu her yerdedir. Tecellisi her mekândadır. O'nun bu türlü tenzihi, senin kendi nefsinde de mümkündür. Meselâ şu Ruh (ki, ona biz can diyoruz) vehim ve hayale girmekten münezzehtir. Sayı, ölçü, bölüm kabul etmez. Rengi ve şekli yoktur. Çünkü şekli ve rengi olsaydı, gözle görülebilirdi, yahut vehme ve hayale girerdi, güzelliği, kötülüğü, azlığı ve çokluğu, büyüğü, küçüğü olurdu. Eğer bir kişi sana: Ruh nedir? diye sorsa ona şu cevabı vermelisin: O, ilâhi bir emirdir ki, kemiyeti ve keyfiyeti (miktarı, sayısı, niteliği) bilinmez ve bilinmekten de uzaktır. Ey aziz kişi! Sen mademki bedeninin içindeki ruhunu bilmekten âcizsin, Allahü Teâlâ ki ruhları ve cesetleri ve tüm eşyayı yaratmıştır, bunların dışında olan ve onların cinsinden olmayan şeyleri, sen nasıl bilir, nasıl anlarsın? Öyleyse yüce Allah'ı tenzih ve takdis etmek her şeyden daha önemlidir. Hatta vaciptir, gerektir. Meselâ aşk ve sevgi, elem, tad, lezzet gibi varlıklar vardır ama, kemiyyet ve keyfiyeti tasavvur bile edilmez. Eğer: Bunların hakikatı nedir? diye sorarsan, güç bir dilekte bulunmuş olursun. Bunun gibi sen yeme, içme, işitme gibi gerçeklerin bilinmesini dilesen yine güç bir istekte bulunmuş olursun. Nitekim gözün,

sesi anlamakta nasibi yoktur. Kulağın da bir şeyi bilip anlamada nasibi yoktur. Burnun da bilip anlamak zevkinde bir nasibi yoktur. Bunlar gibi akıl ile ve kudretle idrak edip öğrendiklerimizin beş duygu ile bilinip öğrenilmesinde bir nasibi yoktur. Öyleyse ruh bedende var olup, beden de ruhun sahibi olduğu halde ne keyfiyeti, ne de hakikati bilinir. Bunun gibi Allah da her varlıkta ve bütün eşyada mevcuttur. Hepsinin maliki ve sahibidir. Her şeye hâkimdir. Ama heyeti, hüviyeti ve niteliği bilinmiş olmaktan münezzehtir.

Ey aziz kişi! Yüce Allah'ın tenzihinde başka bir yön de şudur: Ruh, bütün organlara (uzuvlara) geçer. Bütün bedende dolaşır. Beden baştan başa ona uyar. Ve beden kısım kısım parçalanabilir. Ama ruhun parçalanması mümkün değildir. Öyleyse Allahü Teâlâ ki, bütün varlıklarda tecelli eder, bütün yaratıklar onun emriyle varolmuşlardır. Onun buyruğu ile ayaktadırlar, bütün oluşlarda yaptığı işler görünür. Ama buna rağmen, bir mekân, bir durak yeri gösterilemez. Bir şeyle kıyaslanamaz, ölçülemez. Bir cihete nisbet olunmaktan münezzeh ve uzaktır. Ey aziz kişi! Cenâb-ı Allah'ın tenzihi hakkındaki konu, ruhun sırrı açıklanmayınca enine boyuna anlatılamaz. Hem de sırrını açıklamaya şeriatin izni yoktur. Cenâb-ı Hakkın emrettikleri ile nehyettiklerini halka tebliğ buyuran Hâtimül-Enbiyâ Muhammed Mustafa (S.A.V.) Hazretlerinin de bize yasakladığı bir şeye el uzatmamız câiz değildir. Fakat Fahr-i Âlem Sallallahü Teâlâ aleyhi ve sellem Hazretlerinin:

— "Allahü Teâlâ Âdem'i kendi sûretinde yarattı!" diye buyurduğu sözlerinin mânası da ruhun sırrı ve mahiyeti keşfedilinceye kadar açıklanamaz. Yâni, ancak ruhun o sırrı her kişinin kendisi tarafından keşfedilince anlaşılabilir.

ALLAH'I TANIMAKTAN YOKSUN OLAN YILDIZBAKANLAR

Sen bil ki, Padişahlığı, Padişahtan başkası bilmez. Eğer Allahü Teâlâ Hazretleri seni beden ülkesine Padişah etmeyip vücut (varlık) saltanatını ve sana örnek olsun diye bu kısa risaleyi vermeseydi sen o vehimlerden, o kuşkulu zandan ve şununla bununla kıyastan, herhangi bir yolla bilinmekten uzak olan Padişahı nice idrak ederdin? Nasıl anlardın?

Öyleyse şükür ve hamd o başlangıcı bilinmeyen, kadim olan, zevâli olmayan o kerim varlığadır ki, seni, kendi varlığında Padişah etmiştir. Ve kendi beden ülkeni senin emrin altına aldırmıştır. Senin kalbini Arş eylemiştir. Canın kaynağı olan hayvanî ruhu İsrafil kılmış, dimağı Kürsî eylemiştir. Ve hayalin hazinesini sana Levh-i Mahfuz eylemiştir. Dimağ kubbesini ki, sinirlerin pınarı, kuvvetlerin ocağı ve kaynağıdır, sana gökkubbe ve yıldızlar yaptı. Parmak, kalem ve mürekkebi, tabiat, mizaç, huyun asılları kıldı. Seni bütün yaratıklardan daha şerefli ve aziz eyledi. Bütün varlığın üzerine seni üstün kıldı. Ve sana şu emirde bulundu: Sakın kendi nefsinden, kendi beden ülkenden ve sultanlığından gafil olma. Çünkü gafil olursan, kendi Hâlikından, senin rızkını verenden gafil olursun. Nitekim Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allahü Teâlâ Âdemi (insanı) kendi sûreti üzere yarattı." Öyleyse:

SEMA, ARŞ VE KÜRSÎ'NİN MELEKLERE BAĞLANTISI

— "Kendi nefsini bil ki, Rabbini bilesin". Ey ilâhi sırları öğrenmek isteyen! İşte insanın vücudundaki Padişahlığı ile Allahü Teâlâ'nın padişahlığı arasında olan büyük farkı

anladık. Bundan da iki türlü bilgi ortaya çıktı: 1 — Biri insanın nefsinin ve kalbinin, Allah'ın zâtı ve sıfatları ile ilgisinin ilmidir. Bu çok büyük ilimdir. Anlaşılması, idraki zordur. Çok uzatılabilir, bu kitaba sığmaz. 2 — Biri de insanın nefsinin melâikeyle olan bağlantısının bilgisidir. Ve meleklerin kimisinin kimisine irtibatı ilmidir. Semalar, Arş ve Kürsî'nin melâikeye bağlantısı ve birbirine irtibatı ilmidir. Bu da, mübarek ve uzun bir ilimdir. Bu işaretten maksadımız gafil kimselere kendi vücudundan (varlığından) haber vermek, Allah'ın yüceliğini ve kudretinin ululuğunu bildirmektir. Her şeye kızan o şaşkın kimselere, kendisinin ne yolda gafil olup kendini yaradanın mârifetinden ve Allahü Teâlâ'nın mübarek yüzünü görmekten nasıl mahrum olduğunu hatırlatmaktır. Sen bil ki, Hazret-i Allah'ın cemâlinin, insanın idrak ettiği ile işin aslında nice olduğu arasında gayet büyük fark ve uzaklık vardır.

Mârifetullah'tan mahrum olan o biçâre yıldızbakanlar (müneccimler) ve hekimler, her işi yıldızlara ve eşyanın tabiatına isnat ederler. Bunlar şu karıncaya benzerler ki, kâğıt üstünde kalemi yürürken görüp resim meydana gelince büyük bir sır keşfetmiş gibi sevinir: Bu işlerin hakikatini bildim, anladım ki, resimler kalemden meydana geliyormuş! der. Bir başka karınca da dikkatle bakar, kalemin hareketinin kendisinden olmadığını, parmakların emriyle yürütüldüğünü görür. Önceki karıncaya: Sen yanılmışsın! der. Gerçek hâli anlamamışsın. Sen yapılan işi, kalemin hareketini kendisinden geliyor sanmışsın. Oysa böyle değildir. Kaleme bütün sahip parmağındır. Kalem, parmağın emrine teslim olmuş, onun iradesine boyun eğmiştir. İşte bu karınca yıldızbakanların misalidir. Bunlar, bütün iş (fiil) ve hareketlerin tasarrufunu yıldızlara bağlarlar. Bilmezler ki, kendileri de hata işlemekte, yanılmaktadırlar. Çünkü yıldızlar, meleklerin elinde onlara baş eğmişlerdir. Melâike ise

Allahü Teâlâ'dan emir almadıkça hiç bir şey yapamazlar. Nitekim cisimler âleminde tabiiyecilerin ve yıldızbakanların düşünce ve görüşlerine aykırı bir şekil ortaya çıkmaktadır.

Ruhlar âleminde dolaşanlar arasında da ihtilâf, ayrılık ve çeşitlilikler vardır. Kimileri vardır ki, melekût âlemine ayak basarken kendilerine hiç bir şey açılmaz, geri geri eski yerlerine dönerler. Ruhlar âlemine yücelemezler. Kimileri ise melekler âlemine erişirler. Onların da seyri, hareketi birbirine uymaz. Çeşit çeşittir. Çünkü melekût âleminde nice bin nurdan perdeler vardır. Her bir ruh, bulunduğu dairenin perdesi ile çevrili ve örtülüdür. Kimisi bir nur gibi, bir inci gibi dolaşır. Ama kimileri aydınlık bir dolunay gibi parlaklık içinde seyreder. Kimileri de vardır ki, cihanı aydınlatan güneş gibi seyrederler. Kimisine ise melekût âlemi baştan başa açılır. Nitekim Allahü Teâlâ, Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurur: "Biz böylece İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu (melikliğinin nasıl ve nice olduğunu) gösterdik." (En'am Sûresi: 75). Nitekim Hazret-i İbrahim'in ağzından şanı yüce Kur'an-ı Kerîm şöyle buyurur: "Ben tek Allah'a inandım. Yüzümü dosdoğru ve kesin bir inançla göklerin ve yerin yaratıcısına çevirdim." (En'am Sûresi: 79). Bu yolda Resûl (S.A.V.) Efendimiz de şöyle buyurdu: "Gerçektir ki, Allah için nurdan yetmiş perde vardır. Eğer onları açacak olursa, güzelliği bütün ona bakanları yakar." Ama biçâre Tabiatçılar, her şeyi tabiatın yaptığında inat etmektedirler. Derler ki: Eğer tabiatın araya girmesi olmasaydı tıp ilmi, hekimlik, batıl olurdu. İşte, yalnız bu doğrudur. Çünkü hastaların ilâcının aranmasına şeriat izin veremezdi. Yalnız tabiatçılar şunda hata ettiler ki, görmelerini zayıflatıp eşek gibi yüklerini o durakta bıraktılar. Bilmediler ki, tabiat, huy da Allahü Teâlâ'nın kudretli baskısı altındadır ve eşek ise ayakta sıra bekleyen, aşağılık hizmetkârlardan

birisidir. Astrolog (yıldızbakanlar) şöyle demiştir: Güneş bir yıldızdır. Dünyaya sıcaklık, ışık verir. Eğer güneş olmasaydı gündüz ve gece ayrımı olmazdı. Bitkiler, buğday, arpa gibi taneliler, güneşin etkisiyle meydana gelir. Ay da bir yıldızdır. Eğer ay da olmasaydı şeriattan nice işler, buyruklar yapılmaz, geri kalırdı. Meselâ Oruç, Hac, Zekât gibi dini ödevler!. O zaman da hafta (yedi gün), ay (otuz gün), yıl belli olmazda, Rüzgârlar, yemişler, güzel kokular, çeşit çeşit renkler onun sebebi ile meydana gelir.

Güneş sıcak ve kurudur. Ay ise soğuk ve yaştır. Zuhal (Satürn) gezegeni ise soğuk ve kurudur. Zühre (Venüs) yıldızı ise sıcak ve yaştır. Yıldızbakanlar (astrologlar) bu sözlerinde doğru söylüyorlar. Ama şu anda yanılmaktadırlar ki, bütün işler, hareketleri yapanın yıldızlar olduğunu söylerler. Halbuki yıldızlar, Allahü Teâlâ'nın buyruğu altındadırlar. Onlar, bunu düşünemez, idrak edemezler. Nitekim, Allahü Teâlâ, Kelâm-ı Şerifinde şöyle buyurur: "Güneş, ay ve yıldızlar O'nun buyruğuna itaat ederler." (A'raf Sûresi: 54). Yâni güneş, ay ve yıldızların kendi burçlarında seyirleri hesaplıdır. Güneş, ay ve yıldızlar Allahü Teâlâ'nın emrine uyarlar ve bir iş yaparlar. Verilen buyruğu yerine getirirler. Kendilerinden, kendi katlarından iş yapıcı değildirler. aksine onlar, iş işlemek için tutulan işçilerdir. Hattâ bu işle âmil olan, bu işle ödevlenmiş olan (müekkil) melekler tarafından iş yaptırılmağa tutulmuş işçilerdir. Nitekim sinirler de insan organlarını harekete getirmekte dimağdaki hayal gücü tarafından kullanılmaktadırlar. Yıldızlar da yakın işçilerdendir. Makbuller arasındadırlar. Ancak dört unsur gibi faal sıfatta (iş yapıcı görünüşte) olanlardan değildirler. Çünkü o dört unsur, Allah'a en yakın vazifelilerdendir. Yazıda kalemin, emir aldığı ele yakın olduğu gibi.

BİR FİL HİKÂYESİ ÖRNEĞİ

Astrologun (yıldızbakanın) ve tabiatçıların aralarındaki aykırılık şudur: Bir fil, kendisini görmemiş ve bilmeyen bir şehre gelse o şehrin körleri toplanıp o fili bilip anlamaya çalışsalar kimisi sırtına, kimisi ayağına, kimisi hortumuna ve kimisi kuyruğuna el sürse, filden ayrılınca bir kimse onlara dese ki: Fil nasıl bir hayvandır, onu nasıl gördünüz?. Fil nedir bildiniz mi? diye sorsa onların her biri türlü cevap verirler. Biri der ki: fil bir yassı tahtaya benzer! Biri de: Fil bir direğe benzer! der. Sözün kısası her kör kişi, el sürdüğü organın vasfının nice olduğunu söyler. Hepsi de o uzuvları doğru söylemişlerdir, ama o hayvanın tuttukları bir uzvuna: Tamam, fil işte budur, dedikleri için hata etmişlerdir. Bunun gibi yıldızbakanların ve tabiiyecilerin: Bütün işlerde yıldızların hükmü vardır! demeleri yanlmıştır. Cenâb-ı Hak kâinatta ne varsa hepsinin, kendisinin hükmü altında olduğunu Kur'ân-ı Kerim'inde şöyle buyurmuştur: "O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (İbrahim Sûresi: 2).

KULLARIN BELÂ VE MİHNET SANDIĞI ŞEYLER YÜCE ALLAH'IN SEVGİ VE LUTUF KEMENTLERİDİR

Bir Padişah düşün ki, bir saray kurmak istemektedir. O sarayda kendi başveziri için bir özel daire yapacaktır. O dairenin çevresinde de on iki odalı bir avlu yapmış olsun. Her odada vezirin bir naibi (vekili) otursun. Ama vezir ne buyurursa onun buyruğundan dışarı çıkmasınlar. Burçların

kapılarında yedi atlı nakip (yardımcı) dursun. Bunlar her zaman hizmete hazır olsunlar. Tâ ki, Padişahtan, vezirden ne hüküm ve ferman gelirse onlar da emredilenleri saray dışında yerine getirsinler. Dört de yaya nakip konulsun ki, onlar da ellerinde kement tutsunlar ve Padişahın buyruğu ile halkın kimisini bağlasın, saraya götürsün, kimisini de saraydan reddedip uzaklaştırsınlar.

İşte bu temsile göre Arş, has oda gibidir ki, vezirin makamıdır. Vezir de yakın meleklerdendir ki, Allahü Teâlâ'nın izniyle âlemlerin tasarrufu onların elindedir. Birinci semâ, avluya benzer ki, orada on iki burç vardır. O burçların her birinde bir melek bulunur. O atlı nakipler ki, bunlar yedi gezegen yıldızdır, o melekler onları kullanırlar. Yedi gezegen o burçların kapılarını dolaşıp hizmetlerini yaparlar. Dört unsur ki, yaya (piyade) nakiplerdir, bunlar da su, toprak, ateş ve rüzgârdır. Kendi bulundukları yerden hareket etmezler. Sıcaklık, yaşlık, kuruluk ve soğukluk da dört kement örneğidir ki, bunların ellerindedir. Nasıl ki, bir kişinin halinde değişiklik olursa, gam ve keder o kişiyi kaplar. Dünya nimetleri o kişiye hoş gelmez. Yaşamaktan usanır. Dünyadan el çeker. O zaman hekim der ki: Buna sevda hastalığı ârız olmuştur. Mâlihulya illetine tutulmuştur. Bu kimseye ilâç olarak kaynatılmış kimyon suyu, hindibâ kabuğu şurubu verilmelidir. Ama tabiatçıya gelince, o da der ki: Bunun hastalığı şudur. Tabiatın kuruluğu artmış ve yaşlığı üstün gelmiştir. Bu da dimağını kaplamıştır. Tabiatinin kuru olmasına sebep de kış havasıdır. Bahar gelip yaş hava üstün gelmeyince buna hiç bir şey ilâç olmaz. Yıldızbakan ise şöyle der: Bu kişi sevda hastalığına tutulmuştur. Ve sevda hastalığı, Utarit (Merkür) yıldızı ile Merih (Mars) yıldızı arasında kavgalar meydana gelmekle olur. Utarit, Zühre ile Müşteri yıldızları bir araya gelmeyince, yani üçüzleme olmayınca bu karasevdalının hali iyilik bulamaz.

Ey aziz! Bil ki, hepsinin (hekimin, tabiatçının, yıldızbakanın) sözü doğrudur. Çünkü her biri aklı erdiği kadar inançla söylerler. Nitekim Allahü Teâlâ şöyle buyurur: "İşte onların bilgilerinin eriştiği derece ancak bu kadardır." (Necm Sûresi: 30). Ama, bunun gerçek sebebi şudur ki, bir kimse ne zaman mutluluğa yüz tutarsa ve ilâhî kuvvet onu doğru yola koymak isterse ona iki güçlü nakip havale buyurur ki, biri Utarit (Merkür), biri de Mars (Merih) yıldızlarıdır. Onlar da naipleri olan yaya unsurlarına: Kuruluk kemendini bir kişinin boynuna takıp başına ve dimağına yerleştirin! der.

Onu böylece dünya lezzetlerinden usandırırlar. Gam ve tasa kırbaçlariyle, irade (dilek) dizginine vurup Allah'ın huzuruna gönderirler. Ve bu halleri bu yolda anlamak, idrak etmek, ne tıpla, ne yıldızlar ilmi ile, ne de tabiatla meydana gelir. Ancak nebilikle ve nübüvvet ilmiyle meydana gelir. Nebiler, memleketin dört bir çevresini, nakipleri, onlara hizmet edenleri kuşatıp çevirmişlerdir. Onlar: Her şey için yaratılmıştır? Yaratılanlar kimin buyruğunu tutarlar? İnsanı neye davet ederler ve nelerden yasaklarlar? İşte bunların hepsini bilmişlerdir. İmdi, halk aklının yettiği kadar söyler, ama memleketin padişahının, vezir ve nakiplerinin sırrından haberleri yoktur. Belki de Allahü Teâlâ Hazretleri, kendi sevdiği kulcağızlarını, kimini mihnet ve belâ ile, kimini hastalıkla, kimini kara sevdaya tutarak yüce divanına çağırır ve: Ey kullarım, der! Sizin belâ ve mihnet sandığınız şey, benim sevgimin, lutfumun kemendidir. Ben sevdiğim kullarımı onlarla, kendi yüce hoşnutluğuma ve Cennetime çağırırım.

MÂRİFETULLAHIN TOPLANDIĞI DÖRT KELİME

O dört ilâhi kelime de şudur:

1 — Sübhanallahi (Allah, noksan sıfatlardan münezzeh, kemâl sıfatlariyle muttasıftır.)

2 — Vel-hamdülillâhi (Övgü, Allah'a mahsustur.)

3 — Velâ ilâhe illâllahü (Allah'dan başka ilâh yoktur.)

4 — Vallahü Ekber (Allah, en büyüktür.)

İmdi bu dört kelimenin anlamı nedir? Onu bilmelisin. Sen bil ki, bu dört kelime, halkın dilinde çok söylenir, ama mânasının ne olduğunu idrak edemezler. Bu dört kelime görünüşte çok kısadır, lâkin Marifetullahı bunun kadar bir arada toplayan başka kelimeler yoktur.

1 — Sübhanallahi kelimesinin mânasını bilir ve ne demek istediğini anlarsan Hakk'ın tenzihini de anlarsın. Eğer bundan kendi ruhunun tenzihini anladınsa, Sübhanallahi kelimesinin mâna ve maksadını bildinse, böylece kendi ruhunun sultanlığından Allahü Teâlâ'nın sultanlığını anladın demektir. Çünkü dünyada her şey O'nun kudret elindedir, O'na itaat etmişlerdir.

Allah'ın görünen ve görünmeyen nimetlerine ne sınır vardır, ne de sayı! Sen bütün bunların Allah'tan olduğunu bildinse:

2 — Elhamdülillahi kelimesinin de mânasını ve ne demek istediğini anladın demektir. Bütün nimetler, Allah'ındır. Başkasına hamdetmek, şükr etmek câiz değildir.

Mademki bütün eşyanın O'nun tarafından yaratıldığını ve O'nun bütün varlığa hükmettiğini, O'nun iradesi olma-

yınca hiç bir şeyin hareket gücü olmadığını öğrendin:

3 — Lâilâhe illâllah kelimesinin mânasını tamamiyle öğrendin demektir. Şimdi:

4 — Allahu Ekber kelimesinin mânasını uzun uzun anlmaaya sıra gelmiş bulunuyor. Öyleyse kulak ver, dinle. Şimdiye kadar zikredilen kelimelerden Allahü Teâlâ'nın yüceliğini idrak edebileceğini sanma. Çünkü O'nun yüceliği insanın aklına ve anlayışına gelebilmekten çok uzaktır. Hem de Allahu ekber kelimesinin mânasını: Allahü Teâlâ başka şeylerden daha büyüktür, yücedir! diye düşünmek, itikat etmek yanlıştır. Çünkü böyle bir mâna vermekle, sanki Allahü Teâlâ'dan daha yüce şeyler varmış gibi bir mâna çıkar. Ama Allahü Teâlâ her şeyden daha yücedir.

ALLAH'A KULLUK, İNSANIN SAADETİNİN DELİLİDİR

jadır: "Göğün ve yerin ve ikisi arasındakilerin hâkimiyeti Allah'ındır. En sonra dönüş O'na, Allah'adır." (Mâide Sûresi: 18). Her insanın dünyadaki ameli, evet, Allah'a arzolunacaktır. Bir kişi ki, onun işleri başka bir kişinin elinde olursa işi her dem onunla ise, daima onunlma ve o kişinin yanında olmalıdır. Daima ona ihtiyaç duymalıdır. O zaman ikisinin arasında tam bir ilgi, sürekli bir kardeşlik ve sevgi doğar. Bir kişinin bir kişiye sevgisi olursa o kişinin saadeti, mutluluğu da onunla olur. Çünkü bir kişi kimi severse onun yüzünden ve onun müşahedesinden daha lezzetli ve tatlı bir şey yoktur. Sen böylece bil ki, Allah sevgisi insanın kalbinde galip olmazsa ve Allah'ı zikretmesi daim değilse, Allah muhabbeti de o kalbte galip olmaz, çünkü bir kişi bir kişiyi sevse onu çok anar, çok anmaktan da muhabbet, sevgi fazlalaşır. Bundan ötürüdür ki, Allahü Teâlâ, Hazret-i Dâ-

vud'a şöyle nida etmiştir: "Ey Dâvud! Senin çaren benim. Senin işin ancak benimle tamamlanır. Bir dem bile benim zikrimden uzak kalma."

Öyleyse sana çare olan, yardımcı bulunan zatın daima yanında bulun. Bir an bile onu anmaktan uzak kalma. Bu zamanda Allah'ın zikri de kalbine galip gelir ki, bu ise ibadette daim olmaktır. Ancak zikrin kalbe galebesi için arzu ve şehvet ilişkilerinden kalbin korunması da gereklidir. Bu ise günahlardan el çekmekle gerçekleşir.

Çünkü isyandan sakınmak gönül feragatine delildir, ibadet de ne kadar fazla olursa, Allah'ın zikrini çoğaltmaya sebep olur. Bunların ikisi de Allah sevgisine sebeptir ki, işte saadetin tohumu da budur. Nitekim Allahü Teâlâ şöyle buyurur: "Gerçektir ki, kendini (kötü huylardan) temizleyen ve Rabbinin adını zikrederek yardım eden kurtulacaktır." (Alâ Sûresi: 15). Sen bil ki, bütün ameller mutlaka ibadet sayılmayabilir. Ancak Şeriata uygun olan amel ibadet olur. Şehvetlerin, cinsi duyguların, fazla isteklerin de bütün bütün kesilmesinin yolu yoktur. Çünkü yemeden ve içmeden kesilince beden hel^âk olur. Eğer erkek-kadın çiftleşmesi kesilirse, evlât üremesi de kesilir. O halde ikisi arasında bir seçim yapılmalı. Ama kişi kendisini denetleyemez. Bu güçtür. Çünkü nefis dolayısiyle hak örtülür, bâtıla meyledilir. İş böyle olunca insanın başkasına uyması gerekir ki, onlar da Peygamberlerdir. Çünkü Peygamberler, Hak Teâlâ tarafından islâh olunup doğru yolu bulmuşlardır. Ve ALLAH'ın buyruklarını tebliğ ve her türlü hali belirtmek için gönderilmişlerdir. Herkesin Şeriat sınırları içinde, Tarikat hükümlerinde onlara uyması gerektir. Bu suretle saadete erişilir. Ölüm tehlikelerinden kurtulmuş olunur. Hak Teâlâ bu yolda şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah'ın sınırını aşarsa, ancak kendi nefsine zulüm etmiş olur."** (Talâk Sûresi: 1).

DÜNYAYI TANIMAK

DÜNYA, ÂHİRET DURAKLARINDAN BİRİDİR

Dünya, âhiret duraklarından bir duraktır. Bu menzilde yürüyen kimselere ise bir din yoludur. Dünya durağı çöller içinde kurulmuş bir süslü pazar yeri, bir çarşıdır ki, Hazret-i Allah'ın yakını olan konuklar rızıklarını orada bulur, çadırlarını orada hazırlar ve işlerini orada tekmil ederler. Ordan Hazret-i Allah'a gamsız, tasasız, hüzünsüz giderler.

Sen bil ki, ölümden önce yaşanan yere **dünya** denir ki, bir gün yok olacaktır. Ölümden sonraki süresiz yaşayışa da **ahiret** denir ki, işte o yer **bâkîdir,** daimîdir. Dünya'ya gelmekten maksat, âhirette rızık toplamak, bilgi ve taat ticareti, alış verişi yapmaktır. Çünkü insan yaratılışının başlangıcında amellerden noksan ve mükemmellikten uzak halk olunmuştur. Lâkin yüce bilgi edinmeğe ve saadete ermeğe kabiliyetli kılınmıştır. Tâ ki, cismânî âlemde iken ruhânî âlemi görsün, nereden geldiğini, ne hizmet için geldiğini ve tezce, uzun süre kalmadan gideceğini anlasın ve ona göre hazırlansın.

İnsanın saadeti ki, Allahü Teâlâ'nın cemâlini görmektir, eğer basiret gözü açılmazsa insana bu lutuf nasip olmaz. Gözün ve görme gücünün açılması ise ancak Allah'ın yaratış sanatına ibretle bakıp Allah'ın kudretini anlamakla olur. Allah'ın eserlerine bakmak da beş duygu ile olur. Beş duygu, Allah bilgisinin anahtarıdır. Bunların da iş görmele-

ri, ayakta durabilmeleri, ancak bedenle mümkündür. Beden de birbirine zıd dört parçadan halk olunmuştur ki, bunu idrak eden kimseler, vücut çatısının fâni olduğunu anlamalı, bu yok olacak dünyadan kaçmalı, O ebedî, bâkî dünyada, o dâimî kalınacak karar evinde yer tutmaya çalışmalı.

KALBİN GIDASI MÂRİFETULLAH VE MUHABBETULLAH'TIR

İnsanın dünyada iki şeye ihtiyacı vardır:

1- Birisi kalbi helâk olmaktan (manevî ölümden) saklayıp onun gıdasını elde etmek ihtiyacıdır. Kalbin gıdası ise **Mârifetullah** (Allah bilgisi) ve **Muhabbetullah** (Allah sevgisi)dir. Çünkü herhangi bir kimsenin tabiatı neye meylediyorsa muhabbeti ona göre olur. Nitekim önce zikredilmişti. Kalbin ölümü ise Masivallah denilen, yüce Allah'tan başka şeylerin muhabbetini artırarak Allah sevgisini örtmedir. Allah hepimizi bu halden korusun.

2- İnsanın dünyada muhtaç olduğu ikinci şey de bedenin sağlığını korumak ve ona gereken riâyeti göstermektir. Çünkü kalb (ruh), ancak beden denen kalıpla gün sürer. Beden kalbin bineğidir. Meselâ deve, hacıların bineği olduğu gibi. Hacı kendisini Kâbe-i Muazzama'ya selâmetle götürebilmesi için ona ot ve su vermek, gıdasına ihtimam göstermek mecburiyetindedir. Çünkü onun üstüne binecek, hac farizasını, ibadet alış verişini yapacak, yolculuğunda huzur içinde olacaktır. Ama devenin de bakımı yeteri kadar olmalıdır. Ne çok, ne de az. Çünkü binicisi olan hacı, gece ve gündüz kendisini devenin hizmetine verirse ve bütün sermayesini devenin otuna harcederse menzili

olan Kâbe'ye varamaz. Hacılar kafilesinden ayrı kalır. Parasızlıktan iflâs eder. Hac yolculuğunda da ziyan eder. Pişmanlık duyar. Zararı da sonsuz olur.

İnsan da böyledir. Eğer varını yoğunu, gününü gecesini bedenin bakımına ve bu kalıbı korumaya sarfeyler ve ömür sermayesini yeme-içmeye ayırırsa, saadet menziline (mutluluk durağına) erişemez. O zaman da hasret çöllerinde ağlar durur. Başıboş, taat sermayesinden yoksun, çırılçıplak ve ettiği işlere pişman bir durumda kalır.

İş bu hale düşünce bedenin dünyada üç şeye ihtiyacı vardır: Bunlar da:

1- Yemek yeme, su içme.

2- Giyim.

3- Oturulup barınılacak yer.

İşte beden bu üç şeyin aracılığı ile tehlikelerden ve ölümden, yok olmaktan kurtulur. Ama bedenin beslenmesi de haddini aşacak olursa beden helâke yüz tutar. Ruhun ise, aksine, gıdası ne kadar çok olursa içi o kadar güzel ve sağlığı o kadar güçlü olur. Allahü Teâlâ Hazretleri yemek, içmek, giyim-kuşam ihtiyacı için şehveti memur etti. Tâ ki, beden bineği açlıktan, sıcaktan ve soğuktan helâk olmasın.

Lâkin şehvette aşırı gider de yeterli miktara kanaat etmezse o zaman o beden bineği ömrünü sadece yeme, içmekle geçirmek ister. Bu yola düşünce Hak Teâlâ nefse aklı yardımcı etti. Tâ ki, şehvet haddi aşmasın, azmasın diye. Akıldan başka Allah'ın elçileri diliyle gönderdiği şeriatların maksadı da şehvetin hudutlarını tayin etmektir. Şehvet yaratılışta verilmiş, akıl ve şeriat ise sonradan gelmiştir. Bunun için daha güçlüdür. Fakat akıl ve nefs şeri-

atın hükmüne girdikleri anda ikisinin hükmü üstün gelir. Allahü Teâlâ'nın lutfu ve hidayeti:

- Benim rahmetim gazabımdan daha fazladır! diye buyurduğu gibi yardıma erişir.

Ayrıca Cenâb-ı Hak, Peygamberler vasıtasiyle şeriatlar gönderdi. Böylece akla kuvvet verdi. Nefis ve şehvet haddi aşamadılar. Cana ne miktar güç gerekiyorsa aklı ona kanaat ettirdi. Dünyaya gelmekten murat nedir?. İşte bunu anlayıp günlerin ona göre sarfedilmesini sağladı.

DÜNYAYI TERAKKİ ETTİREN ÜÇ ŞEY:

HAYVAN, NEBAT, MÂDEN

Bütün dünyada görülen oluşma ve gelişme üç şey üzerinde toplanmıştır. Onlar da:

1- Hayvan,

2- Bitki (Nebat),

3- Madendir.

Bunlara **Mevâlid-i selâse** (üç varlık) denir.

Hayvanların kimisi yenilmek, kimisi binilmek, kimisi de ekip biçme işlerinde kullanılmak için yaratılmıştır.

Bitkiler de erzak için (insanlara rızık için), bütün öteki canlıların yaşaması için yaratılmıştır.

Madenlere gelince: Bunlar altın, gümüş, bakır ve demir gibi şeylerdir ki, yine insanların geçimi, yaşaması için yaratılmışlardır. Bu üç varlık kaynağı vasıtasiyle insan ruhu, bedende bir zaman için karar kılar, âhiret azığının hazırlığı ile uğraşır.

Fakat insan niçin dünyaya geldiğini unutur, geri gideceğini anmaz. Hem de ahiret azığını elde etmeden geri gitmesinden pişmanlık getireceğini de bilmez. Dünya muhabbetine, mal toplama hevesine düşer. Bu sevgilerden ötürü insanlar, birbirleriyle kavga ederek vakit geçirirler. Bu sebeple kalbi öldüren, kör eden, gözünü kapayan nice sıfatlar o kişilerin içinde belirir. Bunlar cimrilik, kıskançlık, hırs, düşmanlık gibi şeylerdir. Kalb de bir hizmet için geldiğini unutur. Bütün yardım ve himmetini dünya bozukluğunu yeniden onarmaya harcar. Nitekim dünyada üç asla ihtiyaç vardır:

1- Kut (yiyecek),

2- Giyecek,

3- Konut (barınacak, oturulacak yer).

Sanatla uğraşan kişiler de üçtür:

1- Çulhalık (dokumacılık),

2- Ekincilik,

3- Mimarlık (konut yapma).

Öteki sanatlarsa bu üç işi tamamlayıcıdır. Meselâ çulhalığı, eğirici (iplikçi) tamamlar. Terzi, dokunanı tam giyim haline getirir. Boyacı ise, elbiseye süs, ziynet verir. Bu sanatçılar da oduna, demire ve boyaya muhtaçtırlar. Bunların da nice nice araçlara ihtiyaçları vardır. Bundan ötürü, bir tek insanın bütün bu sanatları yapması mümkün olmadı. Allahü Teâlâ'nın iradesiyle kimisi tek sanata, kimisi iki sanata seçildi. Böylece bütün insanlar birbirine muhtaç oldu.

Ama insanın nefsine cimrilik, pintilik, hırs ve tamah üstün gelince, kimi kişiler kimisinin işlerini görmeyerek ihtiya-

cını defetmedi. Aralarında düşmanlık, kincilik başgösterdi. Her kişi kendi hakkına razı olmadı. Bir başkasının malına, ırzına kasteyleyip saldırdı. Bu sebepten insanlara üç sıfat daha gerekti:

1- Politika (siyaset),

2- Hükümranlık (başkasına hükmetme, saltanat sürme),

3- Birisi de hükümettir. Dinî işlerde bir de Fıkıh vardır ki, ona (şeriat kanunu) denir.

İşte, zavallı, meskenet içindeki insanlar da bu sebeplerin, bu ihtiyaçların arasına düştü. Ömürlerini bunları elde etmeğe harcadı. Kendilerini pişmanlığa uğrattılar. Bu kişiler, o hacılara benzerler ki, Kâbe yolunda gece gündüz devesini beslemekle vakit geçirmiş, sonra da kafileden ayrılmış, tenha bir yerde ölüp gitmiş, helâk olmuştur.

O deveci gibi kimi insanlar da dünyanın gerçeğini ve günahlarını bilemediler. Yaşadıkları dünyanın âhiret sevabının ekilip biçileceği tarlası olduğunu, (Mezraa-i Âhiret) bulunduğunu anlayamadılar. Aksine ütün gayretlerini dünyaya harcadılar.

Şüphe yok ki, bütün o kişiler, dünya alış-verişinde aldanmış, sihre, büyüye uğramış kişilerdir. Nitekim Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

- Dünya, Hârut ve Mârut'tan daha da büyük bir büyücü ve sihirbazdır, siz ondan kaçınınız.

Mademki dünyanın Sehhare (büyücü kadın, cadı), Mekkâre (hileci yosma) ve Gaddare (gadredici aşufte) olduğunu öğrendin, şimdi, sihir ve gaddarlık ne yolda olur; onu anlatmaya sıra geldi.

DÜNYA BİR CADI KADINDIR, DAİMA İNSANIN YANINDADIR

Dünyanın örneği bir cadı kadındır. Bir sihirbaz güzeldirki, daima senin yanında kendisini gösterir. Senin yanında oturur, sende karar kılar. Oysa senden daima bir şeyler kapmaktadır. Güzel sıfatlarını azar azar silmektedir. Ama senin bu kapmalardan haberin yoktur. Bilmezsin. Gölgeye baksan o daima hareketsiz, durgun gibi görünür. Oysa hep hareket halindedir; devamlı ya kısalmakta ya da uzamaktadır.

İşte böyle ömür de bir bir akar su gibi hiç durmadan akar gider. Sense onu duruyor sanırsın. Onunla birlikte olmak, aynı yerde karar tutmak istersin. İşte dünyanın misali böyledir.

Dünya öyle bir büyücüdür ki, sana dostluk gösterir, sevgi, muhabbetler sunar, tâ seni kendine âşık ettirir. Kalbini kendine meylettirince de senden yüzünü çevirerek seni öldürmeye niyetlenir.

Dünyaya ikinci misal: İşte dünyanın yine bir **örneği** budur ki, o bir koca karıya benzer. Halkı güzelliğine, süsüne ve sevgisine bağlar. Sonra da:

- Buyur, evimize gidelim! der.

Hulûslar çakar. Evine götürür ve kendisine âşık ettiği kişiyi evde öldürür.

İsâ aleyhisselâm da şöyle buyurmuştur:

- Ben dünyayı yaşlı bir kadın şeklinde gördüm. Ona:

- Şimdiye kadar kaç erkekle çiftleştin? diye sordum.

- Sayısı yok! dedi.

- Onlar öldüler mi? Yoksa seni boşadılar mı? diye sordum.

- Yok, boşamadılar. Ben hepsini boğazladım! dedi.

- Senin onları öldürdüğün şaşılacak şey değildir. O ahmaklara şaşılır ki, senin bu işlediğin işleri görürler de ibret almazlar, yine de candan ve gönülden sana bağlanır, sana meylederler ve seni severler, dedim.

Dünyaya üçüncü misal: Dünyadan bir başka örnek daha verelim.

Dünya şu hileci kadındır ki, dışgörünüşünü süsler, belâsını, mihnetlerini ise saklar, bu güzellik altında gizler. Cahiller (bilgisizler), bu dış görünüşe bakıp gurura kapılsın ve kendisine meftun kalsınlar ister. Evet, dünya bir cadaloz kadın gibidir ki, boyuna güzel elbiseler, göz alıcı entariler ve ipekli kumaşlar giyinir. Başına çok güzel çarşaf örtünür. Dileği, kendisine uzaktan bakan, süslerini süzen her kişiyi kendisine âşık etmektir. Vakta ki, o kişiyi kendisine âşık eder, onunla çiftleşmek ister, başından süslerini, sırtından elbisesini soyar, o saklı olan kusurlarını ayıplarını ortaya çıkarır, işte o zaman o âşık bunları görür, şaşkınlığa uğrar, ebedî pişmanlık duyar.

Nitekim haberde bildirilmiştir ki, âhiret gününde dünyayı kara yüzlü bir kadın şeklinde mahşer yerine götürecek-lerdir. Gök gözlü, sarkık dudaklı, çirkin yüzlüdür. Mahşer halkı onu görünce:

- Allah korusun, derler, bu ne biçim çirkin, yüreği tiksindiren, aşağılık kimsedir ki, yüzü ruha azap vermektedir.

Bu soruyu soran mahşer halkına şu cevap verilir:

- İşte bu o dünyadır ki, onun yolunda birbirinize düşman kesilip birbirinizi öldürmeye kalkardınız. Bunun için Allahü Teâlâ'ya âsi olurdunuz, nice türlü kötülüklere, fesada el atardınız!..

Sonra Allahü Teâlâ'nın buyruğu der ki:

- Bu pirezeni (ihtiyar kadını) onu isteyen âşıklariyle birlikte cehenneme sürünüz!

İşte dünyanın başka bir örneği de budur.

Dünyaya dördüncü misal: Dünya'ya bir **örnek** daha verelim:

Dünya yaratılmadan önceki zamana biz **Ezel** deriz. Bir kimse Ezel'e bir bakış atsa ve dünyada faniliğinin sonuna erince - ki ona da **ebed** denir - bir de ebede baksa anlar ki, dünya bir viran konaklama yeridir, misafirhanedir, gelen konuklara bir vasıtadır, onlara yararlı olmak, hizmet etmek için kurulmuştur. Hattâ kendisi de bir konuktur ki, dünya evinin tekkesine inmesinin sebebi âhiret yolu azığını alıp şefkatli bir arkadaş bulmak içindir.

Ruhlar âlemi ile âhiret arasında birkaç durak vardır.İlk durak beşiktir. En son durak da kabirdir. Arasında birkaç durak vardır. Her geçen ay bir fersahlık yoldur. Her geçen gün bir mildir. Her nefes alış da bir adımdır. Yaşama saatleri bir akar su gibi akıp gider. İnsan ise büyük gaflet içinde yuvarlanır. Kendisinin dünyaya hep aynı kararda kalacağını sanır. Dünya işleriyle, dünya metaının onarımı ile uğraşır. Ömründen yarım saatlik bir zaman için bile güvenliği olmadığı halde kalkar, nice yıllar dünyada kalacakmış gibi dünya hazırlığı görür. Âhirete göç azığının hazırlığını yapmayı hatırına bile getirmez.

Dünyaya beşinci misal: Dünya için başka bir örnek de şudur: Ey aziz kişi! Sen bil ki, dünya lezzetinin örneği ile âhirette o lezzet karşılığında çekilecek olan mihnet ve şiddetin misali şudur:

Türlü türlü nefis yemekler yiyen bir kimse düşünelim. O kişi bu yemeklerden büyük bir haz duyar. Ama haddinden fazla yerse, karnı tıka basa dolarsa o zaman mide bozukluğuna uğrar, hem aşağıdan ishal olur, hem de yukarıdan kusar. O kişi nice kez ayakyoluna koşar, burnu iğrenç koku ile dolar. Vücudundan o necaseti çıkarıncaya kadar nice zahmetler çeker, yediği yemeklerden pişmanlık duyar. Bir saatlik yeme zevki burnundan gelir. Yedikleri, ne kadar çok, ne kadar lezzetli ve tadına doyulmaz şeyler olsa da o kadar kötü bir hale düşer. Onları çıkarmakta da o kadar zahmetler çeker.

İşte dünyada her kim dünya zevkini, yemeyi, içmeyi ziyade ederse, ölüm halinde de acıyı, zahmeti o kadar ziyade çeker.

Meselâ bir kişinin belki nimeti, bağı, bahçesi bol olabilir. Cariyeleri, odalıkları vardır. Altın ve gümüşü hazineler dolusudur. Ama bunlardan ayrılmasının acısı, hiç bir zenginliği olmayanlardan daha çoktur. Hatta daha fazlalaşır. Nitekim Hazret-i İsa şöyle demiştir:

- Dünyayı isteyen kişi, öyle bir deniz suyu içen kişiye benzer ki, içtikçe susuzluğu artar, harareti yükselir. Eğer sabır göstermezse o sudan içe içe ölür gider.

Nitekim Hazret-i Muhammet (S.A.V.) Efendimiz de buyurdular ki:

- Bir kişinin suya dalıp ıslanmamasının yolu yoktur. Bunun gibi dünyaya gelip de ona bulaşmamanın imkânı yoktur.

Gelelim dünya misâline: İnsan dünyada şu konuğa benzer ki, bir zenginin ve saygı duyulan bir kişinin evine misafir gitse ona da itibar gösterilir. Gümüş leğenler, mücevherli tabaklar, misk ve amberli buhurdanlar getirilir. Misafir de onları görerek sevinir:

- Bunları işte bana verdiler! der.

Hepsinin kendisine verildiğini sanır. Onları saklamaya kalkar. Ertesi gün bunları zorla elinden alsalar ne kadar mahzun olur, pişmanlık içinde kalır!.. Bu da basiret sahibi herkes tarafından görülen şeylerdendir.

Sen de dünyayı âhiret konuklarına bedavadan yolculuk eşyası verilecek yer sanma. Çünkü dünya bir han, bir konuk evidir ki, misafirler gelip âhiret azığı toplasın ve oradan göçe çıksın diye konulmuştur. İş böyle olunca akıllı misafir şu kimsedir ki, kendisine azık olandan başka şeye el atmaya kalkmaz. Yarın bu misafir evinden göçünce onları elinden aldıkları zaman pişmanlık ve hasret çekmesin.

Bu da dünya'ya bir misaldir.

Dünyaya altıncı misal: Dünya ehlinin örneği bir gemi ehline benzer ki, denizde giderken bir adaya uğrarlar. Denizciler gemiyi kıyıya çeker, şöyle bağırırlar:

- Her kim zahiresini, yiyecek ve içeceğini almak isterse gemiden çıksın. Varıp alacağını alsın. Ama çok vakit geçirmesin. Çünkü gemi burada çok kalmaz. Hem de bu ada tehlikeli bir yerdir. Bu adada kalacak kimse ölüme mahkûmdur.

Bu uyarmadan sonra, gemi yolcuları da gemiden çıkar, her biri bir yöne, her biri bir köşeye azar azar dağılırlar. İşte burada akıllı olanlar gemicinin sözlerini unutmayıp işle-

rini tezce görüp hemen geriye dönerler. Gemi içinde dilediği yeri kapıp rahatlıkla otururlar. Ama yolculardan kimileri adanın ağaçlarına, çiçeklerine, yemişlerinin içine dalar ve kuşlarının seslerine kulak kabartırlar. Seyre ve temaşaya aldanıp orada olan acaipliklerin güzelliğine aldanıp vakitlerini geçirmiş olurlar. Ama gemiye döndükleri zaman geminin dolduğunu, oturacak yer kalmadığını görürler. Gemide bir yere sıkışırlar, böylece ancak dar bir yerde oturmağa razı olurlar.

Gemi yolcularından kimisi ise adayı seyretmeğe doyamazlar. Sağda solda cevahir sandıkları çakıl taşlarından yüklenirler. Az zaman sonra gemiye gelirler. Ama geminin baştan başa dolduğunu, oturacak yer bile kalmadığını görürler. Çaresiz kalarak geminin anbarında, tâ dibinde karanlık bir yerde otururlar. Ama birkaç gün geçince cevahir sandıkları taşların renginin bozulduğunu ve çürüdüğünü görürler. Pis, murdar bir koku da etrafa yayılır. Gemi halkının rahatı kaçar. Kokunun giderilmesi de mümkün olmaz. O rezil ve rüsvaylıkları yanlarına kalır.

Gemi yolcularından kimisi ise adanın seyir ve temaşasını hoş bulur.

- Buradan daha güzel köşe nerde bulunur? Geminin varacağı yer, buradan daha mı iyi? Burada kalalım! derler.

Gemi gittikten sonra kimi aç, kimi susuz olarak ölür, gider, kimisini ise dağdaki yırtıcı hayvanlar parçalar, öldürür. Hiç biri kurtulamaz.

İşte gemiye ilk dönenler, mü'minler, Allah'a yakın olan kişilerdir. En son dönenler ise yolunu şaşırmış olanlarla kâfirdirler. Ortadaki iki taife ise âsi mü'minlerdir ki, dünya-

ya gönül verip aldananlardır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîmde Hak Teâlâ onlar için şöyle buyurmuştur:

«Onlar dünya hayatını âhiretten üstün tuttular ve sevdiler. Allah kâfirleri hidayet yoluna sevketmez.» (Nahl Sûresi: 107).

Kimisi âhirete göç edip kurtuldu. Dünyaya meyil duyanlar ondan el çekemedi, dünya sevgisine takılıp kaldı. Fakat âhiretin elem ve mihnetini çekenler işte onlar olacaklardır.

DÜNYA İŞLERİNİN HANGİSİ İYİ, HANGİLERİ KÖTÜDÜR?

Dünyada olan işlerin kötü veya yerilmiş olduğunu sanma! Çünkü dünyada nice şeyler vardır ki, beğenilir. Bunlar da, bilgi, ibâdet gibi ruhun kötülüklerle mücadelesi, maddî, manevî dünya perhizleridir. Yeteri kadar yeme ve içme, giyinme, nikâh, bir yerde konak tutma ve başka dünya ihtiyaçları dünya levâzımından sayılmıştır. Ama bunlar da ahiret ve ilim yoluna yardımcı olduklarından ötürü tümü önemli ve gereken işlerdendir. Bilgi lezzeti, ibâdet lezzeti, yalvarma, dua lezzeti, Allaha dostluk lezzeti, hepsi dünyadadır. Ama âhiret içindirler.

Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

«Mal ve evlât, dünya hayatının ziynetleridir. Bâki kalacak güzel işlerse hem sevap olarak, hem hayır olarak Rabbinin indinde daha hayırlıdır.» (Kehf sûresi: 46).

Dünya lezzetlerinin hepsi kınanmış ve yerilmiş değildir. Ancak fâni olan o lezzetlerin kimisi Cennete yol açmağa

delil olamamaktadır. Mezmum olan lezzetler, ancak fâni olan, âhirette azap görmeğe sebep olan, Cennete girmeğe delil olmayan lezzetlerdir.

Nitekim Resul (S.A.V.) Hazretleri şöyle buyurur:

- **«Dünya ve onun içinde olanlar lânet almışlardır. Ancak Allah Teâlâ için yapılan zikirler ve yapılan işler makbuldur.»**

ÂHİRETİ TANIMAK

ÖLÜM BİLİNMEYİNCE ÂHİRET BİLİNMEZ

Ölüm bilinmeyince âhiret bilinmez. Hayat idrak olunmayınca ölümün gerçekliği bilinmez. Ruh idrak edilmeyince hayat da idrak edilmez. Ruhun hakikatı, anlaşılmaz.

İnsan, bedenle ruhun birleşiminden meydana gelmiştir. Ruh binici, beden de ruhu üzerinde taşıyıcıdır.

Ruhun, beden aracılığı ile âhirette bir haleti vardır ki, ona **cismânî** derler. Ruhun yine bir hali vardır ki, onunla edenin aracılığı ve ilgisi yoktur. Ona da **ruhânî** derler. Yine ruhun beden vasıtası ile çektiği elem ve zahmete **cismânî azap** denilir. Ruhun bedenden aldığı lezzete **cismânî cennet** derler. Bedenle ilgisi olmayan, yalnız ruha erişen, acı, azap ve ıstıraba da **ruhânî azap** denir. Eriştiği sevince ve rahata da **ruhânî cennet...**

Cismanî Cennet: Irmaklar, ağaçlar, yemişler, çiekler, huriler, kasırlar, gılman, vildan ve cennet bahçeleridir.

Cismanî Azap: Ki, yılanlardan, ifritlerden, zakkum ateşinden, **Hamîm** adındaki kaynar su gibi şeylerden ibarettir. Bunlar Hadîs kitaplarında uzun uzun anlatılmıştır. Onları burada anlatmaya ihtiyaç yoktur. Hadîs-i Şerîflerde ve Sahabe haberlerinde bildirilmiştir. Onları tekrar etmeyeceğiz...

Ama ölümün hakikatı ve ruhani cennet ile ruhani azap boş sözler ile bilinmez. Ancak zevk ve hal ile, onları tatmakla mümkündür. Bundan ötürü ve bilgisiz kişilerin bunu idrak edemediklerini düşünerek eski din âlimleri bunu bildirmeyi ihmal etmemişlerdir. Hadîs-i Kudsîde Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

اَعْدَدْتُ لِعِبَادِى الصَّالِحِينَ مَالاَ عَيْنٌ رَأَتْ وَلاَ اُذُنٌ سَمِعَتْ وَلاَ خَطَرَ عَلٰى قَلْبِ بَشَرٍ

«İyi ameller işleyen kullar için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiç kimsenin kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım.»

Bu vaat buyurulanlar o ruhanî cennettedir. Her türlü bulanıklıktan arınan, saf hale gelen kalbin içinde **melekler** âlemine açılan bir pencere vardır. Bu mânalar o pencereden kuşkusuz ve şüphesiz olarak görünür. Her kime o pencere açılsa âhirette:

- Saadet kime nasip olacak?..
- Ne sebepten nasip olacak?.
- Âsi kişi kimdir?
- Ne sebeple asîlik ona erişmiştir?.

İşte bunlar o kişiye **müşahade** denilen yolla malûm olur, bildirilir. Ama işitme ve taklid yolu ile değil. Nitekim bir hekim, kişinin ölümünü veya şifâsını, hastalığın azlığından ve çokluğundan, hafiflik ve şiddetinden anlar, hastalığın sebebinin çok yemek yemekten, sıcaklık ve soğuktan, balgam ve safradan, kan ve sevdadan olduğunu bilir. **Mükâşefe ehli** de keşif yolu ile kalbin saadetini bilir, anlar. Bu da

Allah Hazretlerinin cemâlinin keşfidir. Kalbin şekavetinin de, cemâlullahı görmemek nasipsizliğinden ileri geldiğini anlar. Allah'ın cemâlinden uzak düşmemenin ilâcı Allah bilgisi ve ibadetle olduğunu, Mükâşefe-i Cemâle mazhar olamamanın da sebebinin cehalet ve Allah'a isyan olduğunu bilir. Mükâşefe İlmi, mübarek bir ilimdir. Ama birçok din bilginlerinin bundan haberleri yoktur. Gafildirler. Âhiret işlerini işiterek ve taklit ile bilirler. Cennet ve Cehennem'den ancak cismanî tarafı idrak edebilirler. İnşaallah, biz tabiatı temiz, zihni temiz, içi hırstan, taassuptan, taklitten, hava ve hevesten pâk olan kimseye bu küçük bölümde aklımız erdiği kadar biraz açıklamalar yapacağız. Tâ ki, insafla nazar edenin kalbinde öyle yer etsin ki, **ilmel-yakîn**'den **aynel-yakîn**'e erişsinler. Gönüllerinde de ebedî kalsın, silinmesin. Şimdiki halde halkın âhiret işlerine çoğunun inancı zayıftır.

İNSAN RUHUNUN İKİLİĞİ

Eğer sen ölümün hakikatinin ne olduğunu bilmek istersen, önce şunu bil ki, insanın iki ruhu vardır. Biri, hayvanların ruhu cinsindendir ki, ona biz **Hayvanî ruh** deriz. Biri de **melekler cinsi** ruhudur ki, ona da **insani ruh** denir.

Hayvanî ruhun kaynağı, göğsün sol yanında bulunan ve yürek denen et parçasındadır. O ruh, lâtif, güzel, bir buğu, bir buhar gibi şeydir. Canlının içinde bulunan kan, balgam, safra ve sevdadan meydana gelir. İnsanın mizacını dengede tutar. Tıpkı sirkenin bala karışmasından meydana gelen sirkencübin gibidir ki, ikisi bir araya katılınca, kendi lezzetleri kalmaz, lâtif ve faydalı bir lezzet doğar. İşte böyle batındaki o dört maddenin imtizacından lâtif bir buhar meydana gelir. Kalbe gider. Orada yerleşir ve güzel

bir hal alır. Sonra oradan damarlara yayılır. Bu damarlar nabız denilen atardamarlardır. Bu atardamar vasıtasiyle dimağa doğru yürür. Ordan bütün organlara yayılır. O buhar çok sıcaktır. Fakat dimağa çıkınca sıcaklığı biraz azalır, orta bir sıcaklık olur. O ruh bedene yayılınca gözde görüş, kulakta işitme dilde tad alma, burunda koklama duyguları belirir. Öteki uzuvlar da yerli yerinde harekete geçerler. Yaratıldıkları hizmeti yaparlar. O lâtif buhar, bir odanın orta yerine konulmuş bir çıra gibidir ki, ışığı her nereye değerse o yer aydınlanır. Eğer önüne bir engel çıkar, ışığı kimi köşeye erişmezse o köşe karanlıkta kalır.

İşte bunun gibi hayvanî ruhun da makamı yürektedir. Ama bütün organlara gelip onlara hareket verir. Eğer damarların kimisi tıkanırsa o buharın gidemediği uzuv felce uğrar, hareket etmekten geri kalır.

Bu ruh, çıranın ateşi gibidir. Kalb de fitilidir. Besin de yağıdır. Yağı bitince mum nasıl sönüyorsa besin olmayınca da mizacın itidali bozulur. Mizaç zayıf düşünce canlı yaratık da zayıflar, ölümü bulur. Çok yağ olduğu zaman kandildeki fitilin alevi nasıl sönüyorsa, çok besinle de mizaç orta karardan düşer, canlı helâk olur. Ayrıca muma veya kandil fitiline bir şey dokununca nasıl sönüyorsa bedene şiddetli bir darbe vurulacak olursa, mizaç ortalama halden çıkar, buharı azalır hiç bir harekete kabiliyeti olmaz.

Bu ruh mademki itidal üzeredir, o zaman güzel mânaları idrak edebilir. Ama sıcaklık veya soğukluk üstün gelirse veya herhangi bir sebeple orta hararet kaybolursa o zaman ne duygular ödev görür, ne de vücut hareket edebilir.

Bu anlattığımız ruh ayna gibidir. Eğer lekesiz, parlak olursa her şeyin şeklini gösterir. Pas bağlamışsa onda tek şey görünmez olur. Eğer mizaç orta kararda olursa buhar

gücü de kararda bulunur, o zaman bütün uzuvların kuvvet ve hareketi kemal bulur.

Ya mizaç bütün bütün itidalden (orta karardan) düşerse? İşte o zaman buhar söner, insan da helâk olur. Eğer vücudun kimi yerine buhar erişmezse organın o miktar yeri hareketten uzaklaşır.

Mizacı itidalden çıkaran şey, buharın da yok olmasına bir sebeptir. İşte buna **melekül-mevt** (ölüm meleği) denir. Halkın bir çoğu onun ancak adını işitmişlerdir. Onun uzun uzadıya anlatılması bu sahifeciklere sığmaz.

İnsan ruhu dediğimiz ruh ise - ki ona kalb ve gönül de derler- o bir cisim değildir. Parçalanamaz. Cisim olmayan o kalb, candır, Allah bilgisinin (Marifetullah)'ın durağı, konağıdır. Nitekim Allah **bir**'dir, **tek**'tir. Ortağı yoktur, taksim edilemez, parçalanamaz ve bölünemez.

İnsan ruhu, söylediğimiz çıranın alevidir. İnsan kanı ise, o çıranın fitilidir. Nitekim nur, ateşten nasıl daha lâtif ve güzelse ve nasıl bir şeye benzetilemezse, insan ruhu da böyledir. Hayvanî ruha göre lâtif mi lâtiftir. Anlatılamaz, bilinemez. Ama şu var ki, fitilin, çıranın ışığı ona uyar. Oysa insanî ruh, hayvanî ruha tâbi değildir. Ona uymaz. İnsan ruhu asıldır. Çıranın veya mumun nuru dediğimiz bir benzetiştir.

Hayvanî ruh bir binektir, bir araç gibidir. İnsanî ruh ise hem binici hem de her işi yapıcıdır. Ölüm gelince o binek ve o araç helâk olur gider. Ama binici ve yapıcı helâk olmaz. Ya ne olur? Marifetullah'ı, bineksiz ve araçsız kaldığından tahsil edemez. Zaten marifetullah'ı ve muhabbetullah'ı öğrenen ve Ârifibillâh (Allah'ı tanıyan, Marifetullah'a vâsıl olan, veliliğe erişen) olunca o kimseye o binek ve her araç ağır bir yük gibi gelir, ondan kurtulmanın sebeplerini

arar. Bu iş tıpkı av avlayan ve işini bitiren avcının hareketine benzer. O nasıl ağını götürür, zahmetler çekerek avını avlar ve av eline geçtikten sonra tuzak olan ağı bir yana atarsa Ârif-i Billah da tıpkı o avcıya benzer. Av avlamak isterse, sonra o ağı yeniden kullanır.

Fahr-i Âlem Mustafa (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

اَلْمَوْتُ تُحْفَةُ الْمُؤْمِنِ

- Ölüm, Mü'minin hediyesidir.»

Eğer insanın -Allah göstermesin- Allah'ı tanıma bilgisini, Allah muhabbetini ele geçirmeden binek ve âleti yok olursa o kişi büyük bir hasrete ve daimi bir musibete uğrar ki, hiç sonu yoktur. Başlangıcı da kabir azabıdır.

İNSANIN SIFATI İKİ KISIMDIR

Bir kimsenin elinin, ayağının felce uğraması ile o kişi ölmez. Çünkü eli ve ayağı kendisinin bir âletidir, kendisi değildir. Karın, mide ve başka organlar da böyledir. İnsanın birçok azâsı felce uğrasa da kendisi yine diri, canlı kalabilir.

Ölüm şudur: Mizaç bozulur. İnsan hasta olur. O güzel, ince buhar uzuvlara giremez, onları dolaşamaz olur. Bu nedenle de uzuvlar meflûç bir hâle gelir. Hareket edemez olur. Ama sen yine varsın, mevcutsundur. Yalnız hissedemez, hareket edemezsin. Sen şunu da bilirsin ki, çocuklukta bedeninin parçaları, safi kandan oluşmuştu. Ama sonra bitkinleşmiş, başka hale gelmiştir. Besinlerden meydana gelip gelişen uzuvlar o safi kanın yerini almıştır.

Şimdi bilindi ki, dünyaya geldiğin kalıp başka birkalıp, başka bir vücut, şimdiki kalıbın başka bir kalıptır. Senin bedeninin helâk olması ile senin helâk olman gerekmez. Çünkü beden topraktır. Toprağın da toprağa karışması lâzımdır. Ama senin ruhun Melâike cinsindendir. Senin de kendinin aslına dönmesi, karışması gereklidir. Eğer dünyada kesafet hasıl edip, yani aslın olan Melâike hasletlerine uzak kalırsan ayrılık azabına ve hasrete uğraman yüzde yüzdür.

Ey aziz kişi! Senin sıfatlarının iki kısma bölündüğünü bil:

A- Birisi bedendir ki, açlık, susuzluk, uyku, yeme-içme gibi ona mahsus sıfatlardır. Bunlar ölümle ortadan kalkar.

B- İkincisi de ruhun sıfatlarıdır ki, bu da mârifetullah (Allah'ı tanıma bilgisi) ve muhabbetullah (Allah sevgisi)dir. Bunları geliştiren nelerdir? O sıfatlar da şunlardır:

1- Allaha şükür,

2- Tevekkül ve,

3- Ricadır ki, bunlar senin kendi zatının sıfatlarıdır. Ölümle ortadan kalkmazlar. Belki semereleri daha da çoğalır, artar. Çünkü Cenâb-ı Hak bu sıfatlarla tanınacak ve Allah'ın Cemâli bu sıfatlarla görülme mutluluğuna erişecektir. Hak Teâlâ Hazretlerinin:

«**Bâki kalan iyilikler, salih amellerdir.**» (Kehf Sûresi: 46) buyurduğu bunlardır.

Eğer bir ruhta Allah'ı tanıma bilgisi, Allah sevgisi olmazsa, o ruh bilgisiz, zevksiz, şevksiz olur, ama yine de bâkidir. Fakat âmâdır (kördür), şakîdir.

Nitekim Allahü Teâlâ Kur'ân-ı Azimüşşan'ında şöyle buyurur:

وَمَنْ كَانَ فِى هٰذِهِ اَعْمٰى فَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا

«Kim bu dünyada körse âhirette de kör ve yolunu şaşırmışlardan olur.» (İsrâ Sûresi: 72).

İmdi, bu iki ruh ve aralarındaki ilgi bilinmeyince ölümün hakikati de bilinmez.

İNSAN RUHU YÜCE, ULVÎ ÂLEMDENDİR

Hayvani ruh süfli, aşağılık âlemdendir. Dört unsurun, yani kan, balgam, safra ve sevdanın karışımındandır. Bunların da aslı ateş, hava, su ve topraktır.

Hayvanî ruh, bu dört unsurun buharından, buğusundan meydana gelir. Mizacın aykırılığı ve itidali, sıcaklık, soğukluk, kuraklık ve yaşlığın ayrılığındandır. Onun için hekimlikte bu dört unsurun dengeli bir şekilde korunması lâzımdır. Tâ ki, insan ruhuna kemal kazandırmakta, onu olgunlaştırmakta bir vasıta olsun.

İnsanî ruh, ulvî alemdendir. Melâike cevherindendir, kendi zatı, tabiati olan melek cevherliği ile bu fani diyara bir dünyalık almak üzere değil, bir yabancı olarak inmiştir. Ve onun böyle yukarıdan aşağıya inmesinin sebebi, hidayete erip nasibini alması ve Allah'ı tanıma bilgisini kazanması içindir. Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyurur:

«Hepiniz oradan aşağıya inin, dedik. Tâ ki, size dosdoğru yolum, hidayetim ulaşsın. Size gönderdiğim kılavuzun izinden gidenlere korku ve üzüntü yoktur.» (Bakara Sûresi: 38).

Ve hem de Allahü Teâlâ Hazretlerinin bir buyruğu da dünyanın ayrılığına bir işarettir ki, şu âyet-i kerîmede meleklere şöyle hitap edilmektedir:

«Ben insanı çamurdan yaratacağım. Onu düzeltip tamamladığım ve ona kendi tarafımdan ruh nefhettiğim zaman ona secde edenlerden olun! Bunun üzerine meleklerin hepsi secdeye kapandılar.» (Sad Sûresi: 71, 72, 73).

Yukarıdaki âyet-i kerîmede geçen **min tıynin** (çamurdan) kelimesi cisme işarettir. **Sevveytühü** (Onu tesviye ettiğim - düzelttiğim-) sözü de hayvanî ruha işarettir. Ve **nefahtü fîhi minrûhî** (Ona kendi ruhumdan üfledim) sözü ise insan ruhuna işarettir. **Sevveytühü** dediğinin sebebi, insan bedenine orta mizaçla kuvet ve hareket verip onu, şeriatin emirlerini yerine getirmeye ve marifetullah olan ruhun durağı olmağa kabiliyetli kıldım! demektir. Nitekim süflî ruhun itidalli olması gerektir. Tıp ilmi onu muhafaza için nasıl cehit harcarsa insani ruh da itidale muhtaçtır. Onu da ahlâk bilgisi, bedeni riyazet ve bilgili mücadele ile korumak lâzımdır. Tâ ki, marifetullahtan uzak kalmasın ve helâk olmasın.

İmdi, ruhların hakikatı idrak edilmeyince âhiret ilminin bilinmesi mümkün olmaz. Nitekim marifetün-nefs (nefis bilgisi) bilinmeyince marifetullah mümkün olmaz. Yâni kişi kendini tanımadıkça hiç bir zaman Allah'ı tanıyamaz. Çünkü İslâm Dininin temeli, Allahü Teâlâ'ya ve âhirete inanmak (dil ile ikrar, kalb ile tasdik etmek)tir. Âhiretin de bilgisi gereklidir. Bu da mümkün olduğu kadar elde edilmelidir. Lâkin âhireti bilmekte bir sır vardır. O sırrı açıklamaya şeriat izin vermemiştir. Çünkü anlaşılmasının yolu yoktur. Âhiretin bilgisi o sır açılana kadar mümkün olmayacaktır.

Öyleyse sen çalış ki, o sırrın keşfini, mücahede, riyazet ve perhizle ve Allahü Teâlâ'nın hidayeti ile kendi nefsinde bulasın! Çünkü bu uhrevi sır başka birisinden öğrenilmez. Ve buna da gayret göstermelisin. Çünkü o sırrın, Allahü Teâlâ'nın sıfatlarından bir sıfat olduğunu çok kimse işitmiştir. Lâkin bilineceğini tasdik etmemişler:

- Bu güç bir dâvadır! İmkânsızdır! demişlerdir.

Bu, bir tenzih (yâni Cenâb-ı Hakkı noksan sıfatlardan münezzeh kılmak) değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakkın bilinmeyeceği, ne Kur'ân'da zikrolunmuştur, ne de Hâdis-i Kutsî'de bildirilmiştir!

Allah-ü Teâlâ kimi Enbiya'ya:

- Halka sıfatlarımdan, akıllarının aldığı kadar söyleyiniz! diye emir buyurmuştur.

Kimi peygamberlere de:

- Bizim sıfatlarımızdan halka haber vermeyiniz. Çünkü onlar bunu anlayamazlar. Sizin Peygamberliğinizi yalanlar, tekzip ederler. O zaman da kendilerine zararlı olurlar, diye buyurmuştur.

ÖLÜMÜN ANLAMI NEDİR?

Artık sen açıkça bildin ki, ruh, insanın zatı ve sıfatlariyle mevcut ve kaimdir ve ruh kalıp (beden) diye bir şey istemez. Ölümün anlamı da ruhun yok olması değildir. Belki bedenden ayrılıp gitmesidir. Mahşerde haşrolunmanın, yeniden dirilmenin mânası, yokluktan sonra insanın yeniden var olması değildir. Yalnız ruha ikinci nöbette, bedende tasarruf eylesin diye bir kalıp verilir. Birinci nöbette olduğu gibi:

- Buna tasarruf et! denilir.

Bu ikinci nöbetteki tasarruf ilk nöbetten daha kolaydır. Çünkü ilk tasarrufta ne ruh vardı, ne de kalıp.

Ama bu ikinci nöbette ise ruh ayniyle, dünyadaki gibi mevcuttur. Hattâ kalıbın parçaları da mevcuttur. Lâkin ayrı ayrıdır.

- İkinci nöbette ruhun tasarrufu kolaydır! dedikse, bu bizim kısa aklımıza göredir. Ve bizim fiilimize kıyasladır. Ve başkalarına anlatma zaruretinden ötürüdür.

Allahü Teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Azîminde şöyle buyurmuştur:

«O, ilk önce halkı yaratıp sonra onu yeniden diriltecek olandır. Ve bu ona çok kolay gelir. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur. Ve O, biricik galip, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.» (Rûm Sûresi: 27).

Cenâb-ı Allah'ın böyle buyurması insana anlatmasından ötürüdür. Yoksa Allah-ü Teâlâ'ya birinci seferde de, yani ruhun yaratılışında da zorluk yoktur. Belki dünya gibi yüz bin âlemi modelsiz yaratmak O'nun için bir mesele değildir. Nitekim Yüce Allah, Hazret-i Meryem'e, Cebrail aleyhisselâm ile şöyle buyurmuştur:

«Senin Rabbin buyurdu ki: Bu, bana çok kolaydır.» (Meryem Sûresi: 21).

Öyleyse yeniden diriltmenin ve kalıp (beden) iadesinin şartı, önceki bedenin aynı ile verileceği lâzım geldiği şekline sanılmamalıdır. Çünkü binekten maksat ruhun kendisini taşıyacak olan kalıp değildir. Mutlaka o eski binek, o taşıyıcı, o eski beden değildir. Dünyada bile kalıp değiştirilir. Ana karnında buharın kesifliğinden ve onun ağırlığın-

dan meydana gelen cüzler, sonradan gıda ile değişip başka taze etler meydana gelir. Kimi hastaların eti ise baştan başa erir, yok olur. Yerine taze et dolar. Eski bedenin aynen iadesini gerekli görenlere çeşitli sorular sorulabilir ki, bunlara doyurucu cevaplar vermeleri zordur. Meselâ bazıları:

- Mahşerde dünyadaki kalıbın ayniyle geri verilmesi lâzımdır! Organların birbirinden farklı olması caiz değildir! derler.

Bazıları da der ki:

- Eğer bir insan bir insanı yese, hattâ yiyen insanda yenen etle uzuvlar meydana gelse, o uzuv yiyenle mi haşrolur, yenilmiş olan kişiyle mi?

- İnsan bir katre meniden meydana gelmektedir. O bir katre meni ananın göğsünde mi bulunur, babanın belinde mi. Yoksa evlât ile mi haşrolunacaktır?

- İnsan, safi bel suyundan meydana gelmektedir.O bel suyu da besinden hasıl olmaktadır. O besin bir hayvanın ya yağıdır, ya eti, ya da sütüdür. O halde o beden parçası kimin ile birlikte haşrolunur?

- Bir hırsızın elini şeriate göre kesseler. Sonra o kişi hayırlı işler, sevaplar işlese, bu sevaplardan dolayı Cennete girecek olursa eli bütün olarak mı girer? Yoksa elsiz mi girer? Çünkü o kişinin hayırlı işi işlediği zaman eli yoktu.

Bedenin aynen iadesi şart olmayınca bu gibi şüphelere yer kalmaz. Bu şüphe ve soruların sebebi, senin benliğinin ve hakikatinin senin bedeninden ibaret olduğunu sanmaları ve o beden olmayınca «sen»in mevcut olamayacağını düşünmeleridir. Beden olduğu gibi kalmazsa sen de mevcut kalamazsın sanmış ve aldanmışlardır.

RUH CEVHERİ, BEDENİN YOK OLMASI İLE FANİ OLAMAZ

Sen eğer dersen ki:

- Fıkıh, yâni din ve şeriat bilginlerinin ve kelâm, yâni dini akide âlimlerinin çok meşhur sözleri vardır ki, şudur: «İnsan ölümle yok olur. Sonra haşir zamanında bu beden aynı ile, yâni eski bedeninin tıpkı tıpkısına bir eşi olarak yeniden yaratılır.» Hal böyle olunca senin söylediğin sözler, onların söylediklerine aykırıdır.

Biz de şu cevabı veririz:

- Her kim, başkasının sözlerini incelerse hakkı, hakikati göremez. Bu senin dediğin ne görüş ehlinin, ne de taklitçinin sözleridir. Çünkü basiret ehli olan kişi bilir ki, ölümle beden yok olmaz. Ancak parçaları, cüzleri irbirinden ayrılır. İşte bu ayrılışa da **ölüm** (mevt) derler. Bir şeyi başkasından öğrenip nakleden taklitçi kişi de din âlimlerinden şunu duymuştur ki, insan ruhu ölümden sonra bakidir. Ve bilmiştir ki, ruhlar da iki kısımdır.

1- Biri suadânın (saâdete erenlerin) ruhudur.

2- Öteki de şakîlerin (âsilerin) ruhlarıdır ki, kâfir ve günâh işleyenlerin ruhlarıdır.

Saâdete erenlerin (suâdanın) ruhları hakkında Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Onlar bütün yaşamaktadırlar. Rablerinin indinde rızıklanmaktadırlar. Onlar Allah'ın kendilerine ihsan ettiği

nimetten dolayı mutluluk içinde, ferahlıdırlar.» (Âl-i İmran Sûresi: 169-170).

Nitekim kâfirlerin ruhu hakkında Resûlullah (S.A.V.), Bedir Gazâsında ölen Mekkelilerin ölülerine bakarak onları adlariyle birer birer çağırmış ve şöyle demişti:

- Ey filân, filân oğlu filân. Ben, Rabbimin bana vaat ettiği fırsat ve nusreti buldum. Allahü Teâlâ'nın düşmanlarını kahretmek için bize verdiği müjdeler gerçekleşti. Ya Allah'ın sizin için bildirdiği âkıbetleri ve azabı siz buldunuz mu? Yoksa bulmadınız mı?

Ashâb-ı Kirâm o zaman derler ki:

- Yâ Resûlullah! Onlar ölmüşlerdir, size nasıl cevap verebilirler?.. Ya da söylediklerinizi nasıl duyarlar?..

O zaman Hazret-i Fahr-i Kâinat (S.A.V.) Efendimiz şu cevabı verdi:

- O Yüce Allah hakkı için söylüyorum ki, beni hak Peygamber olarak gönderdi. Onlar sizden ziyade duyucudurlar. Ama cevap vermeğe güçleri yoktur.

Nitekim şeriat bilginleri, ölenlerin şeriatte yok olduklarının bildirilmediğini kesin olarak incelemişlerdir.

Resûlullah (S.A.V.), şehit düşenler hakkında da şöyle buyurmuştur:

- Şehitlerin ruhları yeşil kuşların iç boşluğundadır. Ve Cennetin ırmaklarına varırlar. Yemişlerden yerler. Arş'ın gölgesinde asılı kandillerde karar ederler.

Sözün kısası her kim ölüm hakkında inen âyetleri, Hadîs-i Kudsîleri ve eserleri incelese ve içyüzünü dikkatle araştırsa, ölülerin kabirleri arasında görülen hareketlerin rivâyetine göz atsa elbette şüphe etmeden bilir ki, ölüler

yok olmaz, şeriatte bildirildiği gibi ölülerin yalnızca sıfatları ve menzilleri değişir.

Nitekim Fahr-i Âlem (S.A.V.) şöyle buyurur:

اَلْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ اَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النِّيرَانِ

- Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.

İmdi, ölüm ile insanın kendisinden (zatından) bir şey değişmez. Yalnız hareketleri, görünen beş duygusu ve hayali, fâsit bir mizaç olduğu için âtıl kalır, iş görmez olur. Çünkü süvari, yaya kişi olmakla, görürken görmez (âmâ), kâtip iken aşçı olmaz. Lâkin âmâ ise orada gözlerini açar.

Bu sebepledir ki, bir kişi tasavvuf yolunun başlangıcında, nefsinden, hislerinden uzaklaşacak olsa, âhiret hallerini zevkle müşahede etmeğe başlar. Kendisindeki hayvanî ruh, mizacın itidali üzere kalırsa da ondan bir şey kaybetmez. İşte bu halde iken Allah korkusu ve ürkeklik onu kaplarsa o kişi his ve hareketten uzaklaşır, görünürden hiç bir şey idrak etmiyormuş gibi bir hal alır, ölüler mertebesine varır. Başkalarına ölümden sonra gelen, açılan, keşfolan haller, o kişiye, bu hal içinde iken görünür.

Sonra o kimse kendisine gelince, yâni görünür âleme dönünce, gördüğünün hepsi ya hatırında tamamen kalır, ya da hepsi uçar, gider, yalnız eseri, izleri kalmış olur. Meselâ, kendinden geçtiğinde Cenneti görse, onda sevinç ve ferahlık, neşe izleri kalır. Eğer Cehennemi görse kalb kırıklığı, hüzün, ağırlık, kuşku ve gam hasıl olur. Eğer hayal hazinesinde gördüklerinin izleri kalmışsa, o gördüklerini başkalarına haber vermesi câizdir.

Nitekim, Resûlullah Efendimiz namaz kılarken mübarek elini uzattı. Namaz bittikten sonra Ashâb-ı Kirâm kendisine sordular:

- Ey Allah'ın Resûlü, namazın içinde iken el uzatmaktan muradınız neydi?.

O da şöyle buyurdu:

- Cennet yemişlerinden bana bir salkım üzüm sundular. Onu alıp dünyaya götürmek istedim. İzin vermediler.

Ey aziz!.. Sen sanma ki, o Cennet üzümü dünyaya gelmez. Sanma ki, o olmayacak, güç bir iştir. Onu uzun uzun anlatmak bu dar sahifelere sığmaz.

KABİR AZABI

Kabir azabı iki kısımdır:

1 — Cismâni kabir azabı.

2 — Ruhani kabir azabı.

Cismâni denilen kabir azabını herkes bilir. Nice yerlerde o anlatılmıştır. Lâkin insan kendi nefsini ruhunu bilmezse, ruhanî kabir azabını bilmez. Ruhanî azabın insanın kendi zatı ile ilgisi yoktur. O azap kalıba girmeye tenezzül etmez. Ruh, ölümden sonra bâkidir. Onun eli, ayağı, kulağı, gözü yoktur. Görünen beş duygu da bedenle ilgilidir. Ölüm gelince onlardan eser kalmaz. Ortadan kalkarlar. Bu duygulara bağlı lezzetler de ruhta kalmaz. Nitekim eş, evlât, mal, en yakın dostlar, köle ve hizmetçiler, maiyyet halkı, yük taşıyıcı hayvanlar, tarlalar, bahçeler gibi varlıklar yok olur, fâsit olur.

Eğer bu türlü şeyler o ölen kimsenin sevdiği ve dilediği şeylerse, bunlarla meşgul olursa, ölüm anında bunlardan ayrılık ve bu ayrılığın verdiği elem, tasa, acı ve azap canına işler, şiddet ve mihnet içinde son nefesini verir. Eğer bunlardan gönül çekmiş olur ve âhiret yönüne gönlü doğrulup hazırlanmış bulunursa, her an ölümü bekler, dünya lezzetleri ona tatlı değil acı gelir. Ruhun bu anda dileği Cemalullah'tır, onunla meşgul olur. Ve o ölüm anında dileğine, mâşukuna, mâbuduna vâsıl olur. Böylece de zevk ve sürûra, sevinç ve rahata kavuşur. Düşün ki, bir kimsenin

ruhu daimidir, bâkidir, ölümle yok olmaz. Ama altın-gümüşe benzer yapma eşyayı seviş onları gönüle yâr etmek, candan ve yürekten dünya malına bağlanmak, gece gündüz onlarla meşgul olmak, nice çalışmalardan sonra onları elde etmek, sanır mısın ki, ölenin işine yarar? O nice yıllar dilediği ve rağbet ettiği şeyler ölümle bir kerede elden gidince o kişinin, elbette, sonsuz hasret ve mihnete, yine o sonsuz zillet ve pişmanlık gamına düşmesi gerekir. Nitekim Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: İstediğini sev. Şu gerçektir ki, ondan ayrılacaksın.

KABİR AZABI HER KİŞİNİN DÜNYAYA OLAN MEYİL VE MUHABBETİNE GÖREDİR

Kabir azabını doğuran sebebin dünya sevgisi olduğunu bilmiş, öğrenmiş bulunuyorsun. Şimdi bil ki, kabir azabı çeşit çeşittir. Her kişinin dünyaya olan meyil ve sevgisine göre değişir. Kimisine göre şiddetli olur. Meselâ bir kişinin kalbi dünya eşyasından bir şeye bağlı olsa, diyelim ki, bir kölesine, bir cariyesine ya da bir başka şeye, mala, mülke son derece bağlansa, bir gün gelip o sevdiği şeyler ansızın elinden gitse ne kadar üzülür, ne kadar huzursuz kalır. Bunu herkes bilir. O kişi nice acılar içinde kalacaktır. Hatta kalbi tek bir şey bağlı kalıncaya kadar bu hal sürer gider.

Yine diyelim ki, bir kişinin çok dünyalığı olsa, hepsine de ayrı ayrı muhabbet etse, ansızın bütün malı, eşyası, evlâdı, kölesi, hizmetçileri, yakınları, at sürü-

leri, süs eşyası, memuriyeti elinden gitse, vazifesinden, makam ve mansıbından, devlet hizmetinden atılsa, o kişinin ne kadar acıya uğradığını akıllı olanlar pek güzel bilir. Nitekim bir gün Resûlullah Efendimiz, ashabına: Siz şu âyet-i kerimenin neden indiğini bilir misiniz? diye sordu. Ashab da: Buyur, yâ Resûlüllah! Bilelim, dediler. O âyet-i kerime de şuydu: **"Kim benim zikrimden yüz çevirirse, ona dar bir geçim (maişet) vardır ve o kişiyi, kıyâmet günü âmâ olarak haşrederiz."** (Tâha Sûresi: 124). Resûlullah bu âyet-i kerimeyi okuyup: Evet, diye duyurdu. Onlara dar bir geçim vardır. Bu âyet kabir azabı hakkında inmiştir. Kabirde dokuz başlı engerekler vardır ki, kabir ehline hücum ederler. Her bir ağzı ile o kişiyi sokup sokup, ısırırlar. Ona azap verirler. Bu azap, tâ kıyâmet gününe kadar sürer gider. Basiret ehli olanlar, bu engerek yılanlarını gözle görürler. Ahmaklarsa: Biz çok kâfir ve asi gördük! Bilerek, isteyerek, devamlı olarak o kabirlere baktık, durduk. Ama bu yılanlardan hiç birine rast gelmedik. Eğer böyle bir şey olsaydı, biz de görürdük! dediler. Şimdi bu cahiller şunu bilmelidirler ki, o engerek yılanı ölüm dışı bir şey değildir. Aksine ölümün zatında, kendisinde ve ruhundadır. O yılanlar bu gözlerle görünmez. O kişi hayatta iken o engerek onun bâtınında (içinde) idiler. Bu da dünya sevgisi, dünyaya bağlanıştır. O yılanın başlarının sayısı da kötü ahlâk sayısı kadardır. Bunlar, meselâ hırs, haset, kibir, riyâ, düşmanlık, kin, hile, intikamcılık, tamah ve şehvete düşkünlüktür. Bu saydığımız engerek yılanları kâfirlerin, Allah'a âsi olanların ruhlarında, kendileri dünyaya muhabbet ettikleri müddetçe bol bol bulunur. Orada gizlenip yaşarlar. Ama o kişiler, bunları bilmezler. Bundan gafildirler.

Nitekim Allahü Teâlâ Hazretleri dünya nimetlerine bağlı olanların akıbeti hakkında şöyle buyurmuştur: **"Bunun se-**

bebi, dünya hayatını âhiretten üstün tutup sevmeleridir." (Nahil Sûresi: 107). Eğer bu yılanlar, dışarıdan gelmiş olsaydı, onlardan sakınmak mümkün olurdu. Ama bu engerekler bazılarının içlerinde olduğundan ve onlar gözle görünmediklerinden ötürü, sakınmanın yolu yoktur. Çünkü o kişilerin kendi sıfatlarının aynıdır, eşidir. O kötü sıfatları, iyi sıfatlarla değiştirmekten başka çare yoktur.

Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"O kâfirlere, Cehenneme atıldıkları gün şöyle denir:

— Siz dünyada yaşarken iyiliğinizi yitirdiniz, zevkinizi sürdünüz. Artık bugün Arzda haksız yere sürdüğünüz kibrin, yoldan çıkmanızın karşılığında alçaltıcı bir azap göreceksiniz." (Ahkâf Sûresi: 20).

Yine Hak Teâlâ şöyle buyurur: **"Dikkat edin, eğer kesin bir ilimle (ilmel-yakîn ile) bilmiş olsaydınız o Cehennemi görecek, sonra mutlaka (aynel-yakîn ile) gözünüzle görecektiniz."** (Tekâsûr Sûresi: 5, 6, 7). Kur'ân-ı Azimüşşan bir yerinde de şöyle buyurur: **"Cehennem, kâfirleri mutlaka içine alıp onları kuşatan bir yerdir."** (Ankebût Sûresi: 54).

RESÛLULLAH'IN KABİRDE ÖĞRETTİKLERİ

Eğer sen: Şu hale göre şeriatçe o yılanların görünmediği, ya da canın içinde olduğu nereden biliniyor? Onu kimse görür mü? diye sorarsan, biz de şunu deriz:

Ölünün ruhu onu görür ama, sen onu göremezsin. Meselâ uyuyan kimse, rüyasında kendisini engerek yılanın soktuğunu görür, acısını duyar, ama onun yanında duran kişi ne yılan görür, ne de rüyada yılanın soktuğu kişinin acı

çektiğini duyar, anlar. Sen şöyle sanma ki, o yılan yalnız rüyada görünür ve kendisi yoktur. Hem de: Onun soktuğuna itibar edilir mi? O hemen hemen bir hayaldir. Surete gelmez! deme sakın. Böyle bir zanna düşmek büyük bir hatadır. Çünkü senin açlığın, susuzluğun sana büyük elemdir. Gerçi o elemi kimse görmez ve bilmez. Haber versen bile kimse inanmaz. Ama kimsenin bilmemesinden dolayı da senin acının yok olması gerekmez. İşte bunun gibi, uyuyan bir kimseyi rüyasında bir yılan soksa veya bir kimse ona acı verse o kişi o acıyı tamamen çeker. Bunu dışarıdan bir kimsenin bilmemesinden, bu acı ve eleme noksan gelmez. Ama şu kadar var ki, uyuyan kişi, uykusundan tez uyanır. O rüyadaki acısı da tez geçer, onu hemen savuşturur. Yılan ona bir hayal gibi görünür.

Ama ölüye gelince: Onun ölü hali devam eder, azabı da daimidir. Zahirde çekilen azap gibi sabittir. Geçmez, onu asla başından savşuturamaz. Hem de şiddetli bir azaptır. Bu hayat ve akrepler, duyu uzuvlariyle duyulmaz, bilinmezler. Göz görüşü ile görünmezler. Ama beş duyu faaliyette olmasa, ölümde veya uykuda olduğu gibi, kapalı olsa hiç bir kişiye ayân olmasa da müşahide daima ayândır, onun tarafından görülür ve bilinir. Nitekim haberde gelmiştir ki, Resûlullah Efendimiz, bir gün Müslüman kabirlerine uğramıştı. İki kabrin arasında çok zaman durmuştu. Bir hurma dalı aldı. İkiye böldü. Bir parçasını bir kabre, bir parçasını öteki kabre dikti. Daha sonra ashabına dönüp şöyle dedi: Bu iki kabrin sahipleri azap çekmektedir. Büyük bir nesneden dolayı azarlanmışlardır. Ashab-ı Kirâm: Ne sesepten ötürü, yâ Resûlullah? dediler. Hazret-i Peygamber de onlara şu cevabı verdi: Bu kabirlerden birisinde yatanın azabı, iki kişi arasında uygunsuz sözler götürüp getirmesinden ötürüydü. Biri de kendi bedenini idrardan sakın-

mazdı. İşte bu nedenlerle onlara azap edilmektedir. Bu hurma fidanları burada taze durdukça onlara azap yoktur. Şurası bilinir ki, Resûlullah Efendimiz, onu baş gözleriyle görmüş değildi. Öyle olsaydı, yanındaki ashap da görürdü. Oysa bu dış gözü, bir perde ardındakini, bir duvar arkasındakini hiç göremez. Kabirlerin de üstü toprakla örtülüydü. Ashâb-ı Kirâm kabirlerde ne görebilirdi? Ama Resûlullah'ın gördüğü şeyler gerçekti, dosdoğruydu. Fakat bunu ten gözleriyle görmediği de aşikâr bir şeydi.

KABİR AZABI HER KİŞİ İÇİN EŞİT MİDİR?

Eğer sen dersen ki:

— Kabir azabı dünya ilgisinden dolayı olur, hiç bir kişi o azaptan uzak kalamaz. Çünkü her kişinin ya evlâdı, ya konutu, ya yanındaki cemaati, ya hizmetçisi vardır. Onların kabir azabından hiç birisi necat bulmuş değldir. Biz de sana şu cevabı veririz ki: Sen gerçek söylüyorsun. Çok kimse vardır ki, dünyada hiç bir yakını yoktur. Hattâ daima Allahü Teâlâ'dan ölümü dilerler. Ve nebiler de, kendileri ölümü istemeyince dünyadan göç etmediler.

Dünya ile ilgili kimseler de iki kısımdır:

1 — Bu birinci kasımdakilerin dünyaya muhabbetleri vardır. Lâkin Allahü Teâlâ'ya da muhabbetleri vardır. Bunların misâli şuna benzer: Bir kişinin iki şehirde birer evi olsa, kendisi ise birisinde otursa, o evden göçmek istemese. Daima orada mesken tutarken öteki şehirden güzel bir makam, bir memurluk verseler, o kişi de sevinir, oraya gitmeğe, öbür şehirdeki evine göçmeğe kalkar: Makam ve mansıb sebebiyle ilk şehirdeki evini terk eder. O evde arzusu bile kalmaz. Bu birinci kısımdaki insanların her ne ka-

dar dünyaya meyilleri varsa da, öbür yandan Allah sevgisi galip ve üstün gelince, âhirete gitmeği tercih ederler. Belki ellerinden gelse bir gün bile dünyada kalmazlardı. Bu tâifeye ölüm zamanında öteki dünyanın munhabbeti galip gelince, kabir azabını görmez olurlar.

2 — İkinci kısım insanlar da şunlardır: Bunlar dünya ve şehvet sevgisi ile uğraşmışlardır. İşte bunlar kabir azabından kurtulamazlar. Nitekim Hak Teâlâ Kelâm-ı Kadim'inde şöyle buyurur: "Sizin aranızdan Cehennem'e de uğramayacak olan kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinlik bulmuş bir hükümdür. Sonra biz, Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtaracağız. Zulüm edenleri de topluca Cehenneme bırakacağız." (Meryem Sûresi: 71, 72). Lâkin bu ikinci taife de çok defa Hakk'a yönelir ve kalblerinde Allah sevgisinden eser de vardır, ama dünyadan ayrılınca dünyayı unuturlar, artık onu anmazlar. O zaman da bunlar kabir azabından kurtulurlar. Bunların örneği şudur: Onlar o kimseye benzerler ki, bir kişinin iki şehirde birer evi olsa, daima birinde kalsa, sevgisi ona yığılır, öteki evini hiç anmaz. Fakat bir gün zaruret ve ihtiyaç sebebiyle oturduğu evinden göçerse ve öteki eve giderse birkaç gün bu yeni evde kalınca evvelce kaldığı evin muhabbeti gönlünden çıkar. Artık eski evinde yerleşip kalmamayı tercih eder. Bu taifeye de dünyayı unutturuncaya kadar azap edilir. Sonra âhiret dünyasına alışınca azabı ortadan kalkar. Ama bir kısım insanların kalbi şehvet duyguları ve dünya işleri ile baştan başa doludur. Gönüllerinde muhabbetullahtan ve Allah'ı ve âhireti anmaktan hiç bir eser yoktur. Dünyayı âhirete göre üstün görmüşlerdir. Bu kişiler ebedî azaptan hiç bir zaman kurtulamazlar.

DÜNYA İLE İLGİ, KALBDEN NASIL KALDIRILABİLİR?

Ey ilâhi sırları öğrenmek isteyen! Dünyada hiç bir kimse yoktur ki: Ben Allah'ı sevmem! desin ve geçip Allah muhabbeti dâvasında bulunmasın. Herkes: Ben Hak Teâlâ'yı severim! Her şeyden de çok severim! der. Fakat bunu anlamak için bir ölçüye, bir mihenk taşına vurulması, o kişinin denenmiş olması gerektir. Meselâ o kişi ne vakit bir işi yaparsa, önce bakmalı ki, o işte Allah'ın mübarek rızasını görmeli. Eğer varsa o işi işlemeli. Eğer Allahü Teâlâ'nın rızası yoksa nefsi dolayısiyle o işi yapacaksa, onu terketmelidir. Bu suretle Şer'-i Şerife riâyet kılmalıdır. Şayet nefsine böyle muhalefet ederse: Ben Allah'ı seviyorum! sözünde doğruluğu var, dediğinde sadıktır. Eğer nefsinin havasına uyup da ancak dil ile: Ben Allah'ı seviyorum! der de kalb ile tasdik etmezse o kişi bu sözünde sâdık değil, yalancıdır. Bir kişi ne zamanki: Lâ ilâhe illallah — (Allah'tan başka Allah yoktur), dese Cenâb-ı Hak tarafından ona bir hitap gelir. Bu hitap o kişiye: Sözlerinde kâzibsin, yalan söylüyorsun, çünkü yaptığın iş söylediğin söze uymuyor! der. Bu tarzda, Allah'ı seviyorum, demenin hiç bir faydası yoktur. Nitekim Resûlullah (S.A.V.): **"Lâilâhe İllâllah" kelimesi insanı Allahü teâlâ'nın azabından saklar!"** diye buyurmuşlardır. Hiç bir kişi dünya işlerini, âhiret işlerinden üstün görmemelidir.

Bir kısım insanlar vardır ki, şöyle derler: Madem ki kabir azabı dünya işleriyle ilgildir ve dünyaya karşı duyulan muhabbetten ileri gelir, bizimse dünyaya karşı hiç muhabbetimiz yoktur. Dünyanın varı da yoğu da gözümüzde eşit-

tir. Dünya ile ilgimiz sûretâdır, yalnız görünüştedir. Gönülden değildir. Bu sözleri, ey aziz kişi, sakın tasdik etme! Çünkü dünya ihtiyaçları ve dünya lezzetlerine onların meyilleri, sürekli istekleri vardır. Onlarla bu dâvayı tartışmak zordur. Peki, sözlerinde bu kişiler ne zaman sadıktırlar? Bunu anlamak için ne gibi denemeler yapılmalıdır? Şöyle: 1— Bütün malı, mülkü çalınca veya bütün malı ve mülkü, evlâdı bir anda helâk olsa. 2— Halk ona saygı duymasa, ona hakaret etse, 3— Yarın dostları veya öğrencileri ona hürmet etmese ve hepsi onu tahkir etse, 4— Ya da ona düşman olup onu zem eyleseler. Bütün bu hakaretlere dayanıyor, hiç müteessir olmuyorsa, kendinde, hal ve tavrında zerre kadar değişiklik göstermez ve: Zaten ben böyleyim! Beni hiç bir şey rahatsız etmez! derse onu yine ne ile tecrübe eylemek gerektir? O kişiye dayak atmalı, elinden malını almalı, sırtından elbisesini soymalı. Eğer bütün bunlara sabreder ve rahatsız olmazsa dâvasında sadıktır. Mal sevgisinden ve halkla ilgiden nefret ettiğine dair her ne derse yerindedir.

Çok kimseler vardır ki: Ben karımı veya odalığımı (câriyemi) sevmem! der. Ama ne var ki karısını boşamaya kalksa veya câriyesini satışa çıkarsa kendisinde aşk ateşi görülür, deliye döner. Hatta kendisini öldürmeğe bile kalkar. O halde kabir azabından kurtulmak isteyenler dünya ile ilgisini kesmeğe çalışmalı. Kendi ihtiyacı, zarureti kadarı ile kanat etmesi, o kadarını yeterli görmesi lâzımdır. Meselâ, ibadete kuvvet olacak kadar yemeli, içmeli, soğuk tesir etmeyecek veya sıcak bunaltmayacak kadar giyinmelidir. Eğer kalbini dünya ilgisinden temizleyemezse o zaman kendisini ibadete ve Allah'ın zikrine vermelidir. O kişiler, Allah'ın muhabbetine gönlünü alıştırmalı, o sevgiyi kendisine ünsiyet ettirmelidir. Dünyaya karşı olan sevgisini âhiret

korkusu ile gidermelidi ve nefsini şeriate itaat ettirmeli. Eğer nefsine uyar, ona benliği boyun eğerse bilsin ki, kendi vücudu kabir azabına düşecektir. Bundan dolayı kendi varlığını kabir azabına ve âhiretin şiddetlerine hazarlamalıdır. Böylece de Allahü Teâlâ'nın lutuf ve keremi herkese şâmil olsun ve bağışlaması, zengin, fakir her kişiye erişsin.

RUHANÎ AZAB, ALLAHÜ TEÂLÂ'NIN YÜREĞİ TUTUŞTURAN ATEŞİ

Cismâni Azap, bedene ve beden yolu ile ruha erişen bir azaptır. Ruhani Azap ise hemen ruha varır. Allahü Teâlâ'nın: **"O, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir ki, o ateşin tesiri yüreğe kadar yükselir, yüreğin içine çöker."** (Hümeze Sûresi: 7-8). Dediği şekli alır. İşte bu ruhanî azaptır. Ve kalbte yerini alır. Böyle olunca ruhanî cehennem üç cinstir: 1— Biri dünya şehvet ve isteklerinin ayrılış ateşidir. 2— Biri de rüsvâlık, alçaklık, utanılacak işler yapmanın, hayânın ateşidir. 3— Biri de tek olan Allahü Teâlâ Hazretlerinin cemâlinden mahrum kalmak ateşidir. Bu üç ateş, yalnızca ruhu yakar. bedene tesir etmez. Bu ateşlerin her birinin dünyada birer sebebi vardır.

Birinci ateş: Bu dünya şehvetinden ayrılış ateşinin sebebi, evvelce kabir azabı konusunda anlatılmıştı ki, o dünya muhabbetidir. Çünkü aşkla irade kalbin cennetidir. Mademki kalb sevgilisi ile birliktedir., o daima kalbin cennetindedir demektir. Sevgilisinden ayrı olursa o ayrılık da ona cehennemdir. Böylece dünya ehli de dünyayı bütün varlığı ile sevmekle onun maşûku olmuştur. Böyle olunca dünya bir Cennet gibidir. Ama ne zaman sevgiliden ayrılınırsa, bu ayrılık da o kalbe bir Cehennemdir. Çünkü sevgiliden ayrılmıştı. Nitekim hâdis-i şerifte buyurulmuştur ki: "Dünya,

mü'minin cehennemi ve kâfirin cennetidir." Şimdi, mü'min kişi, Allahü Teâlâ'ya ve âhiret gününe muhabbet etmekle ikisi de mü'minin maşûku (sevgilisi) oldu. Dünyada ikisinden de ayrı olduğu içni dünya ona cehennemdir. Fakat muradına, maksuduna varınca, mü'min âhirete kavuşur, dünyadaki cehennem hayatı sona erer, cennet hayatı başlar.

İkinci Ateş: İkinci ateş ki, fazahat (alçaklık) ve utanacak işler (hacalet) ateşidir. Buna da bir örnek verelim. Meselâ bir emir (bey), yoksul ve fakir bir kişiyi yanına alıp ona saygılar gösterse, hem de öteki yakın adamlarından onu seçkin kılsa, hazinelerinin anahtarlarını onun eline verse, hattâ kendi haremini ve saray halkını teslim etse, sözün kısası bütün işlerini ona ısmarlasa, emniyet edip tesli etse, o kimse bu mertebeye yücelmişken birdenbire mağrur olabilir. O zaman da emirin haremine hıyanet gözü ile baksa, saray halkı ve câriyelerle lâyık olmayan işler işlemeği başlasa, emirin mal ve hazinesini açıp kendi muradına harcasa ve onun yurduna göz diken düşmanları ile elbirliği etse, daima onlarla konuşup tuzaklar kursa, onun bu günahlarını emir görmez mi? Hayır, emir, sarayının bir köşesinden her olup biteni görür. Himaye ettiği adamın, câriyeleriyle kırıştırdığına, hazine ve mallarının israf edildiğine şahit olur. Sözün kısası bütün malının harman gibi savrulduğuna da aklı erer. Güvenilen kişi eğer emirin bu halleri çoktan beri bildiğini: Daha ne kusurlar işleyecek? Göreyim ve cezasını ona göre vereyim? diye cezasını geri bıraktığını bilse, o vakit utanmaktan, şaşkınlıktan ne hale düştüğünü basiret ehli kişiler anlayabilir. O alçak kişi yer yarılıp yerin dibine geçmeyi kendi sağlığından bin defa üstün görür. Hattâ yüksek bir yerden atlayıp parça parça olmayı tercih eder.

Bu hal gibi sen de şimdi dünyada nice işler işlersin ki: Tenhada kimse görmez! dersin. Veya o iş nefsine hoş gelir: Bunda ne suç var ki? dersin. Ya da o işi sana şeytan güzel gösterir, kötülüğünü örter. Ama ölümden sonra suçun meydana çıkınca mahcubiyet ateşi seni saracak, şiddetli bir azapla uzun süren bir mihnete uğratacaktır. Nitekim, bir kişi bir kişiye arkadan kötü sözler söylese, gıybette bulunsa, yarın kıyamet günü o kişinin çürümüş insan etini çiğneye çiğneye haşredilmesi gerektir. Bunun, ölmüş bir kardeşinin eti olduğu kimi kişiye rüyasında bildirilir. Meselâ bir kimse rüyasında kendi etini yediğini görse: Sen mutlaka bir kimse hakkında arkadan kötü söz söylemişsin, gıybette bulunmuşsun! diye yorumlanır. Hasedin örneği de şudur: Meselâ bir duvarın üstüne bir taş atsan ve bir başka kişi gelip sana: O attığın taş, kendi evine düştü ve oğlunun gözünü çıkardı dese, sen hemen evine koşarsın. Bir de ne görürsün?. Gerçekten attığın taş oğlunun gözünü çıkarmıştır... O zaman, kalbine nasıl bir ateş düşeceğini düşün! Acaba idrak eder misin ki, nedamet ve kızgınlık ateşi ile ne hâle düşersin? Bunun gibi dünyada haset eylesen o hasetin zararı âhirette sana geri döner, gelir. Tâat ve ibadetini boşa çıkarır, bâtıl kılar. O ibadetlerden sana hiç bir fayda gelmez. Hem de senin işlediğin amellerin sevabı haset eylediğin kimseye yazılır. Ebedi pişmanlık ve ebedî zarar senin başına döner, gelir. Âhirette olan zarar ve pişmanlığın gamı ve kötü işler sebebiyle çekilen ıstırapla ceza acısı, dünyada evlâdının gözünün çıkmasiyle ölçülemez. Zira gözdeki o acı birkaç günlüktür. Çabuk savuşur, geçer gider. Zira gözdeki o acı birkaç günlüktür. Çabuk savuşur, geçer gider. Ama dünyadaki mihneti ve ona sabırla dayanmanın âhiretteki sevabı, düşünce sahibi, basiret ehline zevk bile verir. Senin saadetin ne evlât gözünde, ne de kendi gözündedir. Hiç bir dünya nimetinde değildir. Bel-

ki âhirette Hazret-i Allah'ın makbulü olup Allah'ın cemâlini müşahede ile müşerref olmak, nimetleri elde etmektedir.

Üçüncü Ateş: Bu ateş, Hazret-i Allah'ın cemâlini görememek, onu görmekten mahrum olmak ateşidir. Bu ebedî saadetten uzak kalma kederinin ateşidir. Onun sebebi bilgisizlik, câhilliktir. Ve gözün körlüğüdür. Çünkü dünyaya Allah'ı tanımak için geldiği halde O'nu tanıyamamış, kalbinin aynasını dünya işgal etmiştir. O aynayı nefsanî lezzetlerin pasından temizletmemiş, safi kılmamıştır. Ne riyazette, ne perhizde bulunmuş, ne kötü ahlâkla mücâhede etmiş, ne de iyi ahlâk elde etmiştir. Ve bundan ötürü o aynada ne Hazret-i Resûl Efendimizin, ne de Hazret-i Allah'ın cemâlini müşahedeye lâyık olmuştur. Ne bu müşahede için bir kabiliyet gösterir, ne de Allahü Teâlâ'nın dergâhında makbul olur. Çünkü: Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanın, emri gereğince davranıcı olmamıştır. Öyleyse bil ki, şu gönüle eğer dünya muhabbeti dolmuşsa ve o, isyan tozları ile pas bağlamışsa, âhirette ona hiç bir nesne gözükmez, bütün saadetlerden mahrum kalır. Ve gözü âhiretten hiç bir şey görmeden âma olarak haşrolunur. (Allah saklasın).

Bu mahrumluk ateşinin dünyada misali, yâni âhirette mutluluğa erememe ateşinin temsili, dünyada şöyledir: Bir kavm, geceleyin yolda giderken bir taşlı vadiye erişirler. Karanlık içinde, o taşların rengi ve şekli iyice görünmez. Onlar yolda giderken bir ses: sakın gaflet etmeyin! Bu taşlardan bol bol alıp götürün ki, bir zaman gelir, gerekli olur! der. Onlar da, bu sesi işitince kimisi gözlerini dört açarak yerden güçleri yettiği kadar o taşlardan toplar. Kimisi zahmetten kaçınır. Eteklerine biraz koyar, götürürler. Kimisi ise veresiye zahmetten kaçınır: Zahmet parasını harcamak ahmaklıktır! Bunların ne faydası olur! derler. Yere eğilmek zahmetinde bile bulunmazlar. Elleri boş yürürler.

Taşları alıp götürenleri ahmaklıkla suçlayarak: Şu akılsızları görün, ham bir tamahla ve güç bir dilekle eşekler gibi ağır yük yüklenip kendilerine faydasız zahmetlere girerler. Oh, işte biz gamsız, tasasız, dört yönü seyrederek gidiyoruz!.. derler. Fakat sabah olup güneş doğunca, kıymetsiz çakıltaşı sandıkları şeylerin birer inci, yakut olduğunu görürler. Her biri bin bir altına değer kıymetli cevherler... Az götürenler: Yazık, yazık! derler. Keşke daha fazlasını götürseydik! diye hasret çekerler. Hiç alıp götürmeyenler mahrumiyet ateşi ile helâk olurlar. Pişmanlıkla ellerini başlarına vururlar. Feryat, figan eder, ağlaşırlar. Şu kıymetli taşları götürenler, şehre varınca mülk sahibi olurlar. Köleler, câriyeler satın alırlar. Almayanlarsa öyle aç, öyle çıplak ve gönülleri susamış, dudakları kurumuş bir halde gezerler. Ne zaman onlardan yiyecek içecek isteseler, cevap olarak onlara şu âyet-i kerimeyi okurlar: "Bize biraz su veya Allah'ın size verdiği rızıktan gönderin!" diye bağırırlar. Onlar da: "Doğrusu Allah, bunları kâfirlere haram etti derler." (Âraf Sûresi: 50). Ve sonra şu sözleri onlara söylerler: Dünkü gün siz bize gülerdiniz. Biz de bu gün size gülüyoruz! Nitekim Allahü Teâlâ kelâm-ı kadiminde şöyle buyurur: "Eğer bizimle eğlenmişseniz biz de sizinle bu eğlendiğiniz gibi eğleneceğiz." (Hûd Sûresi: 38). İşte cennet nimetlerinin örneği bunlardır. Misal olmak için kısaca anlatıldı. Ey aziz kişi! Allah'ın cemâlini görmekten uzak kalmanın misalini göstermek güçtür. Çünkü Allah'ın cemâlini müşahededen, Allah'a yaklaşma lezzetini idrak eyleyen kişi, bir an o saadetten ayrı kalsa helâk olur. İşte böylece bilinmeli ki, o "gece yolcularının" bulduğu taşlar ibadet misalidir. O karanlıklar dünya örneğidir. O taşları alıp götürenlerin ellerindekiler ibadet incileridir ki, yarın kıyamet günü öyle bir saadete ve nimete erişirler ki, nice bin yıllık dünya zevki, onun bir anlık zevki yanında çok sönük kalır, asla ona eşit

olamaz. Ve dünyada iyi amel incilerini elde edemeyenler: İleride elimize geçip geçmeyeceği belli olmayan şeyler için neden bugün mihnet çekelim? derler. Hele o âhiret gününde ise: "Cehennem ehli, Cennet ehline: "O sudan üzerimize akıtınız." diye yalvarır." (Âraf Sûresi: 50). Cenâb-ı Hak cehennemden en son çıkan aşağılık kimseye de bu dünyanın on misli kadarı makam verir. Ama bu dünya mikdarı büyüklük, genişlik ve çoklukta değildir. Ancak güzellikte ve değerdedir.

RUHÂNİ AZAP CİSMÂNİ AZAPTAN DAHA ŞİDDETLİDİR

Sen bil ki, artık bu on türlü ruhâni azabı öğrendin. Öyleyse yine bil ki, bu anlattığımız ateş, bedeni yakan ateşten daha şiddetlidir. Çünkü azap, bedenden ruha vâsıl olmayınca, beden hiç bir zaman o azabı idrak eyleyemez. Ruhtan beden vasıtası ile gelen zahmet bu kadar elim olursa canın içinden beden aracılığı olmaksızın geçen manevî elem ateşinin ne derece yakıcı olduğunu düşün, var kıyas et.

Bilmelisin ki, her şeyin zahmeti, o şeyin muktezasının (gerekli kıldığı şeyin) muhalifinin (zıddının) ona üstün gelmesiyle olur. Böyle olunca, bedenin gerektirdiği şey, daima terkibi ve eczası bir yerde kemâli ile derli toplu durmasıdır ve birbirlerinden kopup ayrılmamasıdır. Bir âletle, ne zaman bedenin parçaları birbirinden ayrılmak istense, vücudun rahatı, düzeni kalmaz, zahmetler çeker. Ruh da onun acılariyle elemlenir. Meselâ bir kesici âlet, harpte bir kılıç, vücudun bir parçasını kesip ondan ayırsa, ya da vücut ateşle yansa, beden nasıl acılar içinde kalır, elem duyar-

sa, ruh da o acının sebebi ile acı duyar, elemlenir. Çünkü beden ruhun durağı ve en yakınıdır. Ruh, vücutta, bedenin içinde barınır.

Şimdi, ruhun yaradılışının iktizası (icap ettirdiği şey), marifetullah (Allah'ı tanımak)tır. Allah'ın cemâlini müşahededir. O'nun zıddı ise bilgisizlik, cahillik ve kör olmaktır. Bunlar ruha galip gelirse, ruh ondan eziyet duyar. O kadar ki, bu azabın şiddetine hiç nihayet yoktur. Eğer dünyada beden hastalıkları olmasaydı o cahillik ve körlük —yani Marifetullah'a mâlik olmamak— dünyada belirir, ruha çok da elem verirdi. İnsandan o ruh azabı eksik olmazdı. Meselâ birinin ayağında veya elinde bir büyük yara olsa, bu yaranın yerini bıçakla kesseler, ya da üzerine ateş koysalar, o kişi yaranın acısından bunların getirdiği acıyı duymaz. Bunun gibi bedenin hastalıkları meselâ açlık, susuzluk gibi, evlât ve mülke sevgi marazlar gibi —beş duygunun onlarla uğraşmasından dolayı— bunlar ruhun azabını duyurmazlar. Ama ölüm gelince bedenin beş duygu yoliyle duyduğu azaplar artık kalmaz ve ortadan çekilir gider. İşte o zaman ruh azabının nice elim olduğu görülür. Nitekim Allahü Teâlâ Hazretleri kelâm-ı kadiminde şöyle buyurur: **"Dikkat ediniz. Kesin bir bilgi ile bilmiş olsaydınız, Cehennem ateşini mutlaka görürdünüz. And olsun ki, onu hem de gözünüzle göreceksiniz."** (Tekâsür Sûresi: 5, 6, 7). Ey ilâhi sırları öğrenmek isteyen! Sen bil ki, ruhâni azabın cismâni azaptan şiddetli olduğu hakkında bu kadar deliller anlatıldı, misaller ortaya kondu, onları basiret ehli olan kişiler anlayabilir. Ama bilgisi olmayanlar bunlardan hiç bir şey anlayamaz.

MELEKLERİN DURAĞI A'LÂY-I İLLİYYİN'DİR

Eğer sen dersen ki:

— Bu söylediklerin eski din bilginlerinin söylediklerinin aksine ve zıddınadır. Onlar: "Âhiret işlerini kulakla işitmekten ve bir şeye benzeterek öğrenmekten başka çare yoktur. Göz ve görüşün, fikir ve tasavvurun, düşüncenin onunla hiç bir ilgisi bulunmaz!" derler. Sen bu iddiada bulunursan biz de deriz ki: Sen gerçek söylüyorsun. Ama şeriat hükümleri umum üzerine, toplum üzerinedir. O cahil ve bilgin diye ayrılık yapmaz. "Avama göre şöyle şeriat hükmü vardır. Ehlüllah'a göre böyle şeriat hükmü vardır!" demez. Bu sebepten dolayı eski din âlimleri herkesin anlaması için şeriate kadar her şeyi kulaktan beyan eyledi.

Kimisi de basiret ile batıni hakikati idrak eyledi. Kendileri bu yolu tuttular. Ama kimseye bunu açmadılar. Sözlerini anlayacak kimselerin bulunmayacağını düşünerek: Avam muhalif (ters) anlar, hata eder! dediler. Ve çekinip sakındılar. Kimseye bir şey açmadılar. Ama Hüccetü'l-İslâm (Ebû Hamid Muhammed bin Muhammedil - GAZÂLİ "Allah sırrını kutsal, kabrini nur eylesin") İlim ve amelde, zühd ve takvada ve dinin nehyettiği şeylerle mücahedede, riyâzette, insanlarla muamelede ve bilinmeyenleri keşifte kemâl noktasında olmakla, şeriatle hakikatin arasını buldu, onları birleştirdi, bir araya getirdi. Âhiret ilminden sırlar keşfetti. Ruhani azap nedir ve ruhâni cennet nedir? Açık seçik örneklerle mümkün olduğu kadar beyan etti ve şöyle dedi: Din yolcusuna gereken şey, kendi şehrinden yolculuğa çıkmak, vardığı yerde karar eylemektir. Oradan, o mihnet diyarından göçüp kulluk makamında konaklamak-

tır. Nitekim: "Vatan sevgisi imandandır," denilmiştir. Bu yolun dört durağı vardır:

BİRİNCİ DURAK: İnsan birinci durakta olunca pervane gibidir. Görüş gücü vardır. Her şeyi görür. Ama hayal gücü, hafıza gücü yoktur. Bir nesneyi hatırında tutamaz. Meselâ gece olduğu zaman karanlıklar âlemi kaplar. Pervane kendisini bir karanlık ev içinde hapsedilmiş sanır. Kendisini dışarı atmak umudu ile o yöne kanat açar. Ateşe dokununca sıcaklığını anlar, ondan kaçar. Ama hayal ve hafıza gücü olmadığı için ateşin sıcaklığını hemen unutur. Geri döner. Yine ateşe saldırır. Bu ölünceye kadar sürer gider.

İKİNCİ DURAK: Hayal durağıdır. Her hayvanda vardır. Çünkü öteki hayvanlar da bir kez bile olsa elem çektiği yerden kaçar, çekinir. Meselâ bir hayvanı bir kere sopa ile döğsen, bir daha ona vurmak için el kaldırınca kaçar, durmaz. Bir musibete uğradığı yere bir daha uğramaz.

O halde insan da, zarar gelecek bir yerden kendine zarar gelmeden önce sakınmazsa, hayvanla eşit olur. Hatta ondan daha şaşkın olur. Çünkü hayvanın aklı ve idraki yoktur ki, zarar gelmeden önce zararı farketsin de ondan çekinsin ve sakınsın.

ÜÇÜNCÜ DURAK: Vehimler, kuruntulardır ki, kimi canlılarda vardır.. Meselâ koyun gibi ki, kurdu görmemiştir veya at gibi ki, arslan görmemiştir. Güvercin gibi ki, şahini bilmemiştir. Görünce sanırlar ki, kaçmağa takatları yoktur. Bununla beraber, bu saydığımız hayvanlmardan daha büyüğünü, canavarları görürler de yine onlardan korkmazlar. Anlaşılan budur ki, zarardan korkacak kadar idrakleri vardır, fakat gelecekte olacaklardan sakınmaya idrakleri yoktur. Çünkü bunlar akıl ile bilinen şeylerdendir.

DÖRDÜNCÜ DURAK: Makulât durağıdır ki, insana mahsustur. İnsan onu bilir, idrâk eder, ondan sonra korkar. Hayvan derecesinden melekler mertebesine erişir. O mertebede öyle şeyleri idrak eder ki, ne gözle görülenlerin, ne kinin, kuruntunun, ne de halin bunda ilişiği vardır. Gelecekte olacak şeyi idrak eder. Her şeyin gerçeğini ve kendi ruhunu, ruhunun mânasını anlar. Hem de insanın duygular âlemindeki seyri, cisimledir. Meselâ yeryüzünde seyri gibidir. Makulât âleminde seyri ki, dördüncü duraktır, bir gemi içindeki seyri gibidir. Makûlat durağındaki seyri ki, dördüncü duraktır, meselâ enbiya ve evliya, tasavvuf ehlinin seyri gibidir. Bu da kuşların hava içinde seyri gibidir. Nitekim Resûl (S.A.V.) Efendimiz Hazretleri'ne sordular: İsâ (A.S.) su üzerinde yürür müydü? O da: Kesin bilgisi olsaydı havada bile uçardı! diye buyurdu. İnsan kalbinin seyri idrak âlemindedir. Bütün âlem onun seyran yeridir. İnsanın miracı hayvanlar derecesinden çıkması, melekler derecesine yükselmesidir. Ama daima Allah'ın hidayeti ile Âlâ-yı İlliyyine mi yükselecek, ya da şeytanın aldatmasiyle Esfel-i Safiline mi inecek diye tehlike ve ölüm korkusundandır. Cenâb-ı Hak insanın bu tehlikesinden haber vererek şöyle buyurmuştur: **"Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz ve teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, ondan korktular. Onu insan yüklendi. Gerçekten O, çok zulmedici ve cahildir."** (Ahzâb Sûresi: 79). Sen bil ki, canı olmayan şeylerin mertebesi (derecesi) hiç değişmez. Onun kendisinden haberi yoktur. Böylece onun tehlikesi yoktur. Hayvanların derecesi aşağıların aşağısında, esfel-i sâfilindedir. Terâkki etmeleri için onlara yol da yoktur. Meleklerin durağı ise âlây-ı illiyyin'dir. Ama daima bir hâl üzere dururlar Makamlarından ne yukarı çıkar, ne aşağı inebilirler. Nitekim Allahü Teâlâ kelâm-ı kadiminde şöyle buyurur: "Melekler derler ki: Her birimizin bilinen bir makamı vardır." (Saffat Sûresi: 164).

İnsanların derecesi hayvanlarla meleklerin arasındadır. İkisine de kabiliyeti vardır. Bu sebepledir ki, emaneti insandan başka kimse kabul etmedi. Çünkü ötekilerde, yani ne hayvanlarda, ne meleklerde bunu kabul kabiliyeti yoktu. Emaneti kabul etmek ise tehlikelerin vebâlini boynuna almaktır.

Sen bil ki, din bilginleri bu hâlleri açıklamadı. Bunda bir acaiplik yoktur. Çünkü halkın çoğu ikamet edici, oturucudur, yolcu değildir. Birinci Mahsusât, ikinci Mütehayyilât duraklarından (ki ikisi de ön duraklardandır) son yolculuğa çıkmazlar. Orada karar kılarlar. Onlara hakikatlerin açılması, aşikâre olması mümkün değildir. Kendisi de ruhaniyet elde edemez. Biz de âhiret bilgisine örnek olmak için bir sır açtık. Tâ ki, âhiret işleri anlaşılsın istedik. Eğer bundan daha fazlası anlatılmış olsa, açıklansa anlaşılması kabil değildir. Hattâ bu anlatılanların, basiret ehli olmasaydı, anlaşılmak ihtimali bile yoktu.

YOLUNU ŞAŞIRANLARA BİRKAÇ ÖĞÜT

Ahmak, aptal kişilerden bir sınıf insan vardır ki, kendi kendilerinden idrak edecek ne görüş (basiret) ne marifet (bilgi) güçleri vardır. Âhiret işlerinde kuşku ve vehim, kuruntu doludurlar. Şaşkınlık içindedirler. Şehvetler tabiatlerine uygun gelir, şeytan aldatmasına uyarlar. Onun tuzağına düşerler. Âhireti inkâr etmişlerdir. Cennet ve Cehennem'i anmaktan maksat, halkı ıslah etmeğe çalışmaktır! derler. Şeriate uyup ibadete kalkışmayı ahmaklıkla eşit tutarlar. Bu ahmakların, eğer biraz akılları olsaydı, onları bir sözle susturmanın yolu vardı. Çünkü biz de şu cevabı verir, deriz ki: Ey kişi! 124.000, hatta daha fazla ya da eksik Peygamber, bütün veliler din bilginleri, hükemâ, mübarek

şeriate uyarlar ve ibadet ederlerdi. Âhiret işlerinden korku ve sakınış üzereydiler, nice nice zahmetler çekerlerdi. Sen bu kadar bilgisizlikle onların hepsinin yanlış yolda olduklarını nasıl idrak ettin? Ve kendi fasit hayalini, onların ilim ve mârifetinden üstün görmenin sebebi nedir? Sonra da durmadan: "Ruhun hakikati yoktur!" diyorsun. "Ölümden sonra ruh bâki değildir!" diye sözler kıvırıyorsun. Belki, cismâni azaba da inanmıyorsun. İmdi, senin mizacın öyle bir yolda fasit olmuş, içine fesat karışmış, her türlü inanışın öyle ortadan kalkmıştır ki, artık sana maddi ve mânevi hiç bir tesirli ilâç yoktur. Sen şu taifedensin ki, Allahü Tebareke Teâlâ Hazretleri kelâm-ı kadiminde şöyle buyurur: "Sen onları doğru yola davet etsen de, onlar, ebediyen doğru yola (hidayete) gelmezler." (Sebe Sûresi: 57). Çünkü sizin şeriati anlamanız için kalplerinize perde çekilmiştir.

Böyle bir kişi: Ben hakikat nedir, bilmem! Lâkin ihtimale dayanan şeylerden ötürü de niçin bütün nazenin ömrümü ibadetle, rizayetle, bedenimi perhiz zahmetine sokmakla, birçok zahmetlere girmekle geçireyim? Neden kendimi dünya lezzetinden mahrum edeyim? derse bizim de cevabımız şudur: Çünkü senin gözünde âhiret işlerinin olması veya olmaması birdir, eşittir. Böylece aklın verdiği hükümle amel edilecek olunursa, onun gibi tehlikeli işten çekinmek gerektir. Çünkü o zaman başına elim azaplar gelmişse onlardan kurtulursun. Ebedî, sonsuz saadete erişirsin. Eğer o elim azaplara uğramamışsan zaten sana hiç bir zaman zarar gelmez. Ama bununla beraber, o azabın geleceği hakkındaki âyet-i kerime vardır. Bütün enbiya, evliya ve din âlimleri (Allah cümlesine rahmet eylesin), bu gerçeği tasdik ve buna şehadet etmişlerdir. Meselâ görmez misin ki, eğer yemek tabağına el uzatsan, yemek yemek istesen, sana bir kişi: Sakın o yemekten yeme! Çünkü onun

içine yılan zehiri katılmıştır! dese, o kişinin sözünün doğru mu, yalan mı olduğunda şüphen olur.

O zaman da bu sözlere inanır, o yemekten yemezsin. Ve: Bu yemeği yemezsem ne olur sanki?Nihayet kısa bir müddet için aç kalırım! Eğer yersem ölürüm. Öyleyse bundan el çekeyim! dersin. İşte bunun gibi, eğer bir gün hasta düşersen, dua ve muska yazan bir kimse sana: Bana biraz akçe ver, sana tecrübe edilmiş bir muska yazayım ki, hemen sağlığa kavuşasın! dese sen bilirsin ki, dışarıdan bir muska ile başkalarının içinde olan basur ve başka iç hastalıklarının hiç bir ilgisi ve sağlığa kavuşmanın hiç bir çaresi yoktur. Sen bunu bildiğin halde: Hele ben şu muskayı alayım. Bana ilâç olursa nice bin akçelik faydasını görürüm. Eğer faydası olmazsa nihayet birkaç liram ziyan olur! dersin. Ve o muskayı almak istersin.. Sana bir başka örnek verelim. Meselâ bir yıldızbakan (müneccim), sana: Gök ayı filân durakta iken eğer bu ilâcı içersen sana bu yıl hastalık gelmez! dese, o kişinin yalanı meydanda iken ve sen de bunun yalan olduğunu bilirken, müneccimin sözüne inanırsın: Hele bir kez o ilâcı alayım, faydası olmazsa, zararı da olmaz ya! dersin, o ilâçtan da fayda umarsın! O kötü, o iğrenç, o pis ilâcı veya şurubu, şeker şerbeti gibi içersin.

Öyleyse gel. Kendine bir defa insaf eyle, acı. Bir veya iki günlük dünya marazından ötürü sözü doğru olmayan hekimin, yıldızbakanın sözlerine inanıp kendine ne kadar zahmetler verirsin. Oysa sen, Kur'ân âyetleri, hâdis-i şerifler, haberlerle kendine ilâç vermezsin? Ve neden elim azaplardan benliğini kurtarmaya çalışmazsın? Bunlara güvenmeyerek, Kur'ân-ı, hadisi kabul etmeyerek Allahü Teâlâ'nın buyruğuna uymazsın, yasakladıklarından kaçınmazsın. Kendi havana uyarsın. Ve Resûlullah'ın sünneti

üzerine hareket etmezsin. Nice türlü günahlar, mâsiyetler işlersin? Senin hâlin sonra ne olacaktır? Ama, senin hiç hatırına gelmez mi ki, ömrün dünyada ne kadar sürecektir.? Dünya ile âhiret arasında ne nisbet vardır? Şeriat emirlerinin en az meşakkatini çekerek ebedi saadete, ebedi mutluluğa ermek nasıldır? Bilmelisin ki, dünya acıları ne kadar şiddetli olsa da, âhiret azabına göre bir zerre bile değildir. Ey aziz kişi! Sen bil ki, dünya geçici bir gölgedir. Âhiret, ise ebedidir, sonsuzdur, süresizdir. Bir devir kesilip, bir devir başlamaz. Ebediliğin, akıl erdiği kadar, misali şöyledir: Eğer bütün gökler tâ Arş'a kadar ve oradan yerin en alt katlarına kadar iki arayı hardal taneleri ile doldursalar, bir karga da o hardalı gıda yapıp tek bir hardal tanesini bin yılda yese, zamanlar ilerlese, o hardal taneleri tükense, ebediyetten (sonsuzluktan) bir hardal tanesi kadar zaman eksilmez. Edeb, o kadar süresizdir, sonu yoktur.

Ebedi azaptan çekinip âhirette olan yüce tehlikeleri düşün. Kendi nefsine fesât erişmeden, nasihate muhtaç duruma düşmeden önce sana şu öğüdü vermek gerektir:

1 — Asi nefs için, dünyayı öğrenmek için nice nice zorluklar, zahmet ve meşakkatler çeker, nice uzak yolculuklar yaparsın.

2 — Nice günler aç ve susuz kalırsın.

3 — Bununla beraber, sen de fânisin. Yok olacaksın. Her eline geçen de -çoluk, çocuk, mal, ziynet, ev, apartman- hepsi fânidir, yok olacaktır. Hepsi elden gidecektir. ama yaşarken Allahü Teâlâ, senin rızkına, yiyeceğine, içeceğine kefildi. Ya yarın âhiret yurdunda ebedî mihnetten kurtulup ilâhi saadete ermek için ne elde ettin? Tedarik ettiklerin nelerdir? Senin bu âlemde şeriatin en küçük elemini ve zahmetini çekmeğe gücün, kuvvetin yetişmezse ya

yarın âhirette cismânî âzapları, ruhânî azapları çekmek için nasıl takat göstereceksin?

Her kişi için gereken şey: Âhiret yurdu olaylarının ve azaplarının elem ve acılarının orada unutulacağını, âhiret nimetinin tadının orada tadılacağını ve yine orada Allah'ın cemâlinin müşahede lezzetine varılacağını ve bu hallerin ebedî kalacağını düşünmektir. Birkaç günlük ömür için dünyanın fâni lezzetine mağrur olup âhiretten yüz çevirmek acaba sefihlik, garip bir ahmaklık değil midir? Öyleyse, akıllı olan kişiye gereken şudur: Nefsin aczini, noksanlığını bilmeli. Onun ne hizmet için halkedildiğini öğrenmeli. Gece gündüz bu anlayış üzerine bu konuda düşünülmeli. Allahü Teâlâ'nın kudretinin üstünlüğünü ve yüceliğini akıl erdiği kadar düşünüp: Allah, insanı kendi marifeti ve sevgisi için yaratmıştır! diyerek âhiret hazırlığında bulunmalı. Kulluk kapısından, yakarış ve niyazlardan bir an ayrılmamalı.

Çünkü dünyanın, âhiretin bir tarlası olduğu bilinmeli, âhiret azığını kendine yetecek kadar almalı, ziyadesinden çekinmeli. Âhiret ülkesi sonsuz saadetin karargâhı ve Allah'ın cemâlinin müşahede yeri olduğunu bilmeli. Buna göre gece, gündüz bunları elde etmeğe çalışmaktan kaçmamalı. Baht ve saadet denilen Hüma kuşunu avlamak niyetinde bulunmalı. Onu avlamak için her dikkati ve çabayı göstermeli. Onu Allah'ın yardımı ile elde etmeli.

RİYÂ

Riyânın hakikati şudur: İnsan, onunla kendisini halka, mükemmel, âbit ve zâhit gösterir. Ona saygı gösterip onu ululasınlar ve ona iyi nazarla baksınlar ister. Zâhitliği ve dinde ululuğu bildiren ne varsa halka göstermek diler. Dinde ululuğa delâlet eden şeyler ise beştir:

Birincisi: Beden ile yapılan riyâdır. Nitekim gece yatmaz, uyumaz sansınlar diye yüzünü sarartır, kendisini büyük riyâzette bulunmuş sansınlar diye bedenini zayıflatır. Güyâ din kaygısından yüzü gülmez olur. "Gönül hoşluğu yoktur, kendisinden habersizdir," desinler diye saçlarını taramaz. Dininin vekârından sansınlar diye konuşurken sesini yükseltmez, kısar. Oruçlu olduğunu göstermek için dudaklarını kupkuru kılar. İnsanın nefsi, herkes böyle sanıyor diye, bütün bu hallerden zevk duyar. Bundan ötürüdür ki İsâ aleyhisselâm şöyle demiştir:

— Oruç tutan bir kişi saçını taramalı, gözüne sürme çekmeli, dudağını da yağlamalı. Tâ ki o kişinin oruçlu olduğunu kimse bilmemeli.

İkincisi: Elbise ile olan riyâdır. Nitekim riyâ eden kişi, kaba elbise giyer. Kısa ve kalın, kirli ve eski kumaşlardan yapılmış giyeceklere bürünür. Kendisinin zâhit sanılmasını diler. Yahut kendisini sofi sansınlar diye gök mavisi, yamalı sofiler hırkasını giyer ve

onların seccadesini örtünür. Ama aslında onlarda tasavvufun mânâsından hiç bir şey yoktur. Yahut riyakâr kişi, tülbentlmi sarık sarar. Ayağına sahtiyanlı çorap giyer. Böylece kendisinin abdest alırken ihtiyatlı olduğunu göstermek ister. Oysa, hiç de öyle kişi değildir. Onu, âlim, din bilgini sansınlar diye de taylasanlı sarık sarar. Oysa ne din bilginidir, ne de bilgiden haberi vardır. Müraîler, giyim hususunda iki bölüktürler: Bir bölüğü şudur ki, halkın alt tabakaları katında makbul olmak isterler. Daima yırtık, parçalanmış, didik didik olmuş giyim giyerler. Onlara bir kimse eğer:

— Keten bez elbise giy, yemen bezi, ince, hafif kumaş kullan! deseler, bu sözler o kişiye canını almışlar gibi gelir.

Halk onu zâhitlikten bıktı, usandı sanır diye korkar.

İkinci bölük murâiler ise hem halkın alt katındakilerin, hem de sultanları, beyleri ve kadıların katında makbul görünmek isterler. Böyle bir mürâî kişi, eğer eski elbiseler giyse sultanların gözüne hâkir görünür. İnce kumaşlara nakışlar örülmüş gömlekler ele geçirmeğe şavaşır. Bunların, salih kimselerin elbisesi renginde olmasını ister. Tâ ki, halkın alt tabakalarında bulunan kimselerin ona bakmasını bekler. Bu elbiselerin değerinin zenginlerin elbiseleri değerinde görülmesini ister. Yeter ki, sultanların gözüne hakir görünmesin. Evet, eğer bu türlü kişilerden birisine:

— Ya keten bezi, ya Yemen bezi giy! desen ve eğer bu giysiler kendi elbiselerinden daha aşağı ise bu söz ona canını almaktan müşkül gelir.

Sanki bu salık verilen elbiseyi giyerse halk kedisini zühdden pişmanlık getirmiş ve zühde takat getirememiş sanırlar diye aklına bin türlü düşünceler gelir. Helâl olan ve sâlihlerin, din ehlinin giymiş olduğu elbiseye rıza göstermez. Ama bilmez ve düşünmez ki, bu durumda Hakk'a değil, halka tapmış olur. Belki de bu yaptığı işlerin halka tapmak olduğunu bilir yine de yapar.

Üçüncüsü: Sözle yapılan bir riyâdır. Nitekim mürâî, dudağını depretir. Başkaları onu zikr ediyor sanır.. Eğer zikri gönülden yapmak istese, o zaman dilini oynatmağa gücü yetmez. Nitekim halk içinde: "İyi işler yapın!" der, lâkin yalnız kaldığı zaman o gibi işleri yapamaz, yahut sofilerin terim (ıstılâh) ve sözlerini hatırında tutmuştur, onları tekrar eder, durur. Tâ ki, kendisinin tasavvuf bilgisini çok iyi biliyormuş sanılmasını ister. Ya da her zaman, başını aşağı salıp oynatmaz. O zaman da kendisinin vecde daldığını göstermek ister. Ya da soğuk bir ah çeker. Kendisini sanki halkı din yolunda gafletinden ötürü kaygı çekermiş gibi gösterir. Yahudi hadîsler ve hikâyeler ezberler, onları söyler. Güyâ:

— Bu kişinin din bilgisi çoktur ve yüksek derecelere erişen biridir. Dünyayı dolaşmış, yolculuklar yapmıştır! diye anılmasını ister.

Dördüncüsü: İbadetle yapılan riyâdır. Nitekim bir kişinin ıraktan geldiğini görür. Hemen ibâdete başlar. Namazı güzel bir şekilde kılar. Başını önüne salar. Rükû ve secdelerde çok çok durur, bir yöne bakmaz. Halkın yanında sadaka dağıtır. Bunlara benzer ne gibi işler varsa onları ya-

par. Eğer halkın arasında yürüyorsa ağır ağır adım atar. Başını önüne salar. Yalnız başına yürüse acele acele adımlarını atar. Dört tarafa göz süzer. Ama uzaktan bir kişinin geldiğini görse yine ağır ağır yürümeğe başlar.

Beşincisi: Zühdle yapılan riyâdır. Bu kimseler, etrafa karşı hal ehli görünür. Talebe ve müridlerinin çok olduğunu bildirir. Beylerle hocaların kendisi ile konuşmalarını uğur saydıklarını anlatır. Şeyhlerin kendisine saygılı bulunduklarını, iyi bir nazarla baktıklarını söyler. Bunlar ya onun dilekleri, ya da dile getirdikleridir. Bir kişi ile arası açılsa ona:

— Sen kimsin? Müridin kimlerdir? Şeyhin de kim olmuştur? Ben şu türlü bir pîr'e erişmişim! Ve o pîr'i görmüşüm! Hem şu kadar yıl filân ulu kişiye hizmet etmişim! Ya sen kimi görmüşsün! Kime hizmet etmişsin! diyerek bunlar gibi ne sorular varsa sorarlar.

Bundan ötürü de kendi üstüne türlü zorluklar salarlar. Riyâ hırsı ile bütün bu zahmetler onlara kolay gelir. Kimi zahidler olur ki, kendi yiyeceğini nohut tanesine kadar indirir. Bunu yapmasının sebebi halkın kendisini zahid bilip kendisine dua etmeleri içindir. Eğer bunlar ibâdet ve zahitlik gösterişi için olursa hepsi haramdır. Çünkü zâhitlik Hak Teâlâ için olur. Eğer bunlardan başka bir şeyi vesile ederek makam ve rütbe dilerse, bu caizdir. Hatta dışarı çıkıp güzel elbiseler giyip süslense, öyle çıksa, bu mübahtır. Hattâ sünnettir ki, bu halle güzelliğini ve mürüvvetini göstermiş olur. Ve zâhitlik göstermiş olmaz. Eğer dil kuralları bilgisinde, lûgat ilminde, hesap, hekimlik ilminde ve ilimlerin dinden olmayan, ibâdet için okunmayan ilimlerinde üstünlüğünü gösterse bunların hepsi mubahtır. Çünkü bu riyâ, makam için yapılır. Önce zikrettiğimiz gibi makam sahibi olma arzusu hadid aşmayacak derecede olursa mu-

bahtır. Fakat taat ve ibâdet hususunda riyâ asla mubah olmaz. Resûl (S.A.V.) bir gün hâne-i saadetinden dışarı çıkmak istedi. Çünkü, ashab-ı kirâm toplanmıştı. Resûl (S.A.V.) aynada sarığına baktı. Onu onardı, saçını düzeltti.

Hazret-i Ayşe (Allah o kadından razı olsun):

— Ey Allah'ın Resûlü! Sen de mi böyle eder, süslenirsin? dedi.

O da:

— Evet! Hak Teâlâ, din kardeşlerini görmek dileğinde bulunan ve kendisini bezeyen, kulunu sever! diye buyurdu.

Her ne türlü olursa olsun bu gibi işler Resûlullah Efendimiz'e göre dinin aslî işlerindendir. Çünkü peygamber kendisine Hak Teâlâ'nın emri buyurulmuş kimseydi. Kendisini ashabının gözlerine ve gönüllerine güzel göstermek için bezenecek, süslenecekti. Tâ ki, ona meyil duyulup uymaları gerekti. Lâkin eğer bir kimse, bunu yalnızca süslenmek için yaparsa doğrudur. Hattâ sünnettir.

Bunun faydalarından biri de şudur ki, eğer kendisini ihmal eder, güzel giyim yolunu tutmazsa ardından gıybet başlar. Halk diliyle sataşmada bulunur, o kişiden nefret eder. Böylece o kişi gıybet ve nefret edilmeğe kendisi sebep olur. Ama riyâ, eğer ibâdet hususunda olursa harama girilmiş olur. Eğer riyâ, ibadetle yapılırsa iki sebebten haram olur. Bu sebeblerden birisi şudur ki, kendisini halka bu ibâdette muhlis göstermekle hiyle etmiş olur. Çünkü gönlü halka dönükse, o ibâdet halis bir ibâdet olmamıştır. Eğer halk o kişinin o ibâdeti halka gösteriş için yaptığını bilseler o kişiyi düşman sayıp kabul etmezler. İkinci sebep de şu-

dur: Namaz, oruç ve ibadet Hak Teâlâ'ya mahsustur. Eğer ibâdet Allahu Teâlâ'dan başkasına edilirse bundan alay, istihza şerri doğar. İbâdet Hak Teâlâ için olur. Fakat onun bir kul için yapılması şunun gibi olur ki, bir kişi bir padişahın huzurunda dururken maksadı ya bir oğlana veya bir cariyeye bakmak gibi olur. Padişaha:

— Efendimizin huzurunda divan durmuşum! derse bu hal padişahla alay etmek demektir. Çünkü o kulun, padişah katında ona hizmet etmesiden daha önemli bir şey yoktur. Ve işte bu misâlde olduğu gibi riyâ ile namaz kılan, gerçekte rükû ve secdeleri başka kimse için yapmış olur. Eğer secdelerini bir insanı ululamak için yapsa o zaman Allah'a ortak koştuğu meydana çıkar. Lâkin, bir kişiyi ululamak, onu tâ'zim etmek, şu cihettendir ki, o kişinin makbulü olması maksud olmuştur. Yani Hak Teâlâ'ya secdeler etmesi, kendisinin hak yanında makbul olması sonucunu meydana getirmiştir. Bu türlü olan riyâ gizli şirktir, açık şirk değildir.

RİYÂNIN DERECELERİ

Riyânın dereceleri çeşitlidir. Kimisi kimisinden çok büyüktür. Bu ayrılık da üç asıldan doğar.

Birinci Asıl: Riyâ murad edip sevap murad etmemektir. Nitekim, namaz kılar, oruç tutar, ama yalnız başına olunca bunları edâ etmezse işte bu, büyük bir riyâdır. Eğer sevaba nâil olmayı kasd eylerse ve yalnız kalınca ibâdette bulunmazsa bu da ilk dereceye yakındır. Bu zayıf maksat, o kişiyi Allahü Teâlâ'nın hışmından kurtaramaz. Eğer sevap kasdı üstünse ve tenhada kalınca ibâdeti yine ederse, bir kimseyi görünce sevinci artıp ibâdetini çoğaltıyorsa, ümid edilir ki, ibâdet bununla bâtıl olmaz, sevap da kaybolmaz.

Ama riyâda lezzet bulduğu takdirde ona uhrevî ceza verirler. Eğer sevabla riyâ eşit olursa ve birisi üstün gelmezse işte bu şirk olur. Zahir haberler şuna göredir ki, bu şirkten selâmetle kurtulunamaz. Belki itâb edilmiş, cezalandırılmış olur.

İkinci Asıl: Bu, kendisinde riyâ bulunan tâat ve ibâdetin ayrılığındandır. Bu da üç derecedir:

1. derece: İmânın aslında riyâ olmasıdır. Bu cins riyâ, münâfıkın imânıdır. Onun hâli kâfir hâlinden daha zordur. Çünkü imân münâfıkı, bâtınında kâfirdir. Lâkin görünüşünde hile yapar. Bu gibi kimseler önce İslâm'da çoktu. Şimdiki halde azalmışlardır. Ama ibâhîler ve ilhâda düşen kimseler, şeriata ve âhirete imân getirmezler, zâhirde itikadlarına muhalif olanlar da münâfıklar zümresinden sayılırlar ve onlar gibi ebedî Cehennemde kalırlar.

2. derece: İbâdetin aslında olan riyâdır. Çünkü bir kişi halk önünde taharetsiz olarak namaz kılsa, oruç tutsa, tenhada bulununca bunları yapmasa bu, büyük riyâdır. Lâkin asıl imânda olan riyâdaki gibi riyâ değildir. Sözün kısası halkın nazarında aziz olmayı, hak katında aziz olmaktan ziyâde seven kişinin imânı zayıf olur. Her ne kadar kâfir olmaz ama ölüm dakikasında eğer tevbe etmezse küfür tehlikesine düşer.

Yâni:

— Oruç tutuyorum! demek ister.

Oysa oruç tutmaz. Bu zaman da iki kötülüğü bir araya getirmiş olur. Biri nifâktır ki, oruç tutmazken "tutarım!" der. İkinci kötülük de şunu gösterir ki, onun mânâsı :

— Ben oruç tuttuğumu açıkça söylemem, ibâdetimi gizli yaparım, demektir.

"Özrüm var!" demekle de : "Oruç tutmaktayım" demek ister.Böyle bir kişi kendisini halka karşı muhlis, temiz kalpli göstermek arzusundadır.

Kimi zaman da olur ki, su içmeğe sabrı kalmaz.Özür bildirmeğe başlar.

— Dün hastaydım. Bugün oruç tutmaya gücüm yetişmedi, der.

Ya da:

— Filân kişi beni oruç tutmaktan alıkoydu! der.

Zaman olur ki, riyâ olduğu bilinmesin diye bu sözü hemen söylemez. Bir saat sabreder. Bundan sonra, başka bir yerden bir söz ortaya atıp der ki :

— Anaların kalbi acaba çok mu zayıftır ki, eğer oğlu bir gün oruç tutsa onun öleceğini, helâk olacağını sanırlar! der.

Yani anasının hatırı için oruç tutmadığını söylemek ister. Veya:

— Eğer gündüz oruç tutarsam gece uyku bastırıyor, gece namazlarını kılamıyorum! der. Bunları ve bu gibi özürleri şeytan onun diline getirmeğe başlar. Çünkü riyânın çirkefi onun içinde karar tutmuştur. O zavallı zâhid, bundan gafil olur. Bilmez ki kendisi, kendisinin öz damarını keser ve ibâdetine zarar getirmiş olur. Bilmez ki, bu kötülüklerden perhiz eylemek kolaydır. Lâkin riyâdan bazı şeyler vardır ki, karınca ayağının sesinden daha sessizdir. Aklı başında olanlar, zekiler, din bilginleri bile onu anlatmaktan âciz kalırlar. Nerede kaldı ki, eblehler onları anlayabilsin!

KARINCA YÜRÜYÜŞÜNDEN GİZLİ OLAN RİYÂ

Kimi riyâ açıktır. O şunun gibidir ki, bir kimse, halkın arasında gece namazını kılar, tek başına olduğu zaman kılmaz. Bu açık bir riyâdır. Bundan daha gizli olanı da her gece, gece namazını kılmak âdetidir. Lâkin bir kimse yanında hazır olunca onun şevki ve sevinci artar ve namaz kılmak ona daha kolay gelir. Bu da açık bir riyâdır. Lâkin karınca yürümesi gibi olan riyâ , bu değildir. Bu gibisini anlamak kolaydır. Ama, bundan daha gizli de olur. O da şudur: Bu riyâda olan kişinin bir insan yanında sevinci, hafifliği çok olmaz. Her gecesi nasıl geçiyorsa yine o şekilde gecesini geçirir. Riyânın izleri hiç görünmez. O kişide bu halin eseri, halk onun bu sıfatta olduğunu bildiği zaman onun sevincinden belli olur. Kendisinde bir yürek genişliği görülür, sevinç doğar. İşte bu sevinç, bu rahatlık, onun içinde gizli kalmış riyâya bir delil, bir işarettir. Ateşin ağaçta gizlendiği bir riyâ da onun içinde gizlenmiş olur. Bu sevinci eğer kötü görmez ve bundan üzülmezse o gizli olan riyâ damarını beslemiş olur. Bu suretle gizli riyâ harekete geçer. Açıktan olmasa bile işaret ve ima yoliyle ibâdetini halka duyurma sebeplerini araştırmaya başlar. Halk onun ibadetinden haberdar olsun diye bir sebeb ortaya atar, ibâdetini açıkça söylemese de kapalı şekilde, yani kinâye ile söylemezse suret ve hareketleriyle ibâdet ettiğini gösterir. Kendisini kırık ve halsiz, zebun bildirir. Ta ki, ibadet etmekten gece uykusuz kaldığını anlatmak ister. Kimi de olur ki, riyâsı daha gizli olur. Halkın kendisinin ibadette bulunduğunu anlamasında sevinç duymaz görünür. Halkın arasında ne şadlığı; ne hafifliği artar. Ama bunlarla birlikte bâtını riyâdan uzak kalmaz. Bunun da alâmeti şudur: Eğer bir kişi onunla buluşsa, o kişi ilk selâm veren olmazsa yü-

reğinde bir kuşku belirir, bir şaşkınlık doğar. Eğer bir kişi ona bir yakınlık göstermezse, saygıda bulunmazsa, onun ihtiyaçlarına yardım etmezse, alım-satımda ona ikramda bulunmaz veya bir mecliste ona oturacak yerin en alâsını teklif etmezse kalbinde bir kırgınlık görülür, o adamdan hoşlanmaz. "İbadetlerimi halkın gözünden gizlemeseydim şimdi böyle olmazdı," diye düşünür. Âdeta nefsi, o gizli ibâdeti yüzünden herkesin kendisinin hizmetine koşmasını ister. Sözün kısası: O ibâdetin mevcut olması veya mevcut olmaması onun nazarında eşit olmazsa onun bâtını riyâdan uzak kalmış değildir. Çünkü bir kimse, birine bir altın verip ondan yüz bin altın kıymetinde bir şey alsa hiç bir kimseye minnet eylemez, hiç kimseden hürmet ummaz. Ve halktan bu yolda ümide düşmez. Ve halkın kendisine hürmet edip etmemesi de o kişinin yanında birdir, aynıdır. Eğer o kişi Allahü Teâla'ya ibâdet eylemek ve sonunda âhiret saadetine erişmek isterse onun karşılığında bir başka kişiden hürmet ummak neden gereksin? İşte, en gizli olan riyâ budur.

Hazret-i Ali (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurmuştur:

— Kıyamet gününde şâhidlere derler ki: "Halk size malı ucuz satmadılar mı, size hürmet ve itibar etmediler mi, sizin ihtiyacınızı gidermeğe çalışmadılar mı? Ve size ilk önce selâm vermediler mi?" Yani bunun manası şu demektir: Bütün bu şeyleri, bu iyilikleri amellerinize karşı elde ettiniz. Ama işlediğiniz amelleri Allahü Teâlâ'ya karşı hâlisane yapmadınız. O halde bugün Allah'tan ne mükâfat bekliyorsunuz!...

Halkın arasından uzaklaşıp ibâdetle uğraşan kişilerden birisi:

— Biz fitneden kaçtıktı. Ama fitne bize yol bulur diye korkardık. Çünkü bir kimseyi gördüğümüz zaman bizim

hakkımızı ve hürmetimizi korusun dileğinde bulunmazdık. İşte bu sebepledir ki, muhlisler, yani riyâdan ve garazdan uzak olanlar, cehd eder, kötü hareket ve günahlarını nasıl saklarlarsa ibâdetlerini de öyle gizlemeğe çalışırlardı. Çünkü halis ibâdetten başkasının kıyamette kabul edilmediğini bilirlerdi. Bunların benzeri meselâ şöyledir ki, Hacca giden bir kişi, yanına hâlis altından başka şeyin alınmayacağını bilir, bu malın ancak canına tehlike getirmeyeceğini düşünürse, saf altını ele geçirmeğe çalışıp karışık altını terkeyler. Ve hâlis altını ihtiyaç günü için saklar. Kıyamet günü gibi halkı âciz kaldığı, derman aradığı ve bunlara muhtaç olduğu bir gün yoktur. O gün, halis ameli getirmeyen, ziyana uğramış, çaresiz kalmış kişidir. Hiç kimse, onun elini tutmaz, ona yardımcı olmaz. Ta ki, insan, ibadetini bir hayvanın veya bir insanın görmesini bir tutmadıkça riyâdan kurtulamaz.

Resûl (S.A.V.) Hazretleri şöyle buyurmuştur:

"Riyânın en azı ve en gizlisi yine şirktir."

Yani Hak Teâlâ'ya yaptığın ibâdetine ortak koşmaktır. Çünkü riyâ eden bir kişi, Hak Teâlâ'nın bildiği ve kanaat etmeyen bir kimse demektir ki, başkalarının ibâdetini bilmesinden fayda elde edemez.

İBÂDETİNE SEVİNMENİN CÂİZ OLDUĞU HALLER

Bir kimse, eğer kendisini ibâdetini halkın bildiğine sevinç duyarsa bu, riyâdan uzak kalmaz. Ancak halkın bildiğine bakıp sevinmemeli, Hakkın bildiğine inanıp sevilmeli.

Hak yolunda ibadetine sevinmek de dört biçimde câiz olur:

Birincisi: O kişi şundan ötürü sevinmeli ki, kendisi ibâdetini gizlemeği murat ve niyet edinmiştir. Fakat kendisi istemediği halde Hak Teâlâ onu açığa çıkarır. Hak Teâlâ'nın kendisinde bu niyeti izhar ettiğini (açığa çıkardığını) ama işlediği ve taksîratı izhar etmediğini bilir. Yine bilir ki, Hak Teâlâ'nın kendisine gizli lûtfu ve fazla vardır. Ve kendisinde meydana gelmiş olan her kötü şeyi Hak Teâlâ gizlemiştir. Halkın sözlerine ve övgüsüne sevinmez. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! İşte, Rabbinizden bir öğüt, kalblerde kuşkulara bir şifa ve mü'minler için bir rahmet olan Kur'an geldi." (Yûnus Sûresi: 57)

Hak Teâlâ yine şöyle buyurdu:

"De ki: Allahü Teâlâ'nın fadl, ihsan ve rahmetiyle, ancak bununla sevinip ferahlansınlar. Bu onların, dünyada topladıklarından daha hayırlıdır." (Yûnus Sûresi: 58)

İkincisi: Kişi sevinip şöyle demeli: "Benim dünyadaki günahlarımı Allahü Teâlâ gizledi. Bu, şuna delildir ki, âhiret'te de gizleyecektir."

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"Hak Teâlâ kulunun günahını bu dünyada örtüp öteki dünyada onu rezil etmekten daha kerimdir."

Üçüncüsü: Kişi, ancak şundan ötürü sevinmeli ki, başkalarının da kendisini görüp kendisine uyarak âhiret mutluluğuna erişeceklerini düşünmeli. Tâ ki, kendisinin gizlemek istediği ibâdetin sevabı kendisine yazılır ve kendisi dilemediği halde açık bir sevaba kavuşur.

Dördüncüsü: O kişi, işlediği amelin başka bir kişi tarafından görüldüğüne, onun kendisine inandığına, onu övdüğüne sevinir. Bu inanış ve övüş ile kendisi de Hak Teâlâ'ya muti olmuş olur. O kişinin itaatına sevinir, ama kendisini o kişi nezdindeki kıymet ve mertebesine sevinmez. Bunun da nişanı: Başkalarına övgülerde bulunur, o kişinin, kendisinin Hakk'a itaatkâr olduğunu anlamasına sevinir.

RİYÂ, AMELİ BÂTIL KILAR

Riyânın tehlikesi, ya ibâdetin öncesinde ya ibâdeti bitirdikten sonra, ya da ibâdetin arasında olur. İbâdetin başlangıcında olan riyâ, ibâdeti bâtıl kılar. Çünkü ibâdete niyette ihlâs şarttır. Riyâ ile ihlâs ortadan kalkar. Ama riyâ ibâdetin aslında ise, meselâ halkın yanında namaza vakit gelmeden önce başlasa, yalnız olduğu zaman namazı kılmakta kusur göstermese, vakit gelmeden kılınan namazın sevabı bâtıl olur. Fakat doğru olan asıl namazdır. Çünkü, onun niyeti diyânet sebebiyle idi. Allahü Teâlâ içindi. Şu, onun gibidir ki, bir kimse zulm ile alınmış bir evde namaz kılsa, her ne kadar günahkâr olursa da farzı edâ etmiş olur. Lâkin namazın kendisini terk etmekle âsî olmuş olmaz. Bunda da mürâî olan kişinin riyâsı namazda değildir, belki tamam etmiş ise bundan sonra aklına riyâ gelir ve riyâsını açığa vurursa geçen namazı bâtıl olmaz. Bu kasdından dolayı yarın âhirette ceza görür.

Şöyle bir rivâyet edilmiştir: Bir kişi bir gün İbn-i Mes'ud'a (Allah ondan razı olsun):

— Dün gece Bakara sûresini okuyordum! dedi.

İbn-i Mes'ud da:

— Senin ibâdetten nasibin yalnız buydu! dedi.

Yine bir kişi Resûlullah Efendimiz'e:

— Orucu ulaştırarak (birbiri arkasına) tutarım! dedi.

Resûlullah Efendimiz de:

— Sen ne oruçlusun, ne oruçsuzsun! diye buyurdu.

Bunun mânâsı şuydu ki: "Sen yaptığın ibâdeti söyledin. İbâdetini bundan ötürü zayi eyledin!" Ama zahir olan şudur: Resûl (S.A.V.) ve İbn-i Mes'ud, bu sözü şundan ötürü söylemişlerdir ki, o kimseler ibâdette bulundukları zamanda riyâdan uzak olmadıklarını biliyorlardı. Ama, ibâdetleri riyâdan uzak ve doğru dürüst olunca, bu ibâdetleri tamamladıktan sonra onların bâtıl olması gerekmez. Bu uzak bir ihtimaldir. Ayrıca zikrolunan bu hadis-i şerif'in mânâsı açıklanırken şöyle denilmiştir:

— Resûl (S.A.V.) birbirine ulaştırılan, kesintisiz oruçların tutulmasını yasaklamıştı.

Namaz içinde olan riyâya gelince: Bu riyâ, ibâdetin aslını yok etmezse namaz bâtıl olmaz. Nitekim bir şeye bakmak istese, ya da aldığı bir şey hatırına gelse, eğer yanında kimse yokken, namazı yarım bıraksa, ama halktan utandığından namazı tamamlasa bu namaz bâtıl olur ki, ibâdet niyeti bozulmuş bulunur. Kıldığı namazı halk için (gösteriş, riyâ için) kılış olur. Ve eğer asıl niyeti yerinde olsa ve lâkin halkın kendisinin namaz kılışını görmesinen sevinse, şevke gelerek namazı güzel kılmağa başlasa namazı bâtıl olmaz. Bizim katımızda doğru olan şudur ki, o, bu riyâ ile âsî olursa da namazı bâtıl olmaz! Fakat şayet bir kişi onun ibâdetini gördüğünden dolayı sevinirse o namaz bâtıl olur.

Haris-i Muhasibi der ki:

— Bunda "Namaz bâtıl olur mu?" yahut "olmaz mı?" diye ihtilâf vardır. Ben bu meselede duraklamıştım. Şimdi galib olan zannıma göre o kişinin namazı bâtıl olur.

Bundan sonra Haris-i Muhasibi şöyle demiştir:

— Eğer bir kimse sual etse ve dese ki: Bir kimse Resûl (S.A.V.) den sordu ki: "Ben işlediğim ameli gizlerim, lâkin başkaları bunu bildiği vakit sevinç duyarım!" Resûl ona dedi ki: "İki sevab kazanmış olursun: Birisi sır sevabı, biri de aşikâre sevabı."

Bu hadis-i şerif mürseldir. Yani rivâyet edenlerin rivâyeti muttasıl değildir. Böylece Resûl (S.A.V.) bu hadisle şunu dilemiş olmalı ki, o kimse ibâdetini izhar etmekle Hak Teâlâ'nın fazlına sevinmiş ola.

Nitekim bundan önce açıklanmıştı. Delili de şudur ki, hiç bir kimse:

— Bu kişinin ibâdetini halkın bilmesiyle sevinmesi, her ne kadar günahına sebeb olmazsa da sevabının artmasına sebep olur da diyemez.

İşte Hâris-i Muhasibi'nin de sözü budur.

Bizim katımızda zâhir budur ki, bu derece sevinmekle namaz bâtıl olmaz. Çünkü amelde bir şey artmamıştır, asıl niyet yerinde kalmıştır. Ve namazı, o kişi, baştaki niyetle kılmıştır.

RİYÂ VESVESESİNİN YOK EDİLME YOLU

Riyâ'nın istediğine aykırı hareket eder, onu gönülden kerîh görürsen onun vesvesesi gönülde kalsa bile bundan mes'ul olmazsın. Çünkü o, insanın tabiatında vardır. Sana: "Tabiatını bâtıl kıl!" diye kimse emretmemiştir. Belki sana emredilen şudur:

— Vesveseyi mağlûb et, onu yen! Onu kahret! Onu pençen altına al! Tâ ki, seni cehenneme salmasın!

Bu buyruk, vesvesenin emrine baş eğmemen, ona uymaman içindir. Ona uymaman şuna delildir ki, vesveseyi pençe altına almış ve mağlûp kılmış olursun. Ve Ondan dolayı mes'ul tutulmaktan kurtulmağa bu derecesi yeterlidir. Şu delil ile ki, Resûl (S.A.V.)'e dediler:

— Ya Resûlâllah! Bizim aklımıza öyle düşünceler gelir ki, eğer bizi gökten bıraksalardı bu bize daha kolay olurdu! Biz ise bu düşünceleri çok kötü ve kerîh (çirkin) görüyoruz.

Resûl (S.A.V.) onlara şöyle buyurdu:

"Eğer bu hale eriştinizse, bu, apaçık imân işaretidir."

Bu fikirler, yalnız Hak Teâlâ hususundaydı. Ama imân sebebi, o vesvesenin kerîhliği, iğrençliğidir, vesvese değildir. Kerîhliğin Hak Teâlâ ile ilgili olan vesveseye keffâret olduğunu görmekle insanlarla ilgili olan vesvesenin yok olacağı da daha sarihtir.

Ama kimi zaman olur ki, bir kişi, bu kadar vesvesede nefsine ve şeytana muhalefet kılınca şeytan ona hased eder. Şöyle bir yol gösterir ki, kişinin salâhı sanki o yoldadır. Yani şeytan, kendisi ile mücadeleye girişmesini, bu

mücadele ile onun gönlünü uğraştırıp münâcat lezzetini onun gönlünden kesmeyi ister.

Bunun gönülden atılması dört yolda olur:

Birinci Yol: Şeytanla mücadeleye uğraşır. Fakat, bu çok zaman kaybettirir.

İkinci Yol: Şeytanı yalanlayıp koğmak ve kalbden münâcaatla meşgul olmaktır.

Üçüncü Yol: Şeytanı yalanlayıp koğmağa bakmamaktır. Çünkü şeytanla ne kadar meşgul olunsa da zaman kaybı vardır. Belki ona hiç iltifat etmeyip münâcaatla meşgul olunur.

Dördüncü Yol: Şeytan, onun ibâdetinden hışma geldikçe kişi ihlâsı arttırır, azim ve cehdini ziyâdeleştirir, şeytana ve onun vesvesesine hiç iltifat etmez. İşte, en iyi yol budur. Çünkü şeytan, bu halin ondan geldiğini bilince o kişiden ümidini keser.

Bunun benzeri ilim öğrenmeye giden dört kimseye benzer. Onları çekemeyen bir kıskanç kişi yollarına oturup onları yollarından çevirmeye kalkar.Onlardan birisini yasaklamak diler. O ilim talibi de bu yasaklamayı dinlemez. Onunla cenge başlar. Böylece zaman kaybolur. Sonra ikinciyi men eyler. Bu da onun mâni olmasiyle men'edilmiş olmaz ve o yol çevireni kovar.

Üçüncüsü, o yol keseni koğmağa kalkmaz. Hali üzere geçer, gider. Onunla uğraşmakla zaman zâyi olacağını düşünür.

Dördüncüsü, öğrenci yol kesiciye hiç iltifat etmez, ona aldırmaz. Acele etmeğe başlar. Yolunda yürür, gider. Böylece hasûd olan kişi, o dört kişinin ikisinden bütün muradı-

na kavuşmuştur. Üçüncüden bazı şeyler elde etmiştir. Dördüncüden ise bir şey elde etmek şöyle dursun, onun çok şeyler kazanmasına sebep olmuştur. Hepsinin yolunu kesmesinden pişmanlık göstermezse de elbette bu sondakini yasaklamaktan pişman olur.

— Keşke onu menetmeyeydim! Çünkü benim yasaklamamla onun hırs arttı! der.

Böylece elden geldikçe vesveseye ve tartışmalara karışmayıp kişinin yoluna gitmesi yapılacak en iyi iştir.

İBADETİ AŞİKÂR YAPMAĞA RUHSAT VARDIR

İbadeti gizli yapmaktaki fayda riyâdan kurtulmaktır. Fakat ibadeti başkasına göstermekte de büyük faydalar vardır. Birinci fayda, halkın ibadet eden kişiye uymasıdır. Halkı, iyi işler yapması için harekete geçirmektir. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ ikisini de överek Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştur:

"Eğer sadakayı herkesin gözü önünde verirseniz güzeldir. Eğer gizli verirseniz bu daha güzeldir." (Bakara Sûresi: 271).

Resûlullah Efendimiz bir kez, mal diledi. Ensardan birisi bir kese akçe getirdi. Halk bu hâli gördü. Onlarda her biri mal getirmeğe başladı. Resûlullah onlara şöyle buyurdu:

"Bir kişi güzel bir yol ortaya koyarsa ve başkaları da ona uyarlarsa o kişiye, hem kendisinin ecri, hem de ona uyanların ecri verilir."

Bunun gibi, bir kişi hacca veya gazaya gitse, hazırlığını görüp şehrin dışına çıksa ve halk o kişiyi görmüş olsa onlar da hacca veya gazaya heves duyarlar. Eğer riyâdan

uzak olduğuna emin ise halkın rağbetini ve kendisine uymasını maksad edinip ibadetini açığa vurması yüce bir fazilettir.

Eğer riyâ arzusunu harekete geçirecekse, diğerlerinin o iyi işe rağbet etmesinin ona bir faydası olmaz. Bu takdirde ibadeti gizli yapmak daha üstündür. O halde ibadeti aşikâr yapmak isteyen kişe, kendisine uyacak kimselerin bulunması mümkün olan yerde bunu yapmalıdır. Çünkü kimi olur ki, kendisine ev halkı uyarlar. Çarşı halkı ona uymazlar. Yine öyle olur ki, ona pazar halkı uyar, başkaları uymaz. Bir de o kişi kalbini gözetlemelidir. Çünkü çok zaman riyâ isteği insanın içinde gizlenmiştir. Başkalarının kendisine uyması için ibadetini açığa vuruyormuş gibi gösterir, insan helâk olup gider. Bu gibi zayıf imanlının benzeri şu kimse gibidir ki, suda yüzmeyi bilmez ve boğulup giderken de başkasını kurtarmak düşüncesiyle onun eline yapışır. İkiside su içinde can verirler. Güçlü olan kişinin benzeri şudur ki, suda yüzmekte ustadır. Hem kendisi sudan geçer, hem de başkalarını kurtarır. Ancak bir kişinin buna gurur duyup gizleyebildiği taat ve ibâdetini izhar etmesi doğru değildir. Bu hususta kişi ibadetini açığa vurmasında riyâ bulunup bulunmadığını şöyle anlayabilir. O kişi, kendi kendine: "Sen ibâdetini gizli yap. Tâ ki, halk başka ibâdet eden kişiye uysunlar. Senin de sevabın açığa vurduğun sevap kadarı olsun." der.

Eğer gönlü, kendisini terkedilip başkasının örnek alınmasına razı olursa riyâsı yoktur ve tam ihlâs sahibidir demektir. Aksi halde makam ve menzilet dilemiş olur ki, âhiret sevabını dileyemez. İbâdeti açığa vuruşun bir yolu da şudur ki, ibâdet ettikten sonra halka bu ibâdeti bildirir. Bunda da nefse lezzet ve lezzetten sevgi doğar. Kimi zaman olur ki, mübalâğada bulunur, işlediği ibâdetlerin fazlasını

söyler. Böyle olunca vâcip olan şudur ki, dil tutulmalı, ibâdet açığa vurulmamalı. Halkın onu övmesi ve zem etmesi kendi nazarında eşit oluncaya kadar bu hal sürüp gitmelidir. Eğer bundan sonra halkın hayra meylinin harekete geleceğini bilirse onlara söylemelidir.

Nimet ehli olan ulular, bu yolda çok haberler vermişlerdir.

Sa'd bin Muâz (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

— Tâ müslüman olduğum günden beri kıldığım hiç bir namazda nefsimin meşgul olduğunu bilmiyorum. Resûlullah Efendimiz'den hiç bir söz işitmedim ki, ondan şüphe etmiş olayım.

Hazret-i Ömer (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

— Sabahları kalktığımda zengin mi olurum, yoksul mu olurum diye hiç bir zaman korku çekmedim. Çünkü hangisinin hakkında daha hayırlı olacağını bilemem.

Ömer bin Abdülâziz şöyle demiştir:

— Ben, Hak Teâlâ bir şeyi kaza kıldı da "keşke böye kılmayaydı" demiş değilim. Hak Teâlâ'nın takdirine sevinmekten başka bana hiç bir sevinç gelmemiştir.

İşte bütün bu sözler, kuvvetli kişilerin, ulularıın sözleridir. Zayıfların buna mağrur olması, onları taklit etmesi câiz değildir. Sen bil ki, Hak Teâlâ'nın kimi işlerde gizli nimetleri vardır ki, kimse bunları anlamış, bunlara vâkıf olmuş değildir. Her bir şeyin altında bir sır vardır ki, bizler ona yol bulamayız. Her ne kadar mürâî helak olursa da riyâda halka çok hayır vardır. Çünkü çok kimse olur ki, riyâ ile kimi işleri yaparlar. Başkaları onu görüp ihlâs yolunda sanır, ona uyarlar. Şöyle rivayet kılınmıştır ki, Basra'da sabah vakit-

leri her ne köşeye varılsa Kur'an, ezan ve zikir sesleri işitirildi. Bu gibi şeylere rağbet artmıştı. Bir kişi riyânın inceliklerini bildirmek için bir kitap yazdı. Bütün halk onu gördü. Kur'an'dan ve zikirden el çekti, rağbetleri azaldı. Bunun üzerine ulu kişiler:

— Keşke bu kitap yazılmasaydı! dediler. Riyâkâr olan kimseler başkalarına canlarını feda eder, helâk olurlar. Çünkü kendisi helâk olurken başkalarını da ihlâsa çağırırlar.

GÜNAHI GİZLEMEKTE RUHSAT OLDUĞUNUN BEYANI

İbâdeti açığa vurmak, kimi zaman olur ki, riyâ olur. Ama günahı gizlemek yedi özür sebebiyle bütün vakitlerde vâciptir.

Birinci Özür: Hak Teâlâ: "Fıskı ve günahı gizleyin!" diye emir buyurmuştur. Resûlullah Efendimiz de:

"Bir kimse bir günah işlerse onu Hak Teâlâ'nın örtüsüne gizlemeli, saklamalı ve hiç açmamalı" diye buyurmuştur.

İkinci Özür: Bu dünyada bir kişinin günahı örtülü kalırsa ona beşaret olsun ki, öteki dünyada onun gizli kalacağı umud edilir.

Üçüncü Özür: Bir insan günahını gizlerse halkın ayıplamasından, kınamasından sakınmış olur. Çünkü halkın bu sözleri kendisini meşgul eder, ibâdetini karıştırır.

Dördüncü Özür: Gönül, zillete düşmekten, melâmetten (kınanmaktan) rahatsız olur. Bunlardan hoşlanmamak, in-

sanın tabiatıdır. Bunlardan kaçınmak haram değildir. Zemmedilmeyi ve övülmeyi eşit tutmak tevhidin son mertebesidir. Herkesin o dereceye erişmeye gücü yetmez. Ama:

— Zemmediliyorum, kınanıyorum! diye namaz kılmak, ibâdette bulunmak doğru değildir. İbâdetin ihlâs ile, kalp temizliği ile olması gerekir. Halkın övgüde bulunmasına sabır gösterilir, ama kınanmaya, zem edilmeye sabır göstermek çok güçtür.

Beşinci Özür: Kişi, günahını söyleyince kendisini incitirler veya bir kasıtta bulunurlar diye korkar. Şeriat, öyle bir kişiye kırbaç cezasını vermeyi câiz bile görse günahını gizleyip tövbe eylemeye izin vermiştir. Bu sebeple başkasının incitmesinden ve zarar vermesinden kaçınmak için günahını gizlemek câizdir.

Altıncı Özür: İnsanlardan hayâ edilip utanılır. Bu, makbul bir şeydir ve imandandır. Lâkin hayâ ile imanın farkı vardır. Utanma başka bir şeydir, iman başka bir şeydir.

Yedinci Özür: Kişi, günahını açıklarsa fâsıkların da kendisi gibi yapıp günah işlemeye kalkışacaklarından korkar. Bu niyetle günahını saklamak câizdir. Fakat niyeti, başkalarına kendini takvâ sahibi göstermekse bu, riyâ ve haram olur. Ancak bir kimsenin zâhiri ile batınının eşit olması sıddıkların derecesidir. Bu eşitlik şöyle olur ki, o kişinin bâtınında hiç bir günah olmamalıdır.

Eğer bâtınında günah veya günah arzusu olup da:

— Hak Teâlâ her şeyi bilmektedir. O halde Hakk'ın bildiğini halktan ne diye saklayayım! derse bu sadece cehalettir, bilgisizliktir. Böyle düşünülmesi revâ değildir. Belki Hak Teâlâ'nın şeriat perdesine sığınıp sırrını açmamak, gizli tutmak vacibtir.

RİYÂ KORKUSUNDAN İBÂDETİ BIRAKMA NEREDE OLUR?

İbâdet, üç dereçedir:

Birinci derece: Bu ibâdet yalnız kişinin kendisi ile ilgili olur. Başka kişiler ile ilgisi bulunmaz. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi.

Üçüncü derece: Kişinin hem kendisiyle ve hem de başkasıyla ilgili olan ibadetlerdir. Vaaz etmek ve fetva vermek gibi.

İkinci derece: Halkla ilgilidir. Halifelik, kadılık (yargıçlık) ve valilik gibi.

Bu üç kısmı ayrı ayrı inceleyelim:

Birinci Kısım: Namaz, oruç, hac gibi yalnız kişinin kendisi ile ilgili olanlardır. Riyâ korkusundan ötürü bunlardan el çekmek revâ değildir. Ne farzlarından, ne sünnetleriden vazgeçilebilir. Lâkin ibadetin başlangıcında riyâ hâtırası akla gelmiş olsa, ibâdetin ortasına cehd edilip o hâtırayı koğmağa çalışmalıdır. Ve ibâdet niyeti tazelenmelidir. Halka göstermek için ibâdet ne arttırılmalı, ne de eksiltilmelidir. Bu gibi cehdin faydası vardır. Ancak ibâdet niyeti olmayıp bütün bütün riyâ varsa bu cehdin faydası yoktur. Bu, bir ibâdet olmaz. Ama asıl niyet yerinde kalırsa ibâdetten el çekmek revâ değildir.

Fudayl der ki:

— Riyâ, "Halk görür" diyerek korkmak ve ibâdetten el çekmektir. Ama halk içni yapılan bir ibâdet, hiç bir zaman ibâdet olmaz. O ancak şirk (Allah'a ortak koşmak) olur.

Hatta şeytan, senin ibâdet etmemeni diler. Eğer bunu sana yaptırmaktan acze düşerse, yâni senden ibâdeti yasaklayamazsa, bu kez sana şöyle der:

— Bak, halk sana bakıyor! Senin bu yaptığın ibâdet değildir. Bu riyâdır!

İşte böylece şeytan seni, hiyle ile ibâdetten alakoymağa çalışır. Eğer şeytanın bu sözlerine iltifât edersen kaçıp yerin dibine de girsen şeytan yine şöyle der:

— Halk senin gizlenip, zâhit olduğunu sanır. Bu zâhidlik değildir. Aksine riyâdır.

O zaman şeytana verilecek cevap şudur:

— Gönlünü halka bağlayıp onlardan ötürü ibâdeti terk etmek madem ki riyâdır, o halde halkın gördüğü ve görmediği benim nazarımda eşittir. Ben yine önceki zamana âdet kıldığım şeyi işlerim. Ve halkın beni görmediklerini düşünürüm.

Böylece köleye iş yapmak emredildiği gibi kula da ihlâsla Allahü Teâlâ'ya ibadet etmek emrolunmuştur. O, mademki amelden el çekmiştir, ihlâstan da el çekmiş olur. İhlâs ancak amelle olur.

Hasan-ı Basri (Allah ondan razı olsun) Hazretleri der ki:

— Kimi kişiler vardır ki, ağlaması gelse halk bunu bilmesin, görmesin diye ağlamayı gizler! Bu, yalnız nefis için câizdir. Çünkü zahirdeki ağlamanın bâtındaki ağlamaktan daha ziyade fazileti yoktur. Ağlamak bir ibâdet değildir ki, o kişi ibâdetten el çekmiş olsun.

Hasan-ı Basri Hazretleri yine şöyle demiştir:

— Bir kimse vardı; yoldan her hangi bir zararlı şeyi kaldırmak dilerdi. Ama, kendisini zâhit ve iyi halli bir insan tanımalarından korkar, kaldırmazdı! Bu ise zayıfların halini anlatır. Onlar, halkın kendilerinin zâhitliğini bilmesinden ve ibâdetlerine riyâ karışmasından korkarlar! Ama meşhur olmak, dile düşmek korkusundan ötürü bunlardan sakınmak revâ değildir. Aksine bunları işlemek, diğer taraftan riyâyı da koğmak gerektir. Ancak bir kimse zayıf halli olursa ve kendisinin salâhını, ünlü olmayı terk etmekte görürse böyle iyiliklerini göstermeyi terkedebilir. Ancak bilinmelidir ki, bu, noksan bir mertebedir.

İkinci Kısım: Halkla ilgili olan ibâdetlerdir. Halifelik, valilik ve kadılık (yargıçlık) gibi. Bunlar eğer adaletle süslenmiş olursa yüce ibâdetlerdendir. Adaletsiz olursa yü-ce günahlardan olur. Eğer bir kimse kendisine güvenemiyorsa adalet yolunda hüküm vermeyi kabul etmek haramdır. Çünkü bundan çok büyük kötülükler gelir. Bunlar, birinci kısım ibadetlerden olan namaz, oruç ve sadaka gibi değildir. Onların kendilerinde nefsin bir lezzeti yoktur. Bunlar, lezzette aynı şeyler değildir. Aksine bunlardaki lezzet, halkın görmesiyle meydana gelir. Ve hükümet etmekte, halkı yargılamakta, halifelik yapmakta büyük bir lezzet vardır. Ve nefis o lezzetle beslenir. Ancak kendi nefsine güvenenin hükûmet etmeyi kabul etmesi câizdir. Fakat kendisini hükûmete gelmeden önce sınamış, nice işlerde emaneti doğru dürüst yapmışsa, kendisine hükûmet ödevi eriştiği zaman:

— Belki ahlâkım değişir, belki de beni yerimden atarlar! Başkasına boyun eğerim! diye bir korku doğarsa bu yolda farklı düşünceler vardır.

Kimi kişiler:

— Bu gibiler hükûmeti kabul etsin! Çünkü bu şüphe ve kuşku yerinde değildir. Bu kişi kendisini sınamış, tecrübe etmiştir. Kendisini deneyen kimseye de itimat, güven gerekir! derler.

Bizim kanaatimize göre doğru olan şudur ki, bu türlü kuşkuları olan kimsenin bu görevleri kabul etmesi doğru değildir. Çünkü nefsi adalet yolunda azimli olmazsa, kimi zaman gelir ki, nefsin adalet üzere olacağı zannı bir hiyle olur. Velâyete ve hükmetmeğe erişince değişir. Çünkü başlangıçta tereddüd gösterirse,üstün bir zanna göre o kişi sonra değişen bir kimse olur. Böyle olunca hükûmet etmekten ve saydığımız ödevlerden kaçınmak daha evlâdır. Çünkü hükûmet etmek, kuvvet ehli olan kimseden başkasının işi değildir.

Ebû Bekir Sıddık (Allah ondan razı olsun), Râfi'ye şöyle demişti:

— İki kişi üzerine de olsa hükmetmeyi kabul etme!

Sıddık Hazretleri halifeliği kabul eylediği zaman Râfi ona:

— Ey Ebû Bekir! Beni hükûmetten men ederdin. Şimdi ise sen kabul ediyorsun! dedi.

O da:

— Evet, şimdi de seni men eylerim. Hak Teâlâ'nın lâneti, her işi adaletle işlemeyenin üzerine olsun! diye cevap verdi.

Bunun benzeri, bir kimsenin kendisini deniz içinde bulunup çocuğunu su kıyısına varmaktan yasaklaması gibidir. Çünkü o yüzme bilmektedir. Eğer çocuğu da onun gibi suya girse suda boğulur gider.

Eğer sultan zâlim olursa kadılıktan her zaman adaletle iş görmek kabil değildir. Yaranma, emre baş eğme gerekirse yargıçlığı kabul etmek câiz değildir.

Eğer hükûmeti kabul ederlerse azl edilme korkusu ile güler yüz göstermek özür teşkil etmez. Ancak bu vazifeden atılıncaya kadar adaletle iş görmek gerekir. Eğer hükûmet eylemeyi, hükmeylemeyi, yargıda bulunmayı kabul etmişse böyle bir vazifeden atılınca o kişinin sevinmesi lâzım gelir.

Üçüncü Kısım: Kişinin hem kendisiyle ve hem de başka insanlarla ilgili olan ibadetlerdir. Bu da vaaz, fetva ve öğretme (ders verme) ve hadîs rivayet etmedir. Bunlarda nefs için pek büyük bir lezzet vardır. Bu sebeple bunlarda riyâ, namazdan ve oruçtan daha çok olur. Bunlar (yani vaaz, fetva ve tedris) hükmetmeye, yargıda bulunmaya yakın şeylerdir. Farkı şu kadar ki, vaazın, dersin ve hadis nakleylemenin, bu işi işleyene faydası olduğu gibi dinleyene de faydası vardır. Çünkü bunlar, kişileri dine davet eder ve riyâdan yasaklarlar. Ama hükûmet etmek (hüküm vermek), valilik ve yargıçlık etmek bunlara benzemez. Eğer bir kimsenin gönlüne riyâ gelirse bunları elde tutmanın doğru olmadığına dair görüşler vardır. Birçok taife bunlardan kaçıp sakınmışlardır. Sahabenin ekserisinden fetva sorarlardı. Onlar bunu birbirine yüklerlerdi.

KİŞİNİN İBÂDET ŞEVKİ DAİMA RİYÂ OLMAZ

Halkı görmek sebebiyle kişinin ibâdete şevki artar. Ama bu artan şevk her zaman riyâ olmaz. Çünkü mü'min daima ibâdete isteklidir. Lâkin bir şey engel olur, o kişiyi ibâdetten men eyler. Halkın sebebi ve yardımı ile o mâni olan şey ortadan kalkınca o şevk harekete gelir. Nitekim bir kimse evi-

ne varsa, ona gece namazı kılmak zor gelir. Çünkü o kişi ehli ile söyleşir, konuşur, yatağı hazırlanmış olduğundan uykuya yatar. Ama başka birinin evine gitse bu engeller ortadan kalkar, ibâdete şevki belirir ve:

— Ben de bunlara uyayım ki, bana da sevap verilsin! der.

Veya bir yerde bir kalabalığın oruç tuttuğu görülünce, yahut yemek bulunmadığı için oruç tutmak şevki meydana gelebilir. Ya da birtakım insan görülür ki, bir mescidde teravih namazı kılmaktadırlar. Onları gören kişi, evde tenbel tenbel oturan, aylak bir kimse ise onları namazda görürse gevşekliği ortadan kalkar, onlara uymağa çalışır. Yahut cuma günü halkı Allahü Teâlâ'ya niyaz ve duada görse kendisi de namaz kılmağa ve tesbihde bulunmaya, her gün kıldığı namazdan daha çoğunu kılmağa başlar.

Bu açıkladığımız şeylerde riyâ olmamasının imkânı vardır. Fakat şeytan ona:

— Bu işleri işleme sen! Bunlar riyâdır. Halk sebebiyle bunlar sende meydana geldi! der.

Kimi zaman da olur ki, halktan ötürü kişide hayra rağbet artar. Engeller ortadan kalkar. O zaman şeytan yine gelir ve ona:

— Bu hayırlı işi yapma! der.

O zaman o kişiye melekler:

— Bu hayrı yap! Çünkü senin hayır işlerine rağbetin eskiden de vardı. Fakat ortada bazı engeller olduğu için onlar seni men'ediyorlardı. Şimdi ise o manialar ortadan kalktı! Hayrını sürdür sen! hitabında bulunurlar. Öyleyse bu gibi halleri birbirinden fark eylemen gerektir. Bunun alâmeti şudur: Eğer insanlar onu görmezlerse ve kendisi on-

ları görür ve takdir eylerse yine o sevinç bâki ise ibâdetinden şevk duymasına sebep olan şey işlediği hayırdır. Eğer o sevinç, içinde bâki kalmazsa işlediği iş riyâdır. Ondan da el çekmek gerektir. Eğer her ikisi de olursa, yâni hem hayra rağbet kılar ve hem de halkın övgüsüne meyletmek arzusu kendisinde mevcut kalırsa iyice dikkat etmeli, bunların hangisi daha galip ise ona itimat eylemeli.

Eğer bir kişi bir âyet-i kerime okunurken bazı kimselerin ağladığını görüp kendisi de ağlar, ama kimse yokken ağlamaz ve göz yaşı dökmezse bu da riyâ değildir. Çünkü insanları ağlamaklı görünce herkesin gönlü yumuşar, hislenir, incelir. Çünkü halkı kederli, kaygılı görmek insanın kendisine işlediği günahları hatırlatır ve kişi "ah.." çekip ağlamaya başlar. Bu ağlayış yerinde bir ağlayıştır ve revâdır. Kimi zaman da olur ki, ağlamak kalbin rikkatinden ileri gelir. Yüreğin içinden taşar. Kimi kimselerde ah çekmek, inlemek ise riyâ ile olur ki, insanlar kendisinin ağladığını işitsin diye. Kimi zaman da olur ki, üzüntüsünden düşer, bayılır. Ama hemen ayağa kalkmağa kuvvet bulur. Lâkin halkın:

— Bu vecdin, bu kendinden geçmenin aslı yokmuş, derler diye korkar ve kedisinde güç bulduğu, aklı başına geldiği halde öylece kalıp kalkmazsa riyâkâr olmuş olur.

Ama asıl vecd kendisini sararsa mürâî olmaz.

Kimi zaman da olur ki, dönmeğe, raks etmeğe başlar. Gücü, kuvvetini yerinde olduğu halde bir kimseye dayanarak ağır ağır gider. Ta ki halkın:

— Vecdi çabuk geçti! demesinden çekinir.

Bu riyadır. Yahut:

—Estağfurullah, ya da Euzübillâh diyerek işlediği günahlar için bunları söyler.

Eğer insanlar "Bu adam günahlarına tevbe ediyor ve Allah'a sığınıyor" desinler diye bunları söylerse bu da riyâdır. Ama bir kimse halkı ibâdet ederken görür ve kendisindeki kusurlardan ötürü bu kelimeleri söylerse o zaman bu riyâ olmaz.

Kimi zaman bu haller riyâkârlıktan, murâîlikten de ileri gelebilir. Dikkat edip bu farkları görebilmelidir.

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

— Riyâ'nın yetmiş kapısı vardır?

Eğer bir kimse hatırında bir riyâ bulunduğunu anlarsa, o zaman Hak Teâlâ'nın kendisinin yüreğinde olan kötülüğü bildiğini anlamalı ve yüce Allah'ın kızgınlığının, bu riyâsını üstünden uzaklaştırıncaya kadar devam ettiğini bilmelidir. Resûlullah Efendimiz'in şu yüce hadîsini anlamalı ki, şöyle buyurmuştur:

"Münafıkça tevâzu etmekten Allah'a sığının!"

Münafikane tevazu da, vücut tevazu eylerken gönlün perişan bir halde parça parça olması, başka şeylerle meşgul bulunmasıdır.

İBADET OLAN HER ŞEYDE İHLÂS VÂCİPTİR

Namaz ve oruç gibi ibadet olan her şeyde ihlâs farzdır. Bu ibâdetler Allah için yapılmalıdır. Bunlarda riyâ haramdır. Mübah olan bir şeyden de sevap kazanmak dilenilirse ihlâs vâcip olur. Meselâ bir müslamanın işini görmeğe, ihtiyacını karşılamağa çalışılsa ve bu sevaptan ötürü ise, dileğini dürüst ve niyetini hâlis kılmalı. Müslümanlardan şü-

kür ve karşılık beklememelidir. Öğrettiği şeylerde de bu böyledir. Meselâ bir öğretici, bir öğrencisinin kendisinin ardından yürümesini ve kendisine hizmet etmesini beklese bir karşılık beklemiş olur. Bunda sevap kazanılmaz. Ama eğer hiç bir hizmet ummazsa, talebe kendisi hizmet eylese öncelikle bu hizmet kabul edilmemelidir. Çünkü yapılan işde hizmet murat edilmemiş olmalıdır. Ama yapılan sevap bâtıl olmaz. Öğrenci hizmetten kaçındığı zaman da kendisine hizmet edilmediğinden huzursuz olmamalıdır. Akıl sahibi olan kişiler bundan çekinmişlerdir.Akıl ehli olanlardan birisi kuyuya düşmüştü. Onu kuyudan çıkarmak için ip sarkıttılar. Onu kuyudan çıkarmak istediler. O kişi:

— Benden bir şey öğrenmiş veya Kur'an okumuş ya da benden bir hadîs öğrenmiş olan bu ipe el vurmasın! diye and verdi. Onun böyle söylemesinin sebebi, öğrettiklerinin karşılığı olarak kazandığı sevabın zâyi olmaması içindi.

Bir kişi Süfyan-ı Sevrî'ye (Allah ona rahmet eylesin) bir hediye göndermişti. Süfyan o hediyeyi kabul etmedi. Bu kişi Süfyan'a:

— Ben senden hiç bir zaman hadis dinlemiş değilim! dedi.

Süfyan da:

— Senin kardeşin benden hadîs dinlemek üzeredir. Korkarım ki, benim kalbim ona başkalarından daha merhametli olur! diye cevap verdi.

Yine biri Süfyan-ı Sevrî'ye bir (kese) altın verdi ve:

— Ey Süfyan! Bilirsin ki, benim babam senin dostundu. Helâlden yerdi. Bugün sana bir kese altını onun mirâsından getirdim. Onu benden kabul eyle! dedi.

Süfyan da o altını kabul etti. O kimse evden çıkıp gittikten sonra Süfyan, o bir kese altını vererek oğlunu o kişinin ardından yolladı. Meğer Süfyan-ı Sevrî'nin hatırına, o çocuğun babasiyle olan dostluğunun Alahü Teâlâ için olduğu gelmişti. Süfyan'ın oğlu bu olayın sonunu şöyle anlatmıştır:

— Vakta ki, o bir kese altını o adama verip eve döndüm. Sabrım tükendi. Babama:

— Bu senin gönlün taş mıdır? Görüyorsun ki, çoluk çocuğunun hiç bir malı yoktur. Bize sen acımaz mısın? dedim.

Bu soruya Süfyan şu karşılığı verdi:

— Ey oğlum! Sana gereken, o altınla hoş yiyip içmendir. Bana ise kıyamet gününde ondan soru sorarlar. O sorunun karşılığını vermeğe gücüm yetişmez! dedi.

Bundan da anlaşılır ki, okuyup öğreten kişi, Hak Teâlâ'nın rızasından başka bir şey dilememeli. Öğrenciden hiç bir şey beklememelidir. Kimi olur ki, öğrenci ibâdetini öğretmenine göstermeği câiz görür. Tâ ki, dersi öğretirken kendisine fazla ihtimam ve dikkat gösterilmemesini bekler. Bu yanlış ve düpedüz riyâdır. Aksine, kendi mertebesini Hak Teâlâ katından dilemelidir. Öğretmene hizmet etmekle ondan iltimas beklememelidir. Her şey bunun gibidir. Ana ve babanın hizmeti de ancak Allah rızası için yapılmalıdır. Yoksa onların katında âbidliğe kalkarak rızaları istenmemeli, yalnız Allah için onların rızası kazanılmalıdır.

— Anam babam benden hoşnud kalsınlar! diye hizmette bulunmak günahtır.

Sözün kısası sevap dilemek için yapılırsa o işin hâlis olarak Hak Teâlâ için yapılması gerektir.

KİBRİN ve UCBUN İLÂCI

Ey salih kişi, sen bil ki, mütekebbirlik ve bencillik kötü huylardır. Gerçekteyse Hak Teâlâ'ya düşman olmaktır. Çünkü, kibir ve azamet ancak Allah'a mahsustur. Bundan ötürüdür ki, yüce Kur'an'da cebbâr (zâlim) ve mütekebbir (gururlu) olanlar zem edilmiştir. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Hak Teâlâ, bütün kibirli ve cebbâr olan kalpleri mühürler." (Mü'min Sûresi: 35). Ve yine Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Âhirete imân getirmeyen her mütekebbirin şerrinden Rabbime sığınırım."** (Gafir Sûresi: 27). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: **"Mütekebbir ve inatçı olanlar hüsrana uğrarlar."** (İbrahim Sûresi: 15). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: **"Bana kulluk etmeyi kendilerine yediremeyenler, küçülmüş kişiler olarak Cehennem'e gireceklerdir."** (Mü'min Sûresi: 60). Hak Teâlâ kibir hakkında yine şöyle buyurmuştur: **'And olsun ki, onlar kendikendilerine büyüklük, kibir taslamışlar ve azgınlıkta sınırı aşmışlardı."** (Furkan Sûresi: 21).

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"Kalbinde, bir habbe veya bir hardal tanesi kadar kibirlilik bulunan kimse Cennete girmez ve kalbinde bir habbecik veya bir hardal tanesi kadar imân olan kişi Cehenneme girmez."

Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Kimi kişiler kibirliliği ve zorbalığı sanat haline getirirler. Bunu o hadde vardırırlar ki, onların adları cebbarlar defterine yazılır, Cebbarlara yapılan azap o kişiye de yapılır."

Başka bir haberde şöyle bildirilmiştir:

"Süleyman aleyhisselâm devlere, perilere, kuşlara ve insanlara: "Hepiniz dışarı çıkın!" dedi. 200.000 kişi ve 200.000 peri toplandılar. Ondan sonra bir yel, Süleyman'ı havalandırıp göğe çıkardı. Cenâb-ı Hakka yakın meleklerin "Sübhâne" seslerini işitti. Yel, sonra kendisini yere indirdi. Öyle ki, tâ denizin dibine erişti. Sonra yine bir ses işitti. Bu ses şöyle diyordu:

— Eğer Süleyman'ın gönlünde bir zerre kibir olaydı onu havaya çıkarmadan önce yerin dibine batırırdım."

Yine Resûl (S.A.V.) buyurdu ki:

"Kibirli olan kişileri kıyâmet gününde karınca şeklinde haşrederler. Tâ ki, Hak Teâlâ katında horluklarından ötürü halkın ayakları altında ezilsinler diye!.."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

"Cehennemde bir dere vardır ki, Ona Hebheb adı verilmiştir. Allahü Teâlâ, Mütekebbir ve cebbar kişileri oraya atmayı kendisine vacib kılmıştır."

Selmman-ı Fârisi (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

"Bir günah vardır ki, onunla beraber ibâdet etmek fayda vermez; o da kibirdir."

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu:

"Hak Teâlâ, elbisesini kibirle yerde sürüyen ve gururla salınarak yürüyen kişiden hoşlanmaz."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurmuştur:

"Bir kere, bir kimse gururla salına salına yürüyüp kendisine bakıyor ve mağrur oluyordu. Hak Teâlâ, onu yerin dibine soktu. Kıyâmete kadar da öyle gidecektir."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

"Bir kimse ululanır, salına salına yürürse Kıyâmet günü Hak Teâlâ'yı kendisine kızmış halde görür."

Muhammed bin Vâsi der ki:

— Bir gün oğlumu salına salına yürürken gördüm. Onu çağırdım ve:

— Hiç bilmiyor musun ki, sen kimsin? dedim. Anneni iki yüz akçeye almıştım. Babansa, öyle bir babadır ki, eğer müslümanlar arasında her ne kadar baksan ondan hor kimse göremezsin.

Muzaffer (Allah ona rahmet eylesin), Muhleb'i muhteşem bir kaftanla salına salına gezerken gördü. Ona:

— Ey kul! Hak Teâlâ böyle yürümeyi sevmez! dedi.

Muhleb de:

— Sen beni bilmez misin? diye sordu.

Muzaffer:

— Bilirim! dedi. Önceleri bir pis su (meni) idin, sonunda bir mırdar (leş) olacaksın ve bu iki halin arasında bir necaseet (pislik) hammalısın.

TEVAZUUN FAZİLETİ

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Hak Teâlâ'nın, tevâzû edip de izzetini arttırmadığı hiç bir kul yoktur."

Yine Resûl (S.A.V.) buyurdu ki:

"Başında bir gem bulunmayan hiç bir kişi yoktur. O gem'i iki melek tutar. O kişi alçak gönüllülük (tevâzû) göstermek istediği zaman o melekler o gem'i yukarı doğru çekerler ve:

— Ey Rabbimiz! derler. Bu kulunun başını yükselt!

Eğer o kişi, kibir ve gurura düşerse o melekler o kişinin başındaki gem'i aşağı doğru çekerler ve:

— Ey Rabbimiz! Bunu aşağılık kimselerden kıl ve zelîl eyle! derler."

Resûl (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Bahtlı olan kişi, o kimsedir ki, mütevâzi (alçak gönüllü) bir kişidir. Ama bu tevâzuu, çaresizliğinden ileri gelmez. Nafaka verirse, verdiği de günahla toplanmış maldan değildir. Bîçârelere merhamet eder. Hakîmlerle ve âlimlerle düşüp kalkar."

Bir gün Resûlullah'ın huzuruna bir dilenci gelmişti. Peygamberimiz yemek yemekteydi. Onu yanına çağırdı. Herkes bu dilenciden kaçmıştı. Resûlullah ise ona kendi yanında yer gösterdi.Onu yemek yemeğe dâvet buyurdu. Kureyş'den birisi bu dilenciye istikrah duygusuyla baktı. Fakat o kişi, aynı hale düştü ve ikrâh veren bir hastalığa tutulup öylece öldü.

Resûlullah buyurdu ki:

"Hak Teâlâ beni, kul ve resûl olmakla melik ve nebî olmak arasında serbest bıraktı. Durdum, kaldım. Ve dostum Cebrail'e baktım. Bana dedi ki:

— Hak Teâlâ'ya tevâzû kıl!

Ben de :

— Ya Rabbi, kulun ve Resûlün olmayı dilerim! dedim."

Hak Teâlâ Mûsâ aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

— Ben şu kimsenin ibâdetini kabul ederim ki, o kişi benim ululuğuma tevâzû göster ve benim halkıma ululanıp kibirlenmeye! Gönlünü korku üzere tuta! Bütün gününü beni yâd etmekle geçire. Ve benden ötürü kendisini şehvetlerden men ede!

Resûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu:

"Kerem, takvâdadır, şeref tevâzûdadır, zenginlik ise yakîndedir."

İsâ aleyhisselâm şöyle demiştiir:[o]

— Bahtlı kişiler dünyanın o alçak gönüllüleridir ki, kıyâmette minber sahibi onlardır. Onların gönlü dünya ilgilerinden pâktır ve bunun karşılığı Allahu Teâlâ'yı görmek olur.

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu:

"Allah bir kimseyi İslâm'a yöneltti, ona güzel bir yüz bahşetti, onun halini kendisini utandırmayacak şekilde yarattı ve bunlarla birlikte kendisine tevâzû (alçak gönüllülük) nasib etti ise o kişi Hak Teâlâ'nın katında seçkin kullardandır."

Bir kişinin yüzünde çiçek hastalığı belirmişti, bir odaya girdi. Bir takım insanlar odada yemek yiyorlardı. O kişi, her

kimin yanına oturdu ise hemen ayağa kalkardı. Resûlullah Efendimiz o kişiye kendi yanında yer gösterdi ve ona: "Ye!" buyurdu. Kibrinden ötürü o hastalıklı adamı hor görenlerden biri daha sonra aynı hastalığa yakalanarak öldü.

Resûlullah Efendimiz buyurdu ki:

"Kendi evinin ihtiyaçlarını evine alıp ev halkına getiren kimseyi ben çok severim! Bunu yapmakla o kişinin gönlünden kibir ve büyüklük gider."

Resûlullah Efendimiz, yüce arkadaşlarına:

— Neden acaba ben sizde ibâdetin halâvetini (tatlılığını) göremiyorum? diye sordu.

Onlar da:

— Ya Resûlullah! İbâdetin halâveti nedir? dediler.

Resûlullah:

"Mütevâzi bir kimse gördüğünüz zaman siz de tevâzu gösteriniz. Mütekebbir bir kimse gördüğünüz zaman siz de ona kibir gösterin. Tâ ki, ona hakaret ve zillet olsun."

Hz. Ayşe (Allah o kadından razı olsun) nakleder ki, Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

— İbâdetin en faziletlisinden siz gafilsiniz. Bu da tevâzûdur.

— Tevâzû odur ki, bir kimse dünyalığını senden az toplamış ise onu kendinden daha yüce görmendir. Kendine böylece dünyalık sebebiyle kadir ve kıymet göstermemiş olursun. Eğer bir kimse dünya malını senden fazla toplamışsa onu aşağılık görmelisin. Böylece dünya sebebiyle senin nazarında onun hiç kadri kıymeti olmadığını göstermiş bulunursun!

Hak Teâlâ, İsâ aleyhisselâm'a vahiy gönderip şöyle buyurdu:

— Her vakit sana bir nîmet veririm. Eğer tevâzuun fazla olursa o nîmeti sana bütün bütün veririm!

Ululardan bir kişi, Hazret-i Ali'yi (Allah ondan razı olsun) rüyasında görmüştü:

—Yâ Ali! Bana öğüt ver! dedi.

Hazret-i Ali de:

— Zenginlerin, fakirler önündeki tevâzûu, âhiret sevabından ötürü ne güzel bir haldir. Ondan da yükseği fakirlerin, zenginler önünde Hak Teâlâ'nın fazlına (üstün bağışlarına) güvenip mütekebbirliğidir.

Yahya bin Halid der ki: Kerem sahibi olan kişi âbid olursa mütevâzi olur. Eli sıkı olan kişi âbid olsa da mütekebbir olur. Bayezid-i Bistamî der ki: Kul, kendisinden daha hâkir kimse olmadığını bilmezse, mütekebbir demektir. Cüneyd-i Bağdadî bir gün cuma namazı kılınan camide halka şöyle demişti: "Eğer Peygamber Efendimiz bir hadisinde "Ahir zamanda bir kavmin başına geçen kişi onların en rezili olacaktır." dememiş olsaydı, burada size hitap etmeye asla yanaşmazdı." Cüneyd Hazretleri yine şöyle buyurdu: Tevhid ehlinin yanında tevâzû, bir tekebbürdür. Böylece, kişi kendi benliğini, bir varlık mertebesinde tutar, sonra aşağılığa meyl etmiş olur. Atâ-i Sülemî, ne zaman bir şimşek çaksa, bir yel kabarsa kadınlar gibi elini karnının üstüne tutar ve: A, bunlar bütün benim uğursuzluğumdandır ki, halka erişir! derdi.

Bir kısım kişiler Selmân-ı Fârisi'nin önüne gelip onu öğdüler. O da:

— Benim başlangıcım bir meni damlası idi. Sonum bir murdardır. Teraziye vurulsam, bundan da beter ve aşağıyım. Benim değerli olan tarafım, yaptığım iyi işlerdir. amelimi tarttıkları zaman iyi işlerim ağır gelirse büyüklüğüm ondadır. Eğer kötü işlerim daha ağır gelirse benden zavallısı yokturl.. dedi.

KİBRİN HAKİKATİ ve ÂFETLERİ

Kibir kötü bir ahlâktır. Her ne kadar bâtında ise de onun eseri zâhirde belirir. Hem de kibir, insanın kendisini başkalarından ileri tutmasıdır. Bundan ötürü kişinin özünde sevinç yeli eser. İşte kendi benliğinde beliren bu yele, kibir denir. Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ya Rabbi, kibir yelinden sana sığınırım."

Böyle kibir yeli, insanda ne zaman esmeğe başlarsa, o kişi, başka insanları kendisinden aşağı görmeğe başlar. Ve o kimselere hizmetkâr gözüyle bakar. Kimi zaman olur ki, hiç bir kişiyi kendi hizmetine lâyık görmez ve o kimseye:

— Sen kim oluyorsun ki, benim hizmetime kendini lâyık görmektesin? der.

Nitekim halifeler her kişiyi kendilerinin eşiğini öpmeğe lâyık görmezler. Kendilerine her fakiri de kul yapmağı revâ görmezler. Yalnızca Beyleri câiz görürler. Buysa büyük bir tekebbürdür. Hak Teâlâ'nın ululuğunun da sınırını aşmaktır ki, Allahü Teâlâ, bütün kullarını beğenir ve hepsinin kendisine secde kılmalarını kabul eder.

Böylece o mütekebbir ahmak kişi, bu dereceye girmeye görsün, gelmede, gitmede, oturmada hep en önde ol-

mak ister. Her hususta hürmet umar. Öyle olur ki, ona nasihat kılsalar, nasihatı kabul etmez. Eğer kendisi öğüt vermeğe kalksa neler söyler. Eğer ona bir şey öğretseler kızar. Halka baktığı zaman hayvanlara bakar gibi bakar.

Resûlullah Efendimiz'e:

— Kibir nedir? diye sordular.

O da şu cevabı verdi:

"Hakka boyun eğmemek, halka hakaret gözü ile bakmaktır."

Bu iki huy, Hak Teâlâ ile kul arasında büyük bir perdedir. Bütün kötü ahlâklar bundan doğar. Bütün güzel ahlâklardan insanı geri bırakır. Çünkü bir kimse azizliği ve ululanmayı kendi benliğinde üstün kılarsa kendisine reva görmediği her şeyi başkalarına revâ görür. Bu müslümanlık şartı değildir. Kimseye tevâzû göstermez. Bu, müttekiler (dindarlar) sıfatı değildir. Böyleleri kin, düşmanlık ve hasedden el çekemezler. Kızsalar, sabredemezler. Dillerini gıybetten saklamağa güç gösteremezler. Gönüllerini gıllı gıştan (dedi - kodudan, kötülüklerden) temizleyemezler. Çünkü, kendisine bir kimse saygı göstermeyecek olursa kalbinde o kişiye kin tutar. En aşağısı da şu mertebedir ki, bütün gün kendi nefsiyle uğraşır. Kendi nefsine tapar, kendi işini yürütmeğe çalışır. Hiyleden, yalandan ve nifâktan uzak olmaz. Tâ ki, kendisini bütün halkın gözünde iyi ve güzel göstermeği ister. Gerçek hâl şudur ki, hiç bir kimse, kendi özünü unutmayınca müslümanlığın kokusunu bile almaz. Belki dünya rahatını da bulamaz.

Ulu kişilerden birisi şöyle demiştir:

— Cennet kokusunu almak diler misin? O zaman, bütün hakîr durumlarda kendi benliğini daha hakîr tut. İşte o zaman Cennet kokularını alabilirsin!.

Eğer bir kişiye, kendi içindekileri görmek için bir kudret verseler, gözler hiç bir mezbelede o kötü kokuları ve pislikleri göremez. Onların içerisi yırtıcı hayvanlar gibidir. Ama dış görünüşlerini kadınlar gibi bezeyip süslerler. Mütevâzi kimselerin meclisinde bulunan üns ve ülfet, gönül yakınlığı, dostluklar, hiç bir mütekebbire ve mağrura nasib olmaz. Belki kibirli bir kişi ancak şu vakitlerde rahat bulur ki:

1 — Senin bütün malının onun varlığına katışmasını,

2 — Bütün saygının ondan esirgenmemesini! diler.

Tâ ki, orta yerden ikilik kalkıp tek kalmak ister. Sen mahvolasın, o senin malına kavuşa. Meğerki ikiniz de Hak Teâlâ'ya kavuşup birbirinize hiç iltifat etmeyesiniz. Tekliğin en üstün derecesi, kemâli budur. Teklikten rahatlık doğar. Sözün kısası: İkilik olunca rahatlık mümkün olamaz. Çünkü rahat teklikte ve bir kişi kalmakta olur. Kibrin hakikatleri ve âfetleri bunlardır ki, anlatmış olduk.

KİBRİN DERECELERİ

Kibrin derecelerinin kimisi, kimisinden daha büyüktür. Bunun aykırılığı şu nesnenin aykırılığından peyda olur ki, kibir kimi zaman Hak Teâlâ üzerine olur. Kimi zaman Allah'ın Resûlü üzerine olur. Kimi zaman da kullar üzerine olur.

Birinci derece kibir: Allahü Teâlâ üzerine olan kibir, Nemrud'un, Mısırlı Firavun'un ve İblis'in kibirleri gibidir. Hem de bunlar, Allahlık dâvâsı etmiş kimselerdir. Hak Teâlâ'nın kulluğundan âr duymuşlardır. Allahu Teâlâ şöyle buyurur:

"Ne İsâ Hak Teâlâ'nın kulluğundan âr duyar, ne de Allah'a en yakın melekler." (Nisâ Sûresi: 172)

Kim Allah'a kulluktan el çekerse Allah, hepsini kıyamette kendi katında bir araya getirecektir.

İkinci derece: Resûlullah üzerine olan tekebbürdür. Nitekim bu tekebbürü Kureyş taifeleri yapmış ve şöyle demişlerdi:

— Biz kendimiz gibi bir âdemoğluna baş eğmeyiz. Hak Teâlâ bize neden bir melek yahut muhteşem, ünlü bir kimse göndermedi de bir anababa öksüzünü (bir yetimi) Resûl olarak gönderdi?

Nitekim Hak Teâlâ onların itirazını Kur'an'da şöyle buyurur:

"Kur'an niçin (bir Mekke, bir Taif olan) bu iki şehirden ulu bir kişiye indirilmedi?" (Zuhruf Sûresi: 31)

Kureyş halkı da iki bölük kimseydi. Bir bölüğüne kibir perde olmuştu. Bunlar, Resûl Hazretlerinin peygamberliğini anlamayı düşünmezlerdi. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Biz, yer yüzünde haksız yere kibirlenenleri âyetlerimizi görmekten uzaklaştırırız." (Arâf Sûresi: 146)

Kureyş'in ikinci bölüğü Resûlullah'ın peygamberliğini bildiler. Fakat tekebbürlerinden, gururlarından inkârda bulundular. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurdu:

"Resûl'ün nübüvvetini ve Kur'an'ın hakikatini bildiler, amma zulüm ve kibirleri sebebiyle inad edip inkâr ettiler." (Neml Sûresi: 14)

Üçüncü derece: Öteki kullara karşı kibirlendiler, onlara tepeden ve hakaret gözüyle baktılar. Onlardan hak (doğ-

ru) sözü kabul etmediler. Kendilerini en üstün bilip başlarından yüce tuttular. Her ne kadar bu, evvelki iki dereceden daha aşağı ise de gerçekte şu iki sebebten ötürü büyük bir cürümdür:

1 — Ululuk, yücelik Allahu Teâlâ'nın sıfatıdır. Bu zayıf ve aciz kulun elinde cihan işlerinden bir şey yapmak gücü yoktur. Ona ululuk nereden geliyor ki, kendisi böyle üstün ve güçlü bir kimse sanır. Kul kendisini ulu kimse bilse Hak Teâlâ ile yücelik sıfatında kavgaya düşmüş olur. Bu, padişahının tâcını başına giyip taht üstüne oturan kul misalini andırır. Böyle bir kölenin nice kızgınlığa ve ukubete müstahak olacağı düşünülsün. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ şöyle buyurdu:

— Azamet ve kibir bana mahsus bir sıfattır. Bir kimse bu sıfatlarda benimle niza' (kavga) eylerse, ben onu helâk ederim.

Bu hale göre, kullara karşı mütekebbir olmak, Yaradan'dan başka hiç bir kimseye lâyık değildir. Bir kimse eğer başkalarına karşı kibir satarsa Hak Teâlâ ile kavgaya girişmiş olur. Ona örnek şu kimsedir ki, bir padişah hâs kullarına hizmet buyurduğu zaman bu buyruğu vermek padişahtan başka bir kimseye lâyık değildir.

2 — Bir sebeb de şudur ki, kibir, başkalarının hak (doğru) sözlerini kabul etmeyi önler. Kibir sıfatı ile muttasıf olan ve bu sıfatı giyinen kimseler, din meselelerinde tartışmalar yaparlar. Bu kimselerden birisi doğruyu söyleyince öteki taraf kibir yüzünden işi o dereceye götürür ki, hakkı inkâr eyleyip kabul etmez. Bu yalnızca kâfirlerin ve münâfıkların ahlâkıdır. Nitekim Hak Teâlâ bu mütekebbirlerden hikâye eyleyip şöyle buyurmuştur:

"Siz Kur'an'ı dinlemeyiniz. Onu boş sözler sayınız. Belki galip gelirsiniz derler." (Fussilet Sûresi: 26)

Yine Hak Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ona Allahü Teâlâ'dan kork dediklerinde ululanmak, onu o hale iletir ki, günahta kendisini sâbit ve kararlı kılar, onu cehenneme götürür." (Bakara Sûresi: 206)

Ey salih kişi! İblis'in sana anlatılan hikayesini masal, efsâne sanma. Bunu sana anlatmalarının sebebi, kibrin zarar ve âfetinin ne olduğunu bildirmek içindir ki, İblis de kibirlenmiş ve şöyle demiştir:

"Ben Âdem'den daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise balçıktan yarattın" (Sad Sûresi: 76)

Böylece kibir, şeytanı öyle bir yere çekti ki, Hak Teâlâ'nın fermanına baş eğmeyerek secde etmedi ve ebedi bir mel'un oldu.

KİBİR İLLETİNİN İLÂCI

Bu, ilimle amel'in karışımından meydana gelen ve sonuçları kısa sürede alınan iki çeşit ilâçtır.

İlmi İlâç: O da şudur:

1 — Hak Teâlâ'yı tanımak, anlamak.. Öyle ki, Kibriya ve yüceliğin O'ndan başkasına lâyık olmadığını bilmektir.

2 — İnsanın kendisini bilmesi ve anlamasıdır. Öyle ki, o kişinin, kendisinden başka hakîr ve hor kimse bulunmadığını bilmesidir.

Bunları bilmek, kibrin öyle bir müshilidir ki, kökünden hastalık maddesinin damarını keser, atar. Eğer bir kimse,

bu açıklananı, yâni Allahü Teâlâ'nın sıfatını ve kendisinin gücünü hele bir düşünürse Kur'an'dan bir âyet-i kerîme ona yeterli olur. Öyle ki, Hak Teâlâ'nın şu buyruğunu zikretmelidir:

"Canı çıksın o kötü insanın ki, ne kadar nankör şeydir: Allah insanı neden yarattı? Bir damlacık sudan yarattı, türlü duraklardan geçirdi, ona insan şeklini verdi. Sonra yolunu kolaylaştırdı. Daha sonra onu öldürür, kabre koyar. Sonra da dilediği bir zaman onu yeniden diriltir." (Abese Sûresi: 17 - 20)

Böylece Hak Teâlâ, insanın kendi hallerinin öncesini, sonrasını ve ortasını bildirdi. Kendisinin insanda olan kudretini bildirdi. Ama ilk önce:

"Allah, insanı neden yarattı?" diye buyurdu.

İnsanın düşünmesi gerekir ki:

1 — Yaratıldığı şeyden daha hakîr ve değesiz bir şey yoktur.

2 — Kendisi başlangıçta hiç yoktu.

3 — Ezeller ezelinden yaradılış zamanına gelinceye kadar yokluk perdesinde gizli kalmıştı. Ne adı, ne sanı, ne nişanı vardı. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurdu:

"İnsanoğlu, gerçekten var edilip konuşulmağa değer bir şey olana kadar, hiç kuşkusuz, uzun bir zaman geçmemiş midir? Biz insanı iki karışık nutfeden yaratmışızdır." (Dehr Sûresi: 1 - 2)

Hak Teâlâ toprağı yarattı. Topraktan daha aşağı bir şey yoktur. Sonra nutfeyi ve ondan alâkı (kan pıhtısını) yarattı. Bunlar bir parça su, bir parça kandır. Bundan daha pis bir şey yoktur. Hak Teâlâ insanı yoktan yarattı. Aslını, bir

parça zelil topraktan, bir parça murdar sudan yaptı. Bundan sonra bir parça et oldu ki, ne işitmesi, ne görmesi, ne söz söylemesi, ne de hareketi vardı. Yalnızca cansız bir şeydi. Bir başka hale gelinceye kadar kendi özünden habersizdi. Sonra Allahü Teâlâ onda kulak, göz yarattı. Tatma duygusu yarattı. Söylemek, kudret ve gücünü verdi. El, ayak ve öteki âzâsını yarattı. Nitekim eşi, ne yaprakta, ne bel suyunda, ne de kanda vardı. İnsanda bu türlü acaip ve garip şeyler yaratıldı. Ama bunlar, kibreylemek için değil, Allahü Teâlâ'nın yücelik ve büyüklüğünü insanlar anlasın, idrak etsin diye yaratıldı. Nitekim Allahü Teâlâ şöyle buyurur:

"Sizin aslınız olan Âdem'i topraktan yaratmış olması O'nun kudretine işaret eden alâmetlerdendi. Sonra siz bir insan olunca, çoğalıp yayılıyorsunuz." (Rûm Sûresi: 20)

Allahü Teâlâ'nın sizi topraktan yaratıp yer üzerinde gezdirmesi O'nun kudretlerindendir.

Bak, gör ki, bu kibir yeri midir? Yoksa âr edilecek, utanılacak yer midir?.

İnsanın doğmakla ölmek arasındaki hâli de şöyledir ki: Hak Teâlâ onu bu dün-yaya getirdi. Ve onu bir müddet yaşattı, bâki kıldı. Ona bu kuvvet ve endamları, bu organları verdi: Eğer insanın bütün işlerini kendilerine verseydi ve onu hiç bir şeye muhtaç etmeseydi insan yanlışlığa sapar, kendi benliğini bir şey sanırdı. Yüce Allah, bunu da yapmadı. Aksine açlığı, susuzluğu, hastalığı, soğuğu, sıcağı, derdi, belâyı ve yüz bin türlü zahmeti insanın başı ucuna astı. Tâ ki insan, hiç bir saat rahatta kalmasın, kendinde güven duymasın, ölmek yahut kör olmak veya deli - divâne olmak, hastalanmak, ya da açlıktan, susuzluktan yok ol-

mak ihtimaliyle onun faydalanmasını acı ilâçlarda bulup gösterdi. Öyle ilâçlar ki, faydalı olunca zahmetleri hemen savar. Yine Hak Teâlâ insanın zarar ve ziyânını lezzetli şeylerde ortaya koydu. Tâ ki, bir şeyde lezzet bulunca insan onun acısını ve zararını bunda görsün. Hiç bir kişinin işini onun kendi eline bırakıp teslim etmedi. Hattâ bilmek istediği şeyi bilemez, gücü yetişmez. Bir şeyi unutmak istese, unutamaz. Hatta gönlünü rahat ettirmek için o rahatlıktan kaçar, yine de o şeyi düşünür, durur. Hak Teâlâ onu bu gibi acâip bir biçimde ve en üstün bir şekilde ve en güzel bir yüzle yarattığı halde insandan daha aşağı, ondan daha nekes, ondan daha zavallı, daha çaresiz, daha âciz, daha beceriksiz hiç bir şey yoktur.

İnsanın uhrevi haline gelince: Bu da onun ölmesidir ki, ne işitmesi kalır, ne de görmesi! Ne gücü, güzelliği, üstünlüğü, vücudu, ne de uzuvları (organları) kalır. Hatta kötü bir koku onu sarar. Ölünce artık yeryüzündeki kurtlar,böcekler karnında murdar bir hale gelir. Daha sonra da bir avuç toprak olarak hor ve hakir bir hale düşer. Eğer bu halde kalsa, bunlardan kurtulsaydı bir fayda olur, hayvanlarla eşit olurdu. Böyle bir mutluluğu da bulamaz. Aksine o kişiyi kıyamet gününde Heybet Makamı'na götürürler. Orada yarılmış olan gökleri görür. Yukarıdan dökülmüş yıldızları ve tutulmuş Ay ile Güneş'i görür. Hallacın yünü gibi atılan dağları görür. Öyle ki, her yer değişmiş bir haldedir. Zebanileri kement taşı görür. Ayrıca bütün ömrü boyunca işlediği günahları, ettiği suçları, kabahatleri, alçaklıkları da görür. Onları bir bir okur. Ona:

— Beri gel! derler. Bu sözü niçin söyledin! Bu işleri niçin yaptın? Bu yemekleri niçin yedin? Niçin oturdun, niçin durdun? Niçin baktın? Niçin böyle düşündün? diye sorar-

lar. Allah korusun, eğer bu sorulara karşılık vermezse o kişiyi cehenneme atarlar. O zaman o kimse:

— Keşke bir köpek olsaydım veya bir avuç toprak olsaydım da, onlar gibi bu azaplardan kurtulabilseydim! der.

Böyle bir kimsenin halinin, köpekten, hınzırdan (domuzdan) daha beter olması ihtimali vardır. Böyle bir kişi nasıl kibir duyar, öğünür? Eğer bütün göklerde ve yerlerde bulunanlar onun başına gelen musibet için feryat etseler, onun melâmet (kınama) defterini okusalar, yine kusurlu kalmış olurlardı. Sen hiç gördün mü ki, bir padişah bir kişiyi hiyanetinden ötürü tutup zindana atsa, onu asmak ve cezalandırmak dilese, o kişi de zindana girince öğünüp dursa, bu mümkün müdür? Bilinmeli ki, bütün dünya halkı bu cihanın padişahının zindanındadırlar. Onlar çok cinayet işlemişlerdir. Sonlarının ne olacağını bilmezler. Bunca hallerle onlar nasıl kibirlenmiş, nasıl öğünmüşler! Eğer bir kişi işte kendisini bu düşüncelerle bu halinde bilirse bu bilgi ona ishal verici bir ilâç olur. İçindeki kibir damarını bütün bütün kırar. O kişi öyle bir hale gelir ki, kendisinden hakîr, kendisinden aşağı hiç kimseyi görmez olur. Hattâ, bir avuç toprak olmayı temenni eder ve:

— Keşke bir kuş olsaydım, keşke cansız bir şey haline gelseydim, tâ ki böyle tehlikelere düşmeseydim! der.

Ameli İlâç: Tevâzu ehlinin, alçak gönüllü kimselerin yolunu tutmaktır. Nitekim Resûl (S.A.V.) yemeklerini yerde oturarak yerdi. Bir yere dayanmazdı. Ve:

— Ben bir kulum, kullar (köleler) yemeği nasıl yerse öyle yerim! derdi.

Selmân-ı Fârisi'ye (Allah ondan razı olsun):

— Niçin yeni bir elbise giymiyorsun? diye sordular.

Selmân da:

— Ben bir köleyim! Eğer özgürlüğüme kavuşursam âhirette yeni elbise giyerim. Ona kavuşmaktan geri kalmam! dedi.

(Yani ben Allah'ın kuluyum. Ahiretteki azaptan azâtlığa kavuşmayı her şeyden önce dilerim, ondan sonra istediğimi giyerim, demek istemişti.)

Namaz sırlarından birisi de şu tevâzû, alçak gönüllülüktür. Bu da rükû ve secdelerle meydana gelir.Çünkü secde halinde en azîz sayılan mübarek yüz, zelîl olan toprağa konulur. Eski arapların kibri o zamanlar o halde idi ki, hiç bir zaman bellerini eğmek bilmezlerdi. Secde kılmak onlara büyük bir kusur gibi gelirdi. Secde etmeyi kibirlerine yediremezlerdi. İşte bundan ötürü kibir ne emir buyurursa onun aksini yapmak gerektir. Ve kibir yüzde, dilde, gözde, oturmada, giyside, harekette ve hareketsizliklerde belli olur. Kibir bu yükleri kibirli olanlara yükler. Bütün bunları insan, kendi üzerinden atmalıdır. Bunun için de tevâzû yolunu âdet edinmelidir.

Kibrin alâmetleri çoktur:

1 — Birisi şudur ki: Mütekebbir kişi bir yere yalnız başına gitmek istemez. Mutlaka yanında bir kişinin bulunmasını ister. Bundan çekinilmesi gerektir.

Hasan-ı Basrî (Allah ona rahmet eylesin) bir kimse kendisiyle birlikte gitmek istese yanında gelmesine razı olmaz ve:

— Gönül, yalnız başına gitmekle yerinde karar eder! derdi.

Ebû Zerr (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurmuştur:

— Seninle birlikte gidenler ne kadar çok olursa, sen o kadar Allahü Teâlâ'dan uzak olursun!. Resûl (S.A.V.) kavminin arasında giderdi. Kimi zaman olurdu ki, onları ileriye geçirirdi.

2 — Kibrin bir alâmeti de şudur ki: Mütekebbir kişi, kendisinin önünde halkın toplanmasını ve ayakta el - pençe divan durmasını ister. Resûl (S.A.V.) bu hareketi kötü görürdü. Hiç bir kişinin kendi önünde ayakta durmasını istemezdi.

Hazret-i Ali (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu:

— Bir kimse bir cehennem ehlini görmek isterse şu kişiye baksın ki, önünde bir kimseyi ayakta tutmakta ve kendisi oturmuş bulunmaktadır.

3 — Kibrin bir alâmeti de şudur ki: Mütekebbir olan kişi, hiç bir kimseyi ziyaret etmeğe gitmez.

Süfyân-ı Sevri (Allah ona rahmet eylesin) Mekke'ye gelmişti. İbrahim Edhem onu evine çağırdı:

— Gelsin, bana bir hadis rivâyet kılsın! dedi.

Süfyân-ı Sevrî de bu dâveti kabul edip onun evine gitti. İbrâhim Edhem:

— Senin tevâzûunu denemek istedim! dedi.

4 — Kibrin bir alâmeti de şudur: Mütekebbir kişi, bir fakirin kendisine yakın oturmasını istemez. Resûl (S.A.V.) ise, elini fakirin eline uzatır, o kişi elini çekmedikçe o da elini çekmezdi. Kendisinden el çekilen, kaçınılan her yaralı veya hastanın yanına oturan Resûl (S.A.V.) onunla birlikte yemek bile yerdi.

5 — Kibrin bir başka alâmeti de şudur: Kibirli kişi kendi evinde iş işlemez. Resûl (S.A.V.) ise bütün işini kendisi yapardı. Ömer bin Abdülaziz'in katına bir gece bir misafir geldi. Abdülaziz kandil diledi. O misafir: Ey Mü'minlerin Emiri! dedi. Ben gidip getireyim! Halife Ömer bin Abdülaziz: Yook, misafire hizmet ettirmek mürüvvet değildir! diye cevap verdi. Konuğu: Varayım, hizmetçinizi uyandırayım! dedi. O da: Uyandırma. O derin uykusundadır. Uyandırmak uygun olmaz! dedi. Gitti yağ kabını getirdi. Kandile yağ koydu. Misafir: Ey Müminlerin Emiri! dedi. Yağı kendin getirdin! Emîrül - Müminin de: Evet, dedi, yağı getirmeden önce Ömer'dim. Getirdikten sonra yine Ömer'im! diye cevap verdi.

6 — Kibrin bir alâmeti du şudur: Mütekebbir kişi, kendi evinin ihtiyacı olan şeyleri eve götürmez. Resûl (S.A.V.) eline bir şey almış evine götürmekteydi. Bir kişi o yükü, Resûl (S.A.V.) in elinden almak, götürmek istedi. Allah'ın Resûlü (S.A.V.) de: Bir malın sahibinin o malı kendi eliyle evine götürmesi daha iyidir! diye cevap verdi. Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) pazar yerinde başına odun yerleştirmiş gitmekteydi ve: Beyinize (Emirinize) yol verin ki, şu zamanlarda size beylik etmişti! derdi.

Halife Ömer (Allah ondan razı olsun) pazarda gidiyordu. Sol elinde satın aldığı et vardı. Sağ elinde de kamçısını tutuyordu.

7 — Kibrin bir başka alâmeti de şudur: Kibirli kişi kendisini güzelleştiren elbiseler giymedikçe sokağa çıkmaz.

Ömer'in (Allah ondan razı olsun), bir gün pazar yerinde dolaştığı görüldü. Arkasındaki hırkasının on dört yerinde yaması vardı. Bu yamaların kimisi meşindendi.

Hazret-i Ali'nin (Allah onun yüzünü kerim kılsın) her gün giydiği bir elbisesi vardı. Onu ayıplayarak:

— Niçin bunun gibi günlük elbiseyi giyiyorsun? diye sordular.

O da:

— Gönül, bununla huşû içindedir (Yani gönülde bununla kibir ve büyüklük gösterişinden kendimi kurtarıyorum) ve başkaları da görerek elbise giymekte bana uyarlar. Fakirlerin de gönlü hoş olur! dedi.

Tâvus da şöyle demiştir:

— Elbisemi ne zaman yıkasam, yeniden kirleninceye kadar, nice gün gönlümü yerinde bulamam! (Yani gönlümde bir kibir ve kendimi üstün görmek halini müşahade ederim.)

Ömer bin Abdülaziz, halifeliğinden önce elbiseler ve kaftanlar alırdı ki, her biri bin altınaydı.

— İyi kaftandır bu kaftan! derdi. Ama daha yumuşağını ve daha güzelini isterim!

Ama halife olunca bir kaftanı beş akçeye alırdı. Yine:

— Bu kaftan iyi bir kaftan! Fakat bunun daha âdisini istiyorum! derdi.

O zaman halife Ömer bin Abdülaziz'e sordular:

— Yâ Ömer, bunun sebebi nedir ki, hilâfetten önce şöyle idin, şimdi ise böylesin?

O da soruyu şöyle cevaplandırdı:

— Hak Teâlâ bir nefs vermiştir ki, her şeyi tadar ve her şeye meyledicidir. Bir şeyi tadınca ötekisini ister. İşte bun-

dan hilâfete erdim. Hilâfetin ardında başka bir mertebe, başka bir derece yoktur. Şimdi ise ebedî padişahlığı (âhiret padişahlığını) istiyorum. Sen hiç sanma ki güzel elbise bütün bütün kibirlenmekten ötürüdür. Kimi kişiler vardırki, kendisini eski elbiseyle de zâhid göstererek kibirli göstermek ister.

İsâ aleyhisselâm şöyle demiştir:

— Zâhidlerin elbisesini giymişsiniz, bu ne haldir? Dışınızı zâhidlere, fakat içinizi kurt şekline benzetmişsiniz! Siz isterseniz beylerin giydiği elbiseyi giyin, fakat, tek gönlünüzü Hak Teâlâ'nın rızasında yumuşak kılın.

Halife Ömer (Allah onda razı olsun) Şam şehrine geldi. Üstünde eski bir elbise vardı. Ona:

— Burada nice düşmanların vardır. Eğer yeni bir elbise giyseydiniz ne iyi olurdu! dediler.

Hazret-i Ömer:

— Hak Teâlâ beni İslâmlıkta azîz kıldı. Ben başka hiç bir şeyle izzet bulmak istemem, dedi.

Sözün kısası, bir kimse tevâzû öğrenmek dilese, Resûl (S.A.V.) in siyretini bilmesi ve ona uyması gerektir.

UCBUN (KENDİNİ BEĞENMENİN) ZARARLARI

Kendini beğenmek (ucub) kötü bir ahlâktır. Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Üç şey insanı helâk eder. Biri cimrilik, biri nefsin havasına uymak, biri de kendini beğenmektir.

Sallalahü aleyhi ve sellem yine şöyle buyurdu:

"Eğer günah işlemeseniz bile korkarım ki, günahtan beter bir iş işlersiniz. O da insanın kendi kendisini beğenmesidir.

Bişr bin Mansur, bir gün çok namaz kılmıştı. Bir kişi şaşkın şaşkın kendisine baktı. Namazını bitirip selâm verince o kişiye:

— Ey civanmert! Şaşıp kalma. Şeytan da çok zaman ibâdette bulundu, sonunda ne olduğunu gördü! dedi. Ey salih kişi, sen bil ki, insanın kedini beğenmesinden çok âfetler (zararlar) doğar. Bu zararlardan biri kibirdir ki, öyleki bir kişi kendisini başkalarından üstün görür. Biri de günahlarını hatıra getirmemektir. Getirse de tedariki ile uğraşmaz olur. Çünkü kendisinin bağışlanmış olduğu zannına düşer. İbâdete rağbet duymaz. Öğrenmeğe de hırsı yoktur. Şöyle sanır ki, kendisi ibâdete muhtaç değildir. İbâdetin âfetlerini bilmeyi, öğrenmeyi de istemez. Öyle sanır ki, kendisi kusursuzdur. Gönlünden korkusu gider. Hak Teâlâ'nın mekrinden uzak olduğuna inanır. Kendisinin Hak Teâlâ katında itibarı ve hakkı bulunduğunu sanır.

— Hak Teâlâ'nın nîmeti olan ibâdet sebebiyle ona eriştim! der.

Kendisini öğüp temize çıkarır. Çünkü bilgisi ile onda kendini beğenme hastalığı doğmuştur. Müşkülde kaldığı işler kimseye sormaz. Eğer, bildiklerinin aksine bir şey söyleseler, işitmez, kulak asmaz. Böylece bilgisi eksilir. Hiç kimsenin nasihatini de dinlemez olur...

KENDİNİ BEĞENMENİN ve NAZ ETMENİN HAKİKATİ

Hak Teâlâ bir kimseye ilim, tevfik, ibâdet ve başka nîmetler verdiyse o kimse bunların ortadan kalkmasından korku duymalıdır. Böyle bir kimse kendini beğenmez, ama içinde bir korku duyarsa belki bu ilâhî mükâfatlarla gönül şâd olur, sevinir. Böyle olunca bu nîmetlerin Hak Teâlâ'nın kendisine hediyesi olduğu yönünden kendini beğenmiş olmaz:

— Bunlar benim özümün sıfatı değil ki! der. Bunlar bana Rabbimin armağanıdır.

Eğer bu nimetlerin Allahü Teâlâ'nın hediyesi olduğunu unutur, gaflete dalarsa ve onları kendinden bilip sevinirse, bu, kendini beğenmişlik olur. Eğer kendisini Hak Teâlâ üzerinde hakkı vardı diye bir zanda bulunursa ve ibâdetini Hak Teâlâ katında beğenilmiş bir hizmet sayarsa buna idlâl (nazlanma) denir. O kişi kendisini nazlımı sanır. Bir kişi, eğer bir kimseye bir şey vermiş olsa ve verdiği şey de gönlünce kendisine büyük görünse buna kendini beğenmişlik derler. Büyüklükle kalmayıp o kişiden bir hizmet, bir karşılık beklemeğe kalksa buna da naz etme denir. Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Ameliyle naz edenin namazı, başının üstünü aşamaz (yani Allahü Teâlâ'ya erişemez). Ganahını itiraf ettiğin zamanda gülmen, amelinle nazlandığın halinde ağlamandan daha hayırlıdır."

KENDİNİ BEĞENMENİN İLÂCI

Büyük görünmek ve büyüklük taslamak bir hastalıktır ki, onun sebebi yalnız cahillik, bilgisizliktir. İlâcı da yalnızca ilim ve marifettir.

Bir kişi sâde ilim ve ibâdetle meşgul oluyor ve bundan dolayı gururlanıp kendini beğeniyorsa ona şöyle deriz:

— Senin kendini beğenmen, bu amelin uğrak yeri olduğun için midir? Yoksa bu amel senin kudretin ve kuvvetinle midir? Eğer, senin kudretinle olmayıp sen ona uğrak yeri ve onun yolu olduğun içinse yolcuya kendini beğenmek uygun olmaz. Çünkü yolcu teshir edilmiştir, yani emir altına alınmıştır. İşi işleyen, ibâdet amellerini yapan kendisi değildir. O halde yolcu orta yerde ne olmuş olur?

Eğer:

— Bu amel benim kudret ve kuvvetimle meydana geldi! dersen sen hiç bilir misin ki, bu ameli işleyen o kuvvet, o kudret ve iradeyi, onları işlediğin âzâları sen nasıl ve nerden ele geçirdin?

Eğer:

— Bu amel benim isteğim ve irade gücümle meydana geldi! dersen sana şöyle sorur ve deriz ki:

— Bu isteği ve arzuyu sende yaratan kimdir? Ve kahır (zorlama) zincirini boynuna dolayarak onu senin üstüne kim musallat etmiştir? Ve seni bu emelle kim meşgul etmiştir? Bir kimsenin üzerine böyle bir arzunun musallat kılınmasının sebebi, güya ki, ona bir vekil (bir melek) gönderilmiştir ki, ona karşı durmağa gücü yetmez. O arzu, kendi

özünden, kendi benliğinden meydana gelmemiştir. Çünkü arzu ve dilek onun kendisini zorla, kahırla işe sürmüştür. Madem ki, hepsi Cenab-ı Hakkın nîmetidir., senin kendi kudretini beğenmen, büyüklük taslaman, bilgisizliğinden, cehâletindendir. Çünkü senin kendi elinden hiç bir şey gelmemiştir. Senin, kendini beğenme hasletin Hak Teâlâ'nın fazlı, ihsanı ile bu hakikati bilmek olmalıdır ki, Cenab-ı Hak çok kimseyi bundan gafil kılmıştır. Onların dilek ve isteklerini başka işlere sarfettirmiştir. Kendi inâyetinden seni, iyiyi - kötüyü ayırıcı kıldı. Sana iyi yolda istek ve dileği musallat etti. Kahır zinciriyle seni kendi katına çekti. Eğer bir padişah kendi kullarına bakıp onların içinden birine kaftan verse ve bu kişinin eskiden ona hiç bir hizmeti ve bu hediyeye lâyık bir sebebi olmasa o kişinin şaşkınlığı padişahın faziletine yorulmalıdır. Çünkü padişah ona kazandığı bir hak olarak kaftan vermiş değildir. O, bu tercihi kendisinden bilmemelidir.

Eğer o kişi:

— Padişah hikmetten haberlidir. Eğer bende o kaftanı hak etme sıfatı görmemiş olsaydı, o hoş hil'ati bana göndermezdi! derse biz de ona şu cevabı veririz:

— Sen o hak etme sıfatını nerden buldun? Bu kaftan, padişahın bir armağanıdır. Sana kendini beğenme hakkını veren bir şey değildir. Bundan başka olan her şey de bunun gibidir. Eğer padişah sana at verseydi, şaşırmaz, kendini beğenip büyüklük taslamazdın. Eğer bir köle de verse şaşırır, şöyle dersin:

— Bana padişah köleyi, atım olduğundan ötürü verdi. Başkalarının atı yoktur. Bundan dolayı da onlara köle ihsanında bulunmadı.

Atı da ve köleyi de padişah verdiği için bunlardan dolayı ucub etmemen gerekirdi. Her ikisini de padişah aynı anda vermiş gibi kabul etmeliydin.

Eğer sen:

— Hak Teâlâ bana yardımını Hakk'ı anlamış olduğumdan Celâl ve Azâmetini bildiğimden ötürü verdi, dersen biz de şöyle deriz:

— O bilgi ve marifeti sana kim verdi? Mademki bunlar Hakk'ın ihsanı oldu. O halde senin teaccübün, O'nun cömertliğine, faziletine olmalı ki; Allah, bu sıfatları sende yaratmıştır. Sendeki kudret ve irâdeyi yaratan O'dur. Sen orta yerde hiç bir şey değilsin. sende hiç bir şey yoktur. Sen ancak Allahü Teâlâ'nın kudretinin yolu ve mazharı, o kudretin görünüşe geldiği bir yersin.

TEVHİD EHLİNDE UCUB OLMAZ

Eğer bir kişi:

— Mademki biz kendimiz işi işleyen değiliz, o halde o amelden, o işten doğan sevabı biz nasıl umud ederiz? Hiç kuşku yoktur ki, bize verilen sevap, şu işlediğimiz işlerden ötürüdür. Bu da kendi irade ve isteğimizle, kedi seçmemizle olmuştur! dese ona şu karşılığı veririz:

— Gerçekten sen Hak Teâlâ'nın kudretinin yolusun. Sen hiç bir şey değilsin. Nitekim Allahü Teâlâ şöyle buyurur:

"Sen o işi işlemedin, belki Allahü Teâlâ işledi." (Enfal Sûresi: 17)

Lâkin, Cenab-ı Hak hareketi, ilimden, kudretten ve iradeden sonra yarattı, ama sen öyle sanırsın ki, senden do-

ğan hareketi sen yarattın! Bunun sırrı çok incedir. Sen bunu idrâk edemezsin, anlayamazsın. İhtimaldir ki, ancak tevekkül kitabımızda ona işaret olunacaktır (İnşaallah). Ama şimdiki halde sen kendini anlayışın yolunda müsamaha edilmiş tut. Şöyle farzet ki, amel senin kudretin ve ilminle mümkün değildir. Amelin anahtarı bu üçüdür. Üçü de Hak Teâlâ'nın armağanı, hediyesidir. Diyelim ki, sapasağlam bir hazine olsa, onun içinde birçok nîmet bulunsa, sen o zenginliği elde etmekten âciz olsan, o hazineyi açmaya anahtarın olmasa, ama hazinedar sana onun anahtarını verse, oradan elini uzatıp ne dilersen alsan, bu ihsana mâlik olmayı haznedara mı yorarsın, yoksa elini uzatıp aldığına mı? Şunu bilirsin ki, anahtar vermenin yanında el uzatmanın o kadar kadri ve kıymeti yoktur. Belki kudret, sana anahtarı verendedir. Çünkü nîmet senin eline o anahtarla geçmiştir. Demek ki, senin kudretine sebep olan şeyler de —ki bunlar amellerin vekilidir— Hak Teâlâ'nın vergisi, hediyesidir. Şaşılacak şey, Hak Teâlâ'nın fazlındadır. Çünkü sana tâat, ibâdet hazinesinin anahtarını vermiştir. O kilidi açma yolunu bütün fâsıklara yasakladı. Ve günahkârlık anahtarını onlara verdi. İbâdet hazinesinin kapısını onların üzerine bağladı. Onlardan bir cinayet ortaya konulmakla değil, kendi adaleti bunu böyle kıldı. Senden bir hizmet ortaya çıkmasından değil, belki kendi fazlından böyle yaptı. Eğer bir kişi Tevhîd'in hakikatini bilirse onda hiç bir zaman ucub (kendini beğenme) belirmez. Şaşılacak şey budur ki, akıllı olan kişi, bir fakire cehâletine rağmen mal nasip olduğunu görse: Ben akıllı bir kişiyim! Bununla beraber Hak Teâlâ beni maldan mahrum kıldı! dememelidir. Bu gibi kimseler bilmez ki, akıl, bütün nîmetlerin en büyüğü ve birincisidir. Onu da ihsan eden Allahü Teâlâ'dır. Eğer hem malı, hem aklı o kişiye verselerdi ve cahil kimseler ikisinden de yoksun kalsaydı bu adalete uygun bir iş olmazdı. Ama ge-

rek akıllı, gerekse fakir olan kişi, böyle bir şikâyette bulununca ona: Sen aklını onun malıyla veya sen malını onun aklı ile değiştirir misin? deseler, bu değişmeye razı olmazlar. Bir güzel kadın olsun. Ama fakir bulunsun. Bir çirkin kadını pek çok zîynet içinde süslü - püslü görse: Bu ne hikmet! diye düşünür. Bu kadar nîmet bir çirkine verilir de ben buna nasıl erişemem! O güzel kadın bilmez ki, Allahü Teâlâ'nın ona verdiği nîmet (yani güzellik) o çirkin kadına verilen mal nîmetinden daha faziletlidir. Eğer hem para, mal, hem güzellik, bu ikisi ona verilseydi, bu, adalete yakın bir iş olmazdı. Bunun benzeri şudur ki, bir padişah bir kimseye bir at, başka bir kimseye de bir köle verse, atı alan: Benim atım var! Padişah niçin köleyi bana vermedi de başkasına verdi? der. Bu, cehaletten ötürü söylenen bir sözdür. Bundan ötürüdürki, Dâvud aelyhisselâm bir kez şöyle demişti: Ey büyük Rabbim! Hiç bir gece yoktur ki, Dâvud'un ailesinden birisi sabaha kadar namaz kılmamış olsun! Ve hiç bir gün yoktur ki, Dâvud'un ev halkından bir kişi oruç tutmamış olsun! O zaman Cenab-ı Hak'tan şöyle bir nidâ geldi: Ey Dâvud! Sana bu mertebe yardımım olmasaydı onlar bu mertebeye nasıl ererdi? Şimdi bir lâhza seni kendi haline bırakıyorum! Vaktâ ki, Dâvud aleyhisselâm kendi haline ve Allah'tan yardımsız bırakıldı. O, öyle bir hata işledi ki, bütün ömrü boyunca onun hasret ve nedâmeti içinde kaldı.

Eyüb aleyhisselâm da Yüce Allah'a şöyle yalvardı: Ya Rab! Bütün bu belâyı benim üstüme musallat ettin! Ben, hiç bir zaman, kendi dileklerimi senin muradının üstünde görmedim! Eyüb aleyhisselâm böyle deyince ansızın gökte bir bulut belirdi. Ondan on bin biçimde sesler işitildi. O sesler şöyle diyordu: Sen sabrı nereden buldun?. Eyyüb aleyhisselâm bir hatada bulunduğunu anladı, yerden bir

parça kül aldı. Başına serptikten sonra: Ya Rabbi! dedi. Lûtuf ve ihsan Senindir. Bundan sonra tevbe olsun ki, bu sözü söylemeyeceğim. Hak Teâlâ da şöyle buyurdu: "Eğer bizim fazlımız olmasaydı sizden hiç kimse kendisini temizleleyemezdi bile. Nerde kaldı ki, başka işler yapsın!" (Nûr Sûresi: 21) Bundan ötürüdür ki Resûlullah Efendimiz: Hiç bir kişi kendi ilmiyle kurtuluşa eremez! diye buyurmuştur. O zaman ashab-ı kiram: Siz de mi, yâ Resûlullah! diye sordular. O da: Evet! buyurdu. Ben de kurtuluş bulamam! Ancak kurtuluşum Hak Teâlâ'nın rahmetiyle olur! Bundan ötürüdür ki, ashab-ı kiram'ın seçkinleri: Keşke toprak olsaydık! Yahut hiç olmasaydık! dediler. Sözün kısası; bunları bilen, her birinin korkusundan ucup dairesine uğramaz.

KUDRET, GÜZELLİK, SOY SOP BAKIMINDAN KENDİNİ BEĞENMEK TAM APTALLIKTIR

Bazı kişilerin cehaleti öyle bir yere varmıştır ki,her şeyle kendilerini beğenirler. Halbuki onlar bunu kendi emekleriyle elde etmemişlerdir. Onların güçleri ile ilgisi yoktur. Bunlar da kuvvet, güzellik ve soy sop gibi şeylerdir. Bunlarla övünmek ve bunlardan dolayı kendini üstün, başkalarını hor ve hakîr görmek tam cahillik ve aptallıktır. Çünkü âlim ve âbid görünen bir kişi:

— İlmi ben kazandım, ibâdeti ben yaptım, dese o kişinin bir hali vardır ki, bu da yalnız cehalettir, bilgisizliktir. Kimi kimseler vardır ki, zalimlerin ve sultanların nesillerini beğenirler. Kendilerini onlara nisbet ederek bundan ucub duyarlar. Eğer onlar, cehennemde ne sıfatta olduklarını kıyâmette kendileriyle düşmanlarının nasıl alay edeceklerini bilselerdi, onlardan âr edip nesepleriyle övünmez kendile-

rini beğenmezlerdi. Bilinmeli ki, Resûl (S.A.V.) in nesebinden daha şerefli nesep yoktur. Bununla beraber:

— Ben Peygamber soyundanım! diyerek ucup göstermemiştir.

Resûl soyundan olan bazı kimselerin ucubu, öyle bir hal alır ki, kendilerine günahın ziyanı olmadığını sanırlar, ne dilerse onu yapmasının câiz olduğuna inanırlar. Ve şunu biraz olsun bilmezler ki, atalarına, dedelerine muhalefet ettikleri zaman onlarla nisbetleri, ilgileri, yakınlıkları kesilmiş olur. Resûlullah Efendimiz, neseple, soyla övünüp böbürlenmeyi yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

"Hepiniz Âdem soyundansınız. Âdem de topraktan yaratılmıştır."

Bilâl-ı Habeşi (Allah ondan razı olsun) ezan okuyordu. Kureyş kabilelerinin ulu kişileri:

— Bu kara kölenin ne kadar değeri vardır ki, bu dereceye ersin? dediler.

O zaman Allahü Teâlâ'dan şu âyet-i kerîme indi:

"Sizin Allahü Teâlâ katında en kerîm olanınız, takvâ yolunda en ileride olanınızdır." (Hucurat Sûresi: 13)

Bu âyet-i kerîme nâzil olduktan sonra Resûlullah Efendimiz'e şu âyet indi:

"Önce en yakınlarını korkut." (Şuarâ Sûresi: 214)

Resûl (S.A.V.), kızı Hazret-i Fatımâ'ya, amcası Abdül Muttalib kızı Safiye Hatun'a, ayrı ayrı isimleriyle çağırarak şöyle buyurdu:

"Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Ey Abdül Muttalib'in kızı ve Resûlullah'ın halası Safiye! Kendiniz için amelde bu-

lununuz. Ben Allah'ın huzurunda hiç bir şeyde sizin için faydalı olamam!"

Eğer Resûlulah Efendimiz'in yakınlarına akrabalığı yeterli olsaydı Fâtıma'yı takvâ ve ibâdet zahmetinden kurtarır, o da güzel yer, içer, iki dünya da onun olurdu. Gerçi bütün akrabaların şefaat ümid etmesi yerindedir. Lâkin kimi zaman olur ki, günâh, şefaat kabul etmez olur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın razı olduklarından başkasına hiç kimse şefaatta bulunamaz." (Enbiyâ Sûresi: 28)

Şefaat ümidi ile insanın kaygusuz gezmesi, hasta olan bir kişinin babasının hekim olmasına güvenerek perhiz etmeyip bulduğu her şeyi yemesine benzer. Böyle bir kimsede hastalık öyle hâle gelir ki, ilâç kabul etmez olur. Hastalık bu dereceyi bulunca da hekimin ustalığı fayda vermez olur. Çünkü hastanın mizacı değişir. Doktor ona ilâç vermez, verse de ilâç bir fayda vermez hale gelir. Bir sultanın yanında bulunmak, onların mahremiyetini kazanmak"Her şeyde şefaat edebilirler." demek değildir. Öyle olur ki, sultanın düşman saydığı kişiye hiç bir kişinin şefaatı makbul olmaz. Hiç bir günah da yoktur ki, Hak Teâlâ'nın gazabına sebep olmasın. Allahü Teâlâ kendi kızgınlıklarını günahlarda gizlemiştir. Kimi zaman olur ki, senin cezası az sandığın günah Yüce Allah'ın gazabına sebep olur. Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerîm'inde şöyle buyurmuştur:

"Siz, bir şeyin kolay olduğunu görürsünüz, ama o şey Hak Teâlâ'nın katında çok büyük, çok yücedir." (Nûr Sûresi: 15)

Bütün müslümanlar da şefaat umud ederler. Şefaat umudu ile akıllı kişilerin kalbinden korku giderilip uzaklaştırılmaz. Korku ile kendini beğenmişlik, ikisi bir yerde toplanmaz.

GAFLET, DALÂLET, GURUR ve SAPIKLIK

Ey salih kişi! Sen bil ki, bir kişi, âhiret saadetinden mahrum olursa şundan ötürü mahrum olur: O kişi din yolunda gitmesini bilmez. Din yolunda gitmesini bilmeyen şundan ötürü yolda gidemez ki, yolu bilmez. Yahut bilir de yol almaya gücü yoktur. Bu yolda yürüyememenin sebibi de o kimsenin şehvete esir olması ve şehvet ile başa çıkamamasıdır. Bir kişi yolu bilmezse, yine sebebi, gaflete düşmek, bir şeyden habersiz olmaktır. Ya yolu kaybetmiştir yahut yolda olup bir cins âcze düşmüştür. Bu yolda gidememekten doğan şâkiliği anlatmıştık. Bunun benzeri şu kimse gibidir ki, o kişi bu yola gtimek diler, yolda dik yokuşlar, aşılması güç tepeler vardır. Kendisi zayıf olduğundan ötürü dar geçitleri aşmağa güç bulamaz ve ölür, gider. Bu yolun tehlikeli geçitleri, makam sevgisi, üst dereceye varmak isteği, mal dileği, karın (yeme, içme) ve çiftleşme şehvetidir. Bu istek ve dilekler, bu şehvetler her kimde varsa, tehlikeli geçitlerin birinci bölümünü geçer, ama ikincisinde eli, ayağı kesilir, âcze düşer. Ama kimi kişiler olur ki ikinci zor geçidi de aşmış, fakat üçüncüsünde âciz kalmış olabilir. Bu üç türlü tehlikeli geçidi arkasında bırakmayan, onları geçemeyen kişi maksadına da erişemez.

Ama bilgisizlik sebebiyle olan şâkilik (isyan) üç cinstir:

Birinci cins şakilik: Bu, gaflet ve bilgisizlik, dinden habersizliktir. Ona nadanlık (cahillik) derler. Nâdan olan, şöyle bir kimseye benzer ki, o kimse yolun başında uyumuş, kalmıştır. Kafile de ileriye gitmiştir. Eğer, bırısi onu yandırmazsa, orada helâk olup gider.

İkinci cins şakilik: Dalâlettir ki, ona "yolunu şaşırmış, sapıtmış" denir. Onun benzeri şudur: Bir kişi Doğu'ya gitmek ister. Batı'ya yüz tutmuş, gitmiştir. Ne kadar uzağa giderse maksadından o kadar uzaklaşır. Buna "uzaklık yoluna ulaşmış" denir. Ama şu kimse ki, sağa sola yalpa vurarak giderse o da yolunu şaşırmışlardandır, o da dalâlettedir. Ama onunki "uzaklık yoluna sapma" sayılmaz, belki "yolunu şaşırma" sayılır.

Üçüncü cins şakilik: Gururdur. Ama ona "kuşku, kötü düşünce, bâtıl düşünüş" denir. Bunun benzeri şudur: Bir kişi Hacc'a gitmek ister. Kendisinin çölde hâlis altına ihtiyacı olacağını zanneder. Nesi var, nesi yoksa satıp, altın alır.Ama bunlar kalp altındır. O ise bunların kalp olduğunu bilmez. Kendisinin kâr ettiğini sanır.

— Artık murada ereceğim! diye ümitlenir.

Bir çöle varır ki, her kimse o altını gösterse kimse kendisine bakmaz bile. Ne felâkete uğradığını anlar. Böyle kimseler hakkında şu âyet-i kerîme nazil olmuştur:

"Kıyâmet günü çok ziyan edenler, dünya hayatında çok zahmet çekip iyi bir iş işlediklerini sanmış olanlardır." (Kehf Sûresi: 103 - 104).

Ama sonunda yanlış iş yaptıklarını anlarlar. Bu gibi kişilerin kusuru, sarraflık öğrenmeden öce altın ele geçirmektir. Tâ ki kalp altın ile halis altını ayırt etmeliydi. Eğer sarraflığa aklı ermiyorsa bâri altını bir sarrafa göstermeliydi. Eğer onu da yapamıyorsa, bari altını mihenge vuraydı. Sarraf dediğimiz kişi pirdir ki, o, işinde ergin bir ustadır. O da bu pîrler derecesine ermeli, yahut da bir pîrin hizmetinde bulunup ona kendi halini bildirmeli. Eğer bu da elinden gelmiyorsa kendini ve kazandığı bilgileri mihenk taşına vurmalıdır. Bu mihenk taşı onun kedisini arzu ve dilekleri-

dir. Yâni kendi tabiatının ve havasının dileği yönünde olan her şeyi terk eylemesi gerektir. Çünkü o şey bâtıldır.

Bazen bunda da yanlışlık yapıldığı olur, ama çoklukla doğru olur. Böylece şekavette ilk ası nâdânlık, bir şeyi tam bilmemek; cahilliktir. Ve bu üç bölümdür. Bu üç bölümü etraflıca bilmek ve marifetle onun ilâcını bulmak "Farz"dır. Bu ilâcın aslı onun yolunu bilmektir. Ondan sonra bu yolda gitmektir. Eğer, bu ikisi meydana gelirse geriye hiç bir şey kalmaz. Bundan ötürüdür ki, Hazret-i Ebû Bekir Sıddık (Allah ondan razı olsun) şöyle derdi:

"Allah'ım! Bize hakkı hakikati üzere göster. Ve ona uymak için bize kudret ve kuvvet ver!"

Bundan önceki asıllarda, yapamamanın, kudret bulamamanın ilâcını anlattık, tedavisini bildirdik. Şimdi de bilmemenin ilâcını, cehaletin tedavisini bildirelim.

GAFLET ve CEHÂLETİN İLÂCI

Birçok kişi hicapdadır. Bunlar gafletten ötürü hicaba bürünmüşlerdir. Ve insanların yüzde doksan dokuzu bu gaflet hicabındadırlar. Gafletin sebebi şudur ki, onlar ahiret işlerinin tehlikesinden habersizdirlerl. Eğer haberleri olsaydı, tevazu göstermezler miydi? Ademoğlu öyle yaratılmıştır ki, her nerede tehlike görse ondan sakınır. Âhiret işlerinin tehlikesi ise ya:

1 — Nübüvvet nuru ile görülür.

2 — Ya nübüvvet nidası ile bilinir.

Bu nübüvvet nidası, ya nebinin başkalarına hitabıdır, ya da âlimlerce bilinir ki, âlimler nebilerin varisleridir. Bir kimse yol üstünde uyuya kalmış ise, ona şefkatli, uyanık bir ki-

şi gelmeli ki, uyandırabilsin. O uyanık kimse dediğimiz de peygameber veya onun naibleri, vekilleridir ki, bunlar da din alimleridir. Bütün nebiler halkı uyarmak içni gönderilmişlerdir. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey Muhammed, ben seni halkı gaflet uykusundan uyarasın diye gönderdim." (Yasin Sûresi: 6).

Yine şu âyette Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Ey Muhammed! Biz sana Kur'an indirdik ki, kendilerine senden önce bir korkutucu Peygamber gelmemiş olan bir kavmi korkutasın. Belki de onlar hidayete ererler diye!" (Secde Sûresi: 3).

Allahü Celle Celâluhu yine şöyle buyurdu:

"İkindi zamanına and olsun ki, bütün insanlar ziyandadır. Ama imana gelenler, salih amel işleyenler ve sabır tavsiye edenler bu ziyânın dışındadır." (Asr Sûresi: 1 - 2 - 3).

Ziyana uğrayanların hepsi cehennemin kenarında yaratılmışlardır. Ve Allahü Teâlâ yine şöyle buyurmuştur:

"Artık kim azgınlık edip kâfir olursa, dünya yaşayışını üstün görürse, hiç şüphe yok ki, Cehennem onlmarı gideceği bir yerdir. Fakat kim şehvetlerine karşı koyarsa o kişi cennete kavuşur." (Nâziât Sûresi: 37 - 40).

İnsanda şehvetin aldatıcı ve baş döndürücü havasının benzeir, cehennem kuyusunun üstüne örtülmüş hasır gibidir. Bir kimse o hasır üzerinde yürürse kuyuya düşer.

Şehvet cennet yolundaki dar geçitler gibidir ki, oraan geçince kuşkusuz cennete erişilir. Bundan ötürü Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Bir kimse kendi nefsine hoş gleen şeylere karşı durursa o kişi Cennete girer. Bir kimse nefsin iştiha duyduğu şeylere özenirse o kişi de cehenneme düşer.

Bundan ötürü dağda yaşayan kavimleri arasında din bilgini yoktur. Onlar gaflet uykusunda kalmışlardır. Hiç kimse onları yuarmamıştır. Bu sebeple din yoluna gitmezler. Köylerde yaşayan kişiler de böyledir. Onların da arasnıda din bilini az bulunur. Köyleri mezarlıklara benzetmişlerdir. Nitekim Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Ekin ekenler kabir sahipleri gibidir!

Bulundukları şehirde minber bulunup da ona çıkacka ve nasihatlar verecek âlim olmazsa, ya da o şehrin âlimi din işleri ile uğraşacağına dünya işleriyle uğraşırsa o şehir halkı gaflette kalmış olurlar. Byöle bir âlimin kedi gözü uykudadır. Başkalarının gözleri nasıl uyanabilir? Eğer şehrin âlimi minber üzerine çıkıp meclis kurar, şu kafası boş vâizlerin âdeti gibi kafiyeli sözler, garip lâflar söylerse, Allah'ın rahmet vaadlerini anlatır, halkı umtularından mağrur veya korkularından umutsuz kılarsa, öyle ki, onun sözü ile halk, he ne sıfatta olursa olsunlar ilâhî rahmetin onlara erişmesinen kuşku duysalar, bu gibi halkın hâli gâfillerin hâlinden daha beter olur. Bunun benzeri şudur: Yol başında uyumuş bir kimes vardır. Onu bir kişi uyandırıp ona birkaç kadeh şarap verir. O da sarhoş olup yıkılsa, başına elli tekme vursalar haberi olmaz. Oyas bu bedbaht, bunda önce he ne türlü söz işitse kolaylıkla uyanırdı. Her âsî kişi bir mecliste oturnca şu sıfatta olan kişilere benzerler ki, artık âhiret tehlikeleri hatırına gelmez olur. Ona her ne türlü söylersen:

— Allah Kerîmdir! Allah Rahimdir! Benim günahımdan ona ne ziyân gelir! Cennet gepgeniştir. Orada bana yer bulunmaz mı? der.

Bu sözler gibi nice boş sözler onun dimağına gelmeğe başlar.

Bir vâiz, bu sıfatta olursa, o kişi Deccal olur ki, halkın kanına ve dinine kasteyler. Buna benzer şu hekimdir ki, hararetinden ölüm haline gelen hastaya ilâç olarak bal yedirir. Gerçi bal devadır. Fakat, hastalık soğuktan olursa şifâdır.

Hak Teâlâ'nın rahmetini ümid edinmek yolunda inen âyet ve hadîs-i şerifler de, iki hastaya şifâdır. Bu hastalardan birisi, o kadar günah işlemiştir ki, artık affedilmekte ümidi kesilmiştir. Bu ümitsizlikten dolayı tevbe etmeyi bilmez.

— Benim tevbem hiç bir zaman kabul edilmez! der.

İşte bu âyet ve hadîsler onun gibisine şifâ olur. Nitekim, Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Kullarıma söyle ki, Hak Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesmesinler. Eğer rücû edip tevbe ederlerse Hak Teâlâ onların bütün günahlarını yarlığar." (Zümer Sûresi: 53)

Bu âyet ancak ondan sonra gelen âyetle birlikte okunmalıdır. O da şudur:

"Size azap erişmeden önce, Rabbinize dönünüz. Kendinizi O'na teslim ediniz. Sonra size yardım eden bulunmaz." (Zümer Sûresi: 54).

Bu ümitsizlik hastasına söylemek gerekir ki: Eğer kimki, günahlardan yüz çevirir, ciddi ve kesin kararla Kur'an'ın emrine uyarak Allah'a yönelirse, Allah günahlarını bağışlar. Bir hastalık da şu kimsenin hastalığıdır ki, o kişiye bir korku sataşır. Öyle ki, mücahededen, yani ibâdet işi ile uğ-

raşmaktan bir lâhza baş kaldıramaz. Çok ibâdet yapmaktan kendisini öldürecek hale gelir. Geceleri hiç uyumaz, yemek yemez. Bu gibi şeyler ancak yarasına merhem olur. Fakat bu iki âyeti gâfil kişilere ve başka cür'et edenlere okusan, eti yanan kimseye tuz ekmiş gibi olunur. Marazı, yarası daha da büyür. Nitekim, hekim haraketi olan kimseyi balla tedavi eylese o hastanın kanına girmiş olur. Bunlar gibi âlimler de halkın dininin kanına girer. Ve Deccal'ın yoldaşı olup şeytanın dostu olur. Bir şehirde böyle bir kişi olursa, şeytan o şehre uğramaz, o kişi şeytanın vekilliğini yapar. Onun yapacağı işleri tamamlar. Eğer vâizin sözü Şeriate uygun olup âhiretin azaplariyle korkutma yapıyorsa, ama hareketleri sözüne uymuyorsa, yaptığı işler söylediğine aykırı düşüyorsa, dünyaya haris ise, onun sözüyle de gaflet yine ortadan kalkmaz. Onun da benzeri şudur: Bir tabak bademli helvayı önüne koyan kişi, onu hırsla yer. Sonra şöyle feryat eder, durur:

— Ey Âdemoğulları! Sakın hiç kimse bu helvanın çevresine toplanmasın. Bu tepsi zehir doludur.

O kişinin söylediği bu sözler, halkı ilgilendirmez. Aksine helvaya hırslarını arttırmağa sebep olur. Çünkü onlar, o kişinin helvanın hepsini kendisi yemek için böyle söylediği kuşkusuna düşer.

— O helvanın hepsini yutmak ve bizim kendisine zahmet vermememizi istiyor! derler. Fakat vâizin sözü ile hareketleri birbirine uygun olursa ve eski zamanların ulu kişilerinin sözü ve siyreti yolunda bulunursa, gâfil olan kimseler onun kavliyle gaflet uykusundan uyanırlar. Eğer halk içinde makbul olmuş kimse olursa bu daha tesirli olur. Eğer makbul bir kişi olarak görülmezse, ya da kimi kimse sözünü dinleyip, kimisi dinlemez veya orada hazır olmadığından gaflette kalırsa, elden geldiği kadar o kişinin evle-

rine kadar gitmek, onları arayıp doğru yola çekmek vâciptir. Bundan, halkın yüzde doksan dokuzunun gaflet uykusuna daldıkları, onun perdesinde örtüldükleri, âhiret işlerinin tehlikesinden habersiz bulundukları anlaşıldı. Gaflet, öyle bir illettir ki, ilâcı hastanın elinde değildir. Çünkü, gâfilin kendi gafletinden haberi olmaz ki, bunların ilâcını arasın. O kişinin ilâcı âlim kişinin elindedir. Küçük çocuklar anne, babalarının ve hocalarının sözü ile gafletlerinden uyanırlar. Halk da vâizlerin, nasihatçıların sözleriyle uyanışa varır. Ama bunlar gibi vâiz az bulunduğu için gaflet hastalığı müzminleşmiş, insanlar onun perdesine bürünmüştür. Eğer âhiret haberlerini konuşsalar, dillerinin ucu ile konuşurlar. Onların işleri, yürekleri, âhiret sebebinden, onun dertlerinden ve korkusundan habersizdir. Ama kalbde korku olmadıktan sonra öğüt verilip verilmemekte hiç bir fayda yoktur.

DALÂLET ve DALÂLETİN İLÂCI

Bir kısım halk vardır ki, bunlar da âhiretten gafildirler. Fakat bunlar, doğru olanın aksine inanışlarda bulunur, ters düşünürler. Hak yolundan azarlar. Bu azgınlığa beş örnek verelim. Böylece onları anlatmış oluruz:

Birinci Örnek: Bir kısım halk, âhireti inkâr etmişlerdir. Şöyle bir inanca varmışlardır ki, Âdemoğul öldüğü vakit yok olur, gider. Bu tıpkı otun, nebatın kuruyup mahvolması veya mumun sönüp gitmesi gibidir, derler. Bundan ötürü takvâ halkasını boyunlarından çıkardılar. Dünyada hoş geçinip, hoş eğlenmeye daldılar. Öyle sanırlar ki, Peygamberler dünyada söyledikleri sözleri makam sevgisi ve kendisine uyan kişileri toplamak, ele geçirmek için söylemişlerdir. Kimi zaman olur ki, açıkça:

— Cehennem haberi, tıpkı bir okul çocuğuna: "Eğer okula gitmezsen, seni sıçanlar ülkesinde hapsederim," demeye benzer! derler. Bu talihsiz kişiler eğer düşünmüş olsalar, o çocuk okula gitmediği zaman düşeceğ bedbahtlık, sıçanların inine düşmesinden daha beterdir. Nitekim uzak görüşlüler, basiret ehli olanlar:

— Hak Teâlâ'dan yüz çevirmek bahtsızlığı, cehennemin ateşinden beterdir! demişlerdir. Hak Teâlâ'nın yolundan ayrılmanın sebebi, insanın hava ve hevesine uymasından ileri gelir. Hakkı inkâr, nefsin hevesine uygundur. Çünkü insan tabiatı kendisinden başka bir şeyin var olmasını istemez. Bunun için halkın çoğuna inkâr üstün gelmiştir. Her ne kadar dille söylemezler, hatta bunu kendilerinden bile gizlerlerse de onların davranışları, yaptıkları işler, hal ve hareketleri, bu düşüncelerini gösterir. Çünkü onların hali dünya için ne kadar çok zahmet çekileceği korkusundandır. Eğer âhiret tehlikelerine inanmış olsalardı, âhiret zahmetini öyle kolay bir şey sanmazlardı. Bunun da ilâcı âhiretin hakikatinin kendilerince bilinmesidir, âhiretin tanınmasıdır.

Âhireti tanımanın da üç yolu vardır:

Birinci yol: Cenneti ve cehennemi bilmek ve Allah'a itâat edenle Allah'a âsî olanın, din düşmanının derecelerini gözü ile görmektir.

Bu mertebede görüş, nebîlere ve velîlere has bir görüştür. Onlar, her ne kadar bu maddî dünyanın içindedirler, ama öyle bir hale ererler ki, bu hallerine fena (yokluk) denir. O mânevî cihanın hallerini müşahade ederler. Çünkü bu görüşten, bu müşahededen insanı alıkoyan perde, görmenin, işitmenin ve öteki duyguların başka işlerle uğraşması ve şehvetlerin ayaklanmasıdır. Kitabımızın Ünvanlar

kısmında buna işaret olunmuştur. Fena halleri çok aziz hallerdir. Fakat âhirete imânı olmayan kişi buna nasıl imân getirebilir? Bunu nasıl diler? Dilese bile nasıl ona erişebilir?

İkinci yol: Aklın yol göstericiliğiyle insanın hakikatının ne olduğunu, Ruh'un niteliğini bilmektir ki:

1 — Ruh, öz benlikte ayakta duran bir cevherdir.

2 — Ruh, vücut denen kalıptan müstağni, vücut kalıbı ise ruhun bineği ve âletidir.

3 — Ruh'un terkibinde kalıp (beden) bulunmaz.

4 — Kalıbın yok olmasiyle ruh yok olmaz.

Bunları bilmenin yolları vardır ama garip ve güçtür. Bu ilim de âlimlerin yoludur. Bunu da kitabımızın Ünvanlar bölümünde anlatmıştık.

Üçüncü yol: Bu, bütün halkın yoludur. Bu yoldakilerin mârifet nûru, Peygamberlerden, evliyalardan, âlimlerden., din bilgisi geniş kimselerden insana geçer. Hatta görüp konuştuğu bilgili kişilerden de bu Nûr'u alır. İşte bu Nûr'a imân denir. Bir kimse ilimde pişmiş bir üstadın, bir pîr'in ve takvâya düşkün bir bilginin sohbetinden uzak kalırsa o kişi şekavette kalır. Üstad, ne kadar bilgi sahibi olursa ondan geçen nûr da o kadar yüce olur. Bundan ötürüdür ki, halkın güzel talihli olanları Ashâb-ı Kiram'dır. Çünkü Resûlullah Efendimiz'i görmüşler, O'nun konuşmalarını dinlemiş, O'nunla şeref duymuş, saadete ermişlerdir. Yine bundan ötürü Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— İnsanların en iyisi, benim zamanımda olan kişilerdir. Onlardan sonrakiler de benim zamanıma yakın olan kimselerdir.

Bunların örneği şöyledir: Bir çocuk, babasını yılandan kaçarken görse, bu hallere nice kez şahid olsa, hatta babasının kendi evini bile bırakıp kaçtığını görmüş bulunsa, o zaman zarurî olarak anlar ki, yılan zararlıdır ve ondan kaçmak gerektir. Zavallı çocuk da o hale gelir ki, nerede bir yılan görse yılanın zararını hakikatiyle bilmese de ondan kaçmağa, uzaklaşmağa başlar.

Çocuk kimi zaman olur ki: "Yılanda zehir vardır" diye sözler işitir. Ama zehirin hakikatini bilmez. Lâkin yılandan büsbütün korku duyar.

Peygamberlerin görüşlerinin benzeri de şunun gibidir ki, yılan birkaç kişiyi ısırır, onları öldürdüğü görülür. Onun zararı defalarca görülmüş olduğundan yılanın zararlı olduğu bilinmiş olur. İnce eleyip sık dokuyan din âlimlerinin de meseli şunun gibidir ki, yılanın ısırdığını görmemiştir, lâkin bir cins kıyaslama ile insanın bedenini mizacını ve yılanın mizacını anlar. Bu iki mizacın arasında bir zıddiyet olduğunu bilir. Böylece de bu yolla bir yakîn meydana gelir. Lâkin bu müşahede, gözle görmek gibi olmaz.

Büyük din âlimlerinin dışında bütün halkı imânı büyük kişelerin ve o din bilginlerinin sohbetinden meydana gelir, insanlara geçer. En kolay ilâç da budur.

İkinci Örnek: Bir kısım inkarcılar vardır, âhireti inkâr etmezler,âhiretin olduğuna da kesin olarak itikat etmez, inanmazlar. Lâkin şaşırıp kalarak:

— Bu sırrı hakikatiyle bilmek olmaz! derler.

Şeytan da onlara bunu delil gösterip. Onlar da şöyle derler:

— Dünya göz önündedir. Âhiret ise şüphelidir. Gözle görüleni şüpheli olana vermek doğru olmaz.

Fakat bu delil geçersizdir, bâtıldır. Çünkü âhiret ehlince âhiret yakînen bilinmektedir. Bu gibi şaşkın kimselerin ilâcı şudur ve onlara şöyle denilmelidir:

— İlâcın acılığı kesindir. Ama şifâ vermesi şüphelidir. Buna rağmen ilâcı içersin.

Nitekim deniz yolculuğunun tehlikesi kesindir, bu tehlike her an doğabilir. Ama ticaretten kâr edilmesi şüphelidir. Buna rağmen ticaret yapılır.

Eğer bir kişi susuzluk halinde sana:

— Bu suyu içme! Yılan o kaba başını sokmuştur! dese, bu an su içmenin lezzeti kesin, zehir ise şüpheli olduğu halde sen niçin o suyu içmekten çekinir, kaçınırsın?

Eğer bu kişi:

— Bu nesneler işlenirse bunların ziyanı büyüktür. Şayet zehir haberi doğru olursa ölüme yol açar, ona ise sabreylemek olmaz! derse biz de ona şöyle cevap veririz:

— Artık bunun gibi dünyanın tadı, lezzeti de yüz yıldan fazla değildir. O yüz yıl da geçerse sanki rüya gibi olur. Âhiret ise ebedidir. Eğer âhiret yalan olsa sen şöyle birkaç gün şu dünyada yokmuşsun san! Nitekim ezelde yoktun ebedde de olmayasın! Âhiret gerçek olursa, ebedî azaptan kurtulmuş olursun.

Bu yardım Hazret-i Ali (Allah onun yüzünü kerîm kılsın). Efendimizdendir ki, âhireti inkâr eden bir mülhide, şöyle dedi:

— Eğer senin dediğin gibi ise, hepimiz kurtuluruz. Yok, eğer iş dediğin gibi olmazsa biz kurtuluruz. Sen ise kurtulamazsın!

Üçüncü Örnek: Bir kısım insanlar vardır ki, âhiret'e imân getirmişlerdir, lâkin şöyle derler:

— Âhiret kazancı, veresiye alış - veriş'tir. Dünya ise kızıl apar gibidir. Sağlam akçe, veresiy alış - verişten daha iyidir!

Bunlar, şu kadarcık bilmezler ki, sağlam para veresiye alış - verişten şu zamanda daha iyidir ki, sağlam para ile veresiye alış-veriş eşit olmalıdır. Ama veresiye 1.000 olur da nakit para 1 (bir) olursa veresiye o nakit paradan daha iyidir. Nitekim halkın çoğunun muamelesi bu veresiye alış-verişle olur. Bu da delâletten, eğri yola sapmadandır. Kimi kişiler vardır ki bu kadarını idrâk edemezler.

Dördüncü Örnek: Bunlar o kimseledir ki, âhiret'e imân getirirler. Lâkin bu dünyada bütün işlerinin murad ettikleri şekilde olduğunu görürler. Özleri için dünya nîmetlerini hazır bulunca:

— Bu dünyada nîmetler içindeyiz. Öteki dünyada da nîmetlere boğuluruz. Hak Teâlâ bu nîmeti bugün bize verdi, yarın da bizi böyle sevindirir, derler.

Nitekim Kehf sûresinde zikredilen iki kardeşin hikâyesi buna benzer ki, kardeşin biri mal sahibiydi, zengindi. Diğer kardeşine şöyle dedi:

— Eğer ben Rabbime erişecek olursam, âhiretimi dünyamdan daha hayırlı bulurum. (Kehf Sûresi: 36).

Öteki kardeş de şöyle dedi:

— Eğer Rabbine döndürülecek olsan, Rabbinin katında benim için iyi bir hal (Cennet) vardır! (Fussilet Sûresi: 50).

Bu dalâletin ilâcı şudur ki, o gibi kişi şunu düşünmelidir:

Bir kişinin sevgili bir oğlu ile zelîl bir kölesi olsa, oğlunu her zaman okulda ve öğretmenin tokatları altında ister. Kö-

leyi ise salıverir. Öyle ki, o, ne dilerse onu yapar, ne yerde olursa olsun gezip hiç bir iş işlemez. Çünkü o adam, kölenin bedbaht olmasından üzülmez ki! Eğer köle bu serbestliği düşünür:

— Efendim beni sevdiğinden ötürü serbest bırakıyor! Beni, kendi oğlundan daha çok seviyor! derse bu, kölenin ahmaklığına işâret olur.

Hak Teâlâ'nın yolu budur ki, kendi sevdiklerini dünyadan sakınır, dünyayı düşmanlarına bağışlar. Dünyanın rahatlığının benzeri şu kişinin rahatı gibidir ki, tembellik edip ekin ekmeyen kişiye benzer. Ekin ekmeyen de, şüphesiz, ekin biçemez.

Beşinci Örnek: Onlar da şu kimselerdir ki:

— Allahü Teâlâ Kerîm'dir, Rahîmdir, Cenneti hiç bir kulundan esirgemez! derler.

Bu cahillerin cahili, bu bilgisizlerin bilgisizi kişiler şunu bilmezlerki, bundan ziyâde kerem nasıl ve nice olur ki, cennetin sebeplerini Hak Teâlâ onlara dünyada verdi, toprağa bir tane tohum ekseler, yedi yüzünü devşirirler. Birkaç zaman ibâdet etseler, ebedî olarak padişahlığa (mutluluğa) erişirler. Eğer kerem ve rahmın mânâsı bu ise, yani tohumu ekmeden biçmekse, sen ekmeden ekini, çalışmadan ticareti ve rızık istemeyi niçin yapmak istemedin? Sabret! İş işle! Hüdâ kerîmdir. Her şeyi yapmağa kudreti vardır. Tohumsuz, ekmeden, devşirmeden bitki yetiştiren O'dur. Nasıl O'na imân getirmezsin ki, Allahu Teâlâ şöyle buyurur:

"Yer yüzünde hiç bir canlı yoktur ki, rızkını Allahu Teâlâ vermiş olsun." (Hud Sûresi: 6).

Hak Teâlâ'nın Kerîm ve Rahîm olduğuna âhirette inanç getirirsin! Cenab-ı Allah, bununla birlikte şöyle buyurur:

"İnsana, sâ'yinden (kendi emeğinden ve çalışmasından) başka hiç bir kazanç yoktur." (Necm Sûresi: 39).

Nitekim Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ahmak o kişidir ki, hem nefsinin havasına uyar ve hem de Allah'tan ihsan bekler."

Bu, bir kadına sahip olmadan ve çiftleşmeden (tohum ekmeden) evlât istemeye benzer. Bunun gibi kimseler:

— Evlâdım olsa! diye umuda düşse bu aptallıktır.

Bununla beraber, Allahü Teâlâ Kerîmdir. Tohumsuz evlât yaratmağa kadirdir. Ama şu kimse ki, tohumunu ektikten sonra çocuğu için ümitte bulunsa:

— Allahu Teâlâ türlü âfetlerden saklasın! Bir çocuğun olsun! diye duâ etse, o kişi akıllı bir kişidir. Bir kimse eğer bu kişi gibi imân getirmemiş yahut imân getirmiş de salîh ameller işlememiş olsa ve âhirette kurtuluş ümid etse, o kişi aptalın biridir. Bu iki şeyi işleyen kişi, Hak Teâlâ'nın fazlından ölüm ânında imânını âfet yıldırımlarından saklamasını dilese, o akıllı bir kişidir. Öteki ise mağrur kişidir.

Şu insanlar ki:

— Allah bizi bu dünyada iyi tuttu, öteki dünyada da iyi tutar! O, kerîm ve rahîmdir, dese Hak Teâlâ ile içlerine gurur düşmüş kimselerden olurlar.

Ama şu kimseler ki:

— Dünya bir kâse gibidir. Gözle görülebilir. Ama âhiret şüphelidir! derler, bunlar da dünya gurur duymuşlardır.

Hak Teâlâ bu ikisinin hakkında şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Benim vâad ettiğim şey haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın şeytan size "Allah bağışlar!" diye güven vermesin! Bir kişi iyilik yaparsa, kendisi de iyilik görür. Bir kimse kötülük yaparsa, kötülük görür." (Lokman Sûresi: 33).

Hak Teâlâ'nın bu vaadi haktır, doğrudur. Buna kulak tutun. Ne dünya ile mağrur ol, ne de Hak Teâlâ ile öğün.

GURUR ve GURURUN İLÂCI

Gurur içinde olan kişiler aldanmışlardır. Bunlar öyle kişilerdir ki, özlerine ve özlerinin amellerine iyi zanlarda bulunurlar. Sanırlar ki, yaptıkları her iş güzeldir, iyidir. Kendilerine bir âfetin erişmesinden gâfillerdir. Kalp olan bir şeyi halisinden ayırmayı bilmezler. Şundan ötürü ki, sarraflığı öğrenememişlerdir... Ve renge, sûrete gurur duymaktadırlar.

Ama ilim ve amelle uğraşan kimselerin de yüzde doksan dokuzu gururludurlar. Bundan ötürüdür ki, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

— Kıyâmet gününde Hazret-i Âdem'e "Zürriyetinden nasibi cehennem olanları dışarı çıkar!" denir!

Âdem de: "Ne kadarından ne kadarını çıkarayım?" diye sorar. O'na: "Binde birini ko! Kalan dokuz yüz doksan dokuzunu çıkar. İşte onlar cehennem ehlidir" derler.

Cehennem ehli, ebedî olarak orada kalacak olanlar değildir. Aksine cehenneme girmesi, cehennemden geçmesi gerekli olan kişiler de cehennem ehlidir. Cehennem ehlinin bir taifesi Gurur ehlidir. Bir kısmı kendi noksanlarını bilse-

ler de, kendilerini kemâle erdirmek için gayretleri az ve âciz kimselerdir ki, kendi dilek ve şehvetlerini tutsağı olmuşlardır. Mağrur olanların sayısı pek çoktur. Onların sınıfları hesaba kitaba gelmez. Lâkin onlar da dört tabakadır. Ve şunlardır:

1 — Âlimler (Bilginler),

2 — Âbidler (İbâdet ediciler_,

3 — Sofîler,

4 — Mal sahipleri (varlıklılar).

Birinci Tabaka: Bunlar âlim geçinenlerdir. Bu kişiler bütün ömürlerini ilme harcamışlardır. Tâ ki, bütün dış ilimleri yutmuşlardır. Ama mânâda kusur göstermişlerdir. Ellerini, dillerini ve gözlerini günahtan sakınmamışlardır. Kendileri sanır ki, onlar öyle bir dereceye erişmişlerdir ki, bilgilerden dolayı kendilerine ilâhî azâb yoktur. Amellerinden muaheze edilmezler. Aksine kendilerinin şefaatiyle bütün halk kurtulur. Onlar şu hasta kimselere benzerler ki, o kişi üstündeki illetin ne olduğunu bilir. Bütün gece o hastalığı söyler, durur. Hattâ bu yolda bir de güzel kitap yazar. İlâcın ve illetin şartını çok güzel bilir. Fakat hiç bir zaman o ilâcı içmez ve onun acılığına sabır göstermez. O ilâcın vasıflarını tekrar eylemesi ona ne fayda verebilir?

Hak Teâlâ şöyle buyurur:

"Günahtan temizlenenler kurtuldu." (Alâ Sûresi: 14)

Ve yine şöyle buyurdu:

"Nefsini kendi hevâsından (şehevî arzularından) yasaklayanlar kurtuldu!" (Naziât Sûresi: 9)

Ve yine Hak Teâlâ şöyle buyurur:

"Temizlenen kurtuluş bulur." (Şems Sûresi: 9)

Fakat, "Temizliğin ilâcını bilen kurtulur!" demedi.

Ayrıca: "Cennete şu kişi girer ki, kendi hevâsına o kişi muhalefet eder!" diye buyurdu ve:

— Kendi hevâsına muhalefet etmenin ilmini bilenler! diye buyurmadı.

Eğer bu kişi, bu gurura, ilmin fazileti hakkında bildirilen haberlerden ötürü düştü ise niçin kötü din bilginleri hakkında gelen haberleri düşünmüyor? Kur'ân-ı Kerîm'de kötü din bilgini şu eşeğe benzetilmiştir ki, arkasında sadece kitap taşır. Yani o taşıdığı kitapların bilgisinden yararlanmaz, o bilgileri kendi nefsine tatbik etmez, sadece onun yükünü taşır.

Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Kendilerine Tevrat öğrettikleri halde onun gereğini yapmayanların hali, sırtına kitap yüklenmiş eşeğin hali gibidir."

Yine bir yerde bu gibi âlimler köpeğe benzetilmiştir ki, Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Onun meseli, köpek gibidir!"

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Kötü din bilginini cehenneme öyle atarlar ki, onun arkası ve boynu ufalanır. Ateş onu, eşeğin değirmeni döndürdüğü gibi döndürür. Bütün cehennem halkı onun üstüne toplanır ve:

— Sen kimsin? Bu azap ne azaptır? derler.

O kişi de şu cevabı verir:

— Ben o kimseyim ki, halka emrederdim. Ama kendim söylediğimi işlemez, yerine getirmezdim.

Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Yarın kıyâmet gününde hiç kimsenin azabı, ilmi ile amel etmeyen âliminkinden daha büyük olmaz."

Ebû Derdâ (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurmuştur:

— Bir kez yazıklar olsun o kişiye ki, hiç bir şey bilmemektedir! Yedi kez yazıklar olsun o kişiye ki, bilir, fakat bu bilgiyle amelde bulunmaz.

Yani kıyâmet günü ilim, o kişinin üzerine şahit olsa gerektir.

Yine bir kısım halk vardır ki, her ne kadar ilimde ve amelde kusur göstermemiş ve bütün zâhirî amelleri yerine getirmemişlerdir, lâkin gönül temizliğinden gâfil kalmışlardır. Kötü ahlâkları içlerinden atamamışlardır. Bunlar:

— Kibir, haset, riyâ ve başkanlık isteği, akranlarının, arkadaşlarının kötülüğünü istemek, onların sıkıntısına sevinmek, rahatlıklarından üzüntü duymak gibi kötü ahlâklardır. Bu gibi kişiler, Resûlullah Efendimiz'in hadîslerinden de bildirildiğine göre gaflet içindedirler. Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Riyânın azıcığı bile şirktir.

Ve ayrıca şöyle buyurmuştur:

— Bir kişinin gönlünde zerre miktarı kibir varsa cennete giremez.

Haset, kıskançlık hakkında da Resûlullah Efendimiz'in buyruğu şudur:

— Ateş odunu nasıl yiyerek yakarsa, hased de imânı öyle yer ve yakar.

Ve yine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

— Allahu Teâlâ sizin sûretinize, şeklinize, görüşünüze değil, lâkin gönlünüze bakar.

Böylece anlaşılır ki, bu gibi kişilerin benzeri şöyledir: Bir çiftçi düşünün. Tarlasına ekin ekmiştir. O ekinde dikenler yetişse, onun için şimdi en önemli olan şey, o dikenleri, faydasız otları kökü ile çıkarmaktır. Tâ ki, ekin kuvvetli olsun. Eğer otları kesip başlarını yerin altında bıraksa, her ne kadar dipten kesse de o dikenler yeniden ürer. Bunun gibi kötü amellerin kökü de kötü ahlâktır. Asıl iş, o kötü ahlâkı kökten söküp atmaktır. Bu, içerisi kötü koku ve necasetle dolu, ama dışı kireçle sıvanmış helaya benzer. Yahut da şu karanlık ev gibidir ki, damında ışık yanar da içine küçük bir ışık ve aydınlık girmez.

İsâ aleyhisselâm kötü âlim için bir benzetme yaparak şöyle demiştir:

— Kötü bilgin elek gibidir. Elekten un geçer gider, ma kepeği onun elinde kalır.

Bu, şu demektir ki: Hikmetli sözleri söylersiniz ama kötü sıfatlar sizde kalır.

Bir kısım insanlar da bilirler ki, bu ahlâk kötüdür, bunlardan kaçınıp gönlü her birinden temiz tutmak gerektir. Tâ şöyle sanırlar ki, kendilerinin gönlü onlardan daha temizdir. Ve yine sanırlar ki, kendileri bu mânâlara müptela değildir. Kendileri bunların yapılmasını herkesten iyi bilirler, ama onlarda kibir zâhir olunca kendi kendilerine şöyle derler:

— Bu senin gösterdiğin kibir değildir. Belki bu dinin yüceliğini bilmektir. Ve eğer sen, aziz olmazsan İslâm da aziz olmaz. Eğer güzel bir şey giyse, güzel ata binse, güzel

araç edinse, güzelleşse, süslense nefs şeytanları yine ona:

— Bu nefsin hevası, (kendini beğenmesi) değildir. Belki, din düşmanlarına körlüktür. Çünkü bid'at sahipleri din âlimlerini, güzel, süslü bir çehreyle görürse onunla körleşir! der. Fakat başta Resûlullah Efendimiz'in, Ebû Bekir'in, Osman ve Ali'nin (Allah hepsinden razı olsun) siyretleri ve eski elbiseler giydikleri unutulmamalıdır. Bid'at sahibi kişiler, Resûlullah Efendimizle ashabının kullandıkları bu şeylerle İslâmlığı hor tutmak mı istediklerini sanmaktadırlar! Ve şimdiki halde İslâmlar süslenmekle mi aziz olacaklardır?..

Bu gibi kişilerin gönüllerinde Hased ateşi yansa:

— Bu dinin sağlamlığıdır, haset değildir! derler.

Eğer gönüllerinde riyâ belirirse:

— Bu da halkın maslahatı içindir! Tâ ki halk bizi ve ibadetimizi bilip bize uysunlar! derler.

Eğer bir sultanın, büyük bir kişinin huzuruna bir şey umarak girseler:

— Bu halimiz, zalime bir tevâzû göstermek değildir. Belki, Müslümanlara şefaat gösterilmesi içindir, derler.

Eğer onlara haram malı verseler, alır ve şöyle derler:

— Bu hal haram değildir. Çünkü bu öyle bir maldır ki, sahibi yoktur. Bunu iyi işlere sarf etmek gerektir. Çünkü müslümanların işlerinin iyi görülmesinin bununla ilgisi vardır! Lâkin, eğer insaf eyleyip hesap etse bilir ve anlar ki, dinin, halkın yüzünü dünyadan çevirmekten daha önde bir işi yoktur. Zira İslâm'ın gayesi, insanların geçici dünya oyuncakları ile oyalanması değil, ebedî saadet yolcusu ol-

masıdır. Halbuki onun yüzünden dünyaya düşkün olanlar, dünyadan yüz çevirenlerden daha çok olur. Böylece İslâm'ın maslahatı ve şerefi, ona benzer kimselerin dünyada olmamasıdır. Bu gibi düşünceler, bâtıl gururlar sonsuzdur. Bunların ilâcını ve hakikatini, bu kitabın geçen fasıllarında anlatmış bulunuyoruz. Yeniden anlatılması sözü uzatmak olur.

Bir kısım kişiler de ilmin, bilginin kendisine yönelmişlerdir. İlimden en önemli olanlar: Tefsir, haber (hadîs), muamele (alış - veriş), kalb, ahlâk ilmî, riyâzet yolları, bu kitapta zikrolunan bilgiler ve Âhiret yolcusunun işleri, din yolunu muamelelerinde onun âfetleri (zararları) bildiren, kendini murakaba etmek yolunu gösteren ilimler ki, bunların hepsi Farz-ı Âyn'dır. Bunların hiç birini elde edip kazanamamışlardır. Belki bunların zarurî İlimler Topluluğundan olduğunu da bilmezler. Bütün zamanlarını: Cedel ilmine, Münazara ilmine, Kelâm ilmine, yahut halkın düşmanlığını doğuracak fetvalara harcarlar. Öyle ilimlere zamanlarını harcarlar ki:

1 — Dünyadan âhirete dâvetçi değildir.

2 — Hırstan kanaate gönül eğdirmez.

3 — Kalbi, riyâdan ihlâsa çekmez.

4 — Gafletten, kendine güvençten korku ve takvâya dâvet eylemezler.

Ve bunların birer ilim olduğunu sanırlar. Bir kişi bunlardan başka bir ilme, bir başka türlü bilgiye yüz tutsa, onunla ilgilense, o kimsenin ilimden uzaklaşmış olduğunu sanırlar. Bu gibi zanların açıklanması uzundur. İhyâ kitabımızda bu zanlar, Gurur bahsinde, uzun uzun anlatılmıştır. Bu kitap onu daha fazla anlatmaya güç yetiremez. İnsan-

lardan bir kısmı da vaaz ve öğüt ilmi ile uğraşmışlardır. Bu gibi kimselerin sözler bütün kafiye (seci), şiir ve nükte yahut birtakım i'cazlarla ıstılâhlar, bilinmeyen ibarelerdir ki, onları maksatları, bulundukları mecliste hak bunlara şaşıp kalsınlar: Ya "ah!" edip ağlasınlar, yahut "Yaşşa!" diye nâ'ralar atsınlar ve onu göklere çıkarsın, öğsünler.

Onlar bilmezler ki, asıl vaaz:

— Gönülde olan musibet ateşini alevlendirmek, âhiret tehlikesinden ve bu musibetten ötürü inlemekle meşgul olmaktır. Tezkîr, vaaz ve öğüt, nasihat denilen şey, musibete ağlamaktır. Ama, âhiret matemiyle olmayan ağlama, sızlama gönüle te'sirli olmaz. Gelip geçen bir söz olur. Bu gibi kişilerde mağrur çoktur. Bunların da açıklanması çok uzundur. Yine bir kısım kişiler vardır ki, Fıkıh bilgilerinin zâhiriyle meşgul olarak zamanlarını kaybetmişlerdir. Bunu bilmemişlerdir ki: Fıkhın zâhirinden maksat, hükûmetin, memleket idaresi için konulmuş kanunlara riayeti sağlamaktan başka bir şey değildir. Âhiret için gerekli olan bundan başka bir ilimdir. Zâhir Fıkıh ile iş gören kişi öyle sanır ki, her şey zâhir ilim gereğince olur ve âhirette faydasını gösterir. Bunun örneği şöyledir: Bir kimse zekat malını yılın sonunda karısına bağışlasa ve karısı da o malı yine ona bağışlasa, zâhir fetvaya göre o kişiden zekât düşer. Yani sultanın memuru ondan zekat isteyemez. Vergi memurunun gözleri zâhirî mülke bakar. Mülkteki zekât ise yıl tamalanmadan önce malı karısına vermekte ortadan kalkar. Kimi olur ki, buna fetvâ alırlar. Bunu yapan bilmez ki, bir kimse bu işi zekât vermemek için yapıyorsa Hak Teâlâ'nın hışmına uğrar. Tıpkı zekât vermeyen kimse gibi olur. Çünkü bahillik (cimrilik) tehlikelidir. İnsanı öldürür, helâk eder. Oysa zekât bahilliğin çirkefinden temizlenmektir.

Pisliğin taharetidir. Tehlikeli olan bahilliğe baş eğmek, zebun olmaktır. Ona inkiyat etmektir. Karısına mal bağışlamak hiylesi bahilliğe baş eğmenin bir amelidir. Böyle bir hiyle ile bahilliğe baş eğersen sen de gereği gibi helâka uğrarsın. Sen, bu hiylenle nasıl kurtuluş bulursun?.. Artık böyle bir erkek, bunun gibi karısına nikâh akçesini vermemek için azapta bulunsa, hakem meclisi ile ilgili zâhirî fetva veya bir ibra da alsa, berât etme, yani temize çıkma sahihtir. Çünkü dünya yargıcı (kadısı) söyleneni dinler, dilden anlar. Gönül yolunu bilmez. Fakat öteki dünyada, âhiret cihanında bundan sorumlu olur. Çünkü kadının mihrinin ibrası zorla olmuştur. Hatta bunun gibi, eğer halkın ortasında bir kişiden bir şey istese, o da utandığından verse zâhir fetvâda bu isteyiş ve alış mubahtır. Gerçekte bu zorla olmuştur. Gönlü, utandırma kamçısiyle gücendirip mal almakla, açıkca bir sopa ile bir kişiyi döğüp, zulümle almanın hiç farkı yoktur. Bu ve bu hal gibi çok olaylar olur. Bir kimse zâhir fıkıhtan başka şey bilmezse, daima bunun gibi zanlarda bulunur. Din sırlarının bu inceliklerini anlayamaz.

İkinci Tabaka: Bunlar, zâhit ve âbidlerin gururlarıdır ki, bunların arasında da mağrurlar çoktur. İçlerinden bir kısmı nafile ibâdetlerden ötürü farzlardan geri kalmuşlardır. Onlar taharet vesvesesinden ötürü çok temizlensinler diye namaz vaktini geçiren bir kimseye benzerler. Anasına, babasına, yoldaşına deli saçması gibi sözler söylerler. Abdest suyunun temizlik ve pisliğinde uzak şüpheler, kuşkular ortaya atarlar. Ama kendisine yiyecek sunsalar, lokma verseler her şeyin helâl olduğunu sanır. Kimi olur ki, kesin haram olan şeyden sakınmaz. Çıplak ayakla yere basmaz ama, haram olan şeyi yer. Ashab-ı Kirâm'ın sîyretini unutur.

Hz. Ömer (Allah ondan razı olsun), şöyle buyurmuştur:

— Tek bir harama düşmeyeyim diye yetmiş yolda haramdan el çektim.

Bununla birlikte Hz. Ömer, bir Hıristiyan kadının testisinden abdest aldı.

Bu bölümdeki kişiler, yiyeceğe duyulan ihtiyatı, taharet - temizlik ihtiyatına değişmişlerdir. İhtimal ki, bir kimse çamaşırcıların yıkadığı bir bezi giyse onların nazarında büyük günah işlemiş olur. Resûl (S.A.V.) kâfirlerin hediye olarak yollağıdı hırkaları giyerlerdi. Ashab-ı kirâm, kâfirlerin ganimetinden ele geçirdikleri elbiseyi giymişlerdi. Suya koyup yıkadıklarını hiç kimse rivayet etmemişti. Aksine, kâfirlerin silâhlarını bellerine bağlar ve o silâhla namaz kılarlardı. Silâhın demirine nasıl su verimiş, onun için harcanan yapıştırıtıcı neden yapılmış üstündeki deri ne derisi diye düşünmez:

— Bunlar namaz şartlarına göre işlenmiş değildir! bile demezlerdi. O halde bir kimse, midesinde, dilinde ve başka uzuvlarında ihtiyat göstermeyip başka şeylerde taşkınlık, mübalağa gösterirse o kişi şeytana uşak ve halka maskara olur.

Belki bütün bu şartları yerine getirse de:

1— Suyu fazla fazla israfla getirse de:

2— Namazın ilk vaktini geçirse de:

O kişi yine de mağrur olmuş (aldanmış) olur. Bu ihtiyatın şartları, taharet kitabında uzun uzun anlatıldı. Bir kısım kişiler de vardır ki, namaz niyetinde vesveseli olurlar. Niyette seslerini yükseltirler, ellerini silker, sallarlar. Kimi zaman da bu vesvese yüzünden niyetlerini bozup yeniden niyet edinceye kadar imamla kılınan birinci rekât kaybol-

muş olur. Bu gibi kimseler bilmezler ki, namazın niyeti, borç ödemenin ve zekât vermenin niyeti gibidir. Hiç kimse, borcunu ödedikten sonra ödeme niyetinde vesvese ederek borcunu bir daha ödemediği gibi verdiği zekât niyetinin sıhhatinden şüphe ederek tekrar zekât vermez. Bir takım kişilerin vesvesesi Fatiha sûresinin okunuşunda olur. Harfleri dilinin ucundan tam tamına okumaya kalkmakla meşgul ederler. Oysa senin gönlün o kelimeleri doğru-dürüst söylemekle değil, onun mânâsıyla meşgul olmalıdır. Ve:

— Elhamdülillâhi! (övgü Allah'a mahsustur)derken düşündüğün, Allah şükür olmalıdır.

— İyyake Na'büdü (yalnız sana kulluk ederiz) derken bütün düşüncen Allahu teâlâ'nın birliği olmalıdır.

— İyyake Nestain (yalnız senden yardım dileriz) derken bütün fikrin, âcizliğini düşünmektir.

— İhdines - sıratel - Müstakîm'i (bizi doğru yola yönelt) okurken de yalvarma, yakarma başta gelmelidir.

Halbuki o kişi:

— İyyake, derken gönlü, onu tam çıkacağı yerden çıkararak okudum mu okumadım mı diye düşünür. Bunların mânasını hatırına bile getirmez. Doğrusu, böyle düşünülmemelidir. Nitekim, bir kimse bir padişahtan bir dilek dilese ve:

— Ey emir! diye bir M harfini doğru söylemek için bu sözü tekrar tekrar söylese, şüphe yok ki, Emir kızar ve o kişi de dayak meğeme müstahak olur.

Yine bir kısım halk vardır ki, zühdün yolunu tutarlar. Zâhitlere mahsus elbiseler giyerler. Az yemek yerler. Her ne

kadar malda zâhit olurlarsa da makam ve mevkide zâhit olmazlar. Kendi hallerini halkın gözünde süslü gösterirler. Onlar şu kadarını bilmezler ki, makam maldan daha beter ziyancıdır. Makamı terk etmek daha zordur. ancak makam ve mevki umudu iledir ki, bütün acı ve sıkıntılar çekilir.

Zâhit denilen kişi mevki hırsını bırakmalıdır. Kimi zaman ona bir şey verilse almamalı ve:

— Belki bana zâhit kişi dmezeler! diye düşünmemelidir.

Ama bunlara:

— Sen bu verdiğmizi görünüşte al! Ama gizlice bir müstahaka ver!. deseler bu söz ona ölümden beter gelir.

Çünkü ona verilen mal helâl maldan da olsa o, halkın kendisini zâhit sanmayacağından korkar. Bununla beraber, varlıklı kişilere, fakirden çok saygı gösterirler. Öyle ki, zenginlere hürmetleri normal sınırı aşar.

İşte bunların hepsi gurur (sapıklık ve aldanmışlık) dır.

Bir kısım halk da vardır ki, amellerini son derece ileri bir mertebeye iletirler. Mesela günde bir rekât namaz kılarlar. Nice bin tesbih dile getirirler. Ve bütün gece uyanık durular. Bütün gün oruç tutarlar. Lâkin, gönüllerini kötü huy ve ahlâktan arıtmaya güç sarfetmezler. Onların kalpleri, riyâ, hased ve kibir ile doludur. Böyle kişiler kötü huylu olurlar. Allah'ın kullarına hışımla söz söylerler. Sanki herkesle düşmanlıkları ve hesapları vardır. Bu gibi kimseler, şu kadarını bilmezler ki, kötü huy bütün ibadetleri bâtıl kılar, ortadan kaldırır. Bütün ibadetlerin temeli ve sermayesi karşılıksız güzel ahlaktır. Bu bahtsız kişi, sanki kendi ibadetinden dolayı halkın minnetini bekler. Bütün kişilere hakâret gözüyle bakar. Kendisini görmesinler diye halktan uzaklaşır. Şunu bile bilmez ki, zâhitlerin ve ibadet edenlerin başı

olan Muhammed Mustafa (S.A.V.) bütün cihan halkından güleç yüzlü ve güzel ahlâklıydı. Elbisesi çok kirli, kendisinden herkesin uzaklaştığı her fakir ve yoksulu kendine yakın oturturdu. Elini eline verirdi. Kendi ustasının dükkânı üstünde dükkân tutulan ahmaktan daha aptal kim vardır! O dertsiz gönüller ki Mustafa'nın (S.A.V.) şeriatına ve siyretine uymazlar, bunda daha büyük aptallık nasıl olur?

Üçüncü Tabaka: Bunlar gururlu sofhilerdir ki, hiç bir topluluk arasında sofîler içinde olduğu kadar gurur (aldanma) yoktur. Çünkü, yol ne kadar ince, murad ne kadar aziz olursa şüphe ve gurur o kadar çok olur.

Tasavvuf üç dereceye kavuşmak demektir:

Birinci derece: Nefsi kahrederek üzerinde asla tasarruf kılmamaktır. Kendisinde ne şehvet, ne kızgınlık hali kalır. Ama bu, şu sıfatların kökünden kesilmesi demek değildir. Aksine bunlar şeriatın emri altında olmalıdır. Bu, fethedilen bir kale halkının öldürülmeyip itaat altına alınmasına benzer. Onun sinesinin kalesi de bu kale gibi şeriat sultanının elinde fetolur.

İkinci derece: Bu dünya ile öteki dünyanın hatırdan silinip gitmesidir. Bunun mânâsı, his ve hayâl âleminden geçmiş olmaktır. Çünkü, bir şey his ve hayâl âlemine gelirse dört ayaklı canlılar da onda ortaktır. His ve hayâl âleminde olan şeylerde bütün şehvetin, kızgınlığın, kan ve fercin nasibi vardır. Cennet bile hayâl âleminden uzak değildir. Bir şeyin yönü varsa hayâlin de ona yolu vardır. Anlattığımız âleme erişen kişinin yanında helva ve kızartma et, yaban otu gibidir. çünkü o kimse şunu bilir ki, hayhal ile gelen şey hasistir, aptalların, akılsızların, eblehlerin nasibidir. Ve:

—Cehennem ehlinin çoğu ebleh olan kişilerdir, dedikleri budur.

Üçüncü derce: Kendisini Hak Teâlâ'nın zâtî tecellisi, celâl ve cemali kaplamıştır. Bu âlemle, cisim, mekân ve his âlemleriyle hiç ilgisi yoktur. Belki, hayâl, his ve bunlarla ilgili olan bilginin bu âlemle alâkası gözün ses ve kulağın kenklerle olan alâkası gibidir ki, bu gilsi zarurî olarak, o âlemden nasipsiz kalır. Yani ne hayâl işler, ne his duygulanır. Sofî bu daireye eriştiği vakit, tasavvuf makamının başlangıcına erişmiş olur. Bundan öteye de nice makamlar vardır. Hak Teâlâ ile onun öyle halleri olur ki, onlardan söz etmek, yorum yapmak, tâbirde bulunmak zor olur. Bir kısım kişiler de hulûl (geçme, girme) dediler.

Din bilgisi her ne kadar derin olursa olsun, o hal bir kişiye vâki olursa, yine de o halin tamamını anlatmaya gücü yetmez. Her ne söylerse açık küfür görünür. O, aslında haklıdır. Lâkin o hale eren kişide bu halden bahsetmek gücü yoktur.

Tasavvufun örneği budur. Onun diğer aldatıcı ve yanlış yanlarını öğrenmeği bil. Bunlardan bir kısmı, hırkadan, seccadeden başka bir şey görmemişlerdir. Söyledikleri de garip garip lâfızlardır. Tasavvufu, tarîkat ehlinin hatırına gelen bir vesvese, bir hayâl ve başlarını sallamaktan ibaret sanmışlardır. Öyle düşünürler ki, onların hali de böyleydi. Zâhirde bu görünen gibiydi. Bunların benzeri acuza bir kadın gibidir ki, başına külâh giyer ve feracesinde silâh taşır. Kahramanlar safında bulunur. Öğrendiği nice cenk ve bahadırlık şiirleri okur. Sonra padişahın önüne gelir, adını yiğitler defterine yazdırmak ister. Sultan da yüzüne ve giyimine barak ondan yalnız bir nişâne görmek ister. O kadını soyunca veya bir başka kişi ile döğüştürünce onun bir acuze olduğunu görülür. Padişah a:

— Bu kişi fillerin ayağı altında ezilsin! diye buyruk verir.

Bu suretle hiç bir kimsenin, padişahın önüne gelip o ka-

dın gibi padişahlık ululuğunu hafif görmeğe cesareti kalmaz. Bir kısım insan vardır ki, perhizkârlıkta, riyaset yolunda giderler. Onların şehvetleri kendi özlerince alt edilmiştir. Kedilerini baştan başka Hak Teâlâ'ya teslim ederler. Tekkelerinde zikir halkasından otururlar. Onlara bazı haller de görünmeğe başlar. Gelecek günlerde olacak şeylerden haberleri olurlar. Eğer bir günah, bir kusur işlerse onlara bir tenbih gelir. O hallerinden uyandırılır, ikaz edilirler. Sonra sonra zaman olur ki, peygamberler ve melekler lâtif örnekler içinde ve güzel biçimlerde onlara görünmeğe başlar ki, kendilerini felekler içinde dolaşır görürler. Gerçi bunlarda bir hakikat başı vardır. Ama onların hali, içinde hem yalan, hem gerçeler bulunan rüyalara benzer. Lâkin uykuya varanlar rüyaya ve hayâle dalarlar. Uyanık olan ise yalnız hülyâya dalar. Böyle hallere varan kişiler de mağrur (aldanmış) olurlar. Ve şöyle derler:

— Yedi kat gökte ve yerde ne var, ne yoksa, hepsi bana göseterildi.

Onlar öyle sanırlar ki, evliyalığın son hali budur. Halkubi Cenâb-ı Hakkın acaip sun'undan kıl kadar haberleri yoktur. Bir şey anlamış değillerdir. Öyle sanırlar ki, varlıkta olan her şeyin hepsi kendisinin gördüğü kadardır.

Bu dereceye yükseldikleri vakit onlar işi tamamlandı sanırlar. Bunun sevincine düşerler. Daha yukarıdaki makamlara erişmek isteğinde ihmalciliğe başlarlar. Zaman olur ki, kahra uğrayan, mağlup olan nefisleri, yavaş yavaş yeniden baş kaldırmağa başlar. O kişi de bu hallerin kendisine gösterilmesi ile kendi nefsinden emin olarak kemâle eriştiğine inanır.

İşte bu, büyük bir gururdur. Hem de o görünen hallere itimat edilmemelidir. Güvenirlik, yalnız kalbin tasa ve he-

vesten dönüp şeriata boyun eğmesidir. Hiç bir sıfatla kendi özünde tasarrufu kalmamalıdır.

Şeyh Ebul - Kasım Günganî (Allah rahmet eylesin) şöyle demiştir:

— Suda yürümek, hava boşluğunda uçmak, gaybtan haber vermek, gibi şeylerin hiç biri kerâmet değildir. Kerâmet, kişinin baştan başa emirlere uymasıdır. Yani onun, benliğinin baştan başa Rabbinin fermanına itaatkâr olmasıdır.

İşte güvenilecek şey budur. Ama öteki harikulâde olan haller mümkündür ki, şeytan işidir. Şeytanın gayb âleminden haberi vardır. Kâhin denilen kişiler de gayb âleminden haber verirler. Onlarda acaip haller görülür. Bu zaman güvenilecek hal, kendi benliğinin gidip onun yerine şeriatın oturmasıdır. Eğer bunu başardıynsa sana ne denirse gam çekme ki, sinende olan kızgınlık köpeğini ayaklar altına alıp kahre uğrattın! Gerçekte büyük, kocaman bir aslana bindin! Gaybdan haber veremiyorsan kaygı çekme! Çünkü kendi aybını ve gururunu bilin. Kendi nefs şeytanının oyun ve hiylelerinden, âfetlerinden haberler aldın. Kendi ayıbından haberli olursan işte o, senin gaybındır. Eğer su üstünde yürüyemedinse, havada uçmağa güç yetiremedinsen yine üzüleyim deme ki, his ve hayâlin ötesinde makamlara kavuşmuşsan ve o âlemde seyreylersen (yürüp gidersen) su üstünde yürüyüp havada uçmuş olursun. Ve hele bulunduğun mekândan çıkamadınsa, sahrayı bir gecede geçemedinse, sakın gam çekme! Çünkü dünya tehlikelerinden kurtuluşa erdin, bu dünya işlerini ve onun zorluklarını geride bıkatın, sahradan daha tehlikeli ve zor olan sahrayı geçmiş bulundun, demiktir. Uçup yüksek bir dağın tepesine ayak basamadım diye üzülme. Eğer şüpheli bir akçe üstüne ayak basmadınsa tehlikeli geçidi atlamış ol-

dun demektir ki Hak Teâlâ Kur'ân'da o en tehlikeli geçit için şöyle buyurmuştur:

"Fakat üstünden geçidi aşmaya girişmedi. O zor geçidin ne demek olduğnu sen bilir misin?" (Beled Sûresi: 12 - 13).

Yani bunun anlamı şudur:

— İnsan, verdiğimiz nimetlere şükretmedi. Ve mala ermenin tehlikeli geçidine girmedi.

Bir kavmin gururlularının kimi cinsleri bunlar gibidir ki, anlattık. Tamamı anlatılırsa söz uzar, gider.

Dördüncü Tabaka: Zenginler, malı olan kiselerdir ki, bunlarda da mağrurlar (aldananlar) çoktur. Bunların bir kısmı mescit, han, köprü yaptırırlar. Bunlara para harcarlar. Kimi zaman olur ki, mallarını imârete harcarlar. Zaman olur ki, o mallarını haramdan elde etmiş olurlar. O zaman onlara vacip olan vazife, om malı sehiplerine geri vermetir. Ama onlar o malı yeni yeni yapılara sarfederler. Bu zaman da günahları ziyâde olur. Kendileri iyi bir iş işledikleri zannına düşerler.

Yine bir tamı kişiler vardır ki, her ne kadar helâlden harç ve sarfederelese de maksatları, riyâdır. Öyle ki, eğer bir altın para harcasalar, kendi adlarının mermer veya tuğla üstüne kazılmasını isterler. Eğer ona:

— Adını yazma!..

Veya:

— Başka birinin adını yaz! Çünkü zaten bu hayırları kimin yaptığını Allah bilir, deseler, buna hiç razı olmaz.

Bunun riyâ olduğunun nişanı şudur ki, o kişinin fakir adamları, işçi ve korucuları olur. Onlar bir ekmeğe muhtaç

bulunduğu halde kendisi malını yapı yapmaya harceyler. Oysa o fakirlere dağıtmak en faziletli iş iken onlara bir şey koklatmaz. Bu neden oluyor! Çünkü onların alınlarına:

— Bunu filân oğlu falân yaptı! Allah ömrünü uzun etsin! diye yazı yazmanın imkânı yotur.

Bir kısım insanlar vardır ki, sade malın helhalini harcarlar. Daima hayır işlemeyi dilerler. Ve bu işleri ihlâsla, temiz gönülle yaparlar. Lâkin mescidin süsüne, nakışına ve ziynetine varlıklarını harcarlar. bundan iki kötü iş meydana gelir:

1— Biri, namaz kılarken halkın gönlü o nakış, tehzîp ve süslerle meşgul olur.

2— Öteki de, o gibi kişiler evlerinin de mescit gibi süslenmesini isterler. Becerikli olmayı dilerler. Dünya gözlerine süslü görünür. Mescide ziyneti, süsü sokan kimse iyi bir iş yaptığını sanır, ama Resûl (S.A.V.) bu türlü nakışlar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Mescidi ne zaman süsler, Mushaf'ı nakışla yaldızlarsanız o zaman helâk olursunuz."

Oysa mescidin onarımı ancak gönül alçaklığı içinde bulunan kişilerce olur ki, bu gibi kişiler dünyadan nefret duymuşlardır. Bir şey gönül alçaklığını ortadan kaldırırsa, bu dünyayı halkın gözüne ziynetli gösterirse mescidi viran hale getirir. Bu bahtsız kişi de mescidi süslemekle hakikatte oranısı virân eylemiştir.

Bir kısım insanlar da evlerinin önünde fakirleri, yoksulları toplarlar. Maksatları:

— Filân kişi sadaka dağıtıyor! denilmesidir.

Yahut sadakasını ağzı Ihaf yapan bir dil ehline yahut bir meddaha veya bilinen bir kişiye verir. Ya da hacca giden

bir cemaata, bir Hac kafilesine harcar. O gibi kimselerin kendisinden söz etmelerini ister:

Eğer, ona:

— Bu malı, bir ana - baba yetimine, bir öksüze harcasan Hac yolunda sarfetmekten daha iyi edersin! desen razı olmaz.

Çünkü onun tamahı, topluluğun kendisini öğmesindendir. Öyle sanır ki, kendisi iyi bir iş işlemektedir. Halbuki o işin kazancı, zararından çok azdır. Yine bir kısım insanlar, öyle eli sıkı olurlar ki, farz olan zekâttan fazlasını elden çığkarmazlar. Mecbur olduklarından fazla hiç bir şey vermezler. Sonra zekât ve öşürü ancak kendi hizmetlerinde bulunan kimselere, öğretmen veya öğrencilere verirler. Eğer kendi dersinden el çekseler o zekâtı ona vermezler. Zekât olarak verdiklerinin öğrencini yaptığı bir ile karşılık tutarlar. Hem:

— Ben zekâtımı verdim! diye bir zanna düşer, hem de:

— Çocuğa yaptığı işin karşılığı verdim! der.

Kimi zaman olur ki, zekât ulu kişilere hizmet edenlere verilir. Ve bunula onların şefaati istenir. Tâ ki, o ulu kişinin yanında o da hatırlı olsun ister. Bu zekâtla nasıl muradına erişebilir ki, kendisinin öğülmesini düşünür? Ve bunu tamah gösterir? Hem de kendisini nasıl zekât vermiş sayar?

Yine bir kısım insanlar öyle cimridirler ki, zekât için kıl kadar bir şey vermezler. Mallarını saklarlar. Abidlik, zâhitlik gösterişinde bulunurlar. Gündüzleri oruç tutar, geceleri gece namazları kılarlar. Bu gibi kimselerin benzeri şöyle olur ki, başı ağrıyınca baş ilâcını ayaklarına sürerler. Bu zavallılar bilmez ki, hastalığın sebebi çok yemek değil,

cimriliktir. Bunun da ilâcı aç kalmak değil, çok mal harcamaktır. Bu ve bunun benzeri olan haller, böyle zenginlerin gururudur. Halkın hiç bir sınıfı bu gururdan (aldanmadan) kurtulmuş değildir. Meğer ki bir kimse bilgisini artırmış, bu kitapta açıklanmış bilgilerle kendini techiz etmiş olsun. Bu bilgilerle mücehhez olan kimseler, ibadetlerin, nefsin ve şeytanın insanı aldatmasının zararlarını bilirler. Sonra Hak Teâlâ'nın dostluğu ona galip gelir. Ve dünya sevgisi, onun gönlünden uçup gider. Dünya gözünün önünde ancak zarûret miktarı kalır. Sonra ölüm, göz önünde hazır görülür. Artık ölüm hazırlıklarından başka işlerle uğraşmazlar. Bu da Allah'ın kendilerine kolaylaştırdığı kimseler için kolay olur. Allahu Teâlâ sevdiği ve hoşnut olduğu şelerde bize kolaylık verir. (İnşallahu Teâlâ).

HASET ve ÂFETLERİ

Öfke kine sebep olur, kin de hasedi doğurur. Haset, insanı öldürücü, helâk edicidir.

Resûl aleyhisselâm şöyle buyurdu:

"Haset, güzel huyu yer. Tıpkı ateşin odunu yediği gibi."

Yine şöyle buyurdu:

"Üç şey vardır ki, kimse onlardan uzak değildir:

1. Kötü zan,
2. Uğursuzluk sayma,
3. Haset.

Bunların ne olduğunu, ilâcını size öğreteyim mi? Sana bir kötü zan gelirse onu inceleyerek üstünde durma. Uğursuzluk hissi gelirse ona güvenme, inanma. Gönlünüzde haset doğarsa dilinizi ve elinizi haset yolunda işlemekten sakının."

Yine Resûlullah Efendimiz söyle buyurdu:

"Sizin aranızda bir şey belirmeğe başladı ki, benim ümmetimin çoğunu helâk etse gerektir. O da haset ve düşmanlıktır. Muhammed'in canı kendi hükmünde olan Allahü Teâlâ'ya yemin ederim ki, bana iman etmezseniz cennete giremezsiniz. Birbirinizi de sevmezseniz imanınız olmaz. Hem siz birbirinizle nasıl dost olursunuz, onu size haber vereyim mi? Selâm vermenizi açıktan gösterin."

Musâ peygamber bir kişiyi Arş'ın gölgesinde oturur gördü. Musâ onun yerini arzuladı ve:

— Hak Teâlâ'nın katında oturmak aziz bir kişiliktir, dedi.

Onu Allahü Teâlâ'dan sorarak:

— Yâ Rab, o kimdir? Adı nedir?. dedi.

Hak Teâlâ:

— Onun adını söylemem! Yalnız, onun ilminden haber vereyim ki, o kişi, kimseye haset kılmamıştır. Anasını ve babasını incitmemiştir. Koğuculuk, münafıklık yapmamış, söz götürüp getirmemiştir! diye buyurdu.

Zekeriyya aleyhisselâm da şöyle demiştir:

— Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: Haset eden kimseler benim nimetimin düşmanıdırlar. Benim kullarım arasında paylaştırdığım kısmeti beğenmezler.

Resûlullah Efendimiz de şöyle dedi:

— Altı tâife vardır ki, altı günah ile hesapsız olarak cehenneme giderler. Beyler zulüm yaptıklarından, Araplar taassuplarından, zenginler gururlarından, tüccarlar hiyanetten, köylüler cehaletten, bilginler hasetten oraya gitmiş olurlar."

Enes (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

— Bir gün Resûlullah'ın önünde oturmuştum. Resûlullah:

— Bu anda cennet ehlinden bir kişi buraya gelmektedir! diye buyurdu.

Bu sırada ensardan bir kişi içeri girdi. Ayağının nalınını elinde tutmuştu. Saçından, sakalından su damlıyordu. Yeni abdest almıştı.

Bir gün yine böyle olmuştu. Resûl-i Ekrem Efendimiz yine o sözleri söyledi. Yine o kişi içeri girdi. Bu hal üç gün böylece sürdü. Abdullah bin Amr bin Âs (Allah ona rahmet eylesin) onun kim olduğunu bilmek diledi. Yanına gitti. Ona:

— Babamla çekişip tartıştım. Ona küskünüm. Misafir olarak bu akşam yanına gelebilir miyim? dedi.

O kişi de:

— Hoş ola, buyurun! dedi.

Abdullah ard arda üç gece ona dikkatle baktı. Ne zaman uykudan uyansa her zaman Allahü Teâlâ'yı andığını gördü. Abdullah da ona:

— Ben babamla çekişmedim. Ona küskün de değilim. Sadece Resûlullah senin hakkında: "Ehl-i cennettir!" dedi. Ben de senin cennet ehli olmana sebep olan dini âmellerini bilmek istedim! dedi.

O kişi de:

— Amelim gördüklerindir! diye cevap verdi.

Abdullah evine dönüyordu ki, onu yeniden geriye çağırdı:

— Ben, şimdiye kadar kendisine hayır erişmiş hiç bir kişiyi kıskanmadım. Hiç bir kimseye haset etmedim! dedi.

Abdullah:

— İşte bu sebepledir ki, sen, cennet ehli derecesine ermişsin! dedi.

Bekir bin Abdullah der ki: Bir padişahın yanında bir adam vardı. Her gün kalkar, padişaha: Ey padişah! Güzel huyla iyilikler yap. Kötü kişilere kendi kötülükleri kifayet

eder. Öyle kişiyi kendi kötülüğü ile baş başa bırak! derdi. Padişah da onu aziz tutardı. Bir gün bir kimse onu kıskandı. Ona haset etti. Padişaha gitti. Bu senin aziz tuttuğun kişi senin hakkında "Padişahın ağzı kokuyor!" diyor, dedi. Padişah o kişiye: Bu işte delilin, ispatın nedir? diye sordu. O kişi de: Onu yanına çağırırsın. Elini burnuna götürdüğünü Efendimiz görür! dedi. Sonra o kişinin yanına gitti: Bu akşam bizim evi şereflendirir misiniz? Birlikte yemek yiyelim! dedi. O da gitti. Birlikte yemek yediler. Fakat yemeğin içinde çok sarımsak vardı. Padişah onu yanına çağırdı. O kişi, Padişah sarımsak koku-sundan rahatsız olmasın diye elini ağzına götürüyordu. Padişah da o iftiracının doğru söylediğine inandı. Padişah kime bir kaftan verse iradesini kendi yazısı ile yazardı. Hemen el yazısı ile kullarından birisine bir ölüm fermanı yolladı. Burada ise: Sana bu yazıyı getiren kimsenin başını vur, derisine saman doldur. Bana gönder! buyruğu yazılmıştı. Mühür vurdu. Ve fermanı o masum kişiye verdi. O kimse de huzurdan ayrıldı. O kıskanç adam onu gördü: Bu nedir? diye sordu. O kimse de: Padişahın fermanı ki, bana bir kaftan bağışlamıştır! dedi. O kişi de: O kaftanı ne olur bana bağışla! dedi. O da bağışladı. Fermanı verdi. O iftiracı kişi, fermanın kendisine yazıldığı öteki kulun yanına vardı. iradeyi uzattı. O kul da: Ferman olunuyor ki, seni hemen öldüreyim. Derine de saan doldurayım! dedi. Adam şaşırdı: Allah Allah! diye mırıldandı. Bu başka bir kişi için yazılmıştı. Git, padişaha bir kez daha danış. Fakat fermanı alan kul: Hayır! Padişaha danışmağa emir yoktur! diyerek iftiracıyı tepeledi. Ertesi gün olunca kendisine iftira edilen kişi yine padişahın yüce katına çıktı. Her gün söylediği sözü söyledi, dua etti. Padişah şaşırdı: O fermanı ne yaptın? diye sordu. O da: Filân kişi benden lûtfettiğiniz kaftanı istedi. Ona verdim! dedi. Padişah: O kişinin bana anlatığına göre benim için "Ağzı

kokuyor!" demişsin. Doğru mu?. diye sordu. Bu kişi de: Deme padişahım! diye cevap verdi. Ya o gün neden elinle ağzını tutar, kapatırdın? O kişi bana sarmısak yedirmişti. O halde her gün bana söylediğin sözü söyle ki, o "Her kötü kişiye kendi kötülüğü kifayet eder." idi. Demek ki, o kişiye kendi sözü yetti. Kıskançlık gösteren ve beni suçsuz bir kimsenin ölümüne sebep olacak kadar kötü zanlara salan bir kimsenin ölmesi yerinde bir iş oldu!

İbni Sirin dedi ki:

— Ben dünyadan ötürü hiç kimseye haset etmedim. Zira ben eğer cennet ehlinden isem başkasında haset ettiğim hangi nimetin ne değeri olur. Yok, Allah korusun, eğer ben cehennem ehlinden isem dünyanın bütün nimetleri benim olsa bunun ne faydası var!..

Hasan-ı Basri'ye sordular:

— Hiç Mü'min haset eder mi?.

O da şu cevabı verdi:

— Yakub'un oğullarını unuttun mu? Lâkin gönlünde bir huzursuzluk olur da dışarıya izhar edilmezse ziyan etmez.

Ebû Derdâ der ki:

— Bir kişinin hatırına ölüm korkusu çok gelirse onun gönlüne ne şadlık gelir, ne de haset!..

HASEDİN HAKİKATİ

Bir kimse bir nimete erişse sen onu kerih görür, beğenmez, onun zevalini, yok olmasını istersin. Bu ise gelen haberlerin delâleti ile haramdır. Çünkü o kişideki bu nimet bir ikram, bir İlâhî bağıştır. Hak Teâlâ onu ona mukadder kıl-

mıştır. Onu beğenmemek bir habasettir. Öyle bir nimet sana müyesser ve nasip olmasa gerektir. O nimetin başkalarından zevalini istemek habasetten başka bir nesne ile olamaz. Ama öyle bir nimetin sende de olmasını istersen ve o nimete mazhar olandan eksilmemesini dilersen, onu kötü görmezsen buna "Gıpta" derler. Ona Münafese (Gizli haset) de denilir. Bu eğer dîn yolunda olursa gayet makbuldür. Ve belki de vacip olur. Zira Hak Teâlâ şöyle buyurur:

"Gıpta edenler, artık iyi şeylere gıpta etsinler." (Muttaffifin Sûresi: 26).

Yine Hak Teâlâ şöyle buyurdu:

"Mağfirete erişmek için birbiriniz ile yarışın." (Hadîd Sûresi: 21).

Resûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu:

"İki şeyden başkasına haset yoktur. Biri, Hak Teâlâ'nın bir kimseye ilim ve mal vermiş olması, o kişinin de ilmiyle ve malıyla amel etmesi. İkincisi de, Hak Teâlâ o kişiye ilim verir de mal vermez, o kişi ise:

— Allah bana da mal vereydi, ben de onun gibi amel ederdim! der.

Bu ikisi de sevapta eşittirler. Biri malını günah için harcasa, öteki de:

— Ben de öyle yapardım! dese bu günahı işlemede yine beraberlerdir."

Bu münâfeseye (rağbet etmeye) de haset denir. Lâkin münâfesede başkalarında olan nimeti kötü görmek yoktur. Hiç bir yerde nîmeti istememek yoktur. Ancak bir zâlime, bir fâsıka nîmet verilmiş ise onların zulmünü ve fıskını art-

tıracak nimetleri istememek günah değildir. Yalnız o zalim, o fâsık, o nîmeti zulüme ve fıska âlet etmiş olmalıdır. Evet, o zaman böyle bir nîmetin yok olmasını istemek günah sayılmaz. Bu ise hakikatte zulmün, fıskın, kötülüğün ortadan kalkmasını istemektir.

Böyle kimselerde nimetin zevalini değil, aslında zulmün ve fıskın zevalini istemenin nişanı şudur: O fâsık kişi tevbe ederse sende o kişiyi kerîh görme ve o nimetin zevalini isteme kalmaz. Burada bir incelik vardır. Bir kimseye bir dünyevî nimet verilir. Bir başka kişi de ona özenir:

— Onun gibi bende de o nimet olsaydı! diye kalbinde dilek doğar.

O nimetin o kişiden yok olması ile aradaki farkın kalkması da nimetin bâki kalmasından çok, o kişinin hoşuna gider. Başkasında gördüğü bir nimetin kendisinde de bulunmasını istemek insanın yaradılışının icabıdır ve günah değildir. Korkulacak şey, başkasının elindeki nimetin yok olmasını istemektir.

HASEDİN İLÂCI

Haset gönlün büyük bir hastalığıdır. Onun ilâcı da ilm ve amel macunudur.

İlmi İlâcı şudur: Bil ki, haset dünya ve âhirette kişinin öz benliğinin zararı, ziyânıdır.Ve haset ettiği kişinin ise dünyada ve âhirette faydasıdır.

Dünyada olan zarar şöyledir: Hased eden kişi her zaman gamdadır, kaygıdadır. Azap içinde, endişededir. Çünkü düşmanlarından bir kişiye bile olsun, nimet ermediği gün yoktur. Çünkü o, düşmanının azap ve belâda olması-

nı dilerdi. Ama düşmanın yerine kendisi azap ve bela çukuru içine düşer. Öyle ki, zaten düşmanı da onu böyle görmek isterdi. Çünkü dünyada hasedin verdiği gamdan büyük dert yoktur. Böylece bundan büyük ahmaklık ne olur ki, kendi nefsi, düşmanından ötürü kırılır, rencide olur. Hasmına ise kendisinin hasedinden hiç ziyan gelmez. Çünkü onun o düşmanına verilen nimetin takdir-i Hakta bir sınırı vardır ki, ne ziyâde, ne noksan, ne önce, ne de sonra olur. Ona ezelî takdir derler. Kimi kimseler de mutlu talih, demişlerdir. Her ne sıfatla olursa olsun bütün insanlar şunda fikir birliği etmişlerdir ki, Hakkın takdirini tağyirin (değiştirmenin) yolu yoktur . Enbiyadan birisi, bu sebeple bir kadının elinde zavallı bir hale gelmiş, çaresiz kalmıştı. O kadın saltanatla hüküm sürmekteydi. O Peygamber, Hak Teâlâ'ya çok şikâyetlerde bulundu. O zaman o Nebîye şu vahiy indi:

— Ey Nebîm! O kadının önünde kaç! Tâ ki, onun müddeti dolsun. Ki o müddet ezelde takdir olunmuştur. Hiç bir zaman değiştirilemez.

Yine enbiyadan birine bir belâ erişmişti. Çok duada bulundu. Ağladı, inledi, sızladı. Ona da Yüce Allah'tan şu vahiy geldi:

"Yeri, göğü yarattığım gün senin kısmetine bu düştü. ne dersin, senin içni kısmet ayırmayı yeniden mi yapayım?"

Eğer bir kişi, kendisinin hasedinden ötürü, bir başkasının nîmetinin yok olmasını isterse yine zarar kendisine döner, gelir. Çünkü o da başkalarının hasedine uğrar. Hem de kendisinin nimeti bâtıl olur. Hatta kâfirlerin hasedi ile özünde olan iman nimeti bâtıl olur.

Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Kitap ehlinden kimileri seni doğru yoldan saptırmak isterler. Oysa onlar ancak kedilerini saptırırlar. Ama bunu anlayamazlar." (Âl-i İmrân Sûresi: 69)

Böylece haset, hasette bulunanların dünyada azabıdır. Ama âhiretteki zararı daha ziyâdedir. Çünkü haset edenin kızgınlığı, Allahü Teâlâ'nın takdirine karşı gelmek demektir. İnkârı ise Hak Teâlâ'nın nimet takdirine karşı çıkmak demektir ki, Yüce Allah onu hikmetinin kemâli ile var etmiştir. Ve takdiri bozmaya kimseye yol vermemiştir. Allah'ın birliğine karşı bundan fazla nasıl hiyânet olabilir? Bundan sonra bir müslümanın şefkatinden el çekilmiş olur. Bu yolda Şeytanla ortak olunmuş olunur. Bundan ziyâde daha ince uğursuzluk ve kötülük olur. Ama bir kimsenin haset ettiği kişiye dünyada ziyân olmadığının açıklanması şudur ki, haset duyulan kimse haset edenin azaba düşmesinden başka ne diler? Hem hasetten daha büyük ne azap olabilir? Çünkü hiç bir zalim yoktur ki, mazluma benzetmiş olsun. Senin haset ettiğin kimse eğer senin öldüğünü işitse yahut kıskançlık hastalığından kurtulduğunu duysa rahatsız olur. Diler ki, hasette bulunan kişi haset ettiği, kıskandığı şeyin derdini çeksin dursun. Kendisi ise daima nimet ve sevinç içinde kalsın. Ama o haset ettiğin kimseye dinde faydalı olduğunun eseri şudur ki, senin hasedinden ötürü o kişi mazlum mevkiindedir. Zaman olur ki, dilinle veya hareketlerinle ona bir sataşmada bulunursun. Bu sebepten de senin hasenatını, sevaplarını onun hasenat defterine yazar, onun günahlarını da senin boynuna asarlar. Oysa senin dileğin onun nimetinin yok olması iken yok olmaz, onun âhiret nimeti daha da artmış olur. Sana kalan kazanç ise dünya azabıdır. Âhiret azabına da temel atmış olursun. Oysa sen kendini, özünün dostu ve şeytanın düşmanı sa-

nırdın. İşte bu dem iş aksi oldu. Yani kendinin düşmanı, şeytanın ise dostu olmuş oldun. Şeytan ki, senin düşmanındı, onu sevindirdin. Çünkü iblis, hased ettiğin kimsede olan ilim, takvâ, makam ve mal nimetlerinin sende bulunmadığını görünce, onlara rıza gösterip âhiret sevabını bulacağından korkar ve seni hasede teşvik ederek:

— Ondan bu âhiret mükâfatını kaldırayım! der.

Çünkü bir kimse ilim ehlini, din ehlini severse, onların makam ve haşmetine razı olursa yarın onlarla beraber olur. Nitekim Allah'ın Resûlü şöyle demiştir:

"Bir kimse eğer bir kimseyi dost tutarsa yarın o kişi ile birlikte haşrolur!"

Denmiştir ki:

— İnsan, ya öğretici, ya öğrenic ya da onların dostu olmalıdır.

Kıskanç adam (hasût kişi), bunların üçünden de mahrum kalan kişidir. Haset edenin benzeri, düşmanına bir taş atan kişi gibidir ki, düşmanını vurmak ister, ama taş o düşmana değmez. Geri döner, sağ gözüne çarpar ve onu kör eder. Hasetçi buna kızar. İkinci taşı yine alır. Daha kuvvetlice atar, fakat taş yine geri döner. Bu sefer sol gözüne çarpar. O gözü de kör eder! Yine bir taş daha atar. Taş yine geri döner, bu sefer hasetçinin başını yaralar. O, taşları arttırır, ama düşmanına taş erişmez. Düşmanı selâmette kalır. Taş atanı temâşa ederek güler! Kıskanç kişinin hâli işte budur. Bunlar da kıskanç olanın tüm âfetleridir. Eğer kıskançlık onu el kaldırmaya, dilini açtırıp gıybet ettirmeye sevkederse, yalan sölerse Yüce Allah'ı inkâr ederse bunun günâhı, can yakması da ziyâde olur.

Her kişi hasedin öldürücü bir zehir olduğunu bilmelidir. Eğer o kişinin aklı varsa hasedi kendisinden giderir.

Ameli İlâç şudur: Mücahede ederek kıskançlık ve haset sebeplerini insanın içinden kazıması, yok etmesi, silip süpürmesidir. Hasedin sebepleri şunlardır:

1 — Kibir, büyüklük taslama,

2 — Kendini beğenmişlik,

3 — Düşmanlık,

4 — Makam, mansıp sevmektir.

Bunlardan başkaları hışım konusunda önce zikredilmiştir. Bunların mücahede ile gönülden atılması gerekir. Kökü mücahedeler ile kazınmalıdır. Bunu kolaylaştıran yol da asla bir kimseye haset edilmemesi, kıskançlık gösterilmemesidir.Eğer hasedin yok olmasına imkân yoksa kıskançlığın doğurduğu her şeye aksi harekette bulunmalı, onu susturmalıdır. Meselâ haset ona:

— Söv, say, ayıpla! derse o kişi haset edeceği kimseye dua etmelidir. Büyüklük, kibirlilik göster! derse sen alçak gönüllülük göster! Eğer: Düşmanın nimetinin yok olmasına çalış! derse o kişi ile arkadaşlık, yoldaşlık et. Gıybette bulunmamalı, aksine o kişiye dua edilmeli, alkış tutulmalı. Tâ ki, o kişi bunları işitir, gönlü hoş olur, kıskançlığı ve düşmanlığı ortadan kalkar, kesilir. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Sen kötülüğü en güzel hareketle (iyilikle) kov ki, düşmanın olan kimse sana en yakın dost olsun."** (Fussilet Sûresi: 34) O zaman Şeytan sana yaklaşır: Eğer alçak gönüllülük, tevazu gösterirsen ve o kişiye dua edersen âcizlik ve alçaklık sıfatiyle vasıflanırsın! der.

Ama senin gücün, dileğin, kararın kendi elindedir, dilersen Hak Teâlâ'nın buyruğunu tutarsın, dilersen şeytanın sözlerini... Bil ki, hasedin hilâfını işlemek daha ulu, daha faydalı, daha iyidir. Fakat böyle ilâç acıdır. Sabredilmesi güçtür. Ancak ilim kuvveti ile sabır gösterilir. Haset eden bilmeli ki, kendisinin dinde, dünyada kurtuluşu ancak bundadır. O da o acılığa sabretmektir. Dinde, dünyada helâki kıskançlıktadır. Acılığına sabır gerekmeyen başka hiç bir devâ yoktur. Acısı olmayan devâ yoktur. Acı da olsa böyle bir ilâcı kullmanmaktan umut kesilmemelidir. Çünkü hastalık gelince vücudu şifaya kavuşturma umudiyle zahmete katlanmak gerekir. Yoksa hastalık o kişiyi öldürür. İlâç zahmeti ölüm zahmetinden daha çok değildir.

HASET ve ONDAN MES'ULİYET

Eğer çok mücahede edersen galibiyet şöyle olur: Sen, seni rahatsız, huzursuz eden kimse ile seni dost edinen kimse arasında gönlünde bir fark bulursun. Her birinin mihneti vücudunda eşit olmaz. Düşmanının mihnetini tabiatinde daha kötü görürsün. Ama sen kendi tabiatını (yaratılışını) değiştirmekten mes'ul değilsin. çünkü sende buna kudret yoktur. Ama iki nesneden sorumlusun:

Biri fiille (hareketle) ve sözle bunu dışa vurmamalısın. Biri de, bu haset sıfatını kendi özünde görünce akıl ve ilim gücünle onu kalbinde söküp atmaya çalışmalısın.

Onu kalbinden silkip atmayı çok önemli görüp bunu daima murad etmelisin. Bunu yapabilirsen haset günahından kurtulursun.

Kimileri bu sıfat için şöyle demiştir:

— Kalbinde olan hasedi söz ve hareketlerinle dışarı vurmazsan ve onun kötü bir sıfat olduğu inancını da kalbinde bulundurursan bu kötü sıfatın kalbinde bulunmasından mes'ul olmazsın!..

Ama doğrusu budur ki, mes'ul olursun. Zirâ hased haramdır. Hased ise yalnız gönlün amelidir. Bedenin işi değildir. Bir müslümanın acı ve zahmet çekmesini istemen, onun saadetine üzülen kimse, elbette bu kötü sıfatından mes'ul olur. Ancak bu sıfatını kötü görür, onu beğenmezse mes'uliyetten kurtulabilir. Yine bu sıfatın âfetlerini kendinde taşımaktan kurtulamaz. Hasetten tam olarak kurtulan kimse, kendisine tevhidin galip olduğu kimsedir.

Hasedin günahından kurtulan kişinin ruhuna Tevhîd (Allah'ın birliğini tecellisi) üstün gelir. Onun dostu, düşmanı kalmaz. Belki:

— Bütün halklar Hak Teâlâ'nın kullarıdır! diye bakar. Ve bütün işlerin yalnız bir yerden hâsıl olduğunu bilir. Bu bir hâlettir ki, her zaman vâki olmaz. Az vâki olur. Yıldırım gibi gelir, geçer. Bu halin sebatı olmaz.

DÜNYAYI SEVMEK BÜTÜN GÜNAHLARIN BAŞIDIR

Dünya, bütün kötülüklerin başıdır. Dünyayı sevmekse bütün günahların temelidir. Bundan daha kötü ne olabilir ki, dünya, Allah'ın ve O'nun dostlarının düşmanı, Allah'ın düşmanlarının da sevgilisidir. Hak Teâlâ'ya düşmanlığı, O'nun kullarının ona erişememeleri için Hak Teâlâ'ya giden yolu kapamasiyle olur, Hak Teâlâ'nın dostlarına düşmanlığı da şöyle olur: O düşman kendini süsler, bezer. Allah dostlarının karşısında cilve gösterir. Tâ ki, sabretmekte nice acı şerbet içsinler ve onun acısını çeksinler diye...

Hak Teâlâ'nın düşmanlarına sevgili olması da şöyledir: Onları kandırarak kendisinin muhabbetine çeker. Çünkü onların kendisine âşık olmasını ister. Sonra onlardan kaçıp uzaklaşır, onların düşmanlarının eline düşmesine yardım eder.

Dünya, şu yerden ere varan arsız kadın gibi kimine zahmetini, kimine hasretini çektirir. Dünya ehli böylece âhirette de Hak Teâlâ'nın hışmını ve azabını görürler.

Dünyanın bu tuzağından kurtulabilenler ancak gerçek üzere onun âfetlerini bilenler ve bir cadı kadından kaçar gibi ondan kaçanlardır. Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

— Dünyadan uzak kalınız. Ondan kaçınız. Çünkü dünya, Harut'tan da, marut'tan da daha büyücü, daha cadıdır.

Biz dünyanın hakikatini, âfetlerini, hile ve oyunlarını, sahteciliğini Üçüncü Ünvan'da, kitabın başında anlatmıştık. Burada ise biz onun ayıplanması ve kötülükleri hakkında gelen haberleri söyleyeceğiz. Onun hakkında inmiş Kur'an âyetleri pek çoktur. Kur'an'dan ve başka peygamberlerin kitaplarından gelen haberlerden maksat, dünyanın âfetlerini, belâ ve mihnetlerini halka bildirmek, halkı o belâlardan sakındırmaktır.

DÜNYANIN KÖTÜLÜKLERİ

Gelen haberlerde Resûl aleyhisselâm bir gün ölmüş bir koyunun yanından geçmişti. Dedi ki:

"Görüyor musunuz ki, bu murdar koyun, ne kadar bayağı, hor bir şeydir. Öyle ki, kimse ona bakamıyor. O Hüda hakkı için ki, Muhammed'in canı O'nun hükmündedir, Hak Teâlâ katında dünya bu murdardan daha aşağıdır. Eğer Hak Teâlâ katında dünya bir sivrisinek kanadı değerinde olsaydı, hiç bir kâfire bir içim su vermezdi."

Resûlullah Efendimiz yine şöyle buyurmuştur:

"Dünya lânetlenmiştir, mel'ûndur. Dünyada var olan her şey lânetlidir. Ancak Hak Teâlâ için olan mel'ûn değildir."

Resûl aleyhisselâm yine buyurmuştur ki:

"Dünyayı sevmek bütün günahların başıdır."

Resûl aleyhisselâm yine şöyle buyurdu:

"Dünya, müminin zindânı, kâfirin ise cennetidir."

Resûlullah Efendimiz buyurdu ki:

Bir kişi dünyayı severse âhiretine ziyan verir. Bir kimse âhiretini severse, dünyaya ziyan verir. Öyleyse hangi şey baki ise onu seçmek yerindedir."

Zeyd İbni Erkam der ki:

— Ebûbekir'le (Allah ondan razı olsun) birlikteydik. Ona bir miktar bal şerbeti getirdiler. Ebûbekir o şerbeti ağzına götürdü, ama içmedi, yere bıraktı. Sonra çok çok ağladı. Öyle ki, hepimiz birlikte ağlaştık. O, sonra sustu. Sonra yine ağladı. Öyle ki, hiç kimse:

— Niçin ağlıyorsun, yâ Ebâbekir? demeğe cesaret edemedi.

Vakta ki, gözünün yaşını sildi, ona:

— Yâ Allah Resûlünün Halifesi! dediler. Ne oldu? Neden ağladın?

O da şöyle dedi:

— Bir gün Resûlullah ile oturmuştuk. Eliyle üzerinden bir şeyi uzaklaştırırdı. Ama gözle hiç bir şey görünmezdi. Ben:

— Yâ Resûlallah! dedim, o koğduğun, kendinden uzaklaştırdığın nedir?

Resûlullah Efendimiz bana şu cevabı buyurdu:

"Dünya idi. Kendisini bana sundu, ben de onu kendimden uzaklaştırdım. O geri geldi, bana:

— Sen benden kaçarsın, ama senden sonra gelen kişiler benden kaçmasa gerektir! dedi."

Ebu Bekir bundan sonra ilâve etti:

— İşte ben, şimdi, dünyanın bu demde olduğundan korktum. O vaktin bize erişmiş olduğunu düşündüm. Bunun için o şerbeti içmedim ve üzüntümden ağladım.

Resûl aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

"Hak Teâlâ yeryüzünde kendine dünyadan daha düşman hiç bir varlık yaratmadı. Ona bir kez bile nazar kılıp bakmadı."

Yine Resûl aleyhisselâm şöyle buyurdu:

"Dünya evsizlerin evidir. Malsızların malıdır. Dünya malını toplayanlar akılsızlardır. Onun için birbirine düşman olanlar, onun hakkında bilgi sahibi olmayanlardır. Ona haset edenler anlayışı mârifeti olmayanlardır. Onun dostu, yakini (Sağlam ve gerçek bilgisi) olmayanlardır."

Resûlullah Efendimiz yine şöyle bildirmiştir:

"Bir kimse sabahleyin kalktığı zaman himmeti dünyaya olursa cehennem onundur. Allah onun kalbine dört huyu musallat eder:

1 — Bitip tükenmeyen kaygı ve gussa,

2 — Asla vazgeçemeyeceği uğraşma ve didinme,

3 — Zenginliğe erişemeyen bir fakirlik ve yoksulluk,

4 — Sonsuz, tükenmez bir umut ve emel."

Ebû Hüreyre (Allah ondan razı olsun) şöyle anlatıyor:

"Resûlullah Efendimiz bana:

— Yâ Ebâ Hüreyre! Dünyayı sana biraz göstermemi diler misin? diye sordu.

Ben de:

— Dilerim yâ Resûlâllah! dedim.

Elime yapıştı, bir sürpüntülüğe beni iletti. Orası insan kafaları, koyun başları, eski püskü yırtık paçavralar, insan pislikleri ile doluydu. Şöyle buyurdu:

— Yâ Ebâ Hüreyre! Bu insan başları bir zamanlar tıpkı sizin başınız gibi hırs ve tamahla dolu idi. Bugün bir kuru kemik kalmış, yakında da toprak olur. Bu pislikler, türlü türlü nimetlerdi. Çok çalışılıp uğraşılarak ele geçmişti. Şimdi şöyle atılıp bırakılmışlar. Herkes onlardan kaçıp duruyor. Bu eski püskü, bu yırtık pırtık paçavralar, onların elbiseleriydi. Şimdiki halde onları yeller dağıtıyor. Bu kemikler ise onların binek hayvanlarıydı ki, onların sırtlarına biner, dünyayı dolaşırlardı. İşte dünyanın kısaca hali budur. Bir kişi dünya için ağlarsa ondan uzaklaşırız. Dünya uzaklaşılacak yerdir.

Bu sözler üzerine orada hazır bulunanların hepsi ağlaştılar.

Resûlullah Efendimiz o zaman şöyle buyurdu:

"Allahü Teâlâ dünyayı yarattığı zaman onu yerle gök arasına astı. Hak Teâlâ ona bir daha nazar atmadı. O da kıyamette şöyle diyecektir:

— Ya Rab, beni kullarının en aşağılığına ver!

O zaman Hak Teâlâ şöyle buyuracak:

— Ey yaşlanmış, yüzüne bakılmamış, sus. Dilini tut. Seni hiç bir zaman dünyada bir kimseye vermeği lâyık görmedim, hiç şimdi vermeyi lâyık görür müyüm?.."

Resûlullah aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde bir insan tâifesi gelir ki, amelleri Tihame Dağı gibi olmuştur. Hepsini cehenneme salarlar.

Ashab-ı kiram sordu:

— Yâ Resûlâllah! Onlar Namaz ehli kişiler midir?

O da şöyle buyurdu:

— Evet! Namaz kılarlar, oruç tutarlar. Fakat dünyadan bir şey bulunca onu edinmeğe uğraşırlar."

Bir gün Resûlullah Efendimiz dışarıya çıktı. Ashab-ı kirama:

— Sizden kör olmak isteyen hanginizdir? Biliniz ki, her kim dünyaya meyleylese ve dünyaya uzun emeller bağlasa Hak Teâlâ onun gönlünü o istek kadar kör eder. Her kim dünyadan yüz çevirse ve kısa emelleri olsa Allah ona güzel ameller verir ve öğretilmeden ilim sahibi olur. Kılavuzu olmadan ona yol gösterilir.

Bir gün Resûl Hazretleri, hâne-i saadetten dışarı çıkmıştı. Ebû ubeyde bin Cerrah (Allah ona rahmet eylesin) Bahreyn'den bir miktar mal yollamıştı. Ensar (Medineliler), o malın geldiğini işitmişlerdi. Mescitte toplandılar. Sabah namazını kıldılar. Hazret-i Peygamber namazı bitirince onun önünde toplandılar.

Resûlullah Efendimiz gülümseyerek:

— Yoksa mal geldiğini mi işittiniz? diye buyurdu.

Onlar:

— Evet, yâ Resûlâllah! dediler.

O da:

"Size müjdeler olsun ki, kalbinizin sevineceği işler olmaktadır. Ben sizin fakir olmanızdan korkmam. Korkum, dünyanın sizin üzerinize akıp gelmesidir. Nitekim sizden önce gelenlerin üzerine dünya böyle akmıştır. Böylece hasede düşersiniz, nitekim onlar da düşmüşlerdir. Ondan sonra helâk olursunuz. Nitekim onlar da helâk olmuşlardır!" diye buyurdu.

Resûl (S.A.V.) yine buyurdu:

"Gönlünüzü hiç dünya işiyle uğraştırmayın."

Sonra sözlerini şöyle tamamladı:

"Çünkü dünyanın anılması yasaklanmıştır. Nerde kaldı ki, dünya sevilip istensin."

Enes (Allah ondan razı olsun) şöyle der: Resûlullah'ın bir devesi vardı, Gadba adındaydı. Bütün develerden daha güzeldi ve hiç bir deve onu geçemezdi. Bir gün bir Arap bir deve getirdi. O Arabın devesiyle Gadbayı yarıştırdılar. Arabın devesi onu geçti. Müslümanlar, Resûlün devesinin geçildiğine üzüldüler. Resûl aleyhisselâm şöyle buyurdu: Allahü Teâlâ'nın katında muhakkaktır ki, hiç bir şeye şeref, üstünlük verilmez. İllâ onu hor kılar. Yine şöyle buyurdu: Dünya şimden sonra size yüz tutar. Sizin dininizi, ateşin odunu yediği gibi yer! İsâ aleyhisselâm şöyle demiştir: Dünyayı mabut edinmeyin. Tâ ki, dünya sizi kul edinmesin. Malı öyle bir kişinin yanına koyun ki, kaybolup ziyan olmasın. Zira dünya malı âfetten emniyette, güven içinde olmaz. O malı Hak Teâlâ katına koyarsanız, emniyette olursunuz. İsâ aleyhisselâm havarilerine şöyle demiştir: Dünya ve âhiret birbirinin zıddıdır. Eğer birinin gönlünü etsen öbürünün gönlü kırılır. İsâ aleyhisselam yine dedi ki: Ey havariler! Ben dünyayı sizin önünüzde yere çaldım. Onu mubarek saymayın ki, murdarlıklarından biri şudur: Hak Teâlâ'nın günah saydığı işler dünyadan başka yerde işlenmez. Onun alçaklığından, pisliğinden biri de şudur ki, dünyadan ayrılmayınca hiç kimse âhirete gidemez. İsâ aleyhisselâm yine dedi ki: Dünyaya önem vermekten geçin. Dünyayı onarmakla uğraşmayın. Bilin ki, bütün suçların başı dünyayı sevmektir, istek çokluğudur. Ve onların

semeresi uzun kaygı ve günahlardır. İsâ aleyhisselâm yine demiştir ki: Su ile ateş bir arada durmadığı gibi dünya ve âhiret dostluğu da bir gönülde toplanmaz. İsâ aleyhisselâm'a sordular: Niçin kendine mahsus bir giyeceğin yok? O da onlara şu cevabı verdi: Başkalarının eskisi bize yeter. Bir gün İsâ aleyhisselam yolda yağmura tutulmuştu. Hazret-i İsâ sığınacak bir yer aradı. İleride bir çadır gördü. Oraya gitti, çadırın içinde bir kadın gördü, oradan kaçtı. Bir mağara gördü. Oraya vardı. Mağarada bir aslan bulunuyordu. Cenâb-ı Hakk'a el açtı: Ya Rabbi! Her kimi yarattınsa ona bir sığınacak yer verdin. Ama bana vermedin! dedi. O zaman yüce Yaradan'dan kendisine bir vahiy geldi, şöyle buyurdu: Senin sığınacak yerin benim rahmetimin karargâhıdır. O karargâh da cennetimdir. Orada sana dört yüz hûriyi eş etsem gerektir. Her birini kendi lûtfum eliyle yaratmışımdır. Senin düğünün dörtbin yıl sürse gerektir. O günlerin her biri de bir dünya ömrü kadardır. O zaman bir Münadiye: "Seslen! Her ne yerde bi r zâhit varsa, İsâ'nın düğününe gelsin!" derim. Bir gün Hazret-i İsâ bir şehrin içinden geçiyordu. Şehir halkının hepsini gördü ki, yolun ortasında ölmüş yatıyorlardı. Havarilerine: Yâ kavm! Bunlar, baştan başa Hak Teâlâ'nın hışmından ölmüşlerdir! Eğer bu hışımdan helâk olmasaydılar, yer altında helâk olurlardı! dedi. Yanındakiler: Dileriz ki, bunlar ne için helâk olmuşlardır, bilelim! dediler. İsâ aleyhisselâm da bir yüksek yere çıktı: Ey şehir halkı! diye çağırdı. Bir kişi: Lebbeyk, yâ Ruhallah! diye cevap verdi. İsâ aleyhisselâm da: Sizin başınıza gelenler nedir? diye sordu. O kişi de: Dün akşam sağ kişilerdik. Sabahleyin Allahın kızgınlığına uğradık! dedi. Ya neden bu kızgınlığa uğradınız? Sebebi, dünyayı kendimize dost tutmamızdır. Günah işleyenlere uyduk. Onlara boyun eğdik. Ya dünyayı hangi yolda dost tut-

tunuz? Dünyayı tıpkı küçük bir çocuğun anasını sevmesi, onu en yakın bilmesi gibi dost edinmiştik. Dünya ne zaman gelse sevinir, ne zaman gitse üzülürdük. Ya niçin senden başkaları cevap vermiyorlar?. Onların her birinin ağzında ateşten bir gem var. Ben o kavmden değildim. Aralarında bulunuyordum. Şimdiki halde cehennemin kenarındayım. Bilmem ki, kurtulabilecek miyim?. Yahut kurtulamayacak mıyım?. O zaman İsâ aleyhisselâm havarilerine dedi ki: Arpa ekmeği, bir parça tuz, yırtıt pırtık elbise ile bir çöplükte yatmak din ve dünya selâmeti için daha iyidir. İsâ aleyhisselâm yine şöyle buyurdu: Dünyadan az şeyi dinin selâmeti için kabul edin. Oysa başka kavimler, az dinle dünya selâmetini kabul ettiler. İsâ aleyhisselâm yine şöyle dedi: Ey dünyayı isteyen kişiler! Dünyadan el çekiniz ki, dünyaya hayır işleyesiniz. O zaman hem de fazlası ile sevaba erersiniz. Haberde gelmiştir ki, Âdem Peygamber cennette buğdaydan yeyince büyük abdesti geldi. Tenha bir yer aradı. Hak Teâlâ bir melek yolladı. Melek: Yâ Âdem! dedi. Dilediğin nedir? Hazret-i Âdem: Karnımda olan şeyleri boşaltmak isterim. Bir yer arıyorum! Cennet taamlarının hiç birinde bu hal yoktu. Ama yalnız bu buğdayda var! dedi. Hak Teâlâ meleğe: Söyle Âdem'e! diye buyurdu. Yere mi kor, kürsüye mi? Yoksa arşa veya cennet ırmaklarına mı koyar? Yürüsün, dünyaya varsın. Bunun gibi aşağılık şeylerin yeri dünyadır.

Ali (Allah ondan razı olsun) der ki:

— Bir kimsenin şu altı şeyi yerine getirmesi Cennet'i dilemektir ve Cehennem'den kaçmaktır. Ve bunları yerine getiren, hiç bir nesneyi geriye bırakmamış olur:

1 — Her kişi Allahü Teâlâ'yı bilmeli, ona itaat etmeli.

2 — Şeytanı bilmeli ve ona uymamalı.

3 — Hakkı ve Hak nesne hangisidir bilmeli, ona el uzatmalı.

4 — Bâtıl şey hangisidir, onu da bilip ondan el çekmeli.

5 — Dünyayı bilmeli, ondan el çekmeli.

6 — Ahireti de bilip onu dilemeli ve elde etmeğe çalışmalımı.

Bir kişi Ebû Hâzım'a dedi ki: Ben neyleyim ki, dünyayı severim. Bu sevginin, benim gönlümden gitmesi için ne yapayım?. Ebû Hâzım da: Her neyi eline geçirirsen helâlden geçir. Her neyi harcarsan helâl yere harca! O zaman onu sevmek sana ziyan vermez. Ebû Hâzım bu sözü şundan ötürü söylemiştir ki, böyle yapınca dünyadan soğuyacağını, dünyanın gönlüne hoş gelmeyeceğini bilmesindendir. Ebû Hâzım yine şöyle demiştir: Dünyadan çekinin, sakının! İşittim ki, bir kimse dünyayı şerefli tutarsa kıyâmet günü onu götürürler, başı üstünde birisi şöyle nidâ eder. Bu kişi, Hak Teâlâ'nın hâkir gördüğü şeyi mubah tutan kişidir!

Yahya bin Muâz da der ki:

— Dünya şeytanın dükkânıdır. Onun dükkânından hiç geçme ve hiçbir şey alma. Şüphesiz o, dükkânından alış - veriş yapman için senin kapını aşındırır:

Fudayl bin İyad dedi ki:

— Dünya altından olsa fânidir, bir gün yok olur. Âhiret toprak parçasından bile olsa bâkidir. Bâki kalan toprak parçasını fâni olan altına tercih etmek vaciptir. Sen ise fâni toprak parçası olan dünyayı, bâki altın olan âhiretin üzerine nasıl seçersin?.

İbn-i Mes'ud (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

— Dünyada herkes bir konuktur. Elinde bulundurduğu her şey âriyettir. Konuk olan elbet göçüp gidecek, âriyet olan da şüphesiz geri alınacaktır.

Lokman, oğluna dedi ki:

— Ey oğulcuğum, dünyayı âhirete sat. Tâ ki, ikisinden de faydalan. Fakat âhireti dünyaya satma. O zaman ikisinden de zararlı çıkarsın.

Ebû Ümâme-i Bâhili (Allah ondan razı olsun) der ki: Resûlullah peygamberlike gönderildiği zaman şeytanın askeri, kendisine: İnsanlara böyle bir Peygamber gönderildi, biz ne yapalım? dediler. Şeytan da: O insanlar dünyayı severler mi? diye sordu. Onlar Severler! dediler. O halde korkmayın. Eğer puta tapmazlarsa ben onların dünya sevgisi ile öyle bir hale getiririm ki: Aldıkları şeyi hak ile almazlar, verdiklerini de hakla vermezler, sakladıklarını da hakla saklamazlar. Bütün kötülük ve fenalıkların, başı işte bu üçüdür.

Fudayl der ki:

— Eğer bütün dünyayı bana helal ve hesapsız olarak verselerdi, siz murdar bir şeyi almaktan nasıl âr duyarsanız, ben de onu almaktan âr ederdim.

Ebû Ubeyde bin Cerrah (Allah ondan razı olsun) Şam'ın Beyi idi. Hazret-i Ömer (Allah ondan razı olsun) Şam'a geldi. Bey olan Ebû Ubeyde'nin Beylik konağında hiç bir şey görmedi. Bir kılıç, bir kalkan ve bir eğerden başka bir şey yoktu. Hazret-i Ömer: Niçin burada ev eşyası yok? diye sordu. Ebû Ubeyde: O yere ki, varacağız, orası için bize bu kadar yetişir! diye cevap verdi ve bu sözüyle kabri kasdetti.

Hasan-ı Basri (Allah ona rahmet eylesin) Ömer bin Abdülaziz'e bir mektup yazdı ve dedi ki:

"O günü gelmiş bil ki, halk içinde en sonra ölmesi mukadder kılınan kimse ölür."

Ve bundan fazla bir söz yazmadı.

Ömer bin Abdülaziz de ona şu cevabı bildirdi:

"O günü gelmiş tut ki, dünya hiç yaratılmamış gibi ola. Âhiret daima bâki ola."

Hadis-i şerif'te şöyle buyurulmuştur:

— Şaşılır o kimseye ki, Cehennemin hak olduğunu bilir de güler. Şaşılır o kimseye ki, dünyanın sebatı olmadığını bilir de ona gönül verir?. Şaşılır yine o kimseye ki, kabrin hak olduğunu bilir de gönlünden onu çıkarabilir?. Yine şaşılır o kimseye ki, kaderi hak bilir de rızk için üzüntü çeker.

Davud-i Tâi (Allah ondan razı olsun) dedi ki:

— İnsan oğulları tevbeyi ve ibadeti terkeyler. Bundan korkmazlar ki, ölüm ansızın gelir. Taâtı ihmal ederler. Sanki ibadetin menfaati başkaları içindir.

Ebû Hâzım (Allah ona rahmet eylesin) dedi ki:

— Dünyada şâd olacak hiç bir şey yoktur ki, onunla şâdlık bulasın. Yine hiç bir şey yoktur ki, sonunda üzülmeyesin. ve safi şâdlık dünyada yaratılmış değildir.

Hasan-ı Basri (Allah ona rahmet eylesin) şöyle demiştir:

— Dünyadan ayrılıp giden hiç bir kişi yoktur ki, Sekerâti Mevtte (can çekişme sırasında) üç haslet boğazını yakalamış olmasın. Biri: Biriktirdiği malı doyasıya yiyemedi. İkincisi: Umduğu şeylere kavuşamadı. Üçüncüsü: Ahiret azığını lâzım geldiği gibi hazırlayamadı.

Muhammed bin Münkedir (Allah ona rahmet eylesin) şöyle demiştir:

— Şayet, bir kişi, ömrü boyunca gündüzleri oruç tutsa, geceleri de namaz kılmış olsa, hac farzını yerine getirse ve cihada gitse, haramdan el çekse, ama dünyayı önde tutsa kıyâmet gününde onun için "İşte bu kişi, Yüce Allah'ın hâkir gördüğü dünyayı yüce tutmuştur!" derler. Acaba o kişinin hali ne olur? Ve acaba içimizden öyle olmayan kim vardır? Oysa bizim, günahımız çok, edâ ettiğimiz farzlar da kusurlu, taksiratlıdır.

Denilmiştir ki: "Dünya eski, harap olmuş bir saraydır. Ondan daha virân olan ise onu elde etmeye çalışan insanın gönlüdür. Cennet ise haraplıktan uzak, mâmur bir saraydır. Cenneti dileyen bir gönül ise ötekinden daha yeni ve daha zenginlik doludur.

Yahya bin Muaz (Allah ona rahmet eylesin) şöyle demiştir:

— Aklı olan kişi üç şeyden önce işini bitirir:

1 — Dünya kendisinden el çekmeden önce o dünyadan el çeker.

2 — Mezara gitmeden önce kendisinin mezarını onarır.

3 — Cenab-ı Hakk'ın katına varmadan önce de O'ndan rıza dileğinde bulunur.

Sonra, yine şöyle dedi:

— Dünya öyle uğursuzdur ki, onu dilemek, Hak Teâlâ'yı dilemekten gönlü uzak tutar.

Hazret-i Ali (Allah onun yüzünü kerîm kılsın) şöyle buyurmuştur:

— Dünya altı şeyden ibarettir:

1 — Yemek,

2 — İçmek,

3 — Giymek,

4 — Koklamak,

5 — Binek bulmak,

6 — Evlenmek.

Yemeklerin en tatlısı baldır. Bal ise arının ağzının suyudur. İçilenlerin en iyisi sudur. Su içmede bütün yaratıklar müsavidir. En değerli giysi ipektir. O da bir böceğin ağının suyudur. Kokuların en güzeli misk kokusudur. O da bir ahunun karın suyudur. Binilecek yer at sırtıdır. Mücahidler at sırtında can verirler. En büyük şehvet kadınla birleşmededir. Kadın kendisini en güzel şeylerle süsler. Erkek ise ondan en çirkin yerini (sidiğin çıktığı yeri) ister. Neticede erkek ve kadını iki idrar aracı birleştirir.

Ömer bin Abdül - aziz (Allah ona rahmet eylesin) şöyle der:

— Ey insanlar! Sizi bir iş için yarattılar. Eğer ona inanmazsanız kâfir olursunuz. Eğer inanıp da o imânı geri bırakırsanız, aptalın biri olursunuz. Sizi ebedî olmak için yarattılar. Sizin bu yerden sonra göçeceğiniz yer ebediyettir. İnancınız ve işleriniz o ebediyet yurduna göre olmalıdır.

KÖTÜ OLAN DÜNYANIN HAKİKATİ

Resûlullah Efendimiz buyurdu ki:

— Dünya ve dünyadaki her şey lânetlidir. Ancak Allah için olanlar mel'unluğun dışındadır.

O halde, Allah için olanların neler olduğunu bilelim. Onlar ki Allah içindir memzûm değildir. Ondan başkası mezmumdur. Ve dünyayı sevmek bütün günahların başıdır.

Dünyada olan her şey üç kısımdır:

Birinci Kısım: Zâhiri ve bâtını dünyadan olup Allah için olması kabil olmayan nesnelerdir. Bunlar günahlardır ki, niyetle ve kasıtla Allah için olmazlar. Mubah olan nesnelerle aşırı derecede nimetlenmek de bu cümledendir. Zira bu da dünya içindir. Mubahlarda aşırılık gafletin, serkeşliğin tohumudur. Bütün günahların mayasıdır.

İkinci Kısım: Özellikle Allahü Teâlâ için olup niyetle dünya için olması da mümkün olan şeylerdir. Bu da üçtür:

1 — Fikir,

2 — Zikir,

3 — Şehvetlere (isteklere) muhalif hareket etmek, ona uymamaktır.

Bu üç şey eğer âhiret sebebiyle ve Hak Teâlâ'nın dostluğu için olursa Hak Teâlâ'ya mahsus olur. Her ne kadar dünyadan olsalar bile.

Fikirden maksat, ilim dilemektir. Onunla makam, mansıp elde etmek değlidir.

Zikirden de maksat, insanların gözüne âbid (ibâdet edici), zâhid, takvâ ile meşgul görünmek değildir, Allah'a yakınlık istemektir.

Dünyayı terketmek ve nefse muhalefet etmek de böyledir. Eğer bunlardan maksat insanlar nazarında makam ve itibar kazanmak olursa bunlar da dünyadan ve mezmum olurlar. Görünüşte Allah için olmaları hiç bir işe yaramaz.

Üçüncü Kısım: Görünüşte yalnızca nefsin hazzı için olup, lâkin kasıt ve niyetle Allah için olan şeylerdir ki, dünyadan sayılmazlar. Yemek yeme gibi ki, ondan maksat ibadet için güçlenme ola. Nikâh gibi ki, ondan da maksat evlât edinmek ve Allahü Teâlâ'nın buyruğunu yerine getirmektir. Yeteri kadar mal kazanmak ki, ondan da murat ibadete kolaylık bulmak ve halka muhtaç olmamak ola.

Resûl aleyhisselâm buyurdu ki:

— Bir kimse dünyayı övünme ve gururlanma için dilerse ona Allahü Teâlâ kızar. Eğer dünyayı halka muhtaç olmamak için dilerse, kıyâmet günü mahşer yerine gelince yüzü ayın on dördü gibi parlar.

Dünya şudur ki, onda sırf nefsin hazzı olur, âhirete gerekli olmaz. Bir nesne ki, âhiretin ona ihtiyacı vardır, o âhiretin malıdır. Dünya kısmından olamaz. Nitekim Hac yolunda devenin yemi de Hac yolunun azığındandır. Nitekim Kur'anda şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse nefsinin hevâsını terk eylemişse, o kişinin süresiz kalacağı yer Cennettir." (Nâziât Sûresi: 40 - 41)

Hak Teâlâ bir yerde de dünyayı beş vasıf içinde zikretmiştir:

"Bilirsiniz ki, dünya hayatı oyun, eğlence, süslenme, aranızda övünme, mal ve evlâd artmasını istemektir." (Hadîd Sûresi: 20)

Yani, dünya beş şeyden ibarettir:

1 — Oyun,

2 — Eğlence,

3 — Şehvetlerle bezenmek,

4 — Birbirine fahreylemek, övünmek,

5 — Evlâdı ve malı çok dilemektir.

Hak Teâlâ bu beş nesneyi başka bir âyette bir araya getirmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Hak Teâlâ halkın gönlünde şu nesneleri bezemiştir ki bunlar: Kadınlar, oğullar, biriktirilmiş altın ve gümüş (sığır, at, koyun, deve gibi) hayvanlar ve ekinciliğe düşkünlüktür. Dünya nimetleri bunlardır. en güzel mekân Allah'ın katındadır." (Âl-i İmrân Sûresi: 14)

Sen bil ki, bu cümleden olan her şey bunların içindedir, eğer âhirette işe yarasın diye feragat üzere de girerse bunlar da yine âhirettendir. Ama sırf zevk için ve yeteri kadarından çok alınırsa âhiret için olmaz.

Mal da üç derecedir:

1 — Zaruret miktarıdır ki, yiyecekte, içecekte, giyimde ve meskendedir.

2 — Zaruret miktarından artık olursa bu ziynettir, süstür.

3 — İhtiyaç miktarından ziyade olursa bu da Tecemmül (aşırı süslenme) demektir. Süslenmenin ucu bucağı yoktur. Zarureti kadar süs yapan kişi kurtulur. Bir kimse süslenmekte ihtiyaç derecesini aşarsa, tecemmül halini alırsa bir azaba düşer ki, hiç bir zaman sonu yoktur. Bir kimse onu ihtiyaç mertebesine yükseltirse o tehlikeden kurtulamaz.

İhtiyacın da iki yönü vardır. Birisi zaruret mertebesine yakındır. Öteki ise zevk ve süslenme derecesine yakındır. Bu ikisinin arasında bir derece daha vardır ki, o ictihad ve

sezişle bilinebilir. Kesin olarak bilinmez. Zaman olur ki, o ictihad ve sezişle bilinebilir. Kesin olarak bilinmez. Zaman olur ki, fazla ihtiyaç olmayan şeyler ihtiyaç vardır diye hesap edilir. Ama âhirette böyle bir hesap tehlikeli olur. Bundan ötürü ulu din kişileri, akıl ehli olanlar, zaruret kadarı yetinmişlerdir.

Böyle yol tutan kişilerin önder ve kılavuzu Üveys-i Karâni'dir (Allah ona rahmet eylesin). Kendisi dünyada ihtiyaç ve zaruret miktarını o kadar azaltmıştır ki, onu gören divâne sanırdı. Hatta bir yıl, iki yıl onun yüzünü gören olmazdı. Sabah namazı vaktinde gider, yatsı namazı vaktinde geri gelirdi. Yiyeceği de hurma çekirdeğinden ibaretti. Onları da yolda toplar, devşirirdi. Eğer yemek öğünü olacak kadar hurma bulacak olursa, çekirdeğini sadaka verirdi. Eğer lüzumu kadar bulamazsa, hurma çekirdeğini verir birkaç tane hurma alırdı. Onunla orucunu açardı.

Üveys-i Karânî'nin elbisesi öyle yırtık pırtıktı ki onları süprüntülüklerden toplar, yıkar, giyinirdi. Küçük çocuklar onun üzerine taşlar atarlardı. Ona deli, divâne derlerdi. Üveys-i Karânî ise:

— Ufak ufak taşcağızlar atın! Ayağım yaralanmasın, çocuklar! Tâ ki, abdestim bozulmasın! derdi.

Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Onu hiç bir zaman görmemişti. Ama Ona çok duada bulunurdu. Hazret-i Ömer'e onun hakkında vasiyette bulunmuştu. Ömer, Arafat'a geqlen halkı toplanmış gördü. Minberden:

— Ey halk! Kim içinizde Iraklı ise ayağa kalksın! dedi.

Iraklı olanlar ayağa kalktılar. Onlara:

— Kûfeli olmayanlar otursun! dedi.

Bundan sonra da:

— Karan'dan olmayanlar da otursun! buyurdu.

Hepsi oturdu, yalnız bir kişi oturmamıştı. Hazret-i Ömer o kişiye:

— Sen Karan'dan mısın? diye sordu.

O kişi:

— Karan'danım! diye cevap verdi.

Hazret-i Ömer o kişiye:

— Sen Üveys-i Karânî'yi gördün mü? diye sordu.

O kişi:

— Bilirim! dedi. Ama o kişi senin dediğin mertebede kişi değlidir! Ondan ahmak, ondan divâne ve ondan yoksul kimse yoktur! Ondan hekes, cimri kimse de bulunmaz!

Hazret-i Ömer bu sözü işitince ağlayarak dedi ki:

— Onu şunun için istiyorum: Resûl aleyhisselâm'dan işittim ki, Rabia ve Mudar halkı sayısınca kimse, onun şefaatiyle cennete girecektir.

Rabia ve Mudar kabileleri iki büyük kabile idi ki, onların sayısı bilinmezdi. O kadar çoktular.

Herm İbni Hayyân şöyle demiştir:

— Ben bu haberi işitince Kûfe'ye vardım. Üveysi sordum. Onu ancak Fırat kıyısında buldum. Abdest almaktaydı. Giyeceğini yıkıyordu. Selâm verdim. Selâmımı aldı. Yüzüme baktı. Eline yapışmayı düşündüm. Elini vermedi. Ben:

— Allah uzun ömürler versin, merhamet ve mağfiret etsin! dedim. Nedir hâlin? diye sordum.

Beni bir ağlamak sardı. Onu çok sevmiştim, çok zayıflamıştı. O da bana baktı.:

— Allah sana da ömür versin, Ya Herm bin Hayyân! Halin nedir? Ey kardeş, seni buraya kim gönderdi? dedi.

Ben de:

— Benim adımı, babamın adını nasıl bildin? Beni hem görmemiştin. Sen nasıl beni anladın? dedim.

Üveys-i Karânî:

— O Yüce kişi ki, hiç bir şey O'nun bilgisi dışında değildir! Seni bana O haber verdi. Benim ruhum da seni bildi. Müminlerin ruhları birbirlerine aşinâdır. O bunu, bu onu tanır, dedi.

Ben:

— Yâ Üveys! Bana Resûl aleyhisselâm'dan bir haber rivâyet kıl. Tâ ki, bana senden yadigâr kalsın, dedim.

O da şöyle dedi:

— Benim tenim ve canım Resûl uğrunda fedâ olsun. Ben, Resûlullah'ı görmedim. Ama O'nun haberini işitmiştim. Rivayette bulunmak yolunu kendi üzerime açmayı dilemem. Hadisci, zikirci ve fetvacı olmak istemem. Benim kendime göre bir işim vardır ki, başka bir işle uğraşmam!

Ben de: O halde bana bir âyet oku! Tâ ki, senden işiteyim. Bana bir davet ve vasiyet eyle ki, onunla amel edeyim. Ben seni Allah için pek severim, dedim. Üveys-i Karânî, Fırat kıyısında hemen elime yapıştı: "Eûzü billâhi mineşşeytanirracim" dedi. Bunu okuyup ağladı. Ondan sonra: Benim Rabbim böyle buyuruyor ve bütün sözlerin en doğrusu O'nun sözleridir. İşte Rabbim buyuruyor ki: **"Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları oyuncak**

olsun diye yaratmadık. Biz onları Hak için yarattık. Lâkin insanların çoğu bunu bilmez.” (Duhân Sûresi: 38 - 39) Sonra da şu iki âyeti okumaya devam etti. **“Hiç şüphe yok ki, kıyâmet günü onların topunun bir arada bulunacağı gündür. O gün dostun dosta hiç bir yararı olmaz. Kendilerine yardım edilmez. Ancak Allah’ın acıdığı kişiler bunun dışındadır. Allah’ın her şeyi yapmağa gücü yeter, o esirgeyicidir.”** (Duhân Sûresi: 40 - 42)

Bu üç âyeti de okuduktan sonra Üveys-i Karânî öyle bir feryad savurdu ki, aklı başından gitti, sandım.

Bana dedi ki: Ey Hayyân’ın oğul! Baban Hayyân öldü. Sen de elbet öleceksin, ya cennete yahut cehenneme gidersin. Anan ve baban ki, Âdem ve Havvâ idiler, onlar da öldü. Nuh öldü. İbrâhim Halîl de öldü. Allah’la konuşan Mûsa öldü. Hakkın Halifesi Dâvud öldü. Hakkın güzîdesi Resûl Muhammed Mustafa (S.A.V.) öldü. Resûlullah’ın Halifesi Ebûbekir öldü. Sonra Ömer kardeşim öldü. Ah Ömer, vah Ömer! Ben, onun bu sözü üzerine: Yâ Üveys-i Karânî, Ömer henüz ölmedi! dedim. Hak Teâlâ, Ömer’in öldüğünü bana haber verdi! dedi. Sonra ilâve etti: Ben ve sen ölmüşlerdeniz! dedi. Sonra salâvat getirip kısa bir dua okudu ve: Sana vasiyetim şudur ki, Hak Teâlâ’nın Kitabını ve salâh ehlinin kitabını vesîle, kılavuz ve yol edin. Ölümü bir an bile anmaktan gafil olma. Bir kavmin yanına vardığın zaman onlara öğütlerde bulun. Hak Teâlâ’nın kullarından öğüt ve nasihatlerini esirgeme. Eğer esirgesen dinsiz olursun. Gafilcesine cehenneme girersin. Bana öğütleri bitince bir nice duâ etti. Sonra: Ey Hayyân oğlu Herm! Artık gidelim. Bundan sonra ne sen beni görürsün, ne de ben seni. Ama beni duadan unutma ki ben de seni duâ ile anayım. Sen bu yönden git, ben bu yönden gideyim! dedi. Ben beş on dakika onunla birlikte gitmek istedim. O bırakmadı. Hün-

gür hüngür ağladı. Beni de uzun uzun ağlattı. onun arkasından bakakaldım. Tâ köye kadar gitti. Ondan sonra ondan ne haber aldım, ne de onu bir daha buldum.

İşte o kimseler ki, dünyanın âfetini bilmişlerdir, onların sîyreti, evliyânın yolları budur. Onlar akıl ve tedbir sahibi idiler. Eğer sen bu dereceye erişmezsen, hiç olmazsa ihtiyacın kadariyle kanaat eyle. Hiç bir yönde zevk yolunu tutma. Tâ ki, büyük tehlikelere düşmeyesin.

TAMAHKÂRLIĞIN ve MAL TOPLAMANIN İLÂÇLARI

Dünyanın dalı, budağı çoktur. Onun dallarından biri mal ve nimettir. Bir başkası da mevki, makam ile büyüklük taslamaktır. Kibir ve bunun gibi daha nice dalları vardır. Ama büyük fitne maldır. Hak Teâlâ buna akabe (tehlikeli, dar geçit) diye ad verdi. Ve şöyle buyurdu:

"İnsan zor akabeyi (geçidi) aşmaya göğüs germedi. O tehlikeli geçidin ne olduğunu sen bilir misin? O köle azad etmek, kendini küfür köleliğinden azad edip Allah'ın nimetlerine şükür etmektir. Ya da zorlu bir açlık gününde yemek yedirmektir." (Beled Sûresi: 11 - 14)

O zor geçitleri Hak Teâlâ Hazretleri şöyle beyan buyurmaktadır:

"Akrabalığı olan bir öksüzü veya açlıktan yere yığılan bir yoksulu doyurmaktır. Sonra imân edip de birbirine sabır ve merhamet eden kimselerden olmaktır." (Beled Sûresi: 15 - 17)

Bunlardan daha tehlikeli geçitler yoktur. Çünkü onlardan tamamen kurtulmaya çare yoktur. Bununla birlikte hem kazası şehvete sebeptir. Ve hem âhiret yolunun azığıdır ki, âhiret yolunda yiyecekten, giyecekten ve meskenden el çekmeğe çare yoktur. Bunlar ise malın kendisidir. Ve malla ele geçirilir. O halde insan malı ele geçirmemesine sabredemez ve sabretmesinde selâmet de yoktur. Eğer

kişinin elinde malı bulunmazsa kendisinde küfür kokusu bulunan fakirlik korkusu hâsıl olur. Eğer mal bulunursa çok tehlikeli olan zenginlik ve cimrilik korkusu hâsıl olur.

Fakirliğin iki hâleti vardır:

1 — Hırs,

2 — Kanaat.

Kanaat haleti iyidir, övülmeğe değer bir haldir. Harisin haleti de ikidir:

1 — Halka tamahla bakar.

2 — Kendi elinin emeğiyle kazanır.

Bu ikincisi de iyidir. Zengin olanın da iki hali vardır:

1 — Kıskançlık, açgözlülük ve cimriliktir.

2 — Cömertlik, el açıklığıdır.

Cömertliğin de iki hali vardır.

1 — Biri israftır.

2 — Biri de orta karardır.

Bu iki haletin de biri mezmum, kötüdür. Öbürü de karışıktır. Bunları bilmek önemlidir. Sözün kısası bu haller faydadan da, âfetten (zarardan) de uzak değildir. Ve faydanın da,zararın da her birini bilmek farzdır. Tâ ki, zarardan kaçınıp faydadan kararınca yararlanmak mümkün olsun.

MALI SEVMENİN ÇİRKİNLİĞİ

Hak Teâlâ Hazretleri şöyle buyurur:

"Ey iman edenler! Sizi mallarınız ve çocuklarınız, Allah'ı zikretmekten alakoymasın. Her kim bunu yaparsa hiç şüphe yok ki, onlar hüsrana düşen kimselerdir." (Münâfikun Sûresi: 9)

Resûlullah Efendimiz de şöyle demiştir:

— Mal ve makamı sevmek gönülde nifâkı, suyun tere otunu büyüttüğü gibi büyütür.

Resûlullah ayrıca şöyle buyurmuştur:

"İki aç kurt bir koyun ağılına saldırsa, onların verecekleri ziyan, şeref, mal ve makam sevgisinin müslümanların dinine vereceği zarardan daha azdır."

Ashâb-ı Kirâm:

— Yâ Resûlallah! dediler. Senin ümmetinin en kötüsü kimlerdir?..

Resûl aleyhisselâm:

— Zenginlerdir! diye buyurdu.

Sonra şöyle dedi:

— Benden sonra bir kavm gelecek ki, türlü türlü yemekler yiyecekler, türlü türlü güzel giyimler giyeceklerdir. Ağır pahalı atlar saklayacaklardır. Güzel yüzlü kadınlar isteyeceklerdir. Onlar az şeyle doymazlar. Çok şeyle de kanaat etmezler. Onların bütün himmeti dünya içindir ve dünyayı mâbut edinmişlerdir. Her ne yaparlarsa dünya için yaparlar. Vasiyetim olsun ki, oğullarınızın oğullarından her kim onları görürse onlara selâm vermesin. Hastalarının hatırını sormasın. Cenazelerinde hazır bulunmasın. Onların ulu kişilerine saygı göstermesin. Her kim bunların aksini yaparsa müslümanlığın harap olmasına yardım etmiş olur.

Yine Resûl aleyhisselâm buyurdu ki:

"Dünyayı, onu isteyen dünya ehline bırakın. Her kim dünyadan yeteri kadarından çoğunu elde ederse kendisini helâk etmiş olur. Ama o helâk olduğunu bilmez!"

Resûlullah Efendimiz yine buyurdular ki:

"İnsan oğlu ölünce arkasında kalanlar:

— Neler bıraktı da gitti? derler.

Melekler ise:

— İleriye ne gönderdi? derler."

Resûl aleyhisselâm şöyle buyurdu?

"Dünyada çok mülk edinmeyin ki, o zaman dünyayı dost tutmuş olursunuz."

Havârileri, İsâ aleyhisselâm'a sordular?

— Acaba senin su üstünde yürüyebilmenin sebebi nedir? Bizim neye gücümüz yok?

İsâ aleyhisselâm da onlara?

— Ben dünya malının ağırlığını gönlümden attığım için su üstünde yürüyebiliyorum. Siz de böyle yaparsanız benim gibi su üstünde yürüyebilirsiniz, dedi.

Sonra İsâ aleyhisselâm onlara?

— Altının ve gümüşün değeri sizin yanınızda nicedir? diye sordu.

— Çok kıymetlidir! dediler.

O da?

— Benim indimde toprakla birdir! dedi.

Resûlullah Efendimiz buyurmuştur ki?

"Ademoğlu daima (malım, malım!) der. Yeyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve sadaka ederek bâki kıldığından başka senin hangi malın vardır?"

Bir kimse Hazret-i Muhammed (s.a.v.) in huzuruna çıkarak dedi ki?

— Yâ Allah'ın Resûlü! Acaba sebep nedir ki, ben ölümümü hiç istemiyorum?

Resûl aleyhisselâm ona sordu?

- Senin elinde malın var mıdır?

O kişi?

— Vardır! diye cevap verdi.

— O halde malını kendinden ileri sür. (Yâni sadaka ver). Çünkü halkın gönlü mala dosttur. İnsan malı dünyada toplar, bir yere korsa kendisi de dünyada kalmak ister. Malı kendinden uzaklaştırırsa kendiside dünyadan uzaklaşmak diler.

Yine Resûl aleyhisselâm buyurmuştur ki?

."İnsanın dostları üçtür: Birincisi kendisine ölünceye kadar vefa gösterir. İkincisi mezara kadar vefa gösterir. Üçüncüsü mahşere kadar vefa gösterir. Ölünceye kadar vefa gösteren malıdır. İnsana mezarına kadar vefa gösteren de kavmi ve hısımlarıdır. Mahşere kadar vefa gösteren ise insan oğlunun amelleridir."

Bir kişi Ebû Derdâ (Allah ondan razı olsun) Hazretinin gönlünü kırmıştı. Ebû Derdâ:

— Ey Allah'ım! Ona sağlık, âfiyet ver. Çok mal bağışla, uzun ömür ver! dedi.

Oysa Ebû Derdâ'nın bu sözleri bir beddua gibiydi. Çünkü hangi kişiye bu sözler söylenirse o kişi gaflet içine dalar, âhireti unutur ve helâk olur.

Hazret-i Ali (Allah ondan razı olsun) eline bir akçe aldı dedi ki:

— Ey akçe! Sen o nesnesin ki, elimden dışarı çıkmazsan bana hiç bir faydan yoktur.

Hasan-ı Basrî (Allah ona rahmet eylesin) der ki:

— Allah'a yemin ederek söylerim ki: Her kim altına ve gümüşe (paraya) gereğinden fazla kıymet vermişse Allah onu hor, hakir ve zelil etmiştir.

Denilmiştir ki, altını ve gümüşü ilkönce para haline getirdikleri zaman şeytan onları eline alıp yüzüne, gözüne sürdü, öptü, okşadı ve:

— Bir kişi sana dost olur ve seni severse, gerçekten o kişi benim kulumdur, dedi.

Mesleme bin Abdül Melik, Ömer bin Abdülaziz'in yanına geldi:

— Yâ Emirel Mümünin! Sen öyle bir iş yaptın ki, hiç kimse onu yapmamıştır. On üç oğlun var. Bıraktın, gittin. Onlara ne bir altın, ne bir gümüş miras komadın.

Ömer bin Abdülaziz dedi ki:

— Beni şu yattığım yerden kaldırın, oturayım!

Onu kaldırdılar. Oturdu. Dedi ki:

— Onların mülkünü başkalarına vermediğim gibi başkalarının mülkünü onlara vermeyi de uygun görmedim. Benim oğlum ya kabiliyetli olur, Allah'a itaatlıdır. Ya kabiliyetsiz olur, Allah'a âsidir. Kabiliyetli ve Allah'a itaatli olana Allahü Teâlâ zaten yeter. Kabiliyetsiz ve Allah'a âsî olanın başına ise her ne hal gelse ona üzülüp kırılmam.

Yahya bin Muaz derki:

— İki musibet vardır ki, ölüm zamanında zenginlere mahsustur ve başka hiç bir kimseye o musibet nasip olmaz. Biri şudur: O kişinin bütün malını elinden alırlar. Diğeri de: O kişiye bütün malının hesabını sorarlar. Allah bizi böyle bir musibetten korusun.

TAMAH ve HIRSIN ÂFETLERİ

KANAATİN FAYDASI

Sen bil ki, tamah mezmum, kötü ahlâktandır. O kötülükten başka kişinin eline tamah ettiği şey geçmeyince meydana gelen utançlıktan başka ondan nice kötü huylar da doğar. Çünkü bir kimse bir kimseye tamah eylese o kişinin yüzüne güler. Aralarına nifak girer. İbadette riyakâr olur. Kendisini alaya alıp hor görmelerine sabreyler. Tamah ettiği kimsenin kötü olan işlerine müsamaha gösterir. İnsan haris yaratılmıştır. Aç gözlüdür. Elde bulundurduğu şeyle kanaat etmez. Kanaattan başka şeyle de hırstan ve tamahtan kurtulamaz.

Resûl aleyhisselâm şöyle buyurur:

“Eğer Adem oğluna iki dere dolusu altın verseler yine: “Keşke üç dere dolusu altın olaydı” der. Topraktan başka hiç bir şey insanın gözünü doyurmaz.”

Bir kimse tevbe eylese Hak Teâlâ onun tevbesini kabul eder. Resûl aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

“İnsanda iki şey dışında her şey ihtiyarlar. Bunlardan biri ömrünün uzunluğu, diğeri de malının çoğalacağı umududur.”

Yine Reşûl aleyhisselâm buyurdu ki:

"Ne mutlu o kimseye ki, İslâm yoluna hidayet edilmiştir, yeteri kadar geçim sahibidir ve ona kanaat etmektedir."

Yine Resûlullah Efendimiz dedi ki:

"Cebrâil, benim kalbime şunu fısıldadı ki, hiç bir kul, rızkı tamamlamayınca ölmez. Hak Teâlâ'dan korkun. Dünyayı düşünerek, acele etmeden isteyin. Yani yeteri kadarından çoğunu dilemeyin. Tâ ki, halkın çok şükredenleri siz olun. Üzerinize revâ gördüğünüz şeyleri siz de halka revâ görün. O zaman tam bir mü'min olursunuz."

Mûsâ aleyhisselâm dedi ki:

— Ya Rab! Senin kullarından en zengin kim vardır?

Hak Teâlâ Hazretleri de:

— Benim kullarımdan en zengin olan o kişidir ki, kendisine kanaat vermişimdir! dedi.

Mûsâ yine sordu:

Hak Teâlâ şöyle buyurdu:

— En âdil kişi, kendi nefsine insaflı olandır.

İbni Mes'ud (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Her gün bir melek nidâ edip şöyle der: "Ey Âdemoğlu! Sana yetecek kadar olup seni uyanık tutacak az bir şey, çok olup da seni gaflete ve gevşekliğe sevk eden şeyden daha hayırlıdır!

Haberde şöyle gelmiştir:

— Hak Teâlâ: "Ey Âdemoğlu!" diye buyurur. "Eğer sana bütün dünyayı versem senin ondan nasibin yiyebileceğin kadardır, fazla değildir. Eğer sana yiyeceğinden fazlasını

vermesem, nasibinde fazlasının meşgalesini ve hesabını başkalarının üstüne yüklesem, sana bundan baka nasıl iyilik etmiş olurum?"

Şa'bî der ki: Avcı bir serçe tutmuştu. Kuşcağız: Ey kişi! Benden ne istiyorsun? diye sordu. Avcı: Seni öldürüp etini yiyeceğim! dedi. Kuşcağız: Benim etimi yemekle sana bir faydam dokunmaz. Ama sana üç öğüdüm var. Bunları sana öğreteyim ki, beni yemekten sana daha hayırlı olsun. Ama o üç öğüdün birincisini elinde iken veririm. İkincisini beni elinden salıverdiğin ve ben ağaç dalına konduğum zaman vereyim. Üçüncüsünü de uçup dağ başına konduğumda vereyim! dedi. O kişi: Peki, o üç öğüdü bana bildir! dedi. Eğer elinden bir şey çıkar, kaybolursa ona hasret çekme. O kişi kuşu avucundan bırakıp salıverdi. Kuş uçtu. Bir ağaç üzerine kondu. Adam: Ey kuş! İkinci öğüdünü söyle, dedi. Kuş da: Güç söze inanma! dedi. Sonra daldan uçup gitti, dağ başına kondu. Adama: Ey bahtsız kişi! dedi. Eğer beni öldürseydin öyle zengin olurdun ki, hiç bir zaman fakirlik görmezdin. Zira benim karnımda iki inci vardı ki, her biri yirmi miskal kadardır. Adam bu söze üzüldü, parmak ısırdı ve: Ne yazık, acındım! dedi. Öyleyse üçüncü öğüdü söyle. Kuş da dedi ki: Sana öğüdümün ikisini söyledim. Onları unuttun. Üçüncüsünü ne yapacaksın? Sana, geçen şeye gam yeme, dedimdi. Yine güç şeye inanma! demiştim. Ben senin elinde iken etim, kanadım ve kuyruğumla iki miskal yoktum. Şimdi benim karnımda yirmişer miskal o inciler neyler? Haydi diyelim ki, o inciler var, mademki senin elinden çıktım, artık gam yemenin ne faydası var? Kuş bunları söyleyip uçtu, gitti. Bu mesele şundan ötürü anlatıldı ki, tamâh meydana geldiği zaman insan, yapılması güç olan şeylere de inanır.

MAL DAĞITMANIN SEVAPLARI

Mal dağıtımı (sadaka), cömertlikten de üstündür. Çünkü cömert, kendisinin muhtaç olmadığı şeyi kalkar, verir. Dağıtmada ise kişinin kendisi o mala muhtaç iken verir.

Nitekim üstün cömertlik,, kendi ihtiyacı varkan vermektir. Pintiliğin son derecesi ise öyle bir hadde erişir ki, kendisinin ihtiyacı varken o şeyi kendi nefsinden bile esirger. Kendi özüne de harcamaz. Hasta bile olsa öz nefsine ilâç almaz. Gönlünde nice arzular doğar. Onları bile bekler ki, başkasından dileye. Öz malından yemek elinden gelmez.

Mal dağıtımının fazileti büyüktür. Nitekim Hak Teâlâ, Medinelîleri, mallarını ashaba dağıtmalarından ötürü senâ kıldı, şu âyet-i kerime ile övdü:

"Kendilerinin ihtiyacı olsa da nefisleri üzerine başkalarını tercih ederler." (Haşr Sûresi: 9)

Resûl aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

— Bir kimse, arzu ettiği bir şeyi bulsa ve kendi isteğini bir kenara koyup o şeyi sadaka olarak verse, Hak Teâlâ o kişiyi yarlığar.

Hz. Ayşe Hatun (Allah ondan razı olsun) der ki:

— Resûlullah'ın evinde üç gün doyuncaya kadar yemek yemedik, diyebilirim. Ama tasadduk ederdik.

Bir gün Resûlullah'a bir konuk gelmişti. Evde hiç bir şey bulunmadı. Ensar'dan bir kişi geldi, o konuğu evine götürdü. Onun da yiyeceği azdı. Mumu söndürdüler. Yemek sahananını önüne getirdiler. Kendilerini ellerini, ağızlarını oynatır, ama yemek yemezlerdi.Yemeğin hepsini konuğa yedirdiler.

Ertesi sabah Resûlullah şöyle buyurdu:

— Allahü Teâlâ sizin ahlâkınızı ve konuklara karşı olan hallerinizi çok beğendi! Ve şu âyeti indirdi! dedi ve Haşr sûresinin dokuzuncu âyetini okudu:

"Her kim nefsinin tamahkârlığından korunursa, işte onlar kurtulanlardır."

Musâ aleyhisselâm duasında: Ya Rab, Muhammed Mustafa'nın menzilini bana göster! dedi. Allahü Teâlâ da: Yâ Mûsâ! diye buyurdu. Ona takat getiremezsin. Ama, onun derecelerinden birini sana göstereyim. Hak Teâlâ bu dereceyi Mûsâ aleyhisselâm'a gsôterince Mûsâ korktu. O derecenin nurundan ve yüceliğinden aklı başından gidecekti. Mûsâ aleyhisselâm: Yâ Rab, Muhammed bu dereceye nasıl erdi? diye sordu. Hak Teâlâ da: Dağıtıp saçmakla. Muhtaç olduğu şeyi sadaka vermekle! diye cevap buyurdu. Sonra Mûsâ aleyhisselâm'a dedi ki: Yâ Mûsâ! Bir kul ömründe bir defa da olsa, isâr ederse (kendi ihtiyacı varken malını dağıtırsa) ben ona hesap sormaya utanırım. Nerde bulunursa bulunsun onun yeri cennettir.

Abdullah bin Câfer'in (Allah ondan razı olsun) bir yolculukta yolu bir hurmalığa uğradı. Orada bir kara köle gördü. O hurmalığı bekliyordu. Köle için üç ekmek getirdiler. Biraz sonra o kölenin yanına bir köpek geldi. O kara köle o ek-

meğin birini o köpeğe attı. Köpek o ekmeği yedi. Birini daha attı. Köpek onu da yedi. Üçüncü ekmeği attı. Köpek onu da yedi. O zaman Abdullah o köleye sordu: Senin her gün nafakan ne kadardır? Köle: Gördüğün kadardır! dedi. Abdullah: Ya niçin onun hepsini o köpeğe verdin? diye sordu. Köle de şu cevabı verdi: Bu yörelerde köpek yoktur. Uzak yerden geldiğini anladım. Açlıkla dönüp gitmesini dilemedim. Abdullah: Ya sen bugün ne yiyeceksin? diye sordu. Kara köle de: Sabreylerim! diye cevap verdi. O zaman Abdullah: Sübhanallah! dedi. Herkes benim cömertliğimden bahseder, adım dillerde dolaşır, bu kul benden de cömertmiş! O hurmalığı o köle ile birlikte satın aldı. Köleyi azad etti. Hurmalığı da ona bağışladı. Kâfirler Resûlullah'ı öldürmeye kasd ettiler. Bunun üzerine Hazret-i Ali (Allah ondan razı olsun), Resûlullah'ın yatağına yattı. Böylece kâfirler Resûle kasd ederlerse kendisini fedâ etmiş olacaktı. Hak Teâlâ, Cebrail ve Mikâil'e:

— Sizin aranızda kardeşlik derecesi kurdum. Birinizin ömrünü uzun eyledim. Sizin hanginiz uzun ömrü dilemeyip kardeşine verir? diye buyurdu.

İki melek de ayrı ayrı uzun ömür dilediler. Hak Teâlâ da onlara sordu:

— Sizin niçin Ali'nin yaptığını yapmazsınız? Ona Muhammed'le kardeşlik verdimdi. O öz canını fedâ etti, onu döşeğine yattı. Siz de ikiniz gökyüzünden yeryüzüne ininiz. Ali'yi düşmanlardan koruyunuz! diye buyurdu. İki Melek yer yüzüne indiler. Cebrail, Ali'nin başı ucunda, Mikâil de ayağı ucunda durdular:

— Yâ Ebâ Tâlib oğlu! dediler. Hak Teâlâ meleklerine karşı seninle övünmektedir!

Sonra da şu âyet-i kerime indi:

"İnsanlardan bir kısmı da vardır ki, Allah'ın rızasını isteyerek nefsini Allah rızası yoluna harcar." (Bakara Sûresi: 207)

Halktan kimi kişiler vardır ki, Hak Teâlâ'nın rızasını kazanma yolunda nefislerini fedâ ederler. Hüseyin Antâkî ki, yüce şeyhlerden birisiydi, otuzdan fazla kişi onun katında toplanmıştı. Onlara yetecek ekmeği yoktu. Bir kemik parçasını ufalayıp önlerine dökerdi. Sonra kandili ortadan kaldırırlar, yemeğe otururlardı. Vakta ki, kandili geri getirirlerdi, ekmeği yine yerli yerinde bulurlardı. Çünkü her biri öteki arkadaşı yesin diye yemezdi. Derler ki: "Dünyada nasıl geldiyse öyle giden, Bişr-i Hâfî'den başka kimse yoktur," Bişr-i Hâfî son nefesini vermek üzereydi. Bir dilenci geldi. Bir şeyler diledi. Hâfî'nin hiç bir şeyi yoktu. Gömleğini çıkardı, o dilenciye verdi. Arîyet bir don istedi. Ona büründü ve Allah'ın emrine vardı.

MALIN KULLANILMASI

Malın benzeri yılan gibidir. Onda hem zehir vardır, hem de tiryak (panzehir) bulunur. Bir kişi, yılanın nasıl idare edileceğini bilmezse ve elini yılana uzatırsa helâk olur, ölür. Bundan ötürüdür ki, bir kişi:

— Ashab-ı Kirâm arasında çok kimseler vardı ki, Abdurrahman bin Avf gibi zengin idiler! diyemez. Çünkü zenginlik kusurlu bir şey değildir. Zenginlikte ayıp yoktur!

Bu, tıpkı bir çocuğun, şerbetli bir kişinin yılana el uzatıp onu avucunda tutmasını görmesine benzer ki, zavallı çocuk yılan bir yumuşak şeydir ve ele hoş gelir sanır, kendi-

si de yılanı eline alır ve o yılan onu ansızın sokar. Çocuk ölüp gider.

Malın kullanılmasında dikkat edilecek beş şart vardır:

1 — O malın niçin yaratıldığı bilinmelidir. Nitekim bundan önce anlattık ki, mal, yiyecek, içecek, giyecek ve mesken içindir. Bunlar insanın vücudunun zarurî ihtiyaçlarındandır. Beden beş duygu için, beş duygu akıl için, akıl da gönül içindir. Böylece gönül, Hak Teâlâ'nın bilgisi ile süslenmiş olmalıdır. İnsan bu hususları bilince gönlünü zaruret ve ihtiyaç olduğu kadar mala bağlar, onun zararlarından korunup ihtiyacı kadar faydalarından yararlanır.

2 — Mal kazanma sebeplerini gözetip haram kazanmaktan sakınmaktır. Kazanılan mal, haram ve şüpheliden olmamalıdır. Öyle ki, mürüvvete ondan zarar gelmemeli. Yâni rüşvet, dilenmek, hacamat edip para alma gibi ve bunlara benzer ne varsa o yollardan gelmiş bulunmamalıdır.

3 — Malın zazuret miktarından fazlasından sakınmalıdır. Böylece ihtiyaç fazlası biriktirilmemelidir. Yâni dinin gereği, âhiretin azığı kadar olmalıdır. Fazlasından el çekmelidir. Kendisine ihtiyaç olandan fazlası için bir ihtiyaç ehlini gözetmelidir. İhtiyacından artık olan şeyi, o mala ihtiyacı olan kişiden sakınmamalı, ona vermeli, o da hâcetini görmelidir. Eğer ihtiyacı olduğu halde mal dağıtmasının imkânı yoksa hiç olmazsa fakire ihtiyacı kadarını esirgemeyip vermelidir.

4 — Mal harcamayı dikkatli yapmalı. Lüzumu olmayan yerde mal harcanmamalıdır. Az şeyle kanaat etmelidir. Nâhak yere harcamak nâhak yerden almak gibidir. (Yani bir malı helâl yere sarfetmemek onu helâl yerden kazanmamak gibidir.)

5 — Gelirinde, harcamasında ve saklamasında iyi niyetle olmalı. İyi niyetten nmaksat şudur: Öyle bir nesneyi ele geçirmelmi ki, rahat rahat ibadette bulunmalıdır. Eğer bi rşeyden el çekerse, zühd için, dünyayı hakîr görmek için el çekmelidir. Hem, şundan ötürü el çekmeli ki, gönlünü, dünya fikrinden saklayıp Allahü Teâlâ'nın zikri ile uğraştırmalıdır. Eğer bir şeyi yanında saklarsa, onu din yolundaki bir ihtiyacı için saklamalıdır. Öyle ki, din yolunun ihtiyacında harcamak veya saklamak önemli olmalı ve ihtiyaç gününü beklemeli. O malı din yolunda harcetmek için böyle yapan kimseye o mal ziyan vermez. O kişinin malından nasibi ilâç olur, zehir olmaz.

Bundan ötürü Hazret-i Ali (Allah ondan razı olsun) şöle demiştir:

— Eğer bir kimse yer yüzünde ele geçirdiği malı, Hak Teâlâ için ele geçirmiş ise, o kişi halkın en zengini de olsa zâhid bir kişidir. Bir şeyi kazanmaktan el çekip terkeden bir kişi de onu Allah için terk etmiş değilse, o kişi zâhid bir kimse değildir. Hepsini verse, fakat Allah için vermezse yine zâhid değildir.

Böylece gönlün kıblesi ibâdet (Allah'a kulluk etmek) olup âhiret azığını hazırlamak gerektir. Niyet böyle olunca ne iş işlenirse işlensin, ister edebhaneye gidilmek olsun, ister yemek yemek işi olsun, hepsi de ibâdet olur. Hepsinin yapılmasından ötürü sevaba nail olunur. Çünkü din yolunda bunların hepsine ihtiyaç vardır. Lâkin iş niyete göre olur. Birkço kimseler, niyetten âcizdirler ve bu ilâçları bilmezler. Bilmedikleri için onları işlemezler, onlarla amel etmezler. Malı en iyi şekilde kullanmayı bilmeyenler için yapılacak iş şudur: Çok mal toplamaktan ırak bulunmalı. Eğer malın çokluğu insanı bîzarlığa ve gaflete salmazsa

bile en sonunda âhiretin derecelerini kısaltır. Bu ise tam bir hüsrandır.

Abdurrahman bin Avf vefat edince geride ondan çok mal kaldı. Ashab-ı kirâmdan kimileri:

— Biz Abdurrahman bin Avf'ın kendi göçüp gittikten sonra bu kadar mal bırakmasından korkarız! dediler.

O zaman Kâ'bül - Ahbar dedi ki:

— Neden korkarsınız? Helâl maldan ele geçirdi ve Hak yolunda harcadı. Geride bıraktığını ise yine helâldan bıraktı. Bundan ötürü korku duyulacak ne var!

Bu haber Ebû Zer-i Gıffarî'ye erişti. Kızdı. Evinden dışarı çıktı. Elinde bir deve kemiği vardı. Kâ'bül - Ahbar'ı döğmek istiyordu. O da kaçtı. Hazreti Osman'ın (Allah ondan razı olsun) evine girdi ve onun etekleri ardında gizlendi. Ebû Zerr odaya girdi:

— Kendini sakın ey, yahudi oğlu yahudi! dedi. Sen, Abdurrahmandan geri kalan mallarda ne korku vardır diyormuşsun, öyle mi? Bil ki, Resûlullah Uhûd gazasına gidiyordu. Ben de onunla birlikteydim. Beni yanına çağırıp:

— Yâ Ebâ Zer! dedi. Ben de:

— Lebbeyk, yâ Resûlallah! dedim.

O da şöyle buyurdu:

— Malı olanlar hakirdirler. Kıyâmet gününde geriye kalan kimselerdir onlar! Önden gidenler ancak malı önünden, sağından, solundan dağıtanlar ve harc edenlerdir. Ey Ebû Zer! Ben, karşıki Uhûd dağı kadar altınımın olmasını istemem. Bu kadar büyük altın külçesi elime geçse bile onu tamamen hak yoluna harç eylemeği dilerim. Öldüğüm gün benden iki kırat geri kalmasını istemem, dedi.

Madem ki Resûlullah böyle buyurmuştur, ey yahudi oğlu! Sen de böyle dersin?

Ebû Zer bu sözleri söyledi. Kimse sesini çıkarmadı. Tek cevap veren olmadı.

Yine bir gün Abdurrahman bin Avf'ın ticaret katarları Yemen'den geri dönmüştü. Medine'de bir gürültü oldu. Yollar kalabalıklaştı. Hz. Ayşe Hatun (Allah ondan razı olsun):

— Bu gürültü, bu kalabalık ne? diye sordu.

— Abdurrahman bin Avf'ın kervanı geldi! dediler.

Hz. Ayşe Hatun:

— Resûlullah doğru söylemişti! dedi.

Bu tek söz Abdurrahman'ın kulağına gitti. Bu sözle gönlü karmakarışık oldu. Hemen Hz. Ayşe Hatun'un katına koştu:

— Ya Ayşe! dedi. Resûlullah ne buyurmuştu? diye sordu.

O da:

— Resûlullah bana buyurdu ki: "Ey Ayşe! Bana Cenneti gösterdiler. Sahabenin fakirlerini bütün sür'atiyle cennete girer gördüm.Abdurrahman'dan başka hiç bir zengin kişinin onlarla birlikte girdiğini görmedim. O da elleri ve ayakları üzerinde sürünerek yürüyor ve Cennete girmek için acele ediyordu. Nihayet o da girdi." diye cevap verdi.

Abdurrahman bin Avf, Hazret-i Ayşe'ye (Allah ondan razı olsun) dedi ki:

— Bu develerin üstlerinde ne yük varsa ben hepsini Hak yoluna sebil ettim. Bu köleleri de hep âzâd ettim. Tâ ki, ben de onlarla birlikte Cennete gireyim.

Resûlullah Efendimiz, Abdurrahman bin Avf'a şöyle demişti:

— Benim ümmetimin zenginlerinden cennete ilk önce giren sen olsan gerektir. Ancak oraya gayret sarfederek ve sürünerek girebilirsin.

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"Kıyâmet gününde haram mal toplayan bir kişiyi cehenneme götürürler. Malını harama harcayan kimseyi de cehenneme iletirler. Yine bir kişiyi getirirler ki, haram mal toplamış, fakat helâl yolda harcamıştır. Onu da cehenneme iletirler. Yine bir kişiyi getirirler ki, helâlden kazanmış, yine helâle harcamıştır. O zaman ona şöyle denir:

— Bu kişiyi tutun. Belki bu malın kazancında kusur ve günah işlemiş olabilir. Ya abdest alırken, ya namaz kılarken veya rükûa eğilirken yahut secde kılarken taksirat işlemiş ya da vaktinde ve şartlarına göre onları edâ etmemiş olabilir.

O kişi de:

— Ya Rabbi! Helâlden kazandım bu haklı yerlerde o kazancı harcadım. Hiç bir farzda kusur işlemedim. Mal kazandım diye öğünmedim! der.

Yine ona:

— Ak ipek elbise giyip ata binip kibirle salındın belki! derler.

O da:

— Bunların hiç birisini yapmadım! diye cevap verir.

Ona yine:

— Sen pek güzel bilirsin ki, bir öksüzün ya da bir faki -

rin kimsesizin yahut bir komşunun hakkında kusur işlemişsindir, derler.

Yine o kimse:

— Ey Allahım, ben helâlden kazandım, yine helâle harcadım. Farzlarda hiç kusur göstermedim! der.

Böylece fakirler onun yakasına yapışıp:

— Ey Rabbimiz! Onun malında ve kazancında bizim hakkımız vardı. Ona bizim hakkımızdan sor! derler.

O fakirlerin hakkından bir bir sorulur. Aile, akraba ve komşularının haklarını ödeyip ödemediğinden de bir bir sorguya çekilir. Farzlardan ve vaciplerden bir eksiklik bırakıp bırakmadığı da sorulur. O kişi hiç kusur ve suç işlememiş olsa bile:

— Şimdi ayağa kalk! Bu nimetin şükrünü yerine getirdin mi? Her nimetin, her lokma ile bulduğun lezzetin şükrünü edâ ettin mi? derler."

İşte bu sorulardan ötürüdür ki ulularდan hiç bir kişi zenginliğe rağbet kılmamıştır. Çünkü azabı olmasa bile hiç şüphe yok ki, bu türlü hesap sorulması vardır. Hatta Resûl (S.A.V.) ki ümmetinin öncüsü ve örneği idi, bu hesaptan ötürü fakirliği benimsedi. Böylece ümmetinin, bu fakirliğin hayırlı olduğunu bimelerini istedi.

Resûl (S.A.V.) kızına şu öğütte bulundu:

— Ey kızım Fatma! Kanaat kıl! Benim amcamın oğlu ki, senin helâlindir, ben seni öyle bir kişinin eşi kıldım ki, kendisi dünyada da âhirette de seyyiddir.

Rivâyet edilmiştir ki, İsâ aleyhisselâm'a bir kimse: Yâ İsâ! dedi. Dilerim bir gün seninle arkadaşlık edeyim. Hazret-i İsâ da bu teklifi kabul etti. Birlikte yol alıp gittiler. Bir ır-

mak kıyısına vardılar. Yanlarında yemek için üç ekmek getirmişlerdi. İsâ aleyhisselâm ırmağın kenarında biraz gezindi. Geriye döndüğü zaman ekmekleri yerli yerinde görmedi. Yol arkadaşına: Ekmekleri kim aldı! Yerlerinde yeller esiyor! dedi. Adam: Bilmiyorum! diye cevap verdi. Oradan birlikte ayrıldılar. Yanlarına bir geyik yaklaştı. Yanında iki de yavrusu vardı. İsâ, o yavru geyiklerden birisini çağırdı. Yavrucağız yaklaştı. İsâ onu tuttu, boğazladı. Hemen kızarttı. İkisi de doyuncaya kadar yediler. İsâ daha sonra: Ey geyik yavrusu diril! dedi. Geyik yavrusu da Hak Teâlâ'nın izni ile dirildi. Sonra oradan yine yola düştüler. İsâ peygamber yol arkadaşına: O Hüdâ hakkı için ki, sana bu mûcizeyi gösterdi, söyle bana! O ekmekler ne oldu? diye sordu. O kişi de: Bilmiyorum! diye cevap verdi. Oradan da ilerlediler. Bir büyük suyun kıyısına eriştiler. İsâ o kişinin eline yapıştı. O büyük suyun üstünden yürüyüp geçtiler. İsâ yine: Bu mûcizeyi sana gösteren Hüdâ hakkı için söyle bana, o ekmekler nereye gtiti? diye sordu. Yoldaşı yine: Bilmiyorum! dedi. Oradan da ilerlediler. Bir bölgeye geldiler ki, orası bir kum deryası idi. Hazret-i İsâ o kumu bir araya topladı, yığın yaptı: Hak Teâlâ'nın fermanı ile altın ol! dedi. O kum yığınının hepsi altın oldu. Bundan sonra, Hazret-i İsâ o altını üçe böldü: Bir bölüğü sana, bir bölüü bana, bir bölüğü de ekmeği alana! dedi. O yol arkadaşı iki bölük altını alma hırsına kapıldı ve ekmeğin kimde olduğunu ikrar edip: Ekmek bende! dedi. Hazret-i İsâ: Altının üç bölümü de senin olsun! dedi. O kişiyi orada yalnız bıraktı ve ondan ayrılıp uzaklaştı. O kimseye iki kişi yaklaştı. Kendisini öldürüp altınları almağı dilediler. Altını olan kişi: Beni öldürmeyin! Üç bölümünden her birini birimiz alalım! dedi. Ötekiler: Şimdi birimiz gitsin, yemek getirsin! dedi. İki arkadaştan biri yemek getirmeğe gitti. Yiyecekleri aldıktan sonra kendi kendisine: Onların bu altını alması doğru de-

ğil! dedi. Bu düşünce ile yiyeceklerin içine zehir karıştırdı. Öte yandan ekmek sahibi ile yeni gelen kişi birbirine: Yiyecek almağa giden arkadaşımız gelince onu öldürelim. Altını ikimiz bölüşelim! dediler. Az sonra arkadaşları gelince onu hemen boğazlayıp öldürdüler. Getirdiği zehirli yemekten kendi karınlarını doyurdular. Ama oracıkta can verdiler. Ölüleri o yerde kaldı. İsâ aleyhisselâm'ın sonraları yolu bu bölgeye uğradı. Altın olduğu gibi duruyordu. O üç kişi de ölü olarak bir yanda yatıp kalmıştı. O zaman yanındaki ashabına: Ey Ashab! dedi. İşte dünyanın hâli böyle olur. Ondan kaçının! Uzaklaşın! Böylece bu hikâyeden anlaşılmış oldu ki, bir kimse, her ne kadar üstat olsa bile bir malın çevresinde dolaşmamalıdır. Kendisine lüzumu kadar olanı dilemeli. Unutmamalı ki: Yılan tutmakla uğraşan kişi, en sonunda yine yılan elinde can verir.

KORKU ve ÜMİD
(HAVF ve RECA)

Korku ve ümid (havf ve recâ) Alah yoluna girenler için iki kanat gibidir. Makam-ı Mahmud'a bunların kuvvetiyle erişilir. Çünkü o zor geçitler, Allahü Teâlâ'nın katına bir perdedir ve çok yücedir. Allah'ü Teâlâ'nın yüzünü müşahedeye sâdık bir umut olmayınca o zor geçitleri aşmak mümkün olmaz. Zira Cehennem yolunda olan şehvetler, üstün durumdadır. Hilecidir, öldürücüdür. Tuzağı, insanoğlunu bende salıcıdır. O bentten kurtuluş zordur.

Bu zorlukların korkusu gönle üstün gelmeyince ondan sakınılamaz. Bundan ötürüdür ki, korku ve ummanın fazileti çok büyüktür. Çünkü umma köleyi çeken yular gibidir. Korku ise köleyi süren kamçı gibidir. Öyleyse biz önce ümit etmenin (Allah'tan ummanın) hükmünü açıklayalım. Ondan sonra da Yüce Allah'tan korkmayı anlatalım.

UMUT ETMENİN FAZİLETİ

[Hak Teâlâ'ya fazilet ve kerem umudu ile ibadet etmek, ukubet (ceza) korkusundan ötürü ibadet etmekten daha üstündür. Çünkü ümitten sevgi, muhabbet doğar. Muhabbet makamından da yüce başka makam yoktur.] Korkudan ve tehlikeden ise nefret belirir. Bundan ötürüdür ki, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

"Herkes ölürken Allahü Teâlâ'ya güzel zanlarda bulunmalıdır." Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu: Hak Teâlâ buyurdu ki: "Ben kulumun zannettiği gibiyim. Ona söyle ki, beni dilediği gibi sansın, zannetsin." Resûl (S.A.V.) bir kişiyi can çekişirken gördü. Ona: Kendini nasıl buluyorsun? Nice haldesin? diye sordu. O kişi: Kendimi günahlardan korkar, Hakk'ın rahmetine ümitvar buluyorum! diye cevap verdi. Resûl (S.A.V.) o kişiye şöyle buyurdu: Mümin kulun kalbinde korku ile ümid toplandığı zaman Allahü Teâlâ o kuluna umduğunu verir, onu korktuğu şeyden güven içine kor. Hak Teâlâ Yâkub aleyhisselâm'a şu vahiyde bulundu: Ey Yâkub! Bilir misin ki, Yûsuf'u senden niçin uzaklaştırdım? O, şundan ötürüydü ki sen: "Korkarım ki onu kurt yiye." (Yûsuf sûresi: 13) dedin. Niçin kurttan korktun, bana ümid bağlamadın? Onun kardeşlerinin gafletinden endişelendin de benim onu korumandan ümit duymadın!

Resûl (S.A.V.) de şöyle buyurdu:

— Allahü Teâlâ kıyâmet günü bir kuluna şöyle dedi: "Niçin kötü bir işi gördün de onu önlemedin?" Eğer Allahü Teâlâ o kulun diline hüccet verip o kul: "Halktan korktum ve senin rahmetine ümit bağladım" derse, Hak Teâlâ o kişiye rahmet kılar.

Resûl (S.A.V.) bir gün ashabına şöyle buyurdu:

— Eğer, siz benim bildiğimi bilseydiniz, çok ağlar, az gülerdiniz. Sahraya düşer, elinizi göğsünüze vurup feryad ederdiniz.

O sırada Cebrâil aleyhisselâm geldi, şöyle dedi:

— Hazret-i Hak buyuruyor ki: "Niçin benim kullarımı rahmetimden ümitsiz kılıyorsun?"

O zaman Resûl (S.A.V.) dışarı çıkıp Hak Teâlâ'nın fazlından çok ümitler verdi.

Yüce Allah, Davûd aleyhisselâm'a vahiy gönderdi:

— Yâ Davûd! dedi. Beni dost tut ve beni halkın gözünde sevdir!

Hz. Davûd dedi ki:

— Ey Allah'ım! Seni halkın gönlüne nasıl, ne ile sevdireyim?

Hak Teâlâ da şöyle buyurdu:

— Benim nimetimi, fazlımı onların yanına getir ki, onlar benden yalnız iyilik görmüşlerdir. Daha da nice iyilikleri görseler gerektir.

Resûlullah Efendimiz'den şu hadîs-i şerif de gelmiştir:

"Bir kişi bin yıl Cehennemde yatar. Sonra:

— Yâ Hannân, yâ Mennân! (Ey çok acıyan, ey çok ihsan eden) der. Hak Teâlâ, Cebrâil'e:

— Git, o kulumu bana getir! diye emir buyurur.

O kulu huzura getirir. Yüce Yaradan ona:

— Cehennemdeki yerini nasıl buldun? diye sorar.

O kişi de:

— Yâ Rabbi, bütün yerlerden kötü buldum! diye cevap verir.

Hak Teâlâ da:

— Bunu yeniden Cehenneme götürün! diye buyurur.

O kişi Cehenneme götürülürken geriye başını döndürür, bakar. Allahü Teâlâ:

— Neye başını çevirip bakıyorsun? diye sorar.

O kişi de şöyle der:

— Ben, öyle ümid ediyordum ki, beni oradan dışarı çıkardıktan sonra geri göndermeyeceksin!

Hak Teâlâ o zaman:

— Onu Cennete iletin! diye buyurur.

O kişi de o ümidi sayesinde kurtuluşa erer."

ÜMİDİN HAKİKATİ

Gelecek bir şeyi ümit edenin haline Umma (recâ) derler. Kimi de, temenni denilir. Kimi de gar (aldatcılık) ve ahmaklık denir. Ebleh, aptal kişiler bunları birbirinden ayırt edemez. Bunların hepsini seçkin, beğenilmiş ümit sanırlar. Ama hâl hiç de böyle değildir. Bir kimse güzel tohum elde edip bir yere ekse, o yerin dikenini, otunu temizlese, onu vaktinde sulasa harman zamanı —eğer Allahü Teâlâ âfetten saklarsa— biçim götürmesini beklese bu bekleyişe ümid derler.

Eğer kötü tohum ekse veya sürülmemiş toprağa ekmiş olsa, yahut ottan ve dikenden temizlemese veya sulamasa, diktiğinin büyümesini beklese buna garur (aldatıcı) hamakat ve aptallık derler. Ümid demezler.

Ve eğer güzel tohumu temiz yere ekse, toprağı diken ve yabancı otlardan temizlese, ama sulamasa:

— Yağmur yağar, yer sulanır! deyip yağmuru beklese, yağmur da yağabileceğinden, bunda da güçlük olmadığından buna arzu ve temenni denir.

Bu tohumda olduğu gibi kişi eğer imân tohumunu göğüs yaylasına ekerse ve göğsünün yaylasını kötü ahlâktan temiz kılarsa, tâate kendisini verip imân acını sularsa, hastalık ve âfetlerden saklayıp imânını tâ ölü vaktine kadar selâmete kavuşturup Hak Teâlâ'nın fazlını beklerse buna da ümid denilir. Bunun alâmeti, elverişli, güzel zamanlarda mümkün olan şeyleri esirgememektir. Zira ekileni timar etmemek, ona bakmamak ümitsizlikten ileri gelir. Ümit etmekten gelmez.Ama imân tohumu çürümüş olsa, yakini (kesin bilgisi) doğru değilse veya doğru bile olsa, kötü huy ve ahlâktan temizlemese, ibadet ile suyunu vermese, ondan rahmet beklemek ahmaklık olur. Nitekim Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Ahmak, o kişidir ki, nefsinin dilediği işi yapar ve rahmet temennisinde bulunur. Hak Teâlâ da şöyle buyurmuştur: "Enbiyadan sonra kendilerine ilim erişen kimseler dünya işiyle uğraştırlar, "Hak Teâlâ'nın rahmetini bekliyoruz!" dediler ve bunlar zemmedildi." (Âraf Sûresi: 169). Eğer, bir şeyin sebepleri kulun seçmesi ve isteyip dilemesiyle ilgiliyse ve de bunlar tamam olursa bu bekleyişe recâ yâni umma denir. Eğer dileme sebepleri yarım yamalak ve viransa, bir de tamamlanmazsa bekleyiş garûr yâni aldatıcı hâl ve ahmaklık olur. Eğer o sebepler yarım yamalak değilse ve de olgunlaşmış, mâmur bir hâl almamışsa ona da intizar (bekleyiş) denir. Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Din işleri temenni ile olmaz!" Bir kimse, tevbe kılsa, o tevbenin kabul edilmesine ümid bağlamak gerektir. Bir kişi tevbe etse, ama işlediği günahtan ötürü tasalı ve acılı olsa: Hak Teâlâ benim tevbemi kabul etse! diye yakarıp beklese, işte buna recâ (ümid) denilir. Çünkü onun üzülmesi tevbesinin sebebi olur. Eğer üzüntü duymayıp tevbeyi beklerse o da Garur olur. Ve eğer tevbesiz olarak Allahü Teâlâ'nın gufranını, mağrifetini beklerse o da Garur olur ki, ahmaklar, aptallar, ebleh kişiler ona ümid

diye ad takmışlarsa da değildir. Nitekim Allahü Teâlâ şöyle buyurmuştur: "İmân getirip kendi dilek ve arzularını, şehirlerini ve hânumanlarını bırakıp gurbeti seçenler ve kâfirlerle Allah yolunda cihat (gazâ) edenler, bizim rahmetimizi uman kişilerdir. Onlar benim rahmetimi umsalar yeridir." (Bakara Sûresi: 18).

Vaktiyle Hayl Oğlu Zeyd adında biri vardı. Resûl (S.A.V.)'e geldi: Yâ Resûlâllah! dedi. Sana bir soru sormağa geldim. Hak Teâlâ'nın hayır dilediği kişinin nişanesi nedir? Ve Hak Teâlâ'nın kendisine hayır dilemediği kişinin de nişanı nedir? Resûl (S.A.V.), Zeyd'e şöyle sordu: Her gün yerinden kalkarken ne sıfatla kalkarsın? Hayl oğlu Zeyd şu cevabı verdi: Kendime Hayr'ı ve hayır ehlini dost tutarım. Eğer bir hayır fırsatı meydana çıkarsa gecikmem, yerine getiririm. Onun sevabına inanırım. Eğer o hayrı yapamazsam tasalanır, üzülürüm. O hayrı yapmak azu ve dileğinde bulunurum. Resûl (S.A.V.) o zaman Hayl oğlu Zeyd'e: Hak Teâlâ'nın sana hayır dilediğinin alâmeti işte budur! diye buyurdu.

UMMANIN (RECÂNIN) İLÂCI

Bu ilâca hiç kimsenin ihtiyacı yoktur.

Hiç bir kişi ona muhtaç değildir. Yalnız iki türlü hastanın bu ilâca ihtiyacı vardır:

1 — Günahlarının çokluğundan ümid kesmiş olanlardır ki, hem tevbe etmez, hem de "tevbem kabul olunmaz" diye bir kuşku içnidedir.

2 — İkinci hasta ise, ibâdetteki mücahedesinin, ibâdetinin çokluğundan kendisini yorup yıpratmakta, adetâ helâk

derecesine vardırmakta, kendisini dayanamayacağı zahmetlere sokmaktadır.

İşte bu türlü hasta ümid (recâ) ilâcına muhtaçtır. Ama gaflet ehli olanlara bu ilâç olmaz, aksine bir zehr-i katil (öldürücü zehir) olur.

İnsanda ümid duygusu iki sebepten ötürü kaybolur:

Birinci sebep: Acâipliklere itibar etmektir ki, dünyada olan yaratıkların acaiplikleri düşünülür. Bitkiler, hayvanlar ve türlü türlü nîmetler akıldan geçirilir. Nitekim şükür aslı'nda açıklamıştık. Böyle bir kişi, öyle bir Allah rahmetini, öyle bir Allah inâyet ve lûtfunu düşünür ki, bu düşüncelerin ardında ne lûtuf ve ne de rahmet vardır. Bu gibi kişi önce kendisine bakmalı ve kenine greekli olan her şeyin nasıl yaratıldığını görmeli. Meselâ: Başı ve yüreği gibi kendisine lâzım olan şeyler nasıl yaratılmıştır? Düşünmeli ve şu sorularla da kafasını yormalıdır:

1 — Zarurî olmayıp ama ihtiyaç duyulan el gibi, ayak gibi uzuvları, bir insanın süsü olan dudak kırmızılığı, kaş eğriliği, göz karalığı, kirpik uzunluğu gibi şeyler.

2 — Bu rahmetler, bu lûtuflar bütün hayvanlara nasıl umumî kılınmıştır?

3 — Arılara türlü türlü sanat ve güzellik niçin verilmiştir? Vücudunun güzelliği, kovanda evini (peteğini) örüp yapması, orada balını toplaması, arıbeğine nasıl itaatkâr olduğu, kraliçe arı'nın onları nasıl yönettiği, düşünülmeli ve incelenmeli. Bir kimse bunlar gibi acaipliklere, kendinin içinde ve dışında bulunan bütün yaratıklardaki şeylere baksa bilir ve anlar ki, Hak Teâlâ'nın rahmeti, ümitsizlik ihtimâlinden ya da korkuya kapılmaktan yücedir. Yine bilir ve anlar

ki, korku ve ümit'in beraber olması gerektir. Eğer ümit, korkudan üstün gelirse yine yerinde bir hareket olur. Çünkü Hak Teâlâ'nın yarattıkları hakkında rahmet ve lûtfunun kapısı geniştir.

Ulu kişilerden birisi şöyle demiştir:

— Kur'ân-ı Kerîm'de Müdâyene âyetinden daha ümit verici bir âyet yoktur. Bu âyet Kur'ân'da olan âyetlerin en uzunudur. Hak Teâlâ onu bizim malımız ziyan olmasın diye indirmiştir. Nasıl borç verilmesi gerektiğini bildirmiştir. Allah bağışlanmamıza sebep olan bu yolları bize bildirip göstermeseydi hepimiz cehenneme girerdik.

Ümidi ele geçirmek için ilâç işte budur ki, bu ilâç çok büyük bir ilâçtır. Böyle ilâçların sonu yoktur. Her kişi de bu dereceye erişemez.

İkinci sebep: Recâ (umud) hakkında gelmiş olan âyetlerle hadisleri düşünmektir. Bunun da sayısı haddi aşkındır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

"Ey kendileri aleyhinde (günaha girip) haddi aşanlar! Hiç bir kişi benim rahmetimden ümitsizliğe düşmesin. Allah bütün günahları yarlığır. o, çok Gâfur ve Rahîmdir." (Zümer Sûresi: 53).

Yine Hak Teâlâ'nın bu yoldaki buyruğu şudur:

"Benim meleklerim Rablerine hamd ve tesbih ederler, sizin bağışlanmanızı dilerler." (Şuarâ Sûresi:5).

Neden mağfiret dilerler? Cenâb-ı Hak onu şu âyetle açıklıyor:

"Allah, kullarını cehennemle korkutur." (Zümer Sûresi: 16).

Resûl (S.A.V.) ashâbı için ümmetinin bağışlanmasını dilemekten hiç geri kalmazdı. En sonunda şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

"Senin Rabbin, halkın bütün günahlarını yarlıgayıcıdır." (Ra'd Sûresi: 6).

Bu âyet-i kerîme nâzil olunca onu arkadan gelen şu âyet-i kerîme tamamladı:

"Rabbın sana yakında şefaat makamını verecek, sen de hoşnut olacaksın." (Duhâ Sûresi: 5).

Hazret-i Muhammed de dedi ki:

— Yâ Rabbi, ümmetimden tek kişi cehennemde olsa Muhamed buna râzı olamaz.

Bunlar gibi âyetlerin sayısı çoktur. Hadîs-i şerîflere gelince, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurur:

"Benim ümmetim, Ümmet-i merhume (rahmet olunmuş bir ümmet) tir. Onların âzâbı dünyada fitne ve zelzele ile olur. Âhirette onların cezası yoktur. Kıyâmet günü olunca her birini yerine bir kâfir verilir:

— Bu senin Cehennem'de fidyendir! denir."

Resûl-i Ekrem (S.A.V.) yine şöyle buyurdu: Hummâ (sıtma) hastalığı Cehenenm ateşindendir. Mü'minlerin kimisinin âzâbdan nasibi bu kadardır. Enes (Allah ondan razı olsun) der ki: Resûlullah Efendimiz: Ey Allahım! Benim ümmetimin hesabını benimle kıl. Tâ ki, onların ayıplarını kimse görmesin! diye yakardı.Allahü Teâlâ da: Onlar senin ümmetinse benim de kullarımdır. Ben onlara Rahîmim. Onların kusurlarını gerek senin, gerekse başkasının görmesine razı değilim. Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu: Benim diriliğim de, ölümüm de size faydadır. Eğer diri kalır yaşar-

sam size şeriatı öğretirim. Eğer ölürsem, sizin amellerinizi bana bildirirler. Eğer amelleriniz güzel olursa, ona hamd ve şükürler ederim. Eğer amelleriniz kötü olursa Hak Teâlâ'dan bağışlamasını dilerim.

Bir gündü, Resûl (S.A.V.): Ey bağışlaması kerîm olan (Allah)! dedi. Cebrâil aleyhisselâm: Yâ Resûlallah! Bilir misin ki, bunun mânâsı nedir? O mânâ şudur: Kötülükleri affeder, onların yerine iyilikleri verir. Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Eğer bir mü'min kul günah işlese, sonra istiğfar ve tevbe etse, Hak Teâlâ şöyle buyurur: "Ey meleklerim, kulum bir günah işledi. Günahının cezasını verecek mağfiret edecek bir Rabbi olduğunu bildi, tevbe etti. Siz tanık olun ki, Ben onu mağfiret kıldım." Yine Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu: Hak Teâlâ şöyle buyurur: "Eğer kul, göklere erişşecek günah işlese, ben de yere iner, ona mağfiret ederim." Aynı hadîs-i kudsî şöyle de gelmiştir: "Benim kulum bana yer dolusu günah ile gelse, benimle buluştuğu zaman onu her dolusu mağfiret ile karşılarım." Bir hadîs-i şerîf'te şöyle buyurulmuştur: "Kulun günahını yazan melek, o kulun günahını aradan altı saat geçmeyince yazmaz. Hele tevbe ve istiğfar ederse asla yazmaz. Tevbe etmezse bir günah olarak yazar." Ya kul tevbe eylemeyip bir ibâdette bulunursa ne olur? Bu hususta Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Soldaki melek günahı yazdıktan sonra o kişi iyilik yaparsa sağ kol meleği sol kol meleğine: Sen, o günahı onun defterinden gider! der. Tâ ki, onun karşılığında ben de bir sevap yazmayayım. Böylece on günaha bir sevap düşer. Dokuzu kendisine kalır."

Resûl (S.A.V.):

— Eğer kul günah işlerse o günah deftere yazılır! diye buyurdu.

Bir arabî:

— Ya eğer tevbe ederse? dedi.

Resîulullah:

— Günahı silerler! diye cevap verdi.

— Bu silinme niceye dek sürer?

— İstiğfar ettikçe!

Resûl (S.A.V.) bu cevabı verdikten sonra sözünü şöyle tamamladı:

— Hak Teâlâ onu yargılamaktan bıkmaz, usanmaz. Eğer bir müslüman kul, bir iyilik yapmak dilese, o iyiliği yapmazdan önce sağ koldaki melek bir sevap yazar. O iyiliği işlerse on sevap yazılır. Ondan sonra artırırlar. On sevabı yedi yüze kadar eriştirirler. Eğer bir günah işleyecek olsa, sol koldaki melek bir günah yazar. O bir günah için de Hak Teâlâ Hazretlerinin affı vardır.

Yine bir kişi gelip Resûlullah Efendimiz'e şöyle sordu: Ey Allah'ın Resûlü! Ben yalnız ramazan ayında oruç tutarım. Fazlasını tutmam. Beş vakitte de namazımı kılarım. Ziyâde kılmam. Hak Teâlâ'nın üzerimde zekattan, hac'dan bir alacağı yoktur. Çünkü malım da, yol param da yok. Yarın âhiret gününde hâlim neye varacaktır?.. Resûl (S.A.V.) de o kişiye: Yarın senin yerin Cennet olur! dedi. O kişi yine şöyle sordu: Seninle birlikte mi olurum, yâ Resûlallah? Resûl (S.A.V.) bu soruya güldü: Benimle olursun! dedi. Ama gönlünü iki şeyden uzak tutarsan! Nedir onlar, yâ Resûlallah? Birisi gizli kin ve intikam, öteki de müslamana haset ve kıskançlıktır. Dilini de iki şeyden korursun ki, bunlardan birisi, başka bir müslümanın ardından konuşmak, öteki de yalan söylemektir. Gözünü de iki şeyden saklarsın ki,

birisi nâmahreme bakman, diğeri yoksulları hâkir görmendir. Eğer bunları yapacak olursan Cennette benimle birlilkte olursun. Öyle ki, seni el üstünde tutar, aziz ve mükerrem sayarım. Yine bir Arabî (Arap köylüsü) Resûlullah Efendimize geldi ve O'na: Yâ Resûlallah! Halkın hesabını kim görür? diye sordu. Resûl (S.A.V.): Allahü Teâlâ'nın kendisi hesabı görür1 diye buyurdu. Arabî: Kendi başına mı görür? diye sordu. Resûl (S.A.V.) de: Evet! diye cevap verince arap bu cevaba güldü. Peygamber Efendimiz ona: Neye güldün? dedi. O da: Şundan ötürü güldüm ki, kerîm kişi galip gelince affeder eğer hesap sorarsa kolaylık gösterir, gözyumar! dedi. Resûl (S.A.V.) de: Doğru söylüyorsun! dedi. Hak Teâlâ'dan daha Kerîm bir kimse yoktur. Bu ârâbî fakih (akıllı) bir kişi! buyurdu. Sonra buyurdu ki: Allahü Teâlâ, Kâbe'yi şerefli ve yüce kıldı. Eğer bir kişi onu yıksa, viran eylese, taşını taşından ayırsa, hattâ Kâbe'yi yaksa, onun günahı, Allahü Teâlâ'nın velilerinden birisene hakaret savuranın günahı kadar sayılmaz! dedi. Arabî: Allah'ın o velîleri kimlerdir? diye sordu. Resûl (S.A.V.) de: Bütün müminler Allah'ü Teâlâ'nın velileridir! dedi ve: Şu âyeti okumadın mı? diye sordu. Ve şu âyet-i kerîme'yi okudu: "Allah'ın müminleri olan kişilerin hepsi O'nun velîleri (sevgili kulları)dır. Alla, îmân edenlerin yardımcısıdır. Onları küfrün karanlığından kurtaran, nûra kavuşturan O'dur. Kâfirlerin koruyucusu ise Tagut'tur. onlar ise insanları nûrdan karanlığa götürür. İşte onlar Cehennemliktir. Orada süresiz kalacaklardır." (Bakara Sûresi: 257). Resûl (S.A.V.) bu âyeti okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Allahü Teâlâ'nın yarattığı hiç bir şey yoktur ki, ona üstün olanı yaratmış olmasın. Gazâbına karşı, rahmetini üstün kılmıştır." Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu: Allahü Teâlâ bize diyor ki: "Ben kulları, Benden fayda sağlamaları için yarattım. Yoksa Ben onlardan faydalanayım diye değil!"Yine Resûl (S.A.V.) dedi

ki: "Müslüman bir kişinin son kelâmı Lâ ilâhe illallah olursa Cehennem ateşi ona dokunmaz."Yine şöyle buyurdu: Bir kişi, eğer herhagi bir şeyi Allah'a ortak tanımadan Allah'a kavuşsa Cehennem ateşi ona haram olur."

Resûl (S.A.V.) yine buyurdu ki:

"Eğer, siz günah işlemeseydiniz, Hak Teâlâ bir yaratık halkederdi ki, onlar günah işlerlerdi, Allahü Teâlâ da onlara mağfiret ederdi. Çünkü Allahü Teâlâ Gâfur ve Rahîm'dir."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle dedi:

— Hak Teâlâ kıyâmet günü yarattığı insanlara öyle rahmet gösterir ki, hiç bir kişini böyle bir rahmet hatırından bile geçmez. Bu rahmet öyle bir hadde gelirki, şeytan bile rahmet ümidine düşer, başını yukarı kaldırır.

Resûl (S.A.V.) buyurdu ki:

— Allahü teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Doksan dokuzunu kıyâmet günü için koymuştur. Bu dünyaya bir rahmetten fazlasını indirmemiştir. Bütün gönüller o tek bir rahmetle rahimdirler. Hattâ annenin oğluna, hayvanların yavrularına rahmeti o tek rahmettendir. Kıyâmet günü bu bir olan rahmeti, doksan doku rahmetmle bir araya getirir, karıştırırlar. Ve her bir rahmet nice gök ve nice yer tabakalarıncadır. O gün ezelde helâk olamayanlardan başka kimse helâk olmaz.

Yine şöyle buyurdu:

"Benim şefaatim ümmetimde büyük günahlar işleyenler için ayrılmıştır. Benim şefaatimin dinî emirlere itaat edenler veya takvâ yolunda ibâdeti eksik etmeyenleremahsus olduğunu sanmayın. Aksine ancak kirlilere ve muhaliflerdir."

Bilâl Oğlu Said şöyle demiştir:

— İki kimseyi Cehennemden dışarı çıkarır. Hak Teâlâ onlara: "Siz ne çektinizse kendi yaptıklarınızdan çektiniz. Çünkü ben kullarıma zulmetmem" diye hitapta bulunur. Sonra da:

— Alın bunları yine Tamu'ya atın! diye buyurur.

Birisi zincirlere, ayak bileklerine vurulan bukağılara bakarak acele acele yol tutar, ötekisi de ardına baka baka yavaş yavaş yürür. Bu ikisini yeniden geri çevirirler:

— Niçin böyle hareket ettiniz? diye sorarlar.

Acele eden kişi:

— Günah işlemekten korktum. Allahü Teâlâ'nın buyruklarına uymamanın azabını çekmiş bulunuyorum, diye cevap verir.

Öteki kişi de:

— Ben öyle sandım ki, biz dışarı çıkınca artık Cehenneme gönderilmeyeceğiz! der ve her ikisi de Cennete gönderilir.

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu: Kıyâmet Günü şöyle bir nidâ duyulacaktır: "Ey Muhammed ümmeti! Ben kendi hakkımı size bağışladım. Ve sizin hakkınız biribirinizde kaldı. Hakkınızı biribirinize bağışlayın ve hepiniz Cennete girin!" Resûl (S.A.V.) yine şöyle bir açıklama yaptı: Benim ümmetimden bir kişiyi halkın ortasında hazır kılarlar. Doksan dokuz defter getirirler. Her bir defter büyük mü büyüktür. O defterlerin hepside o kişinin günahları yazılmıştır. Ona: Bu günahlardan hiç birisini inkâr edebilir misin? Melekler, bu günahları yazmakta sana zulüm etmişler midir? diye sorarlar. O kişi: Hayır, etmemişlerdir, yâ Rabbi! der.

Yine ona sorarlar: Günaha girmekte özrün var mıydı? O kişi: Özrüm yoktu, yâ Rabbi! der. Ve Cehenneme gideceğini beklerken Hak Teâlâ: Senin benim katımda, işlediğin bir iyilik var. Sana zulmetmeyeceğiz! diye buyurur. O sevabın görülmesi için üstünde: Eşhedü en lâ ilâle ilallahu ve eşhedü enne Muhammeden resûlullahi = Gördüm (inandım) ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine gördüm (inandım) ki, Muhammed Allah'ın elçisidir" diye yazılı bir kâğıt getirirler. O kul: Yâ Rabbi, bu kelimecik, bu kadar defterde yazılı bu kadar günaha nasıl kifâyet edebilir? der. Hak Teâlâ da: Sana zulüm yapılmaz, buyurur. Bütün günah defterlerini terazinin bir kefesine, bu kâğıttaki kelimeyi öteki kefeye koyarlar. Bu tevhit kelimesi o defterlerden ağır gelir, hepsini yukarı kaldırır. Çünkü Allah'ın birliğini bildiren kelimenin karşısına hiç bir şey çıkamaz.

Bu yolda Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu: Hak Teâlâ meleklere: "Kalbinde bir miskal hayır olan kişiye cehennemden çıkarın!" diye buyurur! O zaman birçok kişiyi Cehennem'den dışarı çıkarırlar. Ve: Ey Rabbimiz, bu kavimden geride hiç kimse kalmadı, denir. O zaman Hak Teâlâ yine: Kalbinde yarım miskalm hayır bulunanları da Cehennemden çıkarın! diye buyurur. Yine birçok halkı dışarı çıkarırlar: Artık bunlardan da hiç kalmadı, yâ Rabbi! denir. Cenâb-ı Hak, yeniden: Her kimin gönlünde bir zerrecik hayır varsa onu da cehennemden çıkarın! diye emir buyurur. Birçok kimse daha çıkarıldıktan sonra: Bir zerre hayır istemiş olan hiç bir kişi de kalmadı, yâ Rabbi! derler. Hak Teâlâ o zaman: Meleklerin, peygamberlerin mü'minlerin şefaati yerine getirildi mi? diye sorar. O zaman Yüce Katına: Siz Erhamer-Rahîmin'in rahmetinden başka bir şey kalmadı! diye cevap verilir. Cenâb-ı Hak Cehnenm küllerinden bir avuç kül alır, dışarı çıkarır. Bunlar bir zerre bile hayır iş-

lemeyenlerin kara külleridir. Kömür haline gelmişlerdir. O küller, Hayat Irmağı deniler bir ırmağa daldırılır. O ırmaktan tertemiz ve apaydınlık çıkarlar. Boyunlarında mühür izleri vardır. Cennettekiler onları tanır ve: Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın âzâb ettiği ve dünyada hiç hayır işlememiş kişilerdir! derler. Hak Teâlâ onlara: Cennete girin! Orada her ne görürseniz sizin olsun! der. Onlar da: Ey Rabbimiz! derler. Bize dünyada hiç bir kişiye ihsan buyurmadığın şeyler verdin! Hak Teâlâ da şöyle buyurur: Bilin ki, benim katımda bundan daha büyüğü de vardır! O saadete erenler de: Bundan daha yüce ne olabilir, yâ Rabbi? derler. Hak Teâlâ da: Benim rızâm vardır! Sizden hoşnud oldum. Bir daha hoşnutsuz olmam! diye buyurur. Bu, sahih haber, Buhârî'de ve Müslim'de de bulunmaktadır. Rivâyet edilmiştir ki, bir çocuğu müslümanlar gazâda esir almışlardı. Çocuk açık arttırmaya konularak satışa çıkarılmıştı. Çok sıcak bir gündü. Bir kadının gözü o çocğa ilişti, koştu. o çadırın halkı da kadının ardından koşuştular. Kadın çocuğu tutup bağrına bastı. Güneş sıcaklığı vumasın diye kendisini ona siper yaptı. Bir yandan da:

— Oğlum! Oğlum! Bu benim oğlum! diyordu.

Halk bu hali görünce ağlaştı Bütün şilerden el çektiler. Kadının şefkatine şaşıp kaldılar. az sonra Resûl (S.A.V.) de oraya geldi. Olayı kendisine anlattılar. Kadının o çocuğa acıyarak ağlamasına sevindi ve:

— Sizi bu kadının şefkati mi şaşırttı? diye sordu.

Müslümanlar da:

— Evet, yâ Resûlâllah! Buna şaşırdık, kaldık! dediler.

O zaman Resûl (S.A.V.):

— Hak Teâlâ'nın şefkati, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha da fazladır? diye buyurdu.

Müslümanlar da oradan büyük bir sevinçle ayrıldılar. Böyle bir sevinç o zamana kadar görülmemişti.

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, buna benzer hadîsler, haberler çoktur. Korkusu çok olan kişilere bu haberler şifâdır. Bu haberden anlatmak istenilen şudur ki, mü'minlerden kimi kişiler. Cehenneme gireceklerdir. En sonra da oradan çıkanlar ilk girenler olacaktır. Onlar orada yedi bin yıl kalacaktır. Eğer tek kişi cehenneme girecek olsa, ve oraya girmemek herkes için mümkün olsa:

— Belki o tek kişi ben olurum! diyerek herkes ihtiyatlı ve dikkatli olmalı, ibâdetin tam kılmalıdır.

Eğer kudreti varsa cehdeylemeli, o tek kişinin kendisi olmamasına çalışmalıdır. Hattâ bir gece bile cehennemde kalmamak için dünya lezzetlerinin hepsinden el çekmeli yeride bir hareket olur. Ya 7.000 yıl nerede kaldı?

Sözün kısası korku da, ümit de orta karar olmalıdır. Nitekim Ömer (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurmuşur:

— Eğer nidâ eden bir kimse yarın âhirette cennete yalnız bir kişi girer! dese, ümit ederim ki, o kişi ben olayım. Cehenneme bir kişiden başka kimse girmez! deseler, yine o kişinin ben olacağından korkarım.

KORKUNUN FAZİLETİ VE KISIMLARI

Korku yüce makamlardandır. Ama korkunun fazileti, onun sebeplerine bağlıdır. Korkunun sebebi ise ilim ve mârifettir. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Hak Teâlâ'dan korkan yalnızca âlim kullarıdır." (Fâtır Sûresi: 28).

Resûl (S.A.V.) de şöyle buyurmuştur:

"Hikmetin başı, Allah korkusudur!"

Ama korkunun semereleri (neticeleri) şunlardır:

1 — İffet (Afiflik, namus, temizlik),

2 — Verâ (Haram şeylerden kaçınma),

3 — Takvâ (Allah'tan korkma ve bu korku ile dinin yasakladığı şeylerden kaçınma).

Bunların hepsi de saadet tohumudur. Çünkü şehvetleri, bırakmadan ve sabretmeksizin ahiret yoluna gitmek mümkün olmaz. Korkunun şehvetleri ortadan kaldırdığı gibi hiç birşey ortadan kaldıramaz. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ, hidâyeti, rahmeti, ilmi ve rızâyı Kur'ân'da üç âyette topladı:

"Allah'tan korkan, kulları içinde sadece ilim ehli olanlardır." (Fâtır Sûresi: 28).

"Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'dan razıdırlar. Bu mükâfat, Allah'tan korkanlar içindir." (Beyyine Sûresi: 8).

"Hidâyet ve rahmet, Allahü Teâlâ'dan korkan kişilere hâstır." (Âraf Sûresi: 154).

Hak Teâlâ, kendinden korkmanı semeresi olan takvâ'yı kendi üzerine izâfe kıldı ve şöyle buyurdu:

"Kestiğiniz kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Ancak sizin takvânız Hak Teâlâ'ya erişir." (Hâc Sûresi: 37).

Resûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu:

"Halkı kıyâmet günü topladıkları zaman onlara hitap eden bir ses duyulur. O sesi uzakta ve yakında olan herkes işitir. O ses şöyle der:

— Ey halk! Ben sizin sözlerinizi, siz yaratıldığınızdan beri dinlerim. Siz de benim sözelerimi işitin. Sizin önünüzde okumak isterim. Ey insanlar! Siz bir neseb koydunuz. Ben de bir neseb koydum. Siz kendi nesebinizi yüce kıldınız.b Benim nesebimi aşağı saldınız. Ben: "Sizin en büyüğünüz, en mütteki olanınızdır." (Hucurat Sûresi: 13) dedim. Siz ise "Hayır, en büyük filân oğlu filândır!" dediniz. Bugün ben nesebimi yüce kılıyorum, sizin nesebinizi aşağı salıyorum. Takvâ ehli (Allah'tan korkanlar, dinin yasaklarına uyanlar) nerededirler?."

Bunun üzerine bir sancak yukarı kaldırılır. En ileriye getirilir. Müttekiler o sancağın ardınca giderler. Hepsi de hesapsız (sorgusuz, sualsiz) Cennete girerler."

Bundan ötürüdür ki, korku ehli olanların sevâbı bir kat daha arttırılmış, iki kat olmuştur. Hak Teâlâ bunu şu âyet-i kerîme ile müjdelemiştir: "**Rabbinin makamı önünde durmaktan korkanlar için iki Cennet vardır.**" (Rahmân Sûresi: 46).

Resûl (S.A.V.) de şöyle buyurdu:

"Hak Teâlâ şöyle buyurdu: İzzetim hakkı için iki korkuyu ve iki güvenci bir kulda toplamam. Eğer dünyada benden korku duyarsa, ahirette onu emin (korkusuz) kılarım. Eğer ahiret için kendisinde bir güven duyuyor, korkmuyorsa, ahirette onu korkuturum."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

"Sizin en akıllı olanınız, Hak Teâlâ'dan korkusu en çok olanınızdır!"

Resûl (S.A.V.) ayrıca şöyle buyurdu:

"Bir kimse, Hak Teâlâ'dan korkarsa her şey ondan korkar. Bir kimse Hak Teâlâ'dan başka bir şeyden korkarsa Allah onu her şeyden korkutur."

Resûl (S.A.V) yine şöyle buyurdu:

"Bir mümin kulun Allah korkusundan dolayı gözünden sinek başı kadar yaş aksa ve yüzüne o göz yaşının sıcaklığı değse, ona cehennem ateşi haram olur."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

"Hak Teâlâ'nın korkusundan mümin kulun kalbi ürperdiği demde nasıl kılları dimdik olursa, günahları da öyle olur ve ağacın yaprağı gibi dökülür."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

"Allah korkusundan ötürü gözyaşı akıtan kimse, süt, çıkmış olduğu memeye girmedikçe cehennem ateşine girmez.

Hazret-i Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle demişir:

— Resûlullah'a: "Ey Allah'ın Resûlü! Senin ümmetinden Cennete hesabı görülmeden girecek kimse olur mu?" diye sordum. Resûl Hazretleri şu cevabı verdi:

— Olur. Onlar da günahlarını anarak ağlayan mü'minlerdir!

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Hak Teâlâ'nın katında, Allah korkusundan akan gözyaşı damlasından daha aziz bir katre yoktur. Nitekim, Hak Teâlâ'nın yolunda dökülen kan damlasından da aziz damla yoktur.

Resûl (S.A.V.) dedi ki:

— Yedi kimse Hak Teâlâ'nın arşının gölgesinde bulunur. Bunlardan birisi Hak Teâlâ'nın korkusundan ağlayandır.

Hanzale, (Allah ondan razı olsun) bu olay için der ki:

— Resûlullah'ın yanındaydım. Bize öğüt vermekteydi. Öyle ki, gönüllerimiz incelir, yumuşuyordu. Gözlerimizden yaşlar aktı. Ben eve geldim. Ev halkım, karım, çocuklarım konuşmağa başladık. Dünya işlerine daldık. Az sonra Resûlullah'ın öğütlerini ve ağladığımı hatırladım. Sokağa fırladım:

— Hanzale münâfık oldu! dedim.

Böyle diyerek sokakta giderken Ebû Bekir (Allah ondan razı olsun) Hazretine rast geldim. Bana:

— Öyle deme! Sen münâfık olmadın! dedi.

Ben doğruca Resûlullah'ın katına vardım. Kendilerine:

— Hanzale münâfık oldu! dedim.

Resûlullah:

— Hanzale hiç bir zaman münâfık olmadı! diye buyurdu:

Az sonra olan hali kendisine anlattım. Şöyle buyurdu:

"Yâ Hanzale! Eğer bizim huzurumuzda bulunduğum hâl üzerinde kalsaydın melekler gökten iner, yollarda, evlerinizde sizinle el sıkışırlardı. Lâkin, ey Hazale, saat saate uymaz. Bir saat bir türlü, bir saat bir türlü olur."

Şiblî (Allah ona rahmet eylesin) Hazretleri şöyle de:

— Gönlüme hemen her gün korkular üstün gelir. O gün bana hikmetten ve ibretten bir kapı açılır.

Yahyâ bin Muaz (Allah ona rahmet eylesin) dedi ki:

— Mü'min kişinin günahı, ceza korkusu ile rahmet ümîdi arasında, tıpkı iki arslan arasında kalmış tilki gibidir.

Hazret-i Muâz yine şöyle buyurdu:

— Miskin Âdemoğlu, eğer fakirlikten korktuğu kadar Cehennemden korksaydı, Cennete girerdi.

Kendisine:

— Yarın âhiret'ten kim emîndir? diye sordular.

O da:

— Bugün çok korkan! diye cevap verdi.

Hazret-i Hasan-ı Basrî'ye (Allah ondan razı olsun) dediler ki:

— Şu kişilerin meclisleri hakkında ne dersin? Bizi o kadar korkuturlar ki, yüreklerimiz parça parça olur...

Hz. Hasan şu cevabı verdi:

— Bugün korkup yarın emîn olacağınız bir sohbet, bugün emin olmuş yarın korkacağınız bir sohbet yapmaktan hayırlıdır. Böyle kimselerle sohbet edin.

KORKUNUN ÇEŞİTLERİ

Korku her işin tehlikesini bilmekten doğar. Her kişinin önünde bir tehlike vardır. Kimi kişi olur ki Cehennem ziyanlarını düşünür. Onun korkusu bu yandandır. Kimi kişi olur ki, âhiret yolunu düşünür, ondan korkar. Yahut:

— Artık günaha düşerim! diye korkar.

Yâhut kalbinde bir gaflet doğar, diye endişelenir, korkar. Ya da alışkanlıkları kendisini günaha götürür diye korkular içinde kalır. Yâhut nimetten ötürü gafleti artar:

— Kıyâmet günü halkın zulmüne uğrar, yakalanırım! diye korku duyar.

Ya da kıyâmette ayıp ve kusurları açıklanıp rezil ve rüsvây olacak diye korkar. Veyâ aklına çirkin şeyler gelir.

— Hak Teâlâ bunları bilmektedir! der, korkar.

Bu korktuklarının her birinin şu faydası olur ki, korktuğu şeylerden kaçınmağa başlar. Onlardan çekinmekle uğraşır. Meselâ âdeti kendisini günaha salacaksa ve bundan korkuyorsa, o âdetten elini çeker. Eğer Hak Teâlâ'nın gönlündekileri bilmesinden korkuyorsa gönlünü temiz tutar. Ötekiler de bunun gibidir. Korkan kişilere çok kez âkıbet ve dünyaya vedâ korkusu galip gelir:

— Ya imanımı selâmetle başa çıkaramazsam? der.

Bu da, geleceğin korkusundan çok geçmişin korkusu'dur ki:

— Ezelde acaba saadetime veya âsiliğime (şekavetime) mi hükmolunmuştur? diye korkular içinde kalır.

Çünkü, her son, öncekinin bir takipçisi, bir dalıdır. Asıl dal, önce olandır.

Resûl (S.A.V.) minbere çıkıp:

— Hak Teâlâ'nın yazılmış bir kitabı vardır. Cennet ehli olanların orada adı, nişan ve nesebi yazılıdır! diye buyurdu.

Sonra sağ elini aşağıya saldı, şöyle buyurdu:

— Hak Teâlâ'nın bir kitabı daha vardır ki, Cehennem ehlinin adı, nişan ve nesebi orada vardır.

Sonra sol elini aşağıya saldı. Yine şöyle buyurdu:

— Bunlardan ne artar, ne eksilir. Dünyda kimi saâdet ehli olur ki, şekâvet ehlinin işini işlerler. Herkes de ona: Şekâvet ehlidir, der. Ölüme eğer bir saati bile kalmış olsa Hak Teâlâ onu şekâvet yolundan geri döndürür, saâdet yoluna götürür.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Saâdete ermiş kişi odur ki, işte o ezelî kazada saâdete kavuşmuştur. Şaki olan da odur ki, ezelî kazasında şakî olmuştur.

İşte bütün iş, o eski kader yazılışındadır. Böylece kaderin itibarı geçmişe olduğu için basîret ehlinin korkusu o, geçmiş takdirden, eskiden yazılmış alınyazısındandır. O alınyazısından doğan korku bütün korkuların en yücesidir. Nitekim Hak Teâlâ'dan korkmak, celâl sıfatı sebebiyle, kişinin kendi günahından ötürü doğan korkusunda daha yüce ve kâmildir. Çünkü celâl sebebiyle olan korku hiç bir zaman kaybolmaz. Korku, günahtan ötürü olunca ihtimaldir ki, gurura gelir:

— Günahtan el çektim ya! Neden artık korkayım? der.

Sözün kısası bir kişi şunu bilmeli ki, Resûlullah Efendimiz bu korkuda en yüksek dereceye varmıştı. Ebû Cehil ise en aşağı kattaydı.

İkisinin de yaratılmasında başka vesilesi yoktu ve yaratıldıkları zaman Resûl (S.A.V.) kendisinin dahli yokken tâat ve mârifet yolu kendisine müyesser ve nasip oldu. Buda şu ilzam sebebiyle idi ki, gönlünde olan ve onu teşvik edici hâl, kendisinin haberi olmadan ona çekerdi ve o, kendisine gösterip açtıkları şeyleri esrarı ilâhiyeyi gizlemeğe gücü yetişmezdi. Öyle ki, öldürücü zehir olan şeyden bile çekinemezdi.

Ebû Cehîlin ise, basiret gözü bağlanınca artık hiç bir şeyi görmez olmuştu. Vaktâ ki görebildi, yükek arzulardan kendisini kurtaramadı. Bunların vereceği zararları bilmiyordu. Resûl âleyhisselâm ile Ebû Cehîl, ikisi de, yollarında yürümek zorunda kaldılar. Hak Teâlâ dilediği üzere, sebep olmadan birisinin şekâvetine hükmeyledi ve onu esfel-i sâfiline (yâni Cehenneme) sürdü. Ötekinin (Resûlullah'ın) saadetine hükmeyledi. Ve onu A'lâ-yı illiyyin'e (Cennet'in ve gök yüzünün en kudsî yüceliğine) kahredici kuvvetin zincirleri ile çekti, çıkardı.

Bir kişi dilediği gibi iş yaparsa hiç kimseden korku çekmemeli. Ancak ondan korku duyulmalı. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ Dâvûd aleyhisselâm'a şöyle buyurdu:

— Benden, kızgın arslandan kortuğun gibi kork! Seni öldürmesi senin caniliğinden ötürü değildir, belki onun arslanlık saltanatının böyle hükmetmesindendir. Eğer öldürmekten el çekse şefkâtinden ve cana yakınlığından değil, belki, kendisinin katında senin değerin olmadığından ötürüdür.

Allahü Teâlâ'yı bu sıfatlarla bilen kişinin korkudan uzak kalmasının imkânı yoktur.

ÖMRÜN KÖTÜ SONUÇLANMASI KORKUSU

Korkanların çoğu, sonlarının ne olacağından korkmuşlardır. Şundan ötürüdür ki, âdemoğlu'nun gönlü daimâ değişir. Bir şekilden bir şekle kalbolur. Ölüm vakti yüce bir vakittir. Gönlün, ölüm vaktinde ne karar tutacağı bilinemez. Ârif kişilerden birisi şöyle demiştir:

— Eğer bir kimsenin elli yıl tevhîd üzere olduğunu bilsem benden bir saat uzaklaşıp bir duvarın ardına varsa onu tevhîdine şehâdette bulunamam. Çünkü gönlün hâli değişmek yolundadır. Nasıl bir halde geri döneceğini bilemem.

Yine yüce kişilerden birisi de şöyle demiştir:

— Eğer bana: "Evin kapısında şehâdet yolunda ölmeğe mi râzı olursun, yoksa, biz göz odanın kapısında İslâm olarak ölmeğe mi razı olursun?" deseler, ben:

— Bir göz odanın kapısında müslüman olarak ölmeğe râzı olurum! derim Çünkü Evin kapısına varıncaya kadar İslâm kalır mıyım, ya da kalmaz mıyım, bilemem.

Ebû Derdâ (Allah ondan razı olsun) yemîn edip şöyle derdi:

— Hiç bir kişi yoktur ki, ölüm vaktinde imânının geriye alınmasından emin olabilsin. Belki de onu geri alırlar!.

Ebû Yezîd-i Bestâmî de şöyle demiştir:

— Otuz yedi aydır, her ne zaman mescide gitsem belimle bir zünnarın (papaz kemerinin) sallandığını görmekteyim. Tâ mescid kapısına girinceye dek korkarım. Sanırım ki, beni kiliseye götüreceklerdir. Her gün beş vakit ibâdette bu hale düşerim.

İsâ aleyhisselâm, Havvariyyuna: Siz, her ne kadar günahtan korkarsanız, biz Peygamberler küfürden korkarız! dedi. Yine Peygamberlerden birisi nice yıllar aç kaldı, susuz kaldı, giyimsiz kaldı, çok mihnete uğradı. Bir gün Hak Teâlâ'ya yalvardı. Ona bir vahiy indi. Şöyle buyuruldu: Senin gönlünü küfürden sakladık. Bu dereceyle kanaât etmez de dünyayı mı istersin? O Peygamber: Yâ Rabbi, tev-

be kıldım, kanaât ettim! diyerek utancından başına toprak saçtı. Sonun hayırlı olmamasının alâmetlerinden birisi de Nifâk'tır. Bundan ötürüdür ki, ashâb-ı kirâm nifâk'tan çok çekinir, kaçınırlardı.

Hasan-ı Basri Hazretleri der ki:

— Eğer kendimde nifâk olmadığını bilseydim, bu hali yeryüzünde olan şeylerin hepsinden daha sevgili olarak görürdüm.

Hasan-ı Basrî hazretleri yine şöyle dedi:

— Zâhir'in bâtına (yâni dışın içe), kalbin dile muhâlif olması, ona uygun düşmemesi Nifâk'tandır.

SONUN KÖTÜ OLMASININ SEBEPLERİ

Hayatımızın sonunun hayırlı olmamasının manâsı —ki bütün insanlar bundan çekinip kaçınır— imânın geri alınmasıdır. Ölüm ânında imânın kayboluşunun da sebepleri vardır. Bunun ilmi gizlidir. Lâkin bu kitapta açıklanabilen şudur ki, imânın zâil olması iki sebeptendir:

1 — Biri, bir kişi bâtıl bir bid'âte inanır. Ömrünü o inanç yolunda geçirir. Onun hata olduğunu sanmaz. Fakat ölüm dakikasında bütün işler ona açılır. Hattâ, kendisinin bu inançtaki hatası da ona gösterilir. Bundan ötürü başka hususlarda olan inanç ve itikatlarında da şüpheye düşer. Bu tehlike bid'ât ehline vâki olur. Onlar o kimselerdir ki, imân yolunu kelâma ve delîle ısmarlamışlardır. O kişi verâ ehli, takvâ ehli olsa da bu böyledir. Ama saf, içi temiz olan kişiler, yâni Müslümanlığı Kur'ân'ın ve hadîsin zâhiriyle tutmuş olanlar, bu tehlikeden emin görünürler. İşte bundan ötürüdür ki, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— İhtiyar kadınların itikadı gibi itikadınız olsun. Cennet ehlinin çoğu gönlü saf olanlardır.

Bu sebeten dolayıdır ki, din büyükleri kelâm ilminden ve eşyanın hakikatlerinden bahsedilmesini yasaklamışlardır. Çünkü onlar, bu bahisler üzerinde konuşan bir kimsenin ona tâkât getirmeyip bid'ate düşeceğini bilirlerdi.

2 — İmân'ın alınmasında bir sebep de şudur ki, kişinin imânı aslında zayıf olur. Kalbine dünya sevgisi üstün gelerek Hak Teâlâ'nın dostluğunu zayıflatır. Ölüm dakikasında bütün yüksek arzularını ondan geri alırlar. Dünyadan kahırla çıkarılacağını ve dilemediği yere götürüleceğini görür. Belki de bu muâmeleden ötürü kendisinde bu hal doğan kişide Allah sevgisi zayıflar ve Allah dostluğu da ortadan kalkar.

O zaman o, oğlunu sevip de muhabbeti kaybolan kişiye benzer. Oğul babasının makbul saydığı bir şeyini alsa o şey için oğlunu kendisine düşman sayar. Ve mevcut olan sevgisi de kalmaz. Bundan ötürüdür ki, şehadet derecesi büyük bir derecedir, denilmiştir. Çünkü şehâdet deminde gönülden dünya sevgisi kalkmış, Hak Teâlâ'nın sevgisi ve dostluğu onu kapanmış ve gönlünü ölmeğe kararlıyı kılmıştır. Buna benzer halde iken ölüme erişmek büyük bir ganimettir ki, bu gibi haller tez geçer. Gönül o sıfatta devamlı kalmaz. Böylece kişide Hak Teâlâ'nın sevgisi galip olursa, dünyaya olan sevgisi kalmaz, bâtıl olur, ortadan kalkar.

Bu son nişân de sonun güzel olmasının nişânıdır. Böylece bir kimse bu tehlikeden uzak olmak dilerse bid'âtten uzak olmak gerekir. Kur'ân'da ve haberlerde olan her şeye imân getirmek gerektir. Kur'ân ve hadîsten olan bir şe-

yi bilirse kabul eder, bilmezse doğ-rudur der. Cümlesine inanır. O kişiye gereken mücâhede Hak Teâlâ'nın sevgsini kendisine galip kılmaktır. İçindeki dünya sevgisini zayıflatmak, zebunlaştırmaktır. Dünya muhabbeti de ancak şeriât sınırlarına riâyet etmekle olur. O zaman da dünya o kişiye aşağılık halde görünür. Ve dünyada nefret duyar. Hak Teâlâ'nın sevgisi iseonun zikrini daima dilden düşürmemek şartiyle kuvvetlenir. Hak Teâlâ'nın dostlariyle sohbet eder. Dünyayı sevenlerle sohbet etmez. Eğer onda dünya dostluğu üstün gelirse iş tehlikeye girer. Nitekim Kur'ân'da Allahü Teâlâ şöyle buyurur:

"Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, karılarınız, oymağınız ve mallarınız, durgunluğa uğramasından korktutunuz bir ticaret, hoşunuza giden oturma yerleri, size Allah ve Resûlünden ve O'nun yolunda cihattan daha sevgiliyse artık Allah'ın buyruğu size erişinceye kadar beklemeye hazır olun. Allahü Teâlâ fâsıklar topluluğunu doğru yola (hidâyete) erdirmez." (Tevbe Sûresi: 24).

TEVBE

Tevbe, Hak Teâlâ'ya dönmektir. Tevbe, müridlerin ilk adım atışıdır. Sâliklerin (Allah yolunda gidenlerin) başlangıç yoludur. Hiç bir kişi tevbeden uzak kalamaz. Tevbeden hiç bir kimse müstağni değildir. Çünkü ilk yaradılıştan son âna kadar tertemiz olmak yalnız meleklerin halidir. Bütün ömrü günaha batmış olmak şeytanın işidir. Ve günah yolundan, tevbe ve nedamet hükmü ile tâat ve ibadet yoluna dönmek, Âdem aleyhisselâm ve oğullarının hâlidir.

Bir kimse geçmiş günahlarına, hata ve kusurlarına tevbe eylerse, yâni onların kötülüğünü idrak edip pişmanlık duyarak onlardan yüz çevirirse kendisinin Âdem aleyhisselâm'a nisbetini tamamlamış olur. Bir kimse de âhir ömrünü günlarla geçirirse şeytana nisbetini karalaştırmış olur.

Ama bütün bir ömür boyu ibâdette olmanın imkânı yoktur. Çünkü insanlar yaratılırken eksik yaratılmıştır. İlk önce Âdem'e şehvet musallat edilmiştir. Şehvet ise şeytanın âletidir. Akıl ki, şehvetin düşmanıdır, meleklerin cevherindendir ve şehvetten de sonra yaratılmıştır. Bundan ötürüdür ki, ilkönce şehvet üstün gelmiş, Âdem'in sinesinin kalesini kahırla istilâ etmiştir. Nefis de zorda kalarak onunla dostluk, ülfet ve bağlantı kurmuştur.

Akıl zuhur edip meydana çıkınca ve özünün günahla zâyi olduğunu bilince tevbeye ve mücadeleye muhtaç olur ki, böylece kaleyi yeniden ele geçirip onu fethederek şeytanın elinden almak ister.

Böylece **Tevbe,** Âdem oğullarına zarûrî gereken şeylerden oldu. Sâliklerin ilk adımı halini aldı. Aklın ve şeriatın nuru ile uyandı, doğru yolu, eğri yoldan hidayeti, dalâletten farketti.

TEVBENİN FAZİLETİ ve SEVABI

Hak Teâlâ bütün halka tevbe etmelerini buyurdu. Kur'ân-ı kerimde şöyle emretti:

"Bir kimse felah bulmak ümit ederse tevbede bulunsun." (Nûr Sûresi: 31).

Resûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu:

"Aziz ve celil olan Allah, gece vakti günah işleyen kişiye sabaha değin, gündüz günah işleyene de akşama kadar tevbe etmesi için kerem elini uzatır. Güneş Marib'den (Batıdan) **doğuncaya kadar bu böyle sürer."**

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— **Pişman olmak, tevbe'dir.**

Ve aynı anlamda yine şöyle buyurmuştur:

"Günahın keffareti pişmanlıktır."

Resûl (S.A.V.) yine buyurdu ki:

— **Güneş Mağrib'ten** (Batıdan) **doğmadan önce bir kişi tevbe eylerse tevbesi kabul edilir.**

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— **Halkın uğrağı olan yollar üzerinde dürmayın, çünkü kimi kişiler olur ki, orada durup her kim geçerse onu alaya alabilir ve her kadın o kişiye közü sözler**

söyleyebilir. Bu gibi kişiler tâ Cehennem' girmesi vacip oluncaya kadar oradan uzaklaşmaz. Meğerki tevbe eyleye.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurmuştur.

— Bir kimse günahlarında tevbe eylerse, Hak Teâlâ onun işlediği günahları meleklere unutturur. Kendisinin de eline, ayağına, günahı işleyen uzuvlarına onları unutturur. Tâ ki, günahın hiç şahidi kalmaz.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Hak Teâlâ kulunun tevbesini canı boğazına gelinceye kadar kabul eder.

Ömer bin Hattab (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

— Resûlullah bize şöyle buyurdu: "Tevbe edin ki, günahlarınız bağışlansın. ben de günde yüz kere tevbe ederim."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Hiç bir Âdemoğlu yoktur ki, onun günahı olmasın. Lâkin günahkârların en iyisi tevbe kılanlardır.

Resûl (S.A.V.) yine buyurdu ki:

— Günahtan tevbe eyleyen kişi, asla günah işlememiş gibi olur.

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— İşlenen günahtan tevbe etmek, hiç bir zaman günah dairesine uğramamak demektir.

Allahü Teâlâ'nın buyurduğu bir âyet-i kerime bidat ehli hakkındadır. Hazret-i Allah şöyle buyurmaktadır:

"Dinlerinin bir bölümüne inanıp bir bölümüne inanmayan, onu parça parça edenler, bölük bölük olanlarla senin hiç bir ilişiğin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Allah dünyada yaptıklarını onlara âhirette soracaktır." (Enam Sûresi: 159).

Bu âyeti-i kerimenin anlamını açıklarken Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu:

— Bir kimsenin günahı olursa, ona tevbe etmek düşer. Fakat bid'at sahibleri için tevbe yoktur. Ben onlardan bizârım. Onlar benden bizârdır.

Resûlullah Efendimiz, yine şöyle buyurdu:

— Vaktâ ki İbrahim'i göğe çıkardılar, bir kişi bir kadınla zinâ ederken gördü. Onlara beddua etti. İkisi de helâk oldu. Birisini de günah işlerken gördü. Ona da beddua etti. Ozan bir vahiy indi, şöyle buyurdu:

— Ey İbrahim! Benim kullarımı sen özgür bırak! Belki üç halde olurlar:

1– Ya tevbe ederler! Kabul ederim.

2– Ya istiğfar ederler, bağışlarım.

3- Yada onlardan bir kimi evlât doğar ki, onlar bana ibadet ederler. Bilmez misin ki, benim bir adım da SABÛR (çok sabredici)dir."

Hazret-i Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle derdi:

— Resûlullah bize dedi ki: "Hak Teâlâ'nın hiç bir kulu yoktur ki, ona bir günahından ötürü pişmanlık versin de o kul daha bağışlanmak istemeden önce onu bağışlamış olmasın."

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Mağrib tarafında bir kapı vardır ki, genişliği yetmiş yıllık yoldur. O kapı tevbe için açık durur. Yerle gök yaratıldığı zamandan beri o kapı kapanmış değildir. Güneş mağripten (batından) doğuncaya dara da açık kalacak, kapanmayacaktır.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Pazartesi ve perşembe günlerinde yapılan amelleri Hak Teâlâ'ya arzederler. Bir kimse tevbe kılmışsa kabul eder. Bir kimse yarlığanmak dilese, yarlığar. Gönülleri kinle dolu olanlarsa hâli üzere bırakılır.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu:

— Hak Teâlâ, kulun tevbesiyle sevinir.

Ve şu hikâyeyi anlatmıştır:

— Bu sevinç şu bedevinin sevincinden de fazladır. O bedevi ki, korkunç bir çöle düşmüştür. Uyumak için başını toprağa koyar. Biraz dinleneyim der. Bir devesini yanında göremez. Bulmaya çok çalışır. Açlıktan, susuzluktan öleceğini düşünür. Canından umunudu keser:

— Hele bir vatanıma döneyim. Tâ ölünceye kadar yatayım! deyip ölme niyetiyle bir yere gelir, uzanır.

Bir lahza uykuya dalar. Fakat uykudan gözünü açınca devesinin hiç bir şeyi eksik olmaksızın başının ucunda durmakta olduğunu görür. Şükretmek için:

— Sen benim Rabbimsin, ben senin kulunum! diyeceği yerde dili dolaşır:

— Ben senin Rabbinim, sen benim kulumsun! der.

Hak Teâlâ da, kulunun tevbesine arapçığım bu sevincinden çok sevinir.

TEVBENİN HAKİKATI

Tevbe'nin başlangıcı şu imân marifetinin nurûdur ki, gönülde meydana gelir. O nûr ile, günahın öldürücü zehir olduğunu bilinir. Kendine bakan kişi o zehirden çok aldığını anlayınca ölüme yaklaştığını anlar. Zaruri bir şekilde kensinde korku duyar. Tehlike sezer. Nitekim bir kişi zehir yediğini bilse pişmanlıktan parmağını boğazına atar, kusmak ister. Korkusundan ötürü tiryak (zehinlenmeye karşı kullanılan ilâçlar) yutar. Böylece o zehirin eserini, belirtisini kendisinden gidermek diler. Bundan dolayıdırki, eğer bir kişi, harekete getirdiği şehvetlerin (isteklerin) zehirle karışmış bal olduğunu bilse, başlangıçta şirin olup âhirette (işin sonunda) zarar verdiğini anlasa, geçen haline pişman olup lezzetten iz kalmaz ve canına korku ateşi düşer. Çünkü o kişi kendisini ölüm tehlikesinde görür. Bu korku ve nedamet ateşinde şehvet hırsı ve günah lezzeti bitip ortadan kalkar, hasret ve nedamete döner. Geçmiş günlerde kesik yaptıklarını tamamlar, gelecek günlerde o eski günah ve şehvetlerin çevresinde dolaşmamaya azmeder. Cefa giysisini gönden atar ve vefa giysisini giyer. Bütün hali üzüntü ve yaptıklarından nedamet olur. Bundan önce sohbeti gaflet içindeki kişilerleydi. Şimdi ise marifet ehli ile el eledir. böylece anlaşılır ki, tevbenin hakikati, pişman olmaktır. Onun aslı, mârifet v imân nûrudur. Dalları da hareket ve hallerini değiştirmektir. Ve bütün uzuvları günah ve muhalif hareketler tâat ve güzel işlere çevirmek, yani ibadet ve din yoluna yüz tutmaktır.

TEVBE HERKESE, HER VAKİT GEREKLİDİR

Tevbe, bütün kişilere vaciptir (farzdır). Onu da şununla bilirsin ki, âkil - bâliğ ve kâfir olan kişiye küfürden tevbe kılmak vâcip olur. Eğer O, müslüman ise ve müslümanlığı anasına, babasına uyarak yaparsa, ama dili ile söyleyip gönülden gafil olursa, o gafletten tevbe eylemesi vâcip olur. Tâ ki, o kişinin gönlü imânın hakikatinden haberli olsun. İmânının hakikatini bilmekten murâd, kelâm ilminde anlatıldığı yolda bilmek değildir. Kelâm ilminde zikrolunduğu gibi, imân, herkese vâcip değildir. Aksine imân sultanının gönülde hâkim ve galip olmasıdır.

Şöyle ki, hüküm onun olmalıdır. Ancak bu vakitte hüküm onun elinde olur ki, beden ülkesinde her ne olursa hepsi imânın fermaniyle olmuş olur, şeytanın fermaniyle olmaz.

Günah işleyen bir kimsenin imânı günah işlediği müddetçe tam olmaz. Nitekim Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Bir kimse mümin olarak zinâda bulunmaz ve mümin olarak hırsızlık etmez. Bunları işleyen mümin değildir.

Resûl (S.A.V.), bu günahları işleyenin hemen kâfir olacağını söylemek istemiyor. Çünkü imânın dalları çoktur. Onun dallarından biri de, zinânın öldürücü zehir olduğunu bilmektir. Bir kişi kendisinin zehir yediğini bilse oldan el çeker. O halde şehvet sultanı zinânın helâk edici olması bilgisini, yani imânın hakikatini ezmiş, mağlûbiyete uğratmış olur .Böylece kendisinin gafletiyle imân görünmez hale gelmiştir. Ya da imânın nûru şehvetin karlığında gizlenmiş,

örtülmüş olur. Böylece bilinmiş oldu ki, önce küfürden tevbe vâcip olur. Eğer kâfir olmazsa âdî ve taklidî imânda tevbe etmelidir. Eğer bu tevbeyi eylerse galip ihtimal şudur ki, o kişi günahtan kurtulamaz. Böylece günahtan da tevbe vâcip olur. Ve hatta, onun zâhiri, bütün günahlardan uzak olsa da, bâtını günah tohumundan uzak kalmaz. Yeyip - içmeğe hırs duymak, öz söylemeğe haris olmak, mal ve mevki sevmek gibi, hased, riyâ ve kibre benzer şeyler bu tohumlardandır. Mühlikâttan (imân öldürücülerinden) her ne varsa bunların hepsi canilerdir, işledikleri cinâyettir ve hepsi günah işlemenin asıllarıdır. Bunların hepsinden tevbe lâzımdır. En sonunda bunlar itidal sınırına götülmeli ve bu şehvetleri (yâni yüksek istekleri) şeriate, akla itâatkâr kılmalıdır. Bu mertebeye de çok mücahede ile varılır. Eğer bu zikrolunanlardan hiç biri o kişide bulunmasa da gönlü vesveseden, revâ görülmeyen endişelerden kurtulamaz. Bunlardan da tevbe vâcip olur. Eğer nefsin vesveselerinden uzak kalsa da kimi hallerde Hak Teâlâ'nın zikrinin unutmaktan uzak kalamaz. Bütün noksanlıkların temeli, Hak Teâlâ'yı unutmaktır. Eğer bir lâhza da olsa bunda da tevbe vâcip olur. Bütün hallerde Allah'ı zikir ve fikirden uzak kalmasa bile zikrin ve fikrin de dereceleri ayrı ayrıdır. Çünkü alt derecede olanlar üsttekilere göre noksandır. Noksan derece ile kanaat eylemek, üst mertebeye çıkmak imkânı varken çıkmamak, zarardır, hüsrandır. Ondan da tevbe etmek vâciptir.

Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— **Ben, bir günde yetmiş kez tevbe ve istiğfar ederim.**

Bundan maksadı, devamlı olarak terakki etmek, yükselmek, ilerlemekti. Hangi kademeye ve durağa erişirse o mertebeden daha yukarıda bir kemal görürdü. Önceki du-

rak, onun katında eksik sayılırdı. Geçtiği duraktan istiğfar ve tevbe ederdi. Çünkü bir kimse bir iş işlerse, ondan eline bir akçe geçirirse sevinir. Öyle sanır ki, ondan öte hiç bir derece yoktur. Sonra anlasa ki, onunla bir inci ele geçirmek mümkündür. Ve o inci bin altın değerindedir. Daha fazla çalışıp onu kazanamadığından utanır, kendi taksiratından ötürü pişmanlık duyup tevbe eder!

Bundan ötürü:

— **Âbidlerin kemâli, ulluların noksanıdır!** denilmiştir.

Çünkü bunda tevbe, istiğfar ederler.

Eğer bir kimse:

— Küfür ve günahlardan tevbe kıldıktan sonra gaflet sebebiyle daha yüksek derecelere eriştikten sonra taksirden tevbe kılmak faziletten olur, farzlardan olmaz. Sen niçin bu tevbeye vaciptendir, diyorsun? derse bu soruya biz de şu cevabı veririz:

— **Vâcip** iki kısımdır. **Biri,** zâhir fetvada vâciptir. Halk tabakasındaki kişilerin haddi üzeredir ki, onlar bu miktar ile amel etmelidirler. Tâki, âlem viran omasın. Dünya geçimine muktedir olsunlar. Ve bu vâcip onları cehennem azâbından kurtaran vâciptir.

Öteki vâcip şudur ki, bütün bir halk kütlesi onun üstüne tahammül getiremez. Her ne kadar bu vâcibi eda etmekle cehennem azabını görmezlerse de kaybettikleri derecelerin üzüntüsünün verdiği azaptan kurtulamazlar. Çünkü âhirette bir takım kişileri kendilerinden daha yüksekte göreceklerdir. Bu gördükleri âdeta göklerde olan yıldızlar gibi üsttedir. Bu hasret ve gönül kırgınlığı onlar için bir çeşit azab olur. Ve vâcip olan tevbe, işte bu azabdan kurtulmak içindir. Nitekim bir kimse, bu dünyada akranın-

dan birine fazlaca makam verilmiş, onu daha üst derecelerde görmüş olsa, hüsran ve gamından deli divane olur. Sanki sopa yemiştir, sanki malı elinden alınmıştır. Sanki eli kesilmiştir. Gerçi bunlar olmamıştır, ama içi o kadar yanıktır. Bundan ötürüdür ki, kıyamet günü'ne **Tegabün** (aldanma ziyan günü) denilmiştir. Gabin, ziyan demektir. Kıyamet günü hiç kimse ziyandan uzak kalmaz. İbadette, tâatte bulunmayan:

— Niçin tâatte bulunmadım? diye hasret çeker.

Şu tâatte bulunan kişi de:

— Niçin daha ziyade ibâdet etmedim?. diye üzülür.

Bundan ötürüdür ki evliyânını ve enbiyânın yolu, güçleriyettiği kadar, hiç bir ibâdetten geri kalmamaktır.

— Yarın âhirette kusurların cezasını çekeriz! diye korku duyarlar.

Resûlullah Efendimiz'in kendisini aç tutmasına ne dersiniz? Yemek yemenin haram olmadığını bilmez miydi? Hatta **Ayşe Hatun** (Allah ondan razı olsun) derdi ki:

— Elimi, Resûlullah'un mübarek karnının üstüne koyardım. Çok zayıf olduğundan acıma duygularım çoşardı. Merhamete gelirdim, ağlar, sızlar, gözyaşları döker:

— Yâ Resûlullah! derdim. Benim canım sana feda olsun. Ne olurdu, bu dünyadan doyuncaya kadar yiyeydin!

Resûl hazretleri şöyle buyurdu:

— Yâ Ayşe! Benim kardeşlerim ki, himmet sahipleriydi, benden ileri gittiler. Kerâmetler ve hilâtler buldular. Ben korkarım ki, eğer dünyadan nasip bulursam

benim derecem onların mertebesinden aşağı olur! Kardeşlermden geri kalmaktansa birkaç gün sabırda bulunmam hayırlıdır.

Şu anlattıklarımıza göre, kul hiçbir vakit tevbeden uzak kalmaz. Ondan müstağni değildir. **Ebû Süleyman-ı Dârâni** (Allah rahmet eylesin) der ki:

— Eğer kuldan hiç bir şey sormasalar, yalnız kaybettiği zamandan hesap sorsalar bu kaygı ona ölüm vaktine kadar yetişir!

Gelecek günlerini de geçmiş günleri ibi kaybedenlere ne dersin? Sen bil ki, bir kişinin bir incisi olsa, o inciyi kaybetse ağlasa yeridir. Eğer inciyi kaybetmesi ile berlikte ceza ve belâsı da varsa ağlaması daha çok olur. Ve ömürden her nefes kıymetli bir incidir ki, onunla sonsuz sâadet elde etmek ümmkündür. Eğer, bir kimse onu günahlara harcasa o kişi kendi helâkine sebep olur! Ya buna ne dersin? Bu musibetten haberli olunce onun hâli nice olsa gerektir? Bu bir musibettir ki, ondan haberli olduğun vakit üzülmenin faydası olmaz. Bu yolda Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Sizden birinize ölüm gelip de: "Ey Rabbim, ne olur beni kısa bir zaman daha bıraksaydın da sadaka veren iyi kişilerden olsaydım," demeden önce size verdiğim rızıktan Allah için harcayın." (Münafikun Sûresi: 10).

Bu âyetin tefsirinde delerki: o kul ölüm meleğini görünce gitme zamanı geldiğini anlar, gönlünde bir hasret peydâ olur, bir hicran belirir ki, bu sonsuz bir hasrettir ve kul: Ey ölüm meleği! der. Bana bir gün mühlet ver ki, tevbe edeyim. Melekül - mevt (Azrail) şu cevabı verir ona: Bundan önce çok günler geçti. Şimdiki halde ömrün sona erişti, geriye bir şey kalmadı. O kul: Bâri bir saatlik vakit bağışla! der. Ölüm meleği de: Bütün saatler tamam oldu. Geri-

ye hiç zaman kalmadı, diye cevap erir. Vaktâ ki, kul ümitsizlik şerbetini tadar, onun asıl imânı ıstıraba düşer. Ve eğer, Allah göstermesin, ezelde şekavetinde (asiliğine) hükmedilmiş ise şüphe, kuşku, ıstırap ona üstün gelir ve kötü bahtlı olur. Eğer saadetine hükmolunmuşsa imânı selâmete erer. Bu yönden Allahü Teâlâ şöyle buyurur: **"Kötülükler işleyip ölüm vakti gelince tevbe edenlerin tevbeleri makbul değildir. Kâfir olarak ölenlerin de tevbesi kabul edilmez. Biz o gibilerine acı bir azap hazırladık."** (Nisa Sûresi: 18). Yine demişlerdir ki: Cenâb-ı Hakk'ın kulu ile arasında iki sırrı vardır, Birinci sır anadan doğduğu vakittir, Hak Teâlâ şöyle buyurur: **Seni tertemiz, yerli yerinde yarattım. Ömrünü sana emanet ettim. Gözünü aç, o emaneti ölüm vaktine ne türlü geri teslim etmek gerektiğini bil!**

Ötesi sır da ölüm vaktindedir ki, Allahü Teâlâ kuluna şöyle der:

— Ey benim kulum! O menati ne yaptın?.. Eğer onu muhafaza ettinse, onun mükâfını bulursun. Eğer kaybettinse Cehenneme hazır ol ku, seni beklemektedir.

TEVBENİN KABUL OLMASI

Tevbe eğer şartına uygun olursa mutlaka makbul olur. Çünkü sen tevbe eylersen, onun Cênâb-ı Hak katında kabulünde kuşku, şüphe duyma. Aksine yalnız tevbe şartlarının yerinde olup olmadığına bak! Bir kimse ki:

1— Âdemoğlunun gönlünün hakikatının ne olduğunu bilse.

2— Onu bedenle ilgisinin de nice olduğunu bilse.

3— Ve Hazret-i ulûhiyetle münasebeti ne olduğundan ve Hazreti-i ulûhiyetle perdesinin neden ibaret bulunduğundan haberdar olsa, günahın bu perdeye sebep olduğundan ve tevbeyle o perdenin kalkacağından kuşkusu kalmaz.

Tevbenin kabülü perdenin kaldırımasından ibarettir. Çünkü Âdemoğlunun gönlü aslında tertemiz bir cevherdir, meleklerin cevheri cinsindendir. O şu ayna gibidir ki, o yanda bu dünyadan dışarı çıkıldığı zaman Hazret-i ulûhiyet (Allahü Teâlâ) görünür. Sen onu pırsan bu mazhariyete eremezsin. Eğer onu Âdemoğlu işlediği günahla aynasına bir nur, bir parıltı verir ve o karanlık lekeleri siler. Karartı fazal olur ve tevbe edilirse, iyi amel nurları o günah karanlıklarını bastırır. Güzel amel işlemenin nûrları o karanlığı ortadan kaldırır. Gönül de aslındaki temizliğe döner. Fakat günah işlemekte ısrar edilir, tevbe ve iyi ameller de az olursa, o paslar kalbin cevherine erişip yerleşmiş olabilir. Artık ilâç kabul etmez olur. O zaman onun pası aynanın içinde yer olan pasa benzer ki böyle bir gönül tevbede kabul etmez. Belki sadece dil ile:

— Tevbe ettim! denilirse de bu tevbe kalbın derinliklerine işlemez.

Artık kirli bir giysi nasıl sabunla yıpakndığı zaman temizlenirse gönül de günah karanlığından iyilik nûrlariyle temizlenir. Bundan ötürüdür ki, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu:

— Her kötülüğün ardınca bir yilik yap ki, o kötülğü bu güzel iş mahvetsin.

Resûl (S.A.V.) yine şöyle buyurdu: **Eğer günahı, göklere kadar erişecek biçimde işlemiş olsanız bile tevbe kıldığınız vakit tevbeniz yine kabul edilir.** Resûl (S.A.V.)

yine şöyle buyurdu: **Kul vardır ki, günahkâr olur. Ve bu günahından ötürü Cennete girer.** Ashâb-ı kiram: Bu nasıl olur, Yâ Resûlâllah? diye sordular. O da: **Kul, bir günah işler ve o günaha pişmanlık getirir. O pişmanlık da o kulun gönlünden bir türlü gitmez olur. Tâ Çennete girinceye kadar onu unutamaz, hatırlar.** Ve yine denilmiştir ki: O pişmanlık arasında kimi zaman iblis, o lânetlenmiş olan şeytan gelip: Keşke ben onu bu günaha sokmamış olsaydım! der. Resûlullah Efendimiz yine şöyle buyurmuştur: **İyilikler, kötülükleri, suyun elbisenin kirini yok ettiği gibi yok eder.** Resûl (S.A.V.) şöyle buyurdu: **iblis lânetlenince Allahü Teâlâ'ya şöyle dedi: Senin izzetin hakkı için, Âdemoğullarının yüzüne, tâ canları bedenlerinde oldukça kapatmayayım!**

Bir Habeşli, Resûlullah'ın katına geldi: Çok günahlar işlemiş bir kişiyim ben! dedi. Acaba benim tevbem kabul edilir mi? Resûl (S.A.V.) **Edilir!** diye buyurdu. O Habeşli gitti. Yine geri geldi: Ben günah işlerken Hak Teâlâ beni görüyOr mu? diye sordu. Resûlullah da: **Görür!** dedi. Habeşli bir feryat savurup hemen oracıkta can verdi.

Fudayl bin İyâd, (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

— **Hak Teâlâ peygamberlerden birisine şöyle bildirdi: "Günahkârlara müjde ver ki, eğer tevbe eylerlerse tevbelerini kabul ederim. Ve Sıddıkları korkut ki, eğer adaletle iş görürsem, onların hepsine ukubet yağdırırm."**

Nedametle günalrın bağışlanmasın hakkında İsrail oğullarında günahkâr bir kişinin hikâyesini Resûlullah Efendimiz şöyle anlanmıştır: Sizden öncekiler arasında bir kişi vardı ki, 99 kişiyi öldürmüştü. Sonra tevbe kılmak diledi. Acaba tevbem kabul edilir mi, edilmez mi, diye kuşku-

ya düştü. Ona bir kişi sağlık verdiler ki, o çağıda o kişiden ulu âbit kimse yoktu. Ona sorusunu tekrarlayarak: Şimdiye dek 99 kişi öldürmüşüm. Tevbem kabul olunur mu? dedi. Âbit kişi de: Olmaz! dedi. Yüzüncü olarak o adam ihtiyar âbidi öldürdü. Böylece 100 kişinin ölümü tamamlanmış oldu. Sonra yine ona o çağı en bilgin din kişisinin adını bildirdiler. O da o halim kişiye gitti: Benim tevbem kabul olunur mu? diye sordu. Âlim de: Kabul olunur! Lâkin kendi vatanından ayrılıp gitmelisin. Burası fesat yeridir. Filân yere var ki, orası iyi insanlar ülkesidir! dedi. O da o memlekete giderken yolda can verdi. Azap melekleriyle rahmet melekleri arasında bir kavga başladı. Azap ve rahmet meleklerinden her biri: Bu kişi benim memleketimdendir! dediler. O zaman Hak Teâlâ onlara şöyle buyurdu: **Öldüğü yeri ölçün!** O yer ölçüldü. İyilik ehillerinin toprağına bir karış daha yakın buldular. O zaman rahmet melekleri onun canını alıp oradan ayrıldılar. Bununla şu bilindi ki, günah kefesinin boş bulunmasına gerek yoktur. Belki sevap kefesinin ağır gelmesi lâzımdır. O kefe az da olsa ağır gelirse kurtuluş doğabilir.

KÜÇÜK ve BÜYÜK GÜNAHLAR

Tevbe günahtan ötürü olur. Günah ne kadar küçük olursa ve sürekli olmazsa onun işi o kadar kolaydır. Hadîs-i şerif'te şöyle bildirilmiştir:

— Farz olan namazlar, bütün günahlara keffâret olur. Yalnız büyük günahlara keffâret olmazlar.

Allahü Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Büyük günahlardan el çekerseniz, öteki küçük günahlarınızı bağışlarım." (Nisâ Sûresi: 31)

O halde **BÜYÜK GÜNAHLAR**'ın ne olduğunu bilmek **FARZ**'dır. Bunda Sahâbe-i kiram arasında ayrı düşünceler vardır. Kimileri: "Yedidir" dedi. Kimileri: "Daha çoktur!" dedi. Kimileri de: "Daha azdır!" dediler.

İbn-i Abbas: "Hazret-i Ömer'in Büyük günahlar yedidir!" dediğini işittim," dedi. Kendisi de:

— Yedi olmasından ötürü **Yetmiş**'e yakındır! dedi.

Ebû Talib'i Mekkî (Allah ona rahmet eylesin), Kûtul - Kulûb adındaki kitabında dedi ki:

— Bütün haberleri (hâdisleri) ve kavilleri (sözleri) topladım. Büyük günahları 17 buldum. Dördü **gönüledir** ki, **birincisi,** küfürdür. **İkincisi,** günah üzerinde ısrarlı olmaktır. Her ne kadar küçük de olsa kötü işi işlemiş ola, ondan tevbe eylemek hiç bir zaman gönülde gelmeye. **Üçüncüsü,** Hak Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesmektir ki, ona **Kunut** (ümitsizlik, kayguya kapılmak) denir. **Dördüncüsü** de Hak Teâlâ'nın mekrinden (aldatmasından) emin bulunmasıdır.

Diğer dört günah da dilin içindedir. **Dille işlenen** büyük günahların:

Birincisi: Yalan şahitlikte bulunmaktır ki, onunla bir hak ortadan kaldark.

İkincisi: Temiz bir müslümana zinâ isnat etmektir ki, o gibi kimseye bu türlü sözlerinden ötürü had (kamçı) cezası lâzım gelir.

Üçüncüsü: Yalan yere yemin içmektir. Çünkü bu yalanla bir haram malı veya bir kimsenin hakkını ele geçirir.

Dördüncüsü: Sihir ve büyü yapmaktır ki, bu da dille söylenen sözlerle yapılır.

Diğer üç günah da **mide** ile ilgilidir:

1— Biri, şarap ve sarhoşluk veren şeyleri içmektir.

2— Biri de, yetim, öksüz malı yemektir.

3— Biri de ribâ, yani tefecilik fâizi yemektir.

Geri kalan iki günahda **ferçle** ilgilidir. Onlar da:

1— Zinâ (bir kadınla nikâhsız birleşmek).

2— Livâta (iki erkek arasındaki cinsî sapıklık) ve yaşlı erkeklerde oğlancılıktır.

Öteki iki günah da **elle** ilgilidir.

1— Adam öldürmek,

2— Hırsızlıkta blunmaktır. Öyle hırsızlık ki, yapana had (kamçı) vurmak vâcip olur.

Bir günah da **ayakla** ilgilidir, ki kâfirlere karşı çıkılan cenkten kaçmaktır. Meselâ: Bir müslümanın iki kâfirden, on müslümanın yirmi kâfirden kaçması gibi. Ama düşmanlar daha fazla olursa kaçmak uygun olur.

Bir günah da bütün **bedenle** ilgilidir ki, bu da anayı, babayı incitmektir.

Ey salih kişi! Büyük günahları şundan bilmişlerdir ki, onlara ya had (kamçı) cezası gerekir, ya da Kur'ân-ı Kerim'de **büyük günah** için büyük tehdit, korkutma âyeti vardır.

Büyük günahların uzunca anlatılmışı **İhyâ** kitabında açıklanmıştır. Bu **Kimyâ-yı Saâdet** kitamızın onu açıklamaya tahammülü yoktur. Bu açıklamayı bilmekten maksat, büyük günahlarda çok ihtiyatlı davranmaktır. Şunu bilmek gerektir ki, her ne kadar farzları eda küçük günahlara tefa-

rettir dediysek de o küçük günahları sürdürmek, onlarda devam ve israrda bulunmak da büyük günah olur.

Şunda hiç hilâf yokutr ki, eğer bir kişinin boynunda bir pul ağırığı hakkı kalsa, ona tevbe, hiç bir zaman keffaret olmaz. O hakkı geri vermeyince o kişinin boynundaki borçtan o hak düşmez.

Sözün kısası, Hak Teâlâ ile ilgili olan her günah hakkında ilgili zulümlere oranla bağışlanmaya, affa daha yakındır. Bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

— **Günahların divanları** (tutanakları) **üç bölümdür: Biri şudur ki, o günahı hiç bir zaman yargılamazlar. O da Allah'a ortak koşmadır, şirktir. Biri de şudur ki, o günahkârı yarlığar. Bu günahlar, kul ile Hak Teâlâ arasında olan günahlardır. Üçüncüsü de şudur ki, o divana yazılı olan günahları Hak Teâlâ bağışlamaz. Bu ise halka karşı girişilmiş olan zulümlerin tutanağıdır.**

Ey salih kişi! Sen bil ki, müslümanlara rahmet verecek her şey, gerek nefiste, gerek haşmette, gerek mürüvvette, gerekse dinde olsun, bu cümledendir. Bir kişinin halkı bid'ate davet edip dinlerine zarar vermesi, ya da meclis kurup halkı günaha teşvik edici sözler söylemesi gibi günahlar halka zulüm divanında, halka mezâlim tutanağında yazılıdır.

KÜÇÜK GÜNAH HANGİ ŞEYLERLE BÜYÜK OLUR?

Küçük günahın bağışlanmak umudu vardır. Ama bazı sebeplerden ötürü de büyük günah olabilir. Onun büyük günah haline gelmesi tehlikesi **Altı**'dır.

1— Birinci tehlike: Küçük günahta ısrar edilmesidir. Buna örnek şunlardır: Şu kişi gibi ki, durmaz gıybette bulunur. Bir kimsenin ardından kötü sözler savurur. Ya ipek giysilerle dolaşır. Ya da daima çalgı seslerini dinlemeyi sever. Bu türlü günahlar sürüp gittikçe gönlü kararır, bu karanlık büyür, genişler. Nitekim bundan ötürü Peygamberimiz Hazreti Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— **İşlerin en iyisi, ne kadar az da olsa ittisal üzere** (yâni birbirine ulama şeklinde) **devamlı olanıdır.**

Ayrıca yine buyurmuşlardır ki:

— **Mümin, işlediği günahı, şu yüce dağlar gibi görür. Boşlukta duruyormuş da üstüne düşecek sanır ve korku duyar. Günah işleyense onu, sinek burnuna konmuş ve oradan kalkacak, uçacak sanır.**

Denmiştir ki: Mağfiret edilmeyen günah şu günahtır ki, onu işleyen kişi:

— Bu küçük bir günahtır, keşke bütün günahlarım böyle olsaydı! der.

Bu günah bağışlanmaz. Gufrana uğramaz.

Enbiyâdan birine bir vahiy geldi, şöyle dedi:

— **Günahın küçüklüğüne sakın bakma. Ona bak ki, benim buyruğuma aykırı hareket etmeyesin!..**

Kul, Hak yolunun haşmetini ne kadar çok bilirse küçük olan günah onun katında daha da büyük görünür. Ashâb-ı Kirâm'dan birisi şöyle buyurdu:

— Siz, öyle işler işliyorsunuz ki, itibarda onları kıl kadar görürsünüz. Fakat bizim katımızda onların her birini itisarı dağ gibidir. Hak Teâlâ'nın kızgınlığının örneği şu su damlasıdır ki, bir taşın üstüne damlar. Şüphesiz, bir gün gelir ki

o taşı oyar.. Fakat o suyu toptan ve bir kezden o taşın üstüne dökseler taşa tesir etmez.

Öyleyse bir kişi küçük günah işlemeye düşkün istiğfar ile onu gidermeli. Pişmanlık göstermeli. Bir daha da o günahı işlememeğe azmetmeli, çalışmalıdır. Çünkü **"Küçük günah, ona devam edilirse, büyük günah olur. Büyük günahlar da istiğfar ile küçük olur!"** denmiştir.

2— İkinci tehlike: Günahı bir şey değilmiş gibi görmek, günaha hakaret gözü ile bakmaktır. Bu halde o küçük günah, büyük günah olur. Günahı küçük görmeyip büyük görse, ulu günahı da küçük günah olur. Günahı büyük saymak imândan ve korkudan meydana gelir. Korku ile imân gönlü karanlıklardan korur. Bundan ötürü korku ve imân olan bir gönül günah çok tesir etmez. Günahı az görmek gafletten ve günahla ülfet bulmaktan ileri gelir. Ve bu günahın gönülle ilişkisi olduğuna delil teşkil eder. Oysa her şeyde itibar ve nazar gönlmedir. Bir şey gönüle fazla tesirli olursa o büyük bir şeydir.

Allah'ın gazabı, belki de seni küçük gördüğün bir günahta gizlidir.

Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Siz onu kolay (günah sayılmayan) **bir şey olarak görürsünüz. Oysa O, Hak Teâlâ katında büyüktür."** (Nûr Sûresi: 15)

3— Üçüncü tehlike: Kişi, kendi günahına sevinir, o günahı bir zafer, bir ganimet bilir, onunla öğünür. Kimi de olur ki, göğüs kabartarak:

— Ben filân kişiyi aldattım. Elinden malını aldım, filân kişiyi sıkıştırdım, ona söğdüm, saydım. Bahse girdim, utandırdım. Rezil ve rüsvay eyledim! der.

Bunun gibi şeyler söyleyen bir kimse, kendisinin helâkine sevinmiş olur. Bunlarla öğünmesi, gönlünün kararmış olduğunu gösterir. Helâk oluş da gönlün kararmasında ileri gelir.

4— Dördüncü tehlike: Günahın üstüne perde çekip günahını gizleseler, öyle sanır ki, bu, kendi hakkında bir inayettir. Ama, bunun kendisini hakkında bir imtihan ve kolaylık şeklinde görünen bir zorluk ve tehlike olduğunu bilmez. Helâke doğru gittiğinden korku duymaz.

5— Beşinci tehlike: Kişi işlediği günahı açığa vurur. Ve Hak Teâlâ'nın gizlediğini kendisinden kaldırmak diler ki, başkaları da onun sebebiyle günaha rağbet etsin, heves duysunlar ister. Böylece, onların günahlarının ve rağbetlerinin vebâlini de yüklenmiş olur. Başkaları o günaha rağbet duymuş olursa onu öğretmek için gereken sebepleri onlar için hazırlıyorsa bunun sorumluluğu iki misli olur. Eskiden büyükler şöyle demişlerdir:

— Bir müslümanın, başka bir müslümanın gözüne günahını kolay ve küçük göstermesinden daha büyük bir günah olamaz.

6— Altıncı tehlike: Günahı işleyen kişinin âlim ve halkın öncüsü olmasıdır. Onun halini görüp başkaları da günah işlemeye cesaret gösterirler. Ve şöyle derler:

— Bu günahı işlemek câiz olmasaydı, o âlim kişi onu işlemezdi!

Meselâ bir âlimin ipekli elbiseler giymesi, sultanların yanına vararak onlardan mal istemesi böyle günahlardandır. Tartışmalarda dillerini uzatmak, akranına söğüp saymak, malının çokluğu ile öğünmek de böyledir. Bütün öğrenciler onu görür ve ona uyarlar. Çünkü kendilerinin hocaları gibi

olmalarını isterler. Öğrencileri de üstadlarına uyarlar. Bütün öğrencileri, o bilgini görerek ona uyarlar.

Bunların her birinden bir kucak halkının mahvolduğu görülür. Bir şehrin onlardan birine uyarsa, şüphesiz hepsinin vebâli önder olan o kişinin üzerine olur. Bundan ötürüdür ki:

— Bahtlı şu kişidir ki, öldüğü zaman günahları da kendisini ile birlikte ölür. Ama bir kimse anlattığımız din bilgini gibi olursa onun günahları bin yıl geçse de kendinden sonra sürer, gider! denilmiştir.

İsrail oğulları âlimlerinden birisi tevbe etti. O zamanın resûlüne şöyle bir vahiy geldi:

— Ona dedi ki: Eğer, günahların seninle benim aramda olsaydı seni bağışlardım. Tutalım ki, sen tevbe ettin! Oysa o kavmi eğri yola saptırdın. Onların hali ne olacak? Onları nice edeceksin?

Bundan ötürü âlimler bu tehlike içindedir. Onların bir günahı bin yazılır .Tâat ve ibâdetleride bir iken bin yazılır. Çünkü onlara uyanların sevapları kadar sevap da onların kendilerine verilir. Bu yönden âlime vacip olan, günahtan uzak kalmaktır. Eğer günah işlerse gizli kalmalıdır. Eğer âlim mubah bir iş işlese de "Onu âlim işledi!" diye halka şevk gelip gaflet içine düşseler, o âlim bundan sakınmalıdır.

Zühri (Allah ona rahmet eylesin) der ki:

— Bundan önce gider, oynardık.Şimdi halka madem ki iman (önder) olduk, bize gülümseme bile yaraşmaz!

[Ve bir âlimin işlediği günahı anlatmak; kişi içni büyük bir günahtır.] Bundan ötürü çok kişi eğri yola sapar, delâlete

düşer. Ve zaman olur ki, onu işlemeğe cesaretlenir. Cüretli kesilir. Şu hale göre bütün halkın hatasını, yanlışlığını örtmek **vâcip'**dir.

DOĞRU TEVBENİN ŞARTLARI ve ALÂMETLERİ

Tevbenin aslı, pişmanlıktır. Neticesi de iradeye sahip olmatır. Ama pişmanlığın alâmeti, kişinin her zaman gam ve hasrette bulunması, işi gücü ağlamak olması, gözyaşları dökmesidir. Çünkü bir kimse kendinin helâk olduğunu görür de nasıl gam ve hasretten uzak kalır? Eğer onun hasta bir oğlu olsa ve bir gâvur hekim o babaya:

— Bu hastalık tehlikelidir, bu hastalıkta ölüm tehlikesi vardır! dese o babanın yüreğine hiç şüphe yok ki, gam ateşi, canına korku düşer.

Bu da bilinen şeydir ki, kendisinin nefsi üzerinde sevgisi, oğlundan daha azizdir. Ama Hak Teâlâ'nın ve Resûlullah'ın, o kâfir hekimden daha doğru söyleyen olduğunu bilir. Ahirette helâk olma korkusu ölüm korkusundan da büyüktür. Günahın, Hak Teâlâ'nın gazabını göstermesi, hastalığının ölüme delâlet etmesinden daha açıktır.

Böylece, eğer bundan bir korku ve üzgünlük belirmezse günahın tehlikesine henüz imân getirilmemiş demektir. Bu korku ve üzgünlük ateşi ne kadar ziyade olursa günahların kefaretinde de onun tesiri, o kadar fazla olur. Zira günahtan ötürü kalbede yerleşen pas ve karanlık, hasret ve nedâmet ateşlerinden başka şeylerle yanıp ortadan kalkmaz. Ve ancak bu ateşle yanıp yıkanmala gönül saflaşma-

ğa, çok merhametli, çok ince, çok duygulu olmaya başlar.

— **Tevbe edenlerle sohbet edin ki, onların gönlü incelmiştir, duyguludur,** denilmiştir.

[Gönül ne kadar saf ve tertemiz olursa o kadar da günahtan nefret duyar.] Günahın lezzeti apaçık bir hal alır. Peygamberlerden birisi, Beni İsrailden birinin tevbesi kabul edilince şefaat etti. Cenâb-ı Hak'tan ona şu vahiy indi:

—**Eğer bütün gök ehli onun hakkında şefaat etseler, madem ki, o günanıh tatlılığı onun kalbine girmiştir, hiç de kabul etmem.**

Ey sâlih kişi! Yine sen bil ki, günahkârlık tabiata uygun gelirse de, tevbe eden kimse için zehirle karışmış bal gibidir. Bir kişi o baldan bir kez içti mi ve acısını da çık çekti mi, bir kez daha hatırına getirse, ya da onu görse ondan duyduğu nefretten ötürü bağrındaki kıllar diken diken olur. O balın istek ve arzusu, bu ziyan korkusundan ötürü gizlenir, gider.

Böylece bu acılığı bütün günahlarda görmek gereklidir. Çünkü o kişi işlediği günahta Hak Teâlâ'nın gazabının olduğunu bilmesinden içini zehir doldurmuştur. Evet, bütün günahlarda, Hak Teâlâ'nın gazabının olduğnuu bilmesinden içni zehir doldurmuştur. Evet, bütün günahlarda, Hak Teâlâ'nın kızgınlığı, gazabı vardır.

[Ama şu irade ki, pişmanlıktan meydana gelmişse, üç şeyle ilgi kurmuştur:

1— **Hal ile** (şimdiki zamanla),

2— **Mazı ile** (geçmiş zamanla),

3— **İstikbâlle** (Gelecek zamanla).]

Haldeki irade şudur:

1— Bütün günahları bırakmak (Yani geçmişte işlediği günahları bıraktığını bildirmek).

2— Farz olan şeylerle meşgul olmak.

İstikbâldeki irâde de şudur:

1— Azim gösterip ömrünün sonuna kadar sabreylemek.

2— Zâhirde ve bâtında hiç bir zaman günaha grimemeğe, mâsiyet işlememeğe çalışmak,

3— Farzlarda kusur işlememeğe, Hak Teâlâ ile sağlam olarak antlaşmak.

Bu tıpkı bir hastanın kendisine ziyan getireceğini bildiği bir yemişten artık yemeye azmetmesine benzer. Yeter ki, azmi halindeki niyetinde gevşeklik ve tereddüd olmasın. Eğer büyük bir arzu üstün gelecek olsa bile bu böyle yapılmalıdır. Tevbeyi başarıya ulaştırmak ancak uzletle, sükût etmekle, helâl lokma ele geçirmekle, yani helâlden kazanabilmekle mümkün olabilir. Eğer şüpheli şeylerden el çekmezse Tevbe'ye erişilmez, tevbe meydana gelmez, tamamlanmış olmaz. Şehvet (yüksek istek) kırılmayınca da şüpheli şeylerden el çekilmez.

Şöyle denilmiştir ki, bir kimsenin üzerine bir şehvet üstün gelse, yedik ez vehdedip ondan el çekmeğe çalışsın ki, o kişiye ondan uzaklaşmak kolay gelebilsin.

Geçmişteki irâde de şudur: Geçmişe bakıp insanın kendi üzerine kalan kayıp haklarla ilgili olmasıdır. Ama bunlar Hak Teâlâ'nın haklarından veya kulların hakkında olabilir. Bunları bilmek ve gereğini yerine getirmek gerekir.

Allah'ın hakları iki kısımdır:

1— Farzları yerine getirmek,

2— Günahları terketmek, onlardan sakınmaktır.

Farzları yerine getirmek şöyle olur: Kişi bülûğ çağına geldiği günlerden beri namazını kaçırmış mıdır, diye düşünmelidir. Yahut elbisesini temiz tutmadığı bir gün var mıdır?.. Ya da niyeti doğru - dürüst olmuş mudur?

Eğer bunlardan birini biliyorsa, veya asıl inancında, itikadında şüphe ve bozukluk olmuşsa hepsini kaza etmelidir. Eğer vermiş ise acaba müstahak olan kişiye mi vermiştir? Bunu araştırmalıdır... Ve altın gümüş kapları varsa zekâtlarını vermemişse hepsinin hesabını yapmalı ve o zekâtı, verilmesi gereken kişilere vermeli. Eğer Ramazan orucunu tutmamışsa, yahut oruç niyetini unutmuşsa, ya da başka şartlarına riâyet etmemiş olursave bu zikrettiklerimizi yakından biliyorsa orucunu kaza eylemelidir.

Eğer bir şeyde kuşkusu olursa, ictihad edip ve kesin olarak hesap etmek caizdir. Şüphesi olanlar edâ edilmelidir.

Bülûğ çağına ermeden önce işlediği günahları da düşünmesi gerektir. Gerek gözden, gerek kulaktan, gerek elden, gerek mideden, bütün azâsından işlediği günahları bilmelidir. Eğer, zinâ, livâta, hırsızlık, içki içmek ve bunlar gibi ve Hak Teâlâ'nın had cezası vacip buyurduğu **büyük günahları** işlemişse tevbe etmelidir.

Böyle bir kişiye sultanın (yargıcın) önüne çıkıp günahlarını ikrar etmesi gerekli değildir.

— Bana bu günahlarımdan ötürü şeriatın gerektirdiği kamçıyı vurun! demesi yerine o işlediği günahı gizlemeli,

ona tevbe tedarikinde bulunmalı, çok çok ibadeti elden bırakmamalıdır.

Küçük günahlardan işlemişse hal yine böyledir. Eğer:

Bir nâmahreme, bilmediği bir kıza veya kadına bakmışsa, taharetsiz (abdest almadan) Kur'ân-ı Kerîme el attıysa, ya da çünüp olarak (gusül abdesti almadan) mescide girdi ise, bunların her biri için zıddı ile keffarete bulunmalıdır. Böylece o keffaretle günahlar yok olur.

Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'ân'da şöyle buyurur:

"Günahtan sonra sevap işlemek günahı mahveder." (Hûd Sûresi: 114).

Her ne kadar her sevap günahı ortadan kaldırırsa da o günahın zıddını yapmak, aksini işlemekte tesiri daha çok olur. Meselâ:

1— Saz dinlemenin keffareti Kur'ân dinlemektir. Dinî meclislerde, limi sohbetlerinde bulunmaktır.

2— Mescitte cünüp oturmanın kefareti itikâfa girmek ve ibadette bulunmakla olur.

3— Mushaf-ı şerîfe temiz olmayan (abdestsiz) elle dokunmanın keffâreti, mushafa ikram etmekle, Kur'ân'ı çok okumakla olur.

4— Şarap içmenin keffâreti de gönlünün çok çektiği helâl olan şurupları içmeyip fukaraya sadaka vermekle olur.

Böylece, o günahtan meydana gelen her karanlık bu sevaplardan doğan nûrla mahvolmuş bulunur. Hatta dünya işleriyle olan her sevincin keffâreti, dünyada çekiler üzüntü ve gussadır. Çünü dünyada olan sevinç, gülüş, rahatlık gönlü dünyaya bağlar. Oysa dünya için çekilen zahmetle gönül dünyadan ilgisini keser, dünyadan nefret du-

yar. Bundan ötürüdür ki, hadîs-i şerîf'te şöyle buyurulmuştur:

— **Bir üzüntü, bir acı ki, mümine erişirse, o acı eğer ayağına diken batmaktan bile meydana gelse günahına keffâret olur.**

Resûlullah Efendimiz yine şöyle buyurmuştur:

— **Günahlardan kimisi vardır ki, üzüntüden başka şey ona kefâret olmaz.**

Başka bir rivâyette de Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— **Günahlardan kimileri vardır ki, onlara ancak geçim sıkıntıları keffâret olabilir.**

Bu geçim sıkıntılarında çoluk-çocuk maişeti de vardır. Bu türlü günahları işleyenler, çoluk-çocuğunun geçimini temin etmekte sıkıntılara düşer.

Hazret-i Ayşe (Allah o kadından razı olsun) der ki:

— **Bir kulun günahı çok olsa ve ona kefâret olacak kadar ibâdeti bulunmasa Hak Teâlâ onun gönlüne bir gam salar ki, o gam onun günahına keffâret olur.**

Şöyle sanma ki, bu gam, onun dilemesiyledir. Hayır, öyle değildir. Ve hem ihtimaldir ki, dünya işlerinden ötürü de üzülmüş olabilir.

— Dünya için üzüntü duymak zaten hatadır, ne yolda keffâret olur? dersen bil ki, işin hakikati senin kuşkulandığın gibi değildir. Aksine, senin gönlünü dünyadan bıktıran bir şey, senin ihtiyarın, isteğinle değilse bile senin için **hayır**'dır. Belki o üzüntüye karşılık gönlüne bir sevinç gelirse, muradın meydana gelir, dünya senin cennetin olur. Yusuf aleyhisselâm Cebrâil'den babası Yâkub için:

— O kaygılı, üzüntülü ihtiyarı nasıl buldun? diye sordu.

Cebrâil de:

— Onu, oğulları ölen yüz annenin kaygısı içinde buldum.

Yûsuf:

— Ona bu üzüntüden ötürü karşılık ne ola? diye sordu.

Cebrâil:

— Yüz şehidin sevabı olur! cevabını verdi.

Fakat kul hakkı olan günahlarda, bütün insanlarla olan muamelelerini hesap etmelidir. Hatta halkla sohbet eyleyip onlarla söyleştiği sözleri, konuştuklarını bütün hesap etmelidir. Tâ ki, bir kimsenin kendi üstünde hakkı varsa veya bir kişiyi incitti, ya da gıybet etti ise, onun borcundan kurtulmalı, helâllığını dilemeli. Geri verilecek şeyleri geri vermeli. Eğer bir kimseyi öldürmüş ise kendisini o kişinin mirasçılarına teslim etmeli, onlarda ya kısas eyler, ölüme ölüm derler, ya da onu bağılarlar.

Kendisinde kul hakkı kalan kimse, başkalarından ne hak kalmışsa, gerek bir akçe, gerek bir habbe olsun o paranın sahibini âlem içinde aramalı, dilemeli, onun hakarını geri vermelidir. Eğer onu bulamazsa, o kişinin vârisine vermelidir. Bu işe ise memurlar, bezirgânlar (yani tüccarlar, alış-veriş yapanlar için) gayet zordur. Onların halkla muamelesi çok olur. Kaybolup gittikleri zaman da onları bulmak, herkese güçtür. Bu mümkün olmaz. Kul hakkını vermek isteyenler, bu özründen ötürü, ibadetini, tâatını arttırmalıdır. O kadar tâat, iyi amel toplamalı ki, bu hakları kıyâmet günü kendi üstünden aldıkları vakitte, kendisi için kifâyet edecek kadar sevap kalmalıdır.

İŞLENEN GÜNAHA KEFFÂRET OLAN ŞEYLER

Bir kimse, eğer tevbe arasında bir günah işlerse onun, keffaretinde acele etmesi ve o kefaretin tedârikiyle uğraşması gereklidir. Rivayet edilen haberler şu şeye delâlet etmektir ki, sekiz şey günahtan sonra işlenirse, o günaha keffâret olur:

Bu sekiz şeyin **dördü gönüldedir:**

Birincisi: Tevbedir.

İkincisi: Tevbeye azmeyleyip atık günah işlememeye sâdık kalmaktır.

Üçüncüsü: Bu günahından dolayı azâb göreceğinden korkmaktır.

Dördüncüsü: Bağışlanmayı ümid etmektir.

Sekiz şeyin **dördü de bedende,** vücuttadır:

Beşincisi: Günahtan sonra iki rekât namaz kılmaktır.

Altıncısı: Bundan sonra yetmiş kere salâvat vermek, istiğfar etmektir.

Yedincisi: Yüz kere **(Sübhanallahil - azim ve bihamdihi)** demektir.

Sekizincisi: Kudreti yetiştiği kadar sadaka dağıtmaktır. Ve bir gün oruç tutmaktır.

Bazı haberlere göre de günah işleyen kişi, güzel bir şekilde temizlenip abdest alıp mescide varmalı, iki rekât namaz kılmalı.

Bir hadis-i şerîf'te de şöyle buyurulmuştur:

"Günah işlediğin vakit onun ardından bir iyilik yap ki, onun keffâreti olsun. Gizli günah işlersen gizili iyilik yap. Aşikâr işlediğin günaha da aşikâre iyilik yap."

Ey sâlih kişi! Bil ki, dil ile istiğfarda gönül hazır bulunmazsa çoklukça hiç faydası yoktur. Gönlün istiğfarda dil ile ortaklığı, onda korku, yalvarma olması ve bu mağfireti dilerken nedâmetten, utançtan uzak bulunmaması demektir. Eğer gönlü bu hal üzerinde olursa tevbeye azmedişi ne kadar halis olmasa da necabetinde ümit eksik olmaz. Sözün kısası, dil ile **istiğfar** eylemek, gönül gaflette bile olsa faydadan uzak kalmaz. Çünkü, dil boş şeyler söylemekten korunmuş olur. Bu ise susmaktan daha hayırlıdır. Çünkü gönül, başka sözler söylemeyi âdet edineceğine **istiğfar** kelimesine meyli daha ziyâde olur, boş sözler söylemektense onu söylemeği ister.

Bir mürid, **Ebû Osman-ı Mağribî**'ye:

— Dilim, kimi zaman gönlüm gaipteyken zikirde bulunuyor! Bunun hakkında ne buyurursun? dedi.

Ebû Osman-ı Mağribî de ona şu cevabı verdi:

— Şükret ki uzvundan birini hizmetle ödevlendirmişlerdir! Bu hal ânında şeytanın bir hilesi vardır. Şeytan der ki:

— Bak, gönlün hazır değil. Dilini tut. Böyle bir hal içinde zikirde bulunmak edepsizlik, saygısızlık olur.

Halk, şeytanın bu igfaline cevap verirken üç kısma ayırılırlar:

1— Bir kısmı sâbıklardır ki:

— Şeytan, doğru söylüyorsun! O halde sana imad olsun diye ve seni kahretmek için kalbimi de hazır edeyim! derler.

Bunların bu sözü, şeytanın yarasına tuz - biber ekmek gibi olur.

2— Bir kısmı da zâlimlerdendir. Bunlar, şeytana:

— Doğru söylüyorsun, dilin yalnızca kımıldamasında, hareket etmesinde fayda yoktur! der ve susarlar.

Öyle sanırlar ki, akıllılık, zeyreklik etmişlerdir. Fakat gerçekte şeytanın dostluğuna ve onu uymağa ayak tutmuşlardır.

3— Bir kısmı orta halli kişilerdir ki, şöyle derler:

— Her ne kadar gönlümüzü hazır tutmağa gücümüz yoktur. Her ne kadar kalbî çok hayırlı ise de, dilimizle zikirde bulunmak susmaktan daha hayırlıdır.

Nitekim padişahlık sarraflıktan her ne kadr hayırlı ise de, sarraflık da çöpçülükten hayırlıdır. Bir kişi padişahlık etmekten âciz olursa, sarraflıktan el çekip çöpçü olmak istemesi akıl kârı değildir.

TEVBE ETMENİN İLÂCI

Tevbe kılmayan kimselerin ilâcı şudur: Neden ötürü günah işlemekte sırarlı olduklarını ve tevbe kılmadıklarını bilmelidirler.

Günah işlemekte ısrarlı olmanın da sebebi beştir. Her birinin de bir türlü ilâcı vardır.

1— Birinci sebep: O kişinin âhirete imânı olmamasıdır. Yahut âhirette, şüphesi olmasıdır. Bunun ilâcını Mühlikât Rüknünün **Gurur** konusunda anlattık.

2— İkinci sebep: O kişinin üstüne şehvet o kadar galip gelir ki, onu terketmeye kendisinde güç bulamaz. Bu ar-

zuların zevki ona o kadar galip olur ki, kendisini âhiret tehlikelerinden gaflete boğar. Halkın çoğunun takvâ ile nefsi istekler arasındaki pedesi şehvettir.

Bundan ötürüdür ki, Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

— Allahü Teâlâ Cehennemi yarattığı zaman Cebrâil'e:

— Cehenneme nazar kıl, bak! buyurdu.

Cebrâil de:

— Nazar kıldım ve onu gördüm, ya Rab! Senin izzetin hakkı için, bir kimse bunun vasfını işitse içine girmez! dedi.

Allahü Teâlâ, Cehennemin çevresinde şehvetleri (azgın arzuları) **yarattı. Cebrâil'e:**

— Oraya bak, orasını gör! diye buyurdu.

Cebrâil:

— Oraya bak, orasını gör! diye buyurdu.

Cebrâil:

— Oraya baktım ve gördüm ya Rab! Ama senin izzetin hakkı için ondar korkarım ki, Cehenneme girmeyen hiç bir kimse kalmaz! dedi.

Hak Teâlâ Cenneti yarattı, sonra Cebrâil'e:

— Ey Cebrâil! diye buyurdu. Cennet'e bak! Onu da gör!

Cebrâil:

— Ona baktım , yâ Rab! Hiç kimse yoktur ki, oun vasfını işitince onun içine girmeğe acele etmesin! dedi.

Allahü Teâlâ, bu sefer, zahmet ve meşakkat verci şeyleri onun çevresinde yarattı. Cebrâil'e:

— Bak oraya! diye buyurdu.

Cebrâil:

— Baktım, ey Rabbi! dedi. Senin izzetin hakkı için ondan korkarım ki, onun yolunda olan zahmetlerin çokluğundan hiç bir kimse cennete giremez.

3— Üçüncü sebep: Âhiret bir vâdedir, kavuşulmasına zaman iser. Oysa dünya ve insanın tabiatı peşin paraya meyillidir. Bir şey ki, veresiyedir, gözden de, gönülden de ıraktır.

4— Dördüncü sebep: Mümin olan bir kişi tevbeye azmeyleyince ona bütün zaman müsaittir. Ama bu tevbeyi ertesi güna bırakır. Ne zaman şiddetli bir istek hatırına gelse:

— Bu arzumu yerine getireyim, bundan başka isteğe el sürmem! der.

5— Beşinci sebep: Günahın Âdemoğlunu mutlaka Cehenneme salması gerekli değildir. Belki bağışlanma olabilir. İnsanoğlu ise kensi hakkında daima iyi zan sahibidir. Kötü bir isteğe kapıldığı zaman onu kötü sanmaz:

— Hak Teâlâ bağışlar, affeder! diyerek rahmete umut bağlar.

Birince sebebin âhirete inanmamak olduğunu ve onun ilâcını anlatmıştık. Fakat Âhiret vâdeli senettir, bekler! diye tevbeyi geri bıkmanın ve gözden ırak olanı gönülden ırak tutmanın ilâcı da şudur: Böyle düşünen bir kişiye:

— Gelecek bir şeyi gelmiş gibi san! Onu gelmiş gibi say! Nice zamandan beri gözünün kapandığına itibar eyle, inan. Ölümü akçe olarak bil. Belki ugün ölürsün, belki de bu saat ölürsün "O veresiye alış - veriştir!" diye güvendiğin şey peşin alış - verişe döner. Ve o peşin, sandığın şey ortadan kalkar, rüya gibi olur.

Ama yüksek arzuları (şehvetleri) bırakmayan kişi şöyle bilmeli ki, şehvetlere bir saat basretmeğe tâkat getiremezse, Cehennem ataşine nasıl takat getirebilir? Ya Cennetin tadına nasıl sabır gösterebilir. Eğer hasta olsa canı soğuk sudan başka bir şey istemese ve bir çıfıt (Yahudi) hekim ona:

— Şu sana zarar verir! dese şifa umar da o isteğine karşı durur, su içmez.

Şu halde Allahü Teâlâ'nın ve Peygamberimizin kavliyle ebedi bir zaman için Padişah olmak ümidi, bütün istek ve şehvetleri terketmek için en evlâ yol olur.

Ama "Tevbeyi yarına edeyim!" diyen kimseye de şöyle denilmelidir:

— Sen tevbeni yarına aktarıyorsun. Lâkin yarının gelmesi senin elinde değildir. Belki de yarın olmadan ölür, helâk olursun.

Bundan ötürüdür ki, hadîs-i şerîf'te şöyle buyurulmuştur:

— Cehennem ehlinin çok kez feryadı tevbelerini geriye bırakmalarının nedâmetinden ileri gelir.

Tevbeyi geciktiren kiseye şöyle denilmelidir:

— Tevbeyi niçin yarına bırakıyorsun? Eğer bugün şehvetleri bırakman sana zor olduğundan tevbeni geciktiriyor-

san bu yarın daha zor olacaktır. Çünkü, Hak Teâlâ, şehvetleri kolay bırakılacağı bir gün yaratmış değildir.

Bunun benzeri şu kimse gibidir ki, bir kişiye:

— Şu ağacı kopar! deseler.

O kişi de:

— Ağaç sağlam, koparılmaz görünür. Ben ise zayıfım. Sabreyleyin, gelecek yıl sökeyim! dese ona şöyle derler:

— Ey aptal kişi! Bu ağaç gelek yıl daha kâvi, daha güçlü olur. Sen ise daha zayıflarsın! İsteklerinin ağacı da gittikçe daha kuvvetlenir, sağlamlaşır. Eğer onlarla amel edersen, onlara karşı duramazsın. Bundan âciz kalırsın. Öyleyse sen her ne türlü o arzulara şimdi karşı kor ve tevbe eylersen bu, daha kolay olur.

Ama bir kişi tevbe etmez, mü'minliğine güvenir ve:

— Hak Teâlâ mü'minleri bağışlar! derse o kişiye şunları söylemelidir:

— Şu korku da vardır ki, ibadet edilmedikce imân ağacı zayıflar. Ölüm gelince ölüm titreyişlerinin şiddetli rüzgârlarından da yıkılabilir. Çünkü imân öyle bir ağaçtır ki, suyunu, tâattan içer. Vakta ki, imân tâatten kuvvet bulmamış olursa tehlikelere uğramış olur. Hem de tâatsız, ibadetsiz bir imân, günah hastalığı olan bir kişinin rahatsızlığına benzer. Her saat başında ölüm korkusu ile karşılaşır. Ondan sonra ğer imânını selametle kurtarmış olursa ona ukubet kılmaları mümkündür. Bu ukubette ya cezalanır, ya da affolunur. Galip olan budur ki, bu gibi kimselere peygamberler gönderilmiştir. Çünkü onlara, günahkârlığın ukubete sebep olacağı bildirilmiştir.

Şu halde, günahı bağışlanacağı ümidi ile tevbe etmeyip tevbeden el çekmek ahmaklık, aptallıktır. Onun berzeri şu kimse gibidir ki, sahip oduğu bütün malları kaybeder, çoluk çoğuğunu:

— Belki şehrin bir bucağında define bulurum! diye aç bırakır.

Yahut böyle bir kimse şehir yağma edilirken malını gizlemeyip evinin de kapısını açık bırakır:

— Belki, zâlim kişi yağma için girdiği bu evde helâk olur! Yâhut gaflete düşer. Ya da kör olur, evin kapısını göremez hale gelir! der.

Bütün bu umutlandığı şeylerin o kişinin nefsinde toplanması mümkündür. Hak Teâlâ'nın onu bağışlaması da, bunlar gibi mümkündür. Lâkin bu umutlara dayanıp ihtiyattan el çekmek, aptallıktır.

KİMİ GÜNAHLARA TEVBE ETMEK, DOĞRU MU, DEĞİL Mİ?

Bu meselede fikir ayrıkılığına düşülmüş ve şöyle demişlerdir:

— Eğer bir kimse bazı günahından tevbe kılar, bazısından da tevbe kılmazsa bu doğru mudur, değil midir?

Bunun üzerine bir kısım kişiler:

— Eğer bir kişi, zinâdan tevbe kılmışsa, içki içmeğe tevbe etmemişse doğru olmaz. Zirâ zinâdan tevbeyi günah olduğundan ötürü etmişse içki de günahdır. Nitekim bir küpün şarabından tevbe edip başka birinde olan şaraptan

tevbe kılmamak câiz değildir. Çünkü ikisi de eşittir. Günahlar da böyledir, demişlerdir.

Doğru olan şudur ki: İş öyle değildir. Çünkü zinânın günahının, içki içmekten daha ağır olduğunu bilir ve ona tevbe kılmış olabilir. Yahut da şarabın zinâdan daha kötü oldunu sanır da ona tevbe eder .Çünkü içki hem zinâya sebep olur, hem de başka günahların kaynağıdır.

Yâhut gıybet etmekten (bir kişinin arkasından söz söylemekten) tevbe kılar da içki içmekten tevbe kılmaz.

— Gıybet kul hakkıdır! Ve kul hakkının tehlikesi büyüktür! der. Yâhut:

— İçkiyi çok içmekten tevbe kılayım, az içmekten tevbe kılmayayım! Çünkü şarabı çok içersem ukubeti de çok olur! Ben şarabı az içmek için nefsime muhalefet edemem. Çok içmek için nefsime muhalefet edim! der.

Ve hem Şeytan beni bu işte âciz kılsa, baka bir işte acz içinde kalmam ve Şeytan'a uymam akıl kârı değildir, diye düşünür.

Bunların hepsini yapmak mümkündür. Ama bu hususta Resûl (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"Tevbe eden Allah'ın sevgilisidir ve günahtan tevbe eden, hiç günah işlememiş gibi olur."

Cenâb-ı Hak da şöyle buyurmuştur:

"Gerçektir ki, Allahü Teâlâ hem tevbe edeni sever, hem de çok tevmizlenen kişilere muhabbet duyar." (Bakara Sûresi: 222).

Bundan da anlaşılan şudur ki, bu sevgiler, büyük veya küçük bütün günahlardan tevbe edenlerin derecesidir.

— Günahların sadece bir kısmına tevbe etmek, doğru değildir! Diğer kişiler, meğer bu sevgi derecesinin doğmasını dilemiş olsa gerek!

Bir kişi küçük günahlardan birini işler, fakat hemen arkasından bir farz ameli yerine getirirse o farzın işlenmesi, o küçük günahın keffâreti olur. Ve o küçük günah yok olur, gider.

Bir defadan bütün günahlardan tevbe etmek güçtür. Tevbe, yavaş yavaş olur, kabul edildiği mikdarınca sevâba erişilir.

İÇİNDEKİLER

Ölümü hatırlamak
Münker ve Nekir'in soruları
Ölümün üstünlükleri
Kendini tanımak
İnsanın yaratıldığı iki şey
Allah'ı tanımak
Dünyayı tanımak
Âhireti tanımak
Kabir azabı
Riya ve dereceleri
Tevazuun fazileti
Gaflet, dalâlet, gurur ve sapıklık
Haset ve afetleri
Mal dağıtmanın sevapları
Korku ve ümit
Tevbenin fazileti
Küçük ve büyük günahlar

SAĞLAM YAYINEVİ

Çatalçeşme Sk. No: 19/1 Kat: 2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0.212 513 67 70 Faks: 0.212 527 52 79

DİĞER YAYINLARIMIZ

